

1 MAYIS '77
KAYIPLARINI
YAKINLARI
ANLATIYOR.

1 MAYIS '77
VE CEZASIZLIK.

**AHMET GÖZÜKARA, ALEKSANDROS
KONTEAS, ALİ SİDAL, ALİ YEŞİLGÜL,
BAYRAM ÇITAK, BAYRAM EYİ,
BAYRAM SÜRÜCÜ, DİRAN NİGİZ,
ERCÜMENT GÜRKUT, GARABET AKYAN,
HACER İPEK SAMAN, HAMDİ TOKA,
HASAN YILDIRIM, HATİCE ALTUN,
HİKMET ÖZKÜRKÇÜ, HÜSEYİN
KIRKIN, JALE YEŞİLNİL, KADİR
BALCI, KADRIYE DUMAN (KIYMET
KOCAMIŞ), KAHRAMAN ALSANCAK,
KENAN ÇATAK, LEYLA ALTIPARMAK,
MAHMUT ATILLA ÖZBELEN,
MUSTAFA ELMAS, MEHMET ALİ GENÇ,
MEHMET ALİ KOL, MERAL CEBREN
(ÖZKOL), MÜRTEZİM OLTULU, MUSTAFA
ERTAN, NAZAN ÜNALDI, NAZMİ ARI,
NİYAZI DARI, ÖMER NARMAN, ÖZCAN
GÜRKAN, RAMAZAN SARI, RASİM
ELMAS, SİBEL AÇIKALIN, TEVFIK
BEYSOY, YÜCEL ELBİSTANLI, ZİYA
BAKİ, 35 YAŞINDA BİR ERKEK**

IPS İletişim Vakfı Yayınları
Online Yayın : Mart 2021

1 Mayıs '77 Kayıplarını Yakınları Anlatıyor
1 Mayıs '77 ve Cezasızlık

© IPS İletişim Vakfı

Söyleşiler : Tuğçe Yılmaz

Yazılar : Arzu Çerkezoğlu, Emel Ataktürk, Fehmi Işıklar, Kani Beko,
Nejla Kurul, Sami Evren, Süleyman Çelebi, Tuğçe Yılmaz

Kapak Tasarımı : Emre Senan

Görsel-Uygulama : Yağmur Karagöz, Korcan Uğur

Tasarım-Uygulama : Ali Seçkin Karayol

IPS İletişim Vakfı

Faik Paşa Yokuşu No: 37/7-8

Kat:3 34430 Beyoğlu, İstanbul

Tel : +90 212 2511503

Faks : +90 212 2511609

E-posta : bia@bianet.org

Web Sitesi : www.bianet.org

Sosyal Medya Hesapları

<https://www.facebook.com/bagimsiziletisimagi/>

https://twitter.com/bianet_org

<https://www.instagram.com/bianetorg/>

Bu kitap **Etkiniz AB Programı** kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir.

Bu kitabın içeriğinden yalnızca IPS İletişim Vakfı sorumludur

ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

IPS İLETİŞİM VAKFI

Vakıf'tan
Türkiye - 1977 Siyasi Panoraması - *Sami Evren* 05
09

Birinci Bölüm - Kayıp Yakınlarıyla Söyleşiler - Tuğçe Yılmaz

Sinema emekçisi Rasim Elmas 41 yaşında Taksim'de öldü	20
İnşaat işçisi Bayram Eyi 50 yaşında Taksim'de öldü	28
Öğretmen Bayram Çıtak 37 yaşında Taksim'de öldü	34
Liseli Jale Yeşilnil 17 yaşında Taksim'de öldü	40
Öğretmen Kenan Çatak 31 yaşında Taksim'de öldü	50
Öğretmen Ahmet Gözükara 33 yaşında Taksim'de öldü	56
Öğretmen Hikmet Özkürkçü 39 yaşında Taksim'de öldü	62
Öğrenci-işçi Niyazi Darı 24 yaşında Taksim'de öldü	72
Üniversiteli Nazan Ünaldı 19 yaşında Taksim'de öldü	78
Öğretmen Ömer Narman 31 yaşında Taksim'de öldü	84
İşçi Ali Sidal 18 yaşında Taksim'de öldü	88
Hemşire Kıymet Kocamış 25 yaşında Taksim'de öldü	92
Tezgâhtar Kadir Balcı 35 yaşında Taksim'de öldü	98
Üniversiteli Hacer İpek Saman 24 yaşında Taksim'de öldü	102
İşçi Kahraman Alsancak 29 yaşında Taksim'de öldü	108
İşçi Hüseyin Kırkın 23 yaşında Taksim'de öldü	112
Üniversiteli Ercüment Gürkut 26 yaşında Taksim'de öldü	116
Polis Nazmi Arı 26 yaşında Taksim'de öldü	120
İşçi Mahmut Atilla Özbelen 26 yaşında Taksim'de öldü	124
İşçi Hasan Yıldırım 31 yaşında Taksim'de öldü	128
Seyyar satıcı Hamdi Toka 35 yaşında Taksim'de öldü	132
Bekçi Mehmet Ali Genç 60 yaşında Taksim'de öldü	136
İşçi Ziya Baki 30 yaşında Taksim'de öldü	140
İşçi Mürtezim Oltulu 42 yaşında Taksim'de öldü	144
Öğretmen Mustafa Elmas 33 yaşında Taksim'de öldü	148
Üniversiteli Sibel Açıkalin 18 yaşında Taksim'de öldü	152
İşçi Diran Nigiz 34 yaşında Taksim'de öldü	156

İkinci Bölüm - 1 Mayıs 1977 & Cezasızlık

1 Mayıs '77 12 Eylül için bir hazırlıktı - <i>Fehmi Işıklar</i>	162
"Katilleri bulamazsanız, şaibeyi ortadan kaldıramazsınız" - <i>Kani Beko</i>	168
"1 Mayıs 1977 Katliamı yapanların yanına kâr kaldı" - <i>Süleyman Çelebi</i>	172
Haysiyet meselesi olarak hatırlamak ve cezasızlıkla mücadele - <i>Emel Ataktürk</i>	176
Gerçekler neden ve kimlerce gizleniyor? - <i>Nejla Kurul</i>	182
43 yıl önceki katliamın izini sürmek - <i>Tuğçe Yılmaz</i>	186
Unutmamak, unutturmamak yaşamsal bir mücadele alanı - <i>Arzu Çerkezoğlu</i>	192
Yargılanamayan 1 Mayıs 1977'nin mahkeme yılları - <i>Tuğçe Yılmaz</i>	196

Vakıf'tan

Nadire Mater

1 Mayıs 1977'de Taksim meydanında öldüler. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı Toplum Suçları Bürosu ayın sonunda iddianameyi İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı'na sundu.

Sanıklar, aralarında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) yöneticilerinin de bulunduğu meydandan topladıkları 98 kişiydi. Yani bayrama gelenlerdi. Beraat ettiler.

Ölüm ve yaralanmaların failleri mermiler ve birbirini ezen insanlardı. Hiçbir kamu görevlisi yargılanmadı. O sıra iktidarda bulunan Süleyman Demirel'in başkanlığındaki 1. Milliyetçi Cephe Hükümeti de hiçbir sorumluluk almadı. Açılmayan "dava" zaman aşımına uğradı.

Ölenler öldükleriyle kalmadılar, eşler, çocuklar, kardeşler de etkilendiler, gün geldi iş bulamadılar, gün geldi korktular, bambaşka hayatlarla yeni bir dünya kurmak durumunda kaldılar, hatta 44 yıl sonra bugün bile kimi yakınlar konuş(a)madılar, sessizliklerini sürdürdüler.

■ **Behiye Özkürkçü:** *Suçlu yine babam oldu. Çok zulüm ettiler bize. Ben babama dair basında çıkan yazıları, haberleri kesip kesip bir dosyaya koymuştum. '80 darbesinde anneme verdim saklasın diye, o da bana kömürlüğe sakladığını söyledi. Bence hepsini yakmak zorunda kaldı, çünkü daha sonra hiçbir belgeye ulaşamadım.*

1 Mayıs 1977 kayıplarıyla eşleri, çocukları, kardeşleri, arkadaşları yoluyla buluyoruz. Çok geç bir çalışma, biliyoruz. '77 konulu pek çok yayın çıktı, çok da iyi çalışmalardı. Tartışma genelde "kim yaptı" tanıkları üzerinden yürüdü. Öyle ki, ölenlerin kim olduğunu araştıramadık, sayılarda bile anlayamadık, "cezasızlık" üzerinden konuşamadık, yargılama talep edemedik.

Otopsi raporuna göre 34 kişi öldü, birinin kimliği belli değil. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Müdürü Fahrettin Engin Erdoğan 2009'da ölüm sayısını 41 olarak açıkladı.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, 1977'de Taksim'de ölenler arasındaki 27 kişi artık sadece sayı olmaktan çıkıyor, kısa hayatlarıyla, işleriyle, işsizlikleriyle, yoksulluklarıyla, sevdikleriyle, şarkılarıyla, kitaplarıyla, memleketin dört bir yanından yakınlarının Tuğçe Yılmaz'a anlattıklarıyla aramıza karışıyorlar. Teşekkürler. Sayelerinde, altı öğretmen, biri 11 yaşında olmak üzere yedi öğrenci, 16 işçi, üç sağlıkçı, bir polis memuru işçi bayramlarına kimlerin katıldığını, tersine çevrilen gerçeği, ölümleriyle gösteriyorlar.

"1 Mayıs 1977 ve Cezasızlık" başlıklı ikinci bölümde DİSK genel başkanları Süleyman Çelebi, Kani Beko, ve Arzu Çerkezoğlu ile DİSK genel sekreterlerinden Fehmi Işıklar, Eğitim Sen Genel Başkanı Nejla Kurul, '77 İşçi Bayramı'nı yaşananlar ve cezasızlık üzerinden yazdılar. Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) başkanı Sami Evren Türkiye-1977 siyasi panoraması başlıklı yazısında o yılı bugüne taşıdı. Tuğçe Yılmaz da "43 yıl önceki Katliamın izini sürmek" ve "Yargılanamayan 1 Mayıs 1977'nin mahkeme yılları" yazılarıyla bir bakış sundu.

Cezasızlık, en yalın ifadeyle, yaşanan bir hak ihlalinin soruşturmasının, faillerinin bulunmasının, yargılanmasının ve cezalandırılmasının, suçtan mağdur olanların tazmin edilmesinin söz konusu olmamasıdır. Burada altı çizilen konu devletin sorumluluğudur.

Cezasızlık (impunity) devletin bizzat yarattığı veya göz yumduğu aktörler eliyle yahut devlet ve kurumlarının

denetlenmemesi sonucu meydana gelmiş olan ağır ve sistematik hak ihlalleri ile ilişkili yaygın olarak kullanılıyor. [Hafıza Merkezi]

Çalışmamızda yakınların anlatılarıyla cezasızlık yazıları tam da Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi başta olmak üzere devletlerin - Türkiye'nin de - imza koyduğu çeşitli insan hakları sözleşmelerinde ve yerel ve küresel hak örgütlerinin metinlerinde maddeleştirilen "adalet hakkı", "hakikati bilme hakkı", "tazminatı hakkı", "bir daha tekrarlanmama garantisini" başlıklarında buluyorlar.

1 Mayıs 1977'de yaşananlar Avrupa Konseyi'nin yargısız infazlar, zorla kaybetmeler, yaşamı ve sağlığı riske eden ihmaller, cinsel saldırı ve taciz, kamu görevlilerinin işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele vb. sıraladığı "ağır ihlaller" arasında yer alıyor.

1 Mayıs 1977'yi neden şimdi konuşuyoruz? Cezasızlık bianet haberciliğinin önemli başlıklarından. Hak odaklı habercilik sadece "şimdi"ye odaklı bir haklar, ihlaller ve ihlallerle mücadele haberciliği değil. Anlatılarda ve yazılarda tekrarlandığı üzere "yargılansaydı, belki de toplu öldürmeler yaşanmazdı" tespiti "Hafıza"nın habercilikteki önemine işaret ediyor.

■ **Mete Çıtak:** *1 Mayıs '77 aydınlatılmadığı için daha çok böyle acı çekeceğiz. Ve yine aynı şeyler olacak. İnsanlara bu acıları yaşatan sorumlular bulunmayacak. Kimse ceza almayacak. Demokratik bir ülkede yaşıyorsak bunun aksi olması lazım.*

Tahir Elçi, "Dosyası zamanaşımına uğrayan durumlarda aileler bireysel

olarak devletin yeterli soruşturma yürütmediği ve faileri bulmadığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmalı. Sonuç alamazlarsa da AİHM'e şikayet etmeliler" derdi.

Uluslararası belgeler de "ağır ihlallerde" zamanaşımı olmaz, diyor.

İlk yazıyı 1 Mayıs 2020'de yayımladık. Tuğçe olağanüstü bir heyecan, merak, enerjiyle yakınların peşine düştü.

Sami Evren yakınlarla ulaşmada, yazmada, çizmede hep 1 Mayıs 1977'yleydi.

Bülent Aydın, Eğitim Sen öğretmenleri, sendikacılar, hak çevreleri, adını anamadıklarımız kaybedenlerin yakınlarına ulaşmamızı sağladılar.

TÜSTAV arşivi önemli bir kaynaktı.

Kate Ferguson, Amy Spangler ve İdil Aydoğan çalışmayı İngilizceye çevirdiler.

Yayın yönetmeni Nazan Özcan yayın hazırlığına katkı verdi.

Selay Dalaklı ve Volga Kuşçuoğlu "Önsöz" ve "1977-Türkiye Siyasal Panoraması" çevirileri dahil dosya için çalıştı.

PİKAN'ın tasarladığı sosyal medya kampanyasını sosyal medya editörü Yağmur Karagöz yürüttü, yanı sıra Korcan

Uğur'la birlikte görsel uygulamasını üstlendiler.

Kitap tasarımı ve uygulaması Ali Seçkin Karayol'dan.

Kapak tasarımı Emre Senan'dan harika bir katkıydı.

Etkiniz ekibi desteği de çok değerliydi.

Hiçbir çalışmamız genel koordinatörümüz Evren Gönül, ofis yöneticimiz Ruşen Efe ve sekreteryaya Leyla İşbilir'siz olamazdı tabii ki.

Bu dayanışma olmasaydı, bu çalışma gerçekleşmezdi. Müteşekkirimiz.

Şimdi bianet olarak iki çağrımız var.

Yakınlara:

Halen tamamlanmayı bekleyen bu çalışmada ulaşamadığımız ve konuşamayan kayıplarımızın yakınları bize ulaşın.

Meclise, siyasi partilere, sendikalara, hak örgütlerine, medyaya, herkese:

1 Mayıs 2021'e bir ay kaldı. Bu İşçi Bayramı'nın gündemi "cezasızlık" olsun. '77 ilk adım olsun. Taksim 1 Mayıs alanı olsun.

Biliyoruz ki, cezasızlık cüret ettiriyor, haberimiz olsun.

1 Mayıs 1977'de hayatlarını kaybedenler

Yakınlarıyla görüştüklerimiz

Ahmet Gözükara

(34, öğretmen)

Ali Sidal

(18, işçi)

Bayram Çıtak

(37, öğretmen)

Bayram Eyi

(50, inşaat işçisi)

Diran Nigiz

(34, işçi)

Ercüment Gürkut

(27, üniversiteli)

Hacer İpek Saman

(24, üniversiteli)

Hamdi Toka

(35, seyyar satıcı)

Hasan Yıldırım

(31, Uzel işçisi)

Hikmet Özkürkçü

(39, öğretmen)

Hüseyin Kırkın

(26, işçi)

Jale Yeşilnil

(17, liseli)

Kadir Balcı

(35, tezgâhtar)

Kıymet Kocamış (Kadriye Duman)

(25, hemşire)

Yakınlarıyla görüş(e)mediklerimiz

Aleksandros Konteas (57, işçi)

Bayram Sürücü (işçi)

Garabet Akyan (54, işçi)

Hatice Altun (21)

Sadece isimleri bilinenler

Ali Yeşilgül, Mehmet Ali Kol, Özcan Gürkan, Tevfik Beysoy, Yücel Elbistanlı

İsmi bilinmeyen

35 yaşlarında bir erkek

Kahraman Alsancak

(29, Uzel işçisi)

Kenan Çatak

(30, öğretmen)

Mahmut Atilla Özbelen

(26, işçi-üniversiteli)

Mustafa Elmas

(33, öğretmen)

Mehmet Ali Genç

(60, bekçi)

Mürtezim Oltulu

(42, işçi)

Nazan Ünalı

(19, üniversiteli)

Nazmi Arı

(26, polis)

Niyazi Darı

(24, işçi-üniversiteli)

Ömer Narman

(31, öğretmen)

Rasim Elmas

(41, sinema emekçisi)

Sibel Açıkalın

(18, üniversiteli)

Ziya Baki

(29, Uzel işçisi)

Leyla Altıparmak (19, hemşire)

Meral Cebren Özkol (43, hastabakıcı)

Mustafa Ertan (öğrenci)

Ramazan Sarı (11, ilkokul öğrencisi)

Türkiye - 1977 Siyasi Panoraması

Sami Evren

8 kadın, 25 erkek...

Altı öğretmen, yedi öğrenci, 16 işçi, üç sağlıkçı, bir polis memuru.

Beş kurşunlanma, 29 ezilme ve ezilmeye bağlı hasarlar...

Ve cezasızlık!

Otopsi raporuyla nüfus kayıtlarıyla bilinen 34 insan, birinin kimliği belirlenemedi. Yaralılar, hapisler, sorumluların değil maruz kalanların yargılandığı mahkemeler...

Otoriter devletlerin siyasi tarihi kozmik odalarda kapalı bir kutu olma özelliğini hep koruyacaktır. Bıanet bir tarihsel dönemi gündemine alarak resmi tarihin hegemonyasını kırmak için önemli araştırmaya imza attı.

44 yıl sonra canı yanan, katledilenlerin yakınlarıyla görüşmek vicdanları rahatlatmak değildir. Aksine vicdansızlığı, cezasızlığı ve kirli siyasi tarihi sorgulamaktır.

1970'ler

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 5. Olağanüstü Kurultayı'nın 7 Mayıs 1972 toplantısında verdiği karar sonucunda genel başkanlıktan çekilen İsmet İnönü'nün partideki 33 yıl, 4 ay, 11 gün süren dönemi sona erdi.

CHP'de Bülent Ecevit dönemiyle birlikte sol muhalif kesimler daha derli toplu siyaset sahnesinde var olmaya başladı. Ecevit 1973'de katıldığı ilk genel seçimde yüzde 33,3 oy alarak sol oyları artırdı, 1974'de Necmettin Erbakan'ın Millî Selamet Partisi ile kurduğu koalisyon hükûmeti ile de ilk defa başbakan oldu.

Başbakanı olduğu hükümet 1974'te Kıbrıs Harekâtı yaptı. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Kıbrıs Harekâtı sonrası Türkiye'ye silah ambargosu uyguladı. Türkiye'nin 1975 ve sonrasında buna cevabı ABD üslerinin faaliyetlerini durdurmak oldu. 1978'de ambargo kalktı, üsler tekrar çalışmaya başladı. 2000'lere gelindiğinde Türkiye'de sadece İncirlik üssü kaldı.

İncirlik üssü'nde 90 adet nükleer savaş başlığı bulunduğunu not edelim buraya.

2010'da da yeni bir ABD Üssü oldu Türkiye'nin: Kürecik Füze Önleme Radar Üssü.

Ecevit her fırsatta haşhaş yasağını kaldıracağını tekrarlıyordu. Mart 1974'te hükümet haşhaş ekimini başlatma niyetinde olduğunu Washington'a bildirdi, 1 Temmuz'da da yedi ilde sıkı devlet kontrolü altında haşhaş ekimine başlanacağı ilan etti. ABD kongresinde, Türkiye'deki haşhaş konusunda görüşmeler sürerken, Temsilciler Meclisi 16 Temmuz 1974'te Türkiye'ye gönderilen bütün askeri ekonomik ve diğer yardımlar ile tüm savunma amaçlı mühimmat ve hizmet satışı ve silah nakliyesine ait ruhsatları askıya aldı. ABD ve Ecevit hükümeti arasındaki bu gerginlik iç siyasette Ecevit'i güçlendirirken ABD'yi tedirgin ediyordu.

77'ye doğru

CHP-MSP koalisyon hükûmeti içindeki çelişkiler 10 ayda siyasi mahkûmların da genel af kapsamına alınması ve Kıbrıs konusundaki anlaşmazlığın da etkisiyle gittikçe büyüdü, 18 Eylül 1974'te Ecevit'in istifasıyla sona erdi.

Sadi Irmak başkanlığındaki partilerüstü 38. Hükûmet güvenoyu alamayınca Süleyman Demirel'in başbakanlığında 1. Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruldu. Türkiye 1977'ye 31 Mart 1975'te kurulan 39. Hükümet ile girdi. Başbakan Süleyman Demirel idi. Milliyetçi Cephe (MC hükümeti) adıyla anılan koalisyon dört partiden oluştu: Adalet Partisi (AP), Milli Selamet Partisi (MSP), Milliyetçi Hareket Partisi

(MHP), Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP). MC hükümeti 5 Nisan'da 14 Ekim 1977'de yapılacak genel seçimleri ekonomik ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle 5 Haziran'a çekti.

5 Haziran 1977 seçimleri yaklaşırken, Türkiye adeta 'iç savaş' havası soluyordu. Hemen her gün birkaç cinayet işleniyordu. Saldırıları Ecevit'e kadar uzandı. Ecevit 26 ve 27 Nisan 1977'de Nixsar ve Şiran'da seçim mitinglerinde saldırıya uğradı. İç siyasi gerilimin sürekli tırmandığı 1977'nin ilk beş ayında 157 yurttaş siyasi çatışmalarda hayatını kaybetti.

Sosyalist hareketler

Dünyadaki sosyalist devletlerin varlığı ve parçalı durumu Türkiye'deki sosyalist hareketlere de yansımıştı. Sovyetler Birliği, Çin, Arnavutluk ve Latin Amerika'daki kurtuluş hareketlerinin neredeyse izdüşümleri Türkiye'de de örgütlenmiş durumdaydı.

Siyasi farklılıklar nedeniyle sol içi çatışmalar uzlaşmaz boyutlardaydı. Sol içi bölüngüler, çatışmalara provokasyonlara zemin hazırlayacak düzeydeydi. Bu bölüngüler sadece gençlik içerisinde değil, aynı zamanda sendikalarda, demokratik kitle örgütlerinde, üniversitelerde hayatın her alanında vardı.

Bazı gruplar için birlikte eylem ve miting yapma artık olanaksızdı. Ancak Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) gibi geniş

üyeye sahip örgütlerin bu grupları içinde barındırıyordu. Bu nedenle, DİSK'in örgütlediği 1 Mayıs bütün siyasi grupların katılmak istediği bir organizasyondur.

O dönemde işçi sendikalarında güçlü olan Sovyet yanlısı gruplar özellikle Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) gibi örgütler "Maocu Bozkurtlar" olarak tanımladığı grupları 1 Mayıs alanına sokmayacaklarını açıklamışlardı.

Sovyetler Birliği rejimini "Sosyal Emperyalizm" olarak tanımlayan gruplar Proleter Devrimci Aydınlik (PDA), Halkın Kurtuluşu, Halkın yolu gibi gruplar da "sosyal faşistlerin" ablukasını kıracaklarını ve alana gireceklerini dergilerinde ve değişik platformlarda açıkladılar. Bu verili durum provokasyon için en uygun ortamı oluşturmuştu.

Sendikalaşma

1976'da, 41 milyonluk Türkiye'de toplam işçi sayısı 2 milyon 17 bin 875, sendikalı sayısı 924 bin 124 idi.

1976'da DİSK'e bağlı 25 sendikada 190 bin işçi örgütlüydü. DİSK 1967-1970 döneminde, ağırlıklı Marmara Bölgesi'nde özel sektöre ait işyerlerinde örgütlendi. Sendika kayıtlarına göre, 1980'de DİSK'in üye sayısı 500 bine ulaştı. Ki bu dönemde toplam işçi sayısı 2 milyon 204 bin 807, sendikalı sayısı ise 1 milyon 49 bin 330 idi.

DİSK'in üye sayısındaki hızlı artış ve hak arama mücadelesindeki aktif durumu, demokrasi mücadelesinde aldığı siyasi tavırlar. Siyasi iktidarları ve işveren örgütlerini terkin ettiğini söyleye biliriz.

DİSK 1977 seçimlerinde de CHP destekleme kararını deklere etmişti.

Ecevit'e suikast girişimleri

* Güney Kıbrıslı Stavros Psihopedrisdes Temmuz 1976 New York Waldorf Astoria Otelinden Bülent Ecevit'e silahını doğrulttuğunda FBI'ın görevlendirdiği koruma Bernard üzerine atladı, Ecevit de o sırada olay yerinden uzaklaştırıldı.

* İzmir Çiğli Havaalanı, Mayıs 1977 Bülent Ecevit'e yapılan suikast girişimleri içerisinde en karanlık olanıdır. Seçim çalışmaları için İzmir'de yapılacak miting hazırlığı sırasında seçim otobüsüne binmek üzere olan Ecevit'e 29 Mayıs 1977 günü yaklaşan biri ateş açmış ancak kurşun sıyrarak arkada bulunan Mehmet İsvan yaralandı. Olay sonrası ateş edenin karakolda görevli bir polis olduğu "ortaya çıktı". Polis olayı üstlendi, 1980'de sona eren yargılamada "dikkatsizliğe" bağlanan olay nedeniyle üç ay hapse 500 tl para cezasına çarptırıldı. Suikast girişiminde kullanılan silahın Türkiye'de üç tane bulunan Tengel marka ABD yapımı ve Özel Harp Dairesi'ne ait olduğu belirlendi. Silahı üreten firma, Mehmet İsvan'ın bacağındaki yaranın seyrini 10 yılı aşkın süre izledi ve İsvan'da tedavi ettirdi.

MIT raporunda darbe iddiası

Başbakan Süleyman Demirel 1 Mayıs 1977'den bir ay sonra, genel seçimlere dört gün kala 1 Haziran 1977'de Kara Kuvvetleri Komutanı Ogeneral Namık Kemal Ersun'u emekli etti. Terfilerin

emekliliklerin karara bağlandığı Askeri Şura'nın Ağustos'ta toplandığı düşünüldürse bu görevden alma sıra dışıydı.

İddiaya göre MİT Başbakan Demirel'i Orgeneral Ersun'un MHP destekli bir darbe peşinde olduğu konusunda raporlar veriyordu. Tam da bu nedenle Demirel CHP'nin 3 Haziran'da yapacağı büyük İstanbul mitingi için Ecevit'e, gelen istihbari bilgi nedeniyle "3 Haziran'daki mitinginizde size Sheraton Oteli'nden uzun namlulu silahla ateş açılacak" notunu yolladı. Ecevit, bu mektubu "Ben yarın Taksim'de olacağım" sözleriyle yanıtladı, 5 Haziran 1977 seçimleri için radyodan yaptığı propaganda konuşmasında halka kendisine suikast düzenleneceği yolunda istihbarat raporu verildiği "bilgisi"ni paylaştı, bu yüzden ertesi gün hiç kimsenin mitinge gelmemesini istedi. Kendisinin tek başına Taksim'e çıkacağını duyurdu.

Ecevit 3 Haziran 1977'de Taksim meydanındaydı, yalnız değildi, meydan dolmuştu. Ecevit mitingini yaptı, Orgeneral Ersun iddialara adı karışan askeri personelle birlikte re'sen emekli edildi. Sıra bozulunca, Orgeneral Kenan

Evren, komutanlık için üçüncü sırada olmasına rağmen kara kuvvetleri komutanı oldu. Daha sonra, bu atamayla 12 Eylül 1980 askeri darbesinin komuta konseyinin oluşmasına ilk adım atıldığı yolunda yorumlar yapıldı.

1 Mayıs açıklamaları

Başbakan Süleyman Demirel:

"Kemal Türkler, mitingi bir türlü sonuçlandırmadı ve uzattı. Kemal Türkler'in, bu caninin meydana getirdiği bu olaylar, 15 Haziran olaylarının bir devamıdır. Maoist gruplar tarafından yapılmıştır... DİSK mitinginde, CHP'nin belediye başkanı Ahmet İsvan da vardı. TİP'ten de elemanlar vardı. İşte komünizmi tehlike olarak görmezlerse olaylar buraya kadar varır." (1 Mayıs 1977, Bakanlar Kurulu Toplantısı öncesi)

İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk ve İstanbul Emniyet Müdür Nihat Kaner ortak açıklaması:

"DİSK'in tertip ettiği miting normal bir şekilde sürmüştür. Ancak dağılmaya çok az bir süre kala, bazı gruplar Taksim alanına sızmışlardır. Çatışmayı bu sızan grubun başlattığı tanık ve çeşitli belgelerle saptanmıştır. Güvenlik

kuvvetlerinin cansiperane karşı koymaları sonucu, daha da korkunç bitebilecek bu çatışma önlenmiştir. Hatta bir yağma, bir çapulculuk, anında alınan önlemlerle bastırılmıştır." (1 Mayıs 1977 akşamı)

CHP genel başkanı Bülent Ecevit:

"Ben, devlet içinde yer almakla beraber, hiç değilse devlet gücünden kaynaklanmakla beraber, demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin, bu olaylarla başlıca etken olduğunu ve hükümetin iki kanadının da, gereken önlemleri alacak yerde, bu örgütlerden yararlanmak istediği kanısındayım." (7 Mayıs 1977, CHP İzmir Mitingi Konuşması)

Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e mektubu:

"...Bu eylemlerden bazıları görünürdeki çoluk çocuk tarafından değil, ancak güçlü bir örgüt tarafından düzenlenebilecek niteliktedir. Özellikle 1 Mayıs 1977 Taksim olayı bu izlenimi vermektedir."

"Tertip olunan bu hareket 100 bin kişinin üstünde mitingi izlemekte olan halk üzerinde yıldı, korku ve panik yaratmayı amaçlamaktaydı... Alanın içinde ve dışında görevlendirilen, panzerlerin siren çalmaya başlamaları, halkın arasında alanın o tarafına bu tarafına ilerlemeleri, ses bombaları atmaları ve bir yerlere sığınan halkın üzerine su sıkmaları, ateş açmaları, normal muhakeme ve soğukkanlılığını büyük ölçüde yitirmiş, can korkusu içindeki bu 100 binlik kitlenin panik içine düşmesini süratlendiren diğer bir etken olmuştur." (7 Mayıs tarihli mektup)

1 Mayıs 1977 Davası İddianamesini

hazırlayan altı savcı yardımcısının görüşleri:

"Devlet, 1 Mayıs mitingi için DİSK'e izin vermişti. Bir devlet, bir mitinge izin verirse, o mitingin güvenlik içinde yapılmasını sağlamakla görevlidir. Burada devlet, güvenliği sağlamamaktan dolayı, bana göre suçludur. Olaylar çıkabileceğini biliyorlar, olaylar çıkıyor ve bir tek patlamış silah yakalayamıyorlar."

"O sırada görev başında olanlara sormalı: Olay çıkabileceğini biliyordunuz, nasıl oldu da, sizin tahmin ettiğiniz olay çıktığı halde, bir tane ciddi sanık getirmediğiniz yargıç önüne? Çok şaşılacak şey, bu olayın tek kamu görevlisi sanığı ben oldum."

İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'ın açıklaması:

"Bunların o dönemde birbirlerini eleştirmekten öte yaptıkları bir şey yoktu. Sol provokasyona ihtimal vermiyorum. DİSK'in mitinginde onların böyle bir olay yaratmaları düşünülmeyen bir şey. Birbirlerinden kopuyorlardı, yeni fraksiyonlar falan doğuyordu ama, DİSK'le aralarındaki münasebet bakımından böyle bir şeye ihtimal vermiyorum. Tabii biz şube olarak bunları izliyorduk..."

"Emniyet mensuplarından kaynaklanan bir provokasyon mümkün değil. O yapsa öbürü şikâyet ederdi, öbürü yapsa o ederdi. Pol-Der, Pol-Bir çekişmesinden kaynaklanan tatsız durum, aslında en azından 1 Mayıs olayında, polisin üzerindeki sis perdesini ortadan kaldıran bir şeydir." (YeniGündem için Emel Armutçu'ya verdiği röportajdan, sayı: 8, 1986.)

Emniyet Genel Müdürlüğü Yıkıcı Faaliyetler Şube Müdürü Fevzi Karaman: “Faciadan yaralı olarak kurtulanlara baktığımızda daha değişik bir durumla karşılaşmaktayız. Bizim saptayabildiğimiz kadarıyla çoğu vücudun baş ve göğüs gibi öldürücü bölgelerinden olmak üzere ateşli silahla yaralanmış bulunan 34 kişi vardır. Bu yaralanmaların ölümlerine sonuçlanmamış olmamasının nedeni başta Beyoğlu İlk Yardım Hastanesi olmak üzere birçok hastanenin Taksim alanına çok yakın bulunmasında ve bu hastaneler yetiştirilen yaralılara tıbbi müdahalenin çok kısa bir sürede yapılmış olmasında aramak gerekir. Durum böyle olmasaydı ateşli silahlarla yaşamlarını yitirecek olanların sayısı kesinlikle daha fazla olacaktı.”

(Emniyet Genel Müdürlüğü Yıkıcı Faaliyetler Şube Müdürü Fevzi Karaman, YeniGündem için Tanıl Bora’ya verdiği röportajdan, sayı: 8, 1986.)

Darbeye zemin iddiaları

1 Mayıs 1977 Katliamı darbeye zemin hazırlamak için tertip edildiği iddiaları

Türkiye siyasi tarihinde ordunun Hükümetler üzerinde kurduğu vesayet, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kararları ve geçmiş dönemdeki seçilmiş hükümetlere olan müdahaleleri düşünüldüğünde darbeye meşruiyet kazandıracak olayların çoğalması, yeni bir darbe hazırlığının işaretlerini vermeye başlamıştı.

1 Mayıs 1977 katliamı da bu olayların başında gelmekteydi. Ordunun toplum nazarında siyasetler üstü görülmesi siyasetçilerin yıpranması, Ordunun

yönetime el koyması için gerekçeleri çoğalttığı için birçok olay 12 Eylül darbesi sonrası bağlantılı tartışılmasının önünü açmış oldu. Aydınlatılamayan olay ve cinayetler bu düşünceleri güçlendirdi.

12 Eylül Davası’nda 1 Mayıs

Nitekim, 12 Eylül 1980 darbecilerinin yargılandığı davada da 1 Mayıs 1977 katliamı başlıklardan biriydi.

12 Eylül 1980 darbesiyle ilgili, dönemin Genelkurmay Başkanı ve 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Emekli Orgeneral Tahsin Şahinkaya hakkında açılan davanın ilk duruşması 4 Nisan 2012’de Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesi’nde başladı.

Mahkeme’nin 1 Mayıs 1977 ile ilgili talep ettiği bilgileri dosyaya girdi (19 Ocak 2012 tarihli ve dosya no 201/3 sayılı yazıları), Emniyetin mahkemeye gönderdiği belgelerde polisin o gün tuttuğu tutanaklar da yer alıyor. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün gönderdiği dosyada 1 Mayıs öncesinde ilgili istihbarat raporları ve 1 Mayıs’tan sonra sürdürülen soruşturma sonuçları da yer alıyor.

12 Eylül 1980 yargılaması dosyasına giren bilgi ve belgelerde 1 Mayıs 1977 öncesi ve sonrası düşünüldüğünde 1 Mayıs’ta olayların olacağına tespit edilmesine rağmen devletin gerekli önlemleri almadığı net bir şekilde görülüyor.

Emniyet bilgileri sol gruplar arasında çıkan çatışmalar neticesinde katliam

olduğu fikrini güçlendirme üzerine rapor etmiş.

Sahici bir yargılanma olmadığı her halinden belli olan 12 Eylül 1980 davasının yıllar sonra açılması ve sonuçlarına darbecilerin ömürlerinin yetmemesini ayrı bir not olarak düşmek gerekiyor.

Ecevit’in “Özel Harp Dairesi” açıklaması

“1974’teki başbakanlığım sırasında, zamanın Genelkurmay Başkanı rahmetli Orgeneral Semih Sancar başbakanlığın örtülü ödeneğinden acil bir ihtiyaç için birkaç milyon istedi. Benden istenen miktar örtülü ödenekteki paranın tümüne yakındı...”

“Genelkurmay’dan bu paranın ne amaçla istendiğini sormak zorunda kaldım. ‘Özel Harp Dairesi için istiyoruz’ yanıtı geldi. Öyle bir resmi dairenin o zamana kadar adını bile duymamıştım... ‘Şimdiye kadar bu dairenin giderleri nereden karşılanıyordu’ diye sordum. O zamana kadar dairenin tüm giderlerini bir gizli ödenekle ABD’nin karşıladığı; ancak artık ABD’nin bu parasal katkıyı kestigi, o nedenle Başbakanlık’ın örtülü ödeneğinden para istemek zorunda kaldığı bana bildirildi...”

“Özel Harp Dairesi’nin nerede bulunduğunu sordum. ‘Amerikan Askeri Yardım Heyeti ile aynı binada’ yanıtını aldım...”

“Hayrete düşmem ve kaygılanmam herhalde doğaldı... Bu dairenin işlevleri ve kuruluş biçimi hakkında bilgi istedim... Benim için bir brifing düzenlendi. Bilgi

vermek üzere de rahmetli Genelkurmay Başkanı Semih Sancar’la, o sırada Özel Harp Dairesi Başkanı olduğunu öğrendiğim General Kemal Yamak ve bir-iki subay katıldı.”

Güvenilir ‘vatanseverler’

“Ecevit, 1978-1979’daki başbakanlığı sırasında bir doğu gezisinde bir komutanın ‘Özel Harp Dairesi’nde çalıştığını öğrenince durumdan kuşkulananıp bilgi almak ister ve komutanla aralarında şöyle bir diyalog geçer:

‘Farz-ı mahal, bu ilçedeki MHP Başkanı aynı zamanda Özel Harp Dairesi’nin sivil uzantısındaki gizli elemanlardan biri olamaz mı?’

‘Evet öyledir, ama kendisi çok güvenilir vatansever bir arkadaşımızdır.’ ” (28 Kasım 1990, Milliyet gazetesi, evrensel gazetesi)

3 hükümetli yıl

Bülent Ecevit CHP’si yüzde 41 oy oranıyla Meclis’te 213 sandalye kazandı. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Ecevit’i hükümeti kurmakla görevlendirdi.

Ecevit azınlık hükümetini 21 Haziran’da kurdu. Ne yazık ki bu hükümetin ömrü tam bir ay sürdü, 21 Temmuz 1977’de Meclis’ten güven oyu alamayınca düştü.

Aynı gün Süleyman Demirel başbakan olarak Milli Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi koalisyonuyla 41. hükümeti kurdu. Artık hükümetin ismi 2. Milliyetçi Cephe hükümeti oldu.

1 MAYIS 1977'DE 34 kişi öldü

Kurşun 5

(Kadir Balcı, Niyazi Darı, Nazmi Arı, Hükmet Özkürkçü, Hasan Yıldırım)

Ezilme ve ona bağlı hasar 29

Dolayısıyla 39. hükümet de 1. MC olarak anılmak durumundaydı. Böylece, 1977 yılı üç hükümet barındıran ender yıllardan biri oldu.

1 Mayıs 1977'den isimler

4 milyon nüfuslu İstanbul'un valisi Namık Kemal Şentürk, belediye başkanı Ahmet İsvan, Emniyet Müdür Nihat Kaner idi.

Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki 39. hükümetin, yaygın adıyla 1. Milliyetçi Parti koalisyon hükümetinin başbakan yardımcısı MHP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turan Feyzioğlu, Sebahattin Özbek (DYP) içişleri bakanı, Zeyyat Baykara (bağımsız) adalet bakanı idi. Genel kurmay başkanı orgeneral Semih Sancar, kara kuvvetleri komutanı orgeneral Namık Kemal Ersun, hava kuvvetleri komutanı orgeneral Ethem Ayan, deniz kuvvetleri komutanı oramiral Bülend Ulusu, jandarma komutanı orgeneral Sedat Celasun idi.

Bugün

1 Mayıs 1977 Katliamı Türkiye siyasi tarihinin en kanlı katliamı olarak kayıtlara geçti, 3 yıl sonra gerçekleştirilen 1980 darbesinin önemli gerekçelerinden birisi oldu. Olayların arkasındaki gizem hiçbir zaman çözülmek istenmedi ve çözülemedi.

1 Mayıs 1977 katliamının hafızamızda en büyük "derin" tertip olarak kalmasının gerçek nedeni Türkiye'nin siyasi panoramasıdır.

Yakın ve uzak Türkiye siyasi tarihine damgasını vuran olaylarda devletin durumu hep şüphelidir. Devletin bekasını devam ettirmek için meşru gördüğü devlet "sırrı" ve derin ilişkileri çok yazıldı, anlatıldı ve tartışıldı.

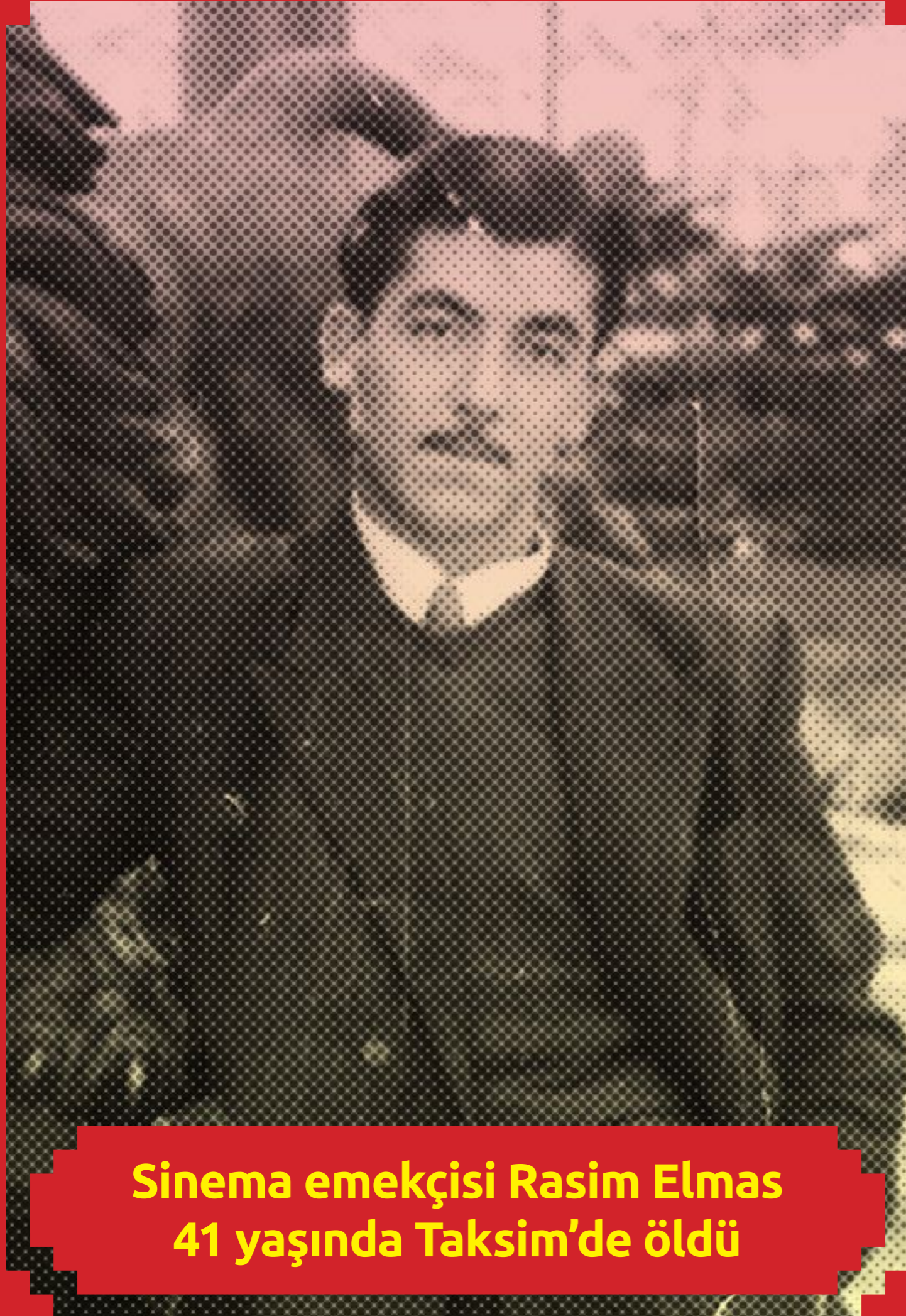
Ülkemizde bu tartışma demokratik bir dönüşüm gerçekleşmediği sürece, 1 Mayıs 1977 katliamından önceki tertipler ve olaylardan günümüze kadar devam eden katliam ve olaylar hiç bitmeyecektir.

Sami Evren —

Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü Fen Bölümü mezunu. TÖB-Der üyesi, 90'lı yıllarda Devrimci Öğretmenlerin örgütlenmesinde aktif görev aldı. Kamu çalışanlarının sendikal mücadelesinde önemli yeri olan Eğitim-Sen'in kurucusu oldu. Siyami Erdem ve Cafer Yıldırım'la birlikte hazırladığı Eğitim Emekçileri Tarihi (Encümen-i Muallimin'den Eğitim-Sen'e) kitabı 1995'te yayınlandı. 2. ve 4. Dönem KESK genel Başkanlığı yaptı. Kasım 2010'da KESK'de çalışan kadına yönelik taciz iddiasında kadının beyanı doğrultusunda örgütsel hukukun işletilmesini talep etti. Talebin yönetim kurulunca ret edilmesi üzerine KESK genel başkanlığından istifa etti. Özgürlükçü Sol haber sitesini kurdu. Site mahkeme kararı ile kapatıldı. Demokrat haber ve bianet'te yazıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

Kayıp Yakınlarıyla Söyleşiler

Sinema emekçisi Rasim Elmas 41 yaşında Taksim'de öldü

Birsen Kement, babası Rasim Elmas'ı kaybettiğinde 17 yaşındaydı.

Emniyet Müdürlüğü'nde "Babanı morgda bulursun" dediğinde duymadı.

2 Mayıs Pazartesi günü, "İki kat yaş aldım" dediği bir hayata açtı gözlerini.

Türkiye yakın tarihine "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen, 1 Mayıs 1977'de Kazancı Yokuşu'nda yaşamı elinden alınanlardan biri.

Hayatını kaybettiğinde 41 yaşındaydı. Zor durumda olanın yardımına koştuğu ve cömertliğiyle tanındığı için "Dayı" lakabıyla da çağrılırdı.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni kaburga kırıkları ile müterafık göğüs sıkışması sonucu mekanik asfeksi ve beyin ödeminin müşterek tesiri.

Birsen Kement, babası Rasim Elmas'ı kaybettiğinde henüz 17 yaşındaydı. Emniyet Müdürlüğü'nde "Babanı morgda bulursun," dediğinde "morg" dediğini bile duymadı. Babasını bulacağı için heyecanlandı. Ancak 2 Mayıs Pazartesi günü, "İki kat yaş aldım" dediği bir hayata açtı gözlerini.

Birsen Kement anbean hatırladığı 1 Mayıs 77'yi, babası Rasim Elmas'ı ve babasının ölümünden sonra değişen yaşamını anlatıyor:

Babam film sektöründeydi. Sinema emekçisiydi. Film şirketini kontrol etmek için gitmiş o gün, makinelerle alakalı bir problem var mı diye bakacakmış. Öncesinde beni hafta sonu 1 Mayıs'a gitmemem konusunda bir ebeveyn güdüsüyle uyarmıştı. Pazar günü ikimiz de evdeydik ve birbirimizi kontrol ediyorduk neredeyse, önce kim çıkacak da alana gidecek diye. Saat 3-3:30 gibi annemle evden çıktım ben, dayımlara gidebilmek için; ama tabii bu benim için bir plandı. Evden çıkabileyim de alana gidebileyim istiyordum. Biz çıktıktan sonra babam da evden çıkmış zaten.

Ama ben o pazar günü onu öpmeden evden çıktım. Hani samimiyet olmasın da tutmasın beni gibi düşünüyordum çünkü. O hep içime dert olmuştur.

Babam 3-3:30 gibi çıktıktan sonra arkadaşları görmüş onu. Hatta rejisör bir arkadaşıyla denk gelmişler, arkadaşı "Niye çıkıyorsun, çok kalabalık orası" demiş. Babam kalabalığı hiç sevmezdi. Sokakta yürürken bile "Karı-koca kavga eder, başıma bir şey düşer," diye caddenin ortasından yürürdü. O kadar temkinliydi.

Buna rağmen gitmiş o gün. İkimiz de alandaydık pazar günü; ama ben babamdan geç bir saatte gitmiş oldum. Ben gittiğimde ise kıyamet kopmuştu, ancak insanların Harbiye'ye doğru yöneldiği bir alanda durabildim. İçeri giremedim. Zaten sanıyorum 7:30 civarı yaşanmış tüm bunlar. Babam da oradaymış ve hatta alana girmeden önce bir akrabamızın lokali vardı, iki saat kadar orada oturmuş. Daha sonra eve dönmek üzereyken, Kazancı Yokuşu'nda olaya denk gelmiş.

Ben bunları orada olanlardan, hâlâ yaşayan arkadaşlarımızdan biliyorum tabii. 1 Mayıs Alanı içinde bir Sular İdaresi üzerinden bir Intercontinental Oteli vardı, onun üzerinden silahlar atıldı deniyor. Bu büyük bir kaosa ve hengâmeye neden oldu. Zaten 7:30-8 gibi DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in konuşması esnasında esas patlama olmuş.

Bizler nihayetinde eve geldiğimizde babam akşam gelmedi tabii. Kardeşimle bir hatıra defterimiz vardı, ona bir şeyler yazıyorduk. O gün yaşananlara çok üzülmüştüm, kimler öldü, neler oldu diye düşününe düşününe Nâzım Hikmet'in "Sen yanmazsan, ben yanmazsam nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa" dizelerini yazmıştım oraya. Yananların içinde bizim ailemizin de olduğunu elbette bilmiyordum.

O gece eve gelmedi babam, sabahleyin de.

Yaptığı iş nedeniyle gelmediği olabiliyordu eve. Film şirketi çağırıyordu örneğin ya da bir yerlere gitmesi gerekiyordu. Ama akşam vakti de gelmeyince içimize bir kurt düştü hepimizin.

Kardeşimle bir karar aldık, o da henüz 16 yaşındaydı. Askere gitmemiştii daha. Ben annemle emniyet müdürlüklerine bakayım, sen de hastanelere git dedim. İşbölümü yaptık.

Önce Mecidiyeköy, Gayrettepe'ye gittik. 2. Şube'ydi orası. Tam bir kaos var orada da. Sonra bana şunu dediler: "Babanızı morgda bulabilirsiniz, ya da 1. Şube'ye bakın."

Kafamda 1. Şube ve morg dönüyor; ama asıl babamı bulma fikri heyecanlandırıyor beni. Seviniyorum yani babamı bulacağız diye.

Annemle Taksim Meydanı'na geldiğimizde karşılaştığımız görüntü ise dehşet vericiydi. Yerler ıslak, su ve kan doluydu. Atletler, çoraplar vardı yerlerde, uzun-kısa çivili sopalar vardı... Sanki savaş çıkmıştı ve orası bir savaş meydanıydı.

Ardından 1. Şube'ye gittik. Yuvarlak yuvarlak, ahşap yerlerden geçtik. Polislere ifade verdim tabii, böyle mi oldu, şöyle mi... Sarışın bir emniyet görevlisi vardı, hiç unutmuyorum onu. "Morgda bulursunuz," dedi ve dünyalar benim oldu. Ben tabii canlı bulacağım babamı diye düşünüyorum.

Beni oraya da götüren bir tanıdığımız, eve geri getirdiğinde ise kardeşimle karşılaştım. Çıldırmış gibiydi. "Babamı buldum, babam ölmüş," dedi. Buldum ve ölmüş kelimelerini duyduktan sonra ne hâle geldiğimi hatırlamıyorum. Kardeşim morgda bulmuş babamızı, morgdaki çekmecelere koymuşlar.

Para aldılar bizden cenaze için. Morgdan cenazesini parayla aldık. Ortaköy Camii'ye ve oradan da aile kabristanının olduğu Aşiyen Mezarlığı'na götürdük babamı.

Bu yaşımda, yaşadıklarım o kadar korkunç gelmiyor. Çünkü o kadar korkunç şeyler yaşadık ki 1 Mayıs sonrasında da. İşkenceler, sorgusuz sualsiz ölümler, infazlar; yaşanan patlamalar, gençlerin ve ailelerinin yaşadıkları... Bunların yanına 41 yaşında ölen babamı koyduğum zaman yaşadığım o kadar korkunç gelmiyor bana artık.

20 yıl cezaevinde yatan, işkence gören insanlar var. Yoldaşlarımız, arkadaşlarımız öyle ağır darbeler aldı ki benim aldığım darbe bunun yanında hiç kalır. Ama ben yıllarca sırtımda ağır hissettim. Babamın sırtına çıkıp çiğnedikleri, üzerine bastıkları, onu öyle öldürdükleri için.

Onun ne hâlde düştüğünü bilmediğim halde yıllarca o kalabalık, duman ve babamın sırtına basılıyor oluşu gözümün önünden gitmedi.

Bir taraftan kolunda da bıçak yarası var dendi bize. Otopsi raporunu o zaman göremedik. Şu an hâlâ tedarik edilebilir mi bilmiyorum, bakmak istiyorum otopsi raporuna.

O zaman Film-San diye bir kuruluş vardı. Burada, kesin olmamakla birlikte, babama karşı 1 Mayıs'ta bulunmasıyla ilgili önyargıyla yaklaşıldığını düşünüyorum. Çünkü biraz daha sağ düşünceye yakınlardı o zamanlar. Babamın ölümünden sonra bize hiçbir destekte bulunmadıkları gibi, bir başsağlığı ziyaretine dahi gelmediler.

Babamın ölümünden sonra iki kat yaşlandım ben. Deyim yerindeyse annemin kocası ben oldum. Her şey benim elime bakar oldu.

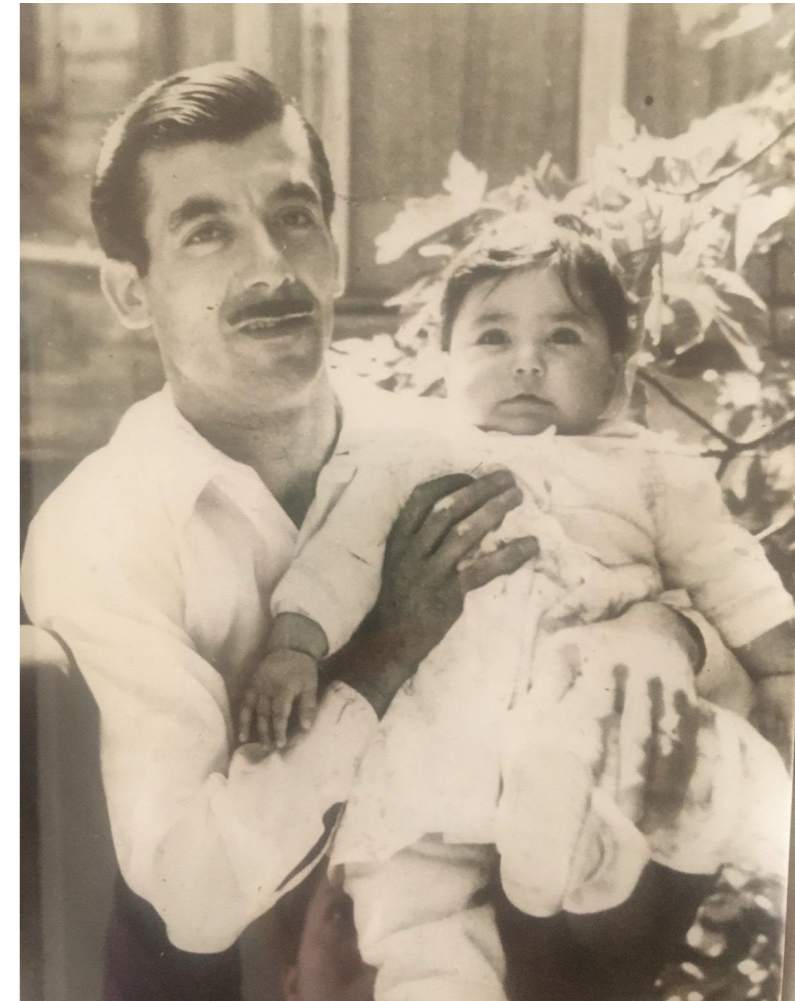
"Paralarını bile ütülerdi"

Çağdaş, aydın bir insandı babam. Evimizde siyaset fazla konuşulmazdı; ama 12-13 yaşımızda dünyayı anlamaya, tartışmaya ya da örneğin klasikleri okumaya başlamıştık kardeşimle. Babam bize çok karışmazdı. Ama babam

öldükten sonra bir aydınlanma yaşadım. Bir dolu şey sordum kendime: Baban neden oldu, kimler öldürdü, bu bayram ne bayramıydı, neden kana bulandı?

Hümanist bir insandı babam.

Çok farklı bir ilişkimiz vardı bizim. Hâlâ, yani yaklaşık 50 senedir, babamın bize bıraktığı evde yaşıyorum ben.

Babasına aşık bir kız çocuğuydum ben. Şiirler yazardık onunla. Hafta sonları gezerdik, arada bir bira içmeye bile giderdik.

Gezmeyi çok severdi, sürekli gezerdi. Çok şık bir adamdı. Paralarını bile ütülerdi. Camiası da biraz renkliydi. Bazen de diyorum ki demek ki kısa yaşayacağı için böyle dolu dolu yaşamış.

Başına kötü bir şey gelmiş insanlara yardım ederdi sürekli. "Dayı"ydı babamın lakabı. Hani öyle dayı dayı olduğu için değil yardımsever, cömert bir insan olduğu için. Benim babam diye böyle anlatmıyorum, herkes öyle tanırdı babamı. Siyasi ve politik olarak "şöyleydi" diyemiyorum, "şöyle sağcıydı", "böyle solcuydu". Değildi çünkü.

Zayıf bir insandı, çok zarıftı, narindi.

Annesiz büyümüştü, belki de o yüzden çok duygusaldı. Bana sürekli "Annem de sensin, her şeyim sensin," derdi. '74 Kıbrıs Savaşı'nda çok ağladığını hatırlıyorum. Kimsesiz kalan çocuklar için çok ağlardı. Annem ve babam yapı olarak birbirlerine benzemezlerdi, ikisinin de ikinci evlilikleriydi. Yani ikisi de aradıklarını bulamamışlardı anladığım kadarıyla.

Babam sözleşmeli çalışıyordu o zaman. 900 günlük de bir sigortası vardı. Emeklilik, ölüm, iş, iş kazası gibi hiçbir sigortadan yararlanamadık biz.

Annem okuma-yazması olmayan bir Anadolu kadınıydı, ben 17 yaşımıdaydım, kardeşim ise 16. Sadece, şu anda da oturduğumuz, evimiz vardı. Hiçbir gelirimiz yoktu. Evde babam dışında çalışan biri olmadığı için herhangi bir güvencemiz de yoktu. Haliyle çok zor günler yaşadık. Annemin bize un çorbası yaptığı günler oldu. Her konuda ateş düştüğü yeri yakıyor yani.

Hâl böyle olunca, babam iyi bir eğitim almamı çok istemesine rağmen onun ölümünden sonra okulu bırakıp çalışmaya başladım ben. Bundan 40 yıl önceki hayatı düşünün. Bilinci, varlığı-yokluğu

düşünün. Önce bir laboratuvara girdim, sonra da bir yayınevine, Gelişim Yayınları'na.

18 yaşında çalışmaya başladığım için 38 yaşında da emekli oldum. O süreçte ve sonrasında da hep çalıştım.

1 Mayıs 77, bana geleceğe yönelik bir kaygı yükledi çünkü. Her an başımıza bir şey gelecek mi, aman birine muhtaç olmayalım hissiyle yaşadım.

Fiziken olmasa da düşünce anlamında ve ruhsal olarak çok şey değişti hayatımda. Babasını kaybetmiş bir kız çocuğunun duyguları dışında İşçi Bayramı'nda işçi olmanın ne demek olduğuna dair bilincin ağırlığı omuzlarıma çöktü. O günden sonra ben de gerçek bir işçi oldum.

Benim için pazar günü değil de pazartesi günü çok önemliydi. Salı günü çok önemliydi. Ondan sonraki her gün çok önemliydi. Babam öldükten sonra benim için hayata baktığım pencereler çok daha anlamlı oldu. O pencerelerden daha doğru, daha güzel bakmaya çalıştım.

Bazen diyorum ki babam bu şekilde ölmeseydi, yine böyle bir insan olabilir miydim. Bu insanın mayasıyla da alakalı tabii ama benim için babamla kurduğu ilişki çok kıymetliydi. Ben teşekkür ediyorum ona beni böyle yetiştirdiği için.

Bu şekilde ölmeyi hak etmedi babam. Kimse bu şekilde ölmeyi hak etmiyor. Beni ancak küçük yaşta babasız kalmış, yokluk görmüş ve böyle büyük bir vurgun yemiş insanlar anlayabilir. Anlatmadıklarımı onlar anlayabilir.

"Bize bir anıtı dahi çok gördüler"

1 Mayıs 77'de 8'i kadın 34 kişi öldü. Ailelerin çoğunun Türkiye'den ayrıldığını düşünüyorum ben. Birkaç aile kaldık, sizlerin bizlerle görüştüğü ve dokunabildiği. Ben aynı zamanda 78'liler Vakfı yürütme kurulundayım. Bizler buradaki mahkeme süreçlerinin hepsini işletmeye çalıştık. Failerin kim oldukları tabii ki belli. İçinde kontrgerillanın da olduğu güçler tarafından düzenlendi bu katliam. Baktığınızda çok güçlü bir istihbarat teşkilâtımız var. Bilinmiyor mu bunu kimlerin yaptığı? Ya da nasıl bilinmiyor? Failerin Ahmet, Mehmet diye ortaya çıkarılması bir şey de ifade etmiyor bizim için. Bizler bunu yapanın kim olduklarını biliyoruz. Ama bunu ne adına yaptıklarını, bunun nasıl bir vahşilik olduğunu bilmiyoruz. Anlayamıyoruz.

Babamın o gün orada olmasının bir kader

boyutu, bir de akıl ve mantık, şuur boyutu var tabii ki. Ancak hangi açıdan bakarsak bakalım yaşamamız gerekiyormuş böyle bir şeyi. Bana ve aileme inanılmaz şeyler kazandırdı 1 Mayıs 1977, tabii pek çok şey de kaybetti.

1 Mayıs 77'de yaşananlar, Türkiye'de daha sonra yaşanacak olan sosyolojik ve psikolojik olayların ayak sesleriydi. Öyle düşünüyorum. Daha sonra Sivaslar, Maraşlar, Ankaralar, Güneydoğu'da yaşananlar eklendi üstüne. 1 Mayıs 77 bir mihenk taşıydı bu açıdan.

Bizi yanlış anladıklarını da düşünmüyorum ben, babamı da yanlış anlamadılar çünkü, gayet doğru anladılar. Doğru anladıkları için istemiyorlar, sevmiyorlar bizi. Bir ağacın meyvelerini, dallarını koparıp koparıp attılar.

Ne yazık ki önümüzde büyük emperyalist güçler var; ama bizler de varız. Dünya döndükçe bu çatışma devam edecek

ama bu mücadele de devam edecek.

O gün herkes gülmek için oradaydı. Bayramı kutlamak için 1 Mayıs Alanı'ndaydı. Bayramdı da o gün. Çok büyük bir kalabalık vardı. Kimler düğmeye bastıysa, o bayram kana bulandı.

Bizler 1 Mayıs'ı artık anma günü olarak kabul ediyoruz. Eğer bayram olsaydı din, dil, ırk farkı gözetmeksizin bütün insanlar alın terinin karşılığını almış olurdu. Biz sadece bayram olsun istedik. Barış olsun istedik.

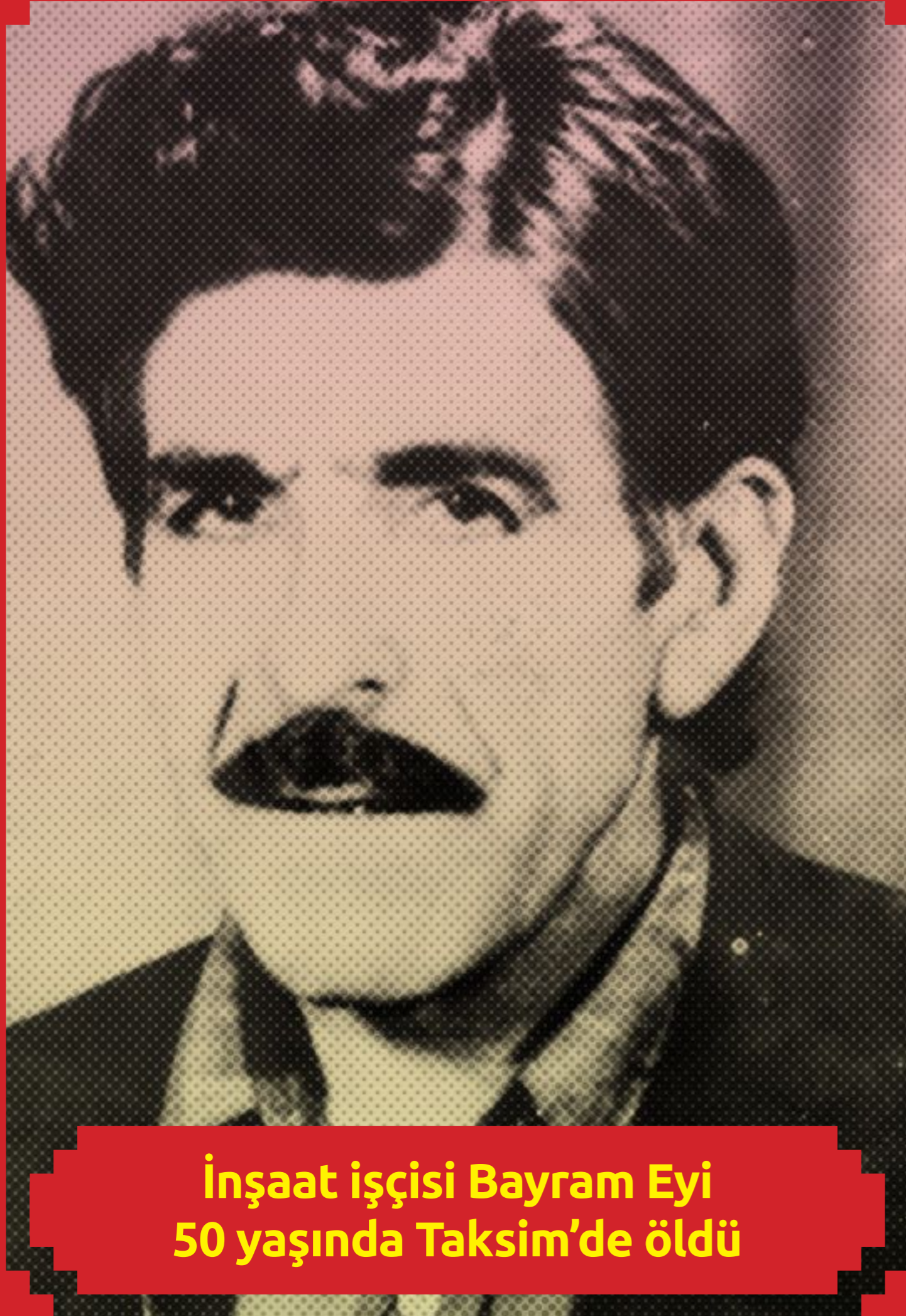
Pek çok çağrıda bulunduk biz. Kazancı Yokuşu'nda analım ölülerimizi dedik. En azından bir anıt olsun istedik, ölenlerin isimlerinin yazdığı. Birçok arkadaşımız Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu, ben kendi adıma başvurmam; ama insanlık suçlarının zaman aşımına uğradığını düşünüyorum. Ben ülkesini seven bir insanım, beni çok mutlu etmez İnsan Hakları Mahkemesi'ne ülkesini

şikâyet ediyor olmak. Ama bize sahip bile çıkılmadı ne yazık ki. Devletin bize sahip çıkması lazımdı. Biz kendi kendimize sahip çıktık.

Sadece Taksim Meydanı'nın adı 1 Mayıs Alanı olsun dedik ve ölenlerin isimlerinin yazıldığı bir anıt istedik. Ancak bunu bile bize çok gördüler.

Şimdiye kadar gitmeyin deniyordu, şimdi de pandemi gündemi var. Bakırköy'e gidin, Kadıköy'e gidin deniyordu hep. Benim için anma Taksim'de olmadıktan sonra çok bir anlam ifade etmiyor. Gidiyor muydum, elbette gidiyordum. Ama diğer meydanlarda olanın işçiler için bir çağrı, Taksim'de olanın "anma" olduğunu düşünüyorum.

Ben bu sene de Taksim'e gideceğim. Kurum/kuruluşlar öncesinde gelecekler anmak için. Orada babası öldürülen, katledilen kişi benim. Ben bayram için değil, babamı anmak için gidiyorum ve bana engel olunacağını düşünmüyorum.

İnşaat işçisi Bayram Eyi 50 yaşında Taksim'de öldü

Zeki Eyi, 17 yaşındayken kaybettiği babası Bayram Eyi'yi anlatıyor; "Babamı kaybettikten sonra bütün 1 Mayıs'lara katıldım. Alacağım var benim devletten, çünkü babamı devlet katletti"

İnşaat işçisi Bayram Eyi 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanı'ndaydı. Yayılım ateşi açıldığında hayatını kaybetti. 50 yaşındaydı. Erzurum Aşkele'nin Şoğuk köyünden, yeni adıyla Özler köyü. 1950'lerde gelmiş İstanbul'a, Resmigül'le evlenmiş 50'lerin sonunda.

Zeki Eyi de babasından habersiz 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanı'ndaydı. "Ablalarım ve abilerim" diye bahsettiği insanlarla 1 Mayıs coşkusu paylaşıyordu. Zeki Eyi, babasını kaybettiğinde 17 yaşındaydı.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın, göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

1 Mayıs 1977'nin üzerinden 43 yıl geçti. "Kanlı 1 Mayıs"a dair sosyal medyada dahi önümüze pek çok video düşse de, o gün orada hayatını kaybedenlerden çok azının hikâyesini biliyoruz. Bir hikâye yazımı için Zeki Eyi ve eşi Naciye Eyi, kızları Ayşe İdil ve Ayşe Gülen'le birlikte evlerinde karşıladılar bizi.

Zeki Eyi babasını, birlikte ama

birbirlerinden habersiz gittikleri 1 Mayıs 1977'yi, babasının bir emekçi olarak yaşadığı zorlukları anlattı:

Aslında babamı anlatmak hâlâ zor benim için, zorlanıyorum yani. Duygusallaşıyorum.

Bir baba sabah evden gider, akşam dönmez. Bir evlat için bayağı zor bir durum bu.

Babamı kaybettiğimde lise öğrencisiydim ben. Ne şanstır ki ben de babamdan gizli gitmişim 1 Mayıs'ta Taksim'e. Belki babam bırakmaz düşüncesiyle gizlice gittim tabii.

Hani biliyordum orada devrimcilerin olacağını; ama ayrı ayrı fraksiyonlardan bir sürü devrimci gördüm o gün.

Hepsi abim, ablam gibiydi benim için.

Babamın çok bir teorik bilgisi yoktu; ama bize hep devrimcilere duyduğu saygıdan bahsederdi. Deniz Gezmiş'ten çok bahsederdi mesela. Devrimcileri çok severdi babam, onlarla övünç duyardı.

Babamın bana bıraktığı en önemli miraslardan biri devrimcilere duyduğu saygı oldu. Şu an ben de mesela bizim kuşağın hepsini, fraksiyon ayırmadan tüm devrimcileri, babamın çocukları olarak görüyorum. Şimdiki kuşak ise babamın torunları gibi benim için.

O gün 1 Mayıs'a nasıl katıldı hâlâ bilmiyorum ama yıllar geçtikçe şu düşünce oturdu bende: Babam mutlaka devrimcilerle tanışmıştı. Belki bir broşür almıştı onlardan, belki bir gazete, belki

bir dergi. Demek ki o gün orada, tanıdığı birileri vardı. Tabii bir yandan da emekçi bir Aleviydi, bu bile katılması için yeterliydi aslında 1 Mayıs'a.

Muhtemelen akşamdan hazırlığını yaptı zaten 1 Mayıs için; ama bizi yüreklendirmemek için de hiç bahsetmedi sanırım Taksim'e gideceğinden. Sonuçta aileler korumacı oluyor çocuklarına karşı.

CHP'liydi babam. Ondan önce Ecevit'in mitinglerine filan giderdik ama siyasi anlamda gittiği en önemli miting 1 Mayıs 1977'di babamın, yani benim bildiğim kadarıyla. Benim de gittiğim ilk miting.

Ben o zaman babama desem "Ben 1 Mayıs'a, derneğe gitmek istiyorum," gitme demezdi ama ben göndermez düşüncesiyle ona bir şey diyemedim. Akşam da haber vermedim o yüzden. Bu şekilde ikimiz de birbirimizden habersiz aynı eylemin heyecanı ile uyumuşuz aslında o gece.

Babam inşaat işçisiydi. Siliciydi. Silici derler onlara, fayansları silerdi. Kendi makinesi vardı. Sendikalı değildi, makinesiyle kendi kendine çalışırdı. Sili işleri gelirdi, hemen giderdi. Çoğu zaman da parasını alamazdı.

"Kodamanlar" derdi zenginlere. Konuşurdu bayağı bizimle babam, dertleşirdi. Onun deyimiyle kodamanlarla çalışıyordu. Alamadığı paralarını yazdığı bir defter vardı, daha doğrusu benim yazdığım. Okuma-yazması yoktu çünkü babamın.

Birisi anlatmıştı, babanı gördüm, müteahhitler yine parasını vermemiş,

babamın da küçük bir meyve bıçağı vardı, bize meyve soyduğu. Çıkarmış onu, tam o anda arkadaşı gelmiş. Bunu hiç unutmuyorum. Ne zaman birinin hakkı verilirse, babamın o hali ve hak yiyen müteahhitler geliyor aklıma.

Haksızlığa asla tahammülü yoktu babamın. Bir anı var mesela aklıma gelen. Gece kondumuzu yıkmak için gelmişlerdi bir keresinde, evi yaparken tam da. Babam onlara karşı geldi diye üç ay ceza aldı ve iki ay hapis hane de kaldı.

Rüşvet istiyorlar evi yıkmamak için çünkü, babam da vermiyor. Zaten verebilecek bir parası da yok.

"Toplum Polisi" vardı o zaman, şimdiki Çevik Kuvvet ile aynı. Onlara direndiği için ceza aldı.

Ben 9 yaşımıydım. Babamı bir akrabamız almaya gitmişti. O gece bir paket içinde üzüm-leblebi getirmiş, ben uyuyordum. Uyandım, çok sevindim babamı gördüğüm için. O günden beri de ne zaman üzüm-leblebi yesem o gelir aklıma.

Orta 2'ye giderken ciğerlerimi üşütmüştüm ben, zatürre olmuşum. Babam okula geldi beni alıp Taksim'e, Verem Savaş'a götürmek için. O zamanlar okula velin gelsin istemiyorsun tabii, babam üstüne ağlıyor bir de ben hastayım diye. Ağlama baba, diyorum bir yandan. Gittik Verem Savaş'a, yaşlı iki doktor vardı.

Muayene için girdiğimizde göğsümü açtılar. Hastayım diye de abim sulu boyayla göğsüme Zagor'un işaretini

çizmişti. Doktor göğsümü açınca "Bu ne oğlum?" deyip güldü.

Hatırlıyorum da epey iyi davranmışlardı bize. Sanırım ilerici, devrimci doktorlardı onlar da. Ya da o zaman bize iyi davranan herkesi devrimci sanıyorduk biz. Koridora çıktık sonra, babama iyileştiğimi söylediler. Doktorlardan biri elini omzuna koyup "Üzülme artık dertli baba," dedi babama.

Evde televizyon yoktu o zamanlar, radyo vardı. Radyodan babamın dinledikleri ve gündelik hayatta gözlemlediklerimle o dönemleri hatırlıyorum. Bunu yaparken babamı da gözlemlemişim aslında, şimdi şimdi anlıyorum.

Pazara giderdi mesela, poşetten hemen bir şey çıkarırdı çocuklara vermek için. Bir keresinde ben de ondan özenip aynısını yapmıştım, bir tane şeker mi vermişim bir çocuğa hatırlamıyorum şu an tam olarak. Babam hemen araya girip 'bir tane değil hepsini vereceksin çocuklara bir şey vermeye niyetlendiğinde', demişti. İnsani değerlere çok önem verirdi. Aleviliğin direncini almıştı.

Evimizin yıkılmasından sonra ayrı bir ceza daha verdiler babama. 500 lira gibi bir para cezası.

Eve sürekli polisler gelip gidiyor ve kaba bir tavırla "Baban nerede? Bir ifade verecek altı üstü", "Babana söyle ifade versin kurtulsun," diyorlardı. Babama anlatınca durumu karakolun yolunu tuttu tabii. Para cezası olduğu için bunlar hemen içeri atmışlar babamı. İçerideyken akrabalar para toplamış, öyle çıkarmışlar.

Ben yine uyuyordum, uyandırdı beni gülümseyerek "Oğlum görüyor musun bak beni gönderdin, içeri attılar," dedi. Hiç unutmuyorum o gülümsemesini. İnsan kızar normalde.

Babalığına gelince, çok iyi bir babaydı. "Baba bu döver de sever de," derler ya asla öyle bir yaklaşımı yoktu bize karşı.

Ama bir kere şöyle bir şey olmuştu. İlkokul birinci sınıfa gidiyordum, ben bir gün "Gitmeyeceğim okula," dedim. Babam bir saat dil döktü bana, git oğlum, okula gitmeyip ne yapacaksın, diye.

O bir saatin sonunda sabrı tükendi haklı olarak. Sobanın yanında küçük kürekler vardı, onunla böyle kırılmayacak yerlerime vurarak bir güzel dövdü beni. Sonra kucağına yatırdı hadi bakalım, şimdi gitme de görelim, dedi. O dayak bana bayağı yaradı. Bir güzel de uyudum o dayaktan sonra. Evde oynadığımız zaman bazı günler cam kırılırdı. Cam kırıldığı zaman da emekçi adam yandı demek.

O gün içimizden biri cam kırdıysa erkenden uyurdu. Baba uyurken etkilensin, bizi azarlamasın derdik. Ertesi gün de herkes normal bir şekilde devam ederdi hayatına. Çok iyi bir arkadaştı babam, iyi bir dosttu. Ama korkardık da tabii babamdan. Biz dört erkek kardeşiz, bir de kız kardeşimiz var. Annemiz Resmigül'ü de 2004 yılında kaybettik.

Babamı kaybedince gece lisesine kaydoldum. Gündüz çalışıp gece okuyordum. İçimde kalan en büyük uktelerden biri şu oldu: Keşke babam para kazanabildiğini görseydi, kazandığını paralarla ona üst-baş, giysi alabilseydim. Ona bakabilseydim. 1985-86'da sıkıyönetim de gevşeyince ilân verdim gazeteye babam için. İlân verince diğer aileler de görür, birlikte daha güçlü oluruz diye düşündüm ama pek bir şey çıkmadı oradan. Ardından anma amaçlı düzenli ilân vermeye devam ettim gazetelere. Evrensel olsun, Cumhuriyet olsun...

Sonra yakın zamanlarda basın garip bir şekilde ilgi göstermeye başladı 1 Mayıs 77'ye. Anaakım medyadan bile ulaşanlar oldu bize, çünkü dava bir şova dönüştü.

Bir ya da iki gazeteyle de görüştüm o zaman; ama bana göre iyi niyetli çabalar değillerdi bunlar. Haliyle o ilgi de zamanla söndü tabii.

Davayla ilgili bir kez DİSK'e gittim ben; ama bildiğim kadarıyla karşı dava açılmadı. Ben bir ara aileleri toplamaya çalıştım. İnsan Hakları Derneği (İHD) o zaman Aksaray'daydı, oraya gittim. "1 Mayıs Ailesi" varsa tanışmak istediğimi söyledim. Dava açılrsa ve en azından tüm dünya o gün orada neler olup bittiğini duysa, öğrense...

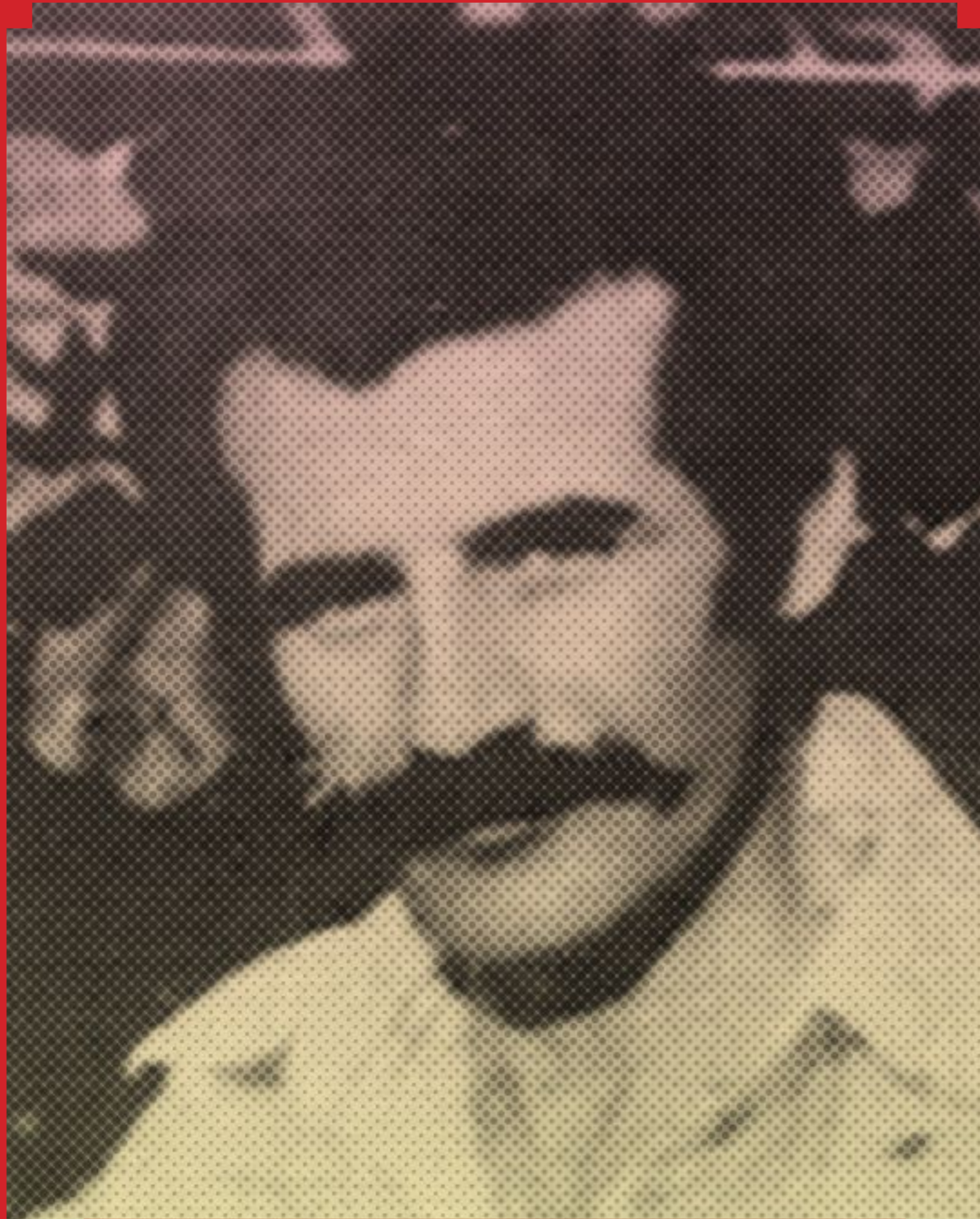
Bayram yeri gibiydi o gün Taksim ve herkes birbirini tanıyor gibiydi. Herkes coşkuluydu. Yıldız Yokuşu'nu öyle kalabalık göremezdiniz asla. Ama gün orada bir katliam yapıldı.

Biri sesini yükselttiği zaman bile polislerin toplandığı yerde o gün yayılım ateşi açıldı emekçilerin üzerine.

500 bin emekçi vardı deniyor o gün Taksim'de. Nüfusu hesaplıyorum 5-6 milyon civarı. Ne kadar büyük bir oran bu, düşünsenize. Burjuvazi bu insanlardan korktu.

Babamı kaybettikten sonra bütün 1 Mayıs'lara katıldım ben. Orada olmasam bir kişi eksik diye düşündüm hep ve babam için, katledilen tüm emekçiler için her 1 Mayıs'a gittim. Ama bu süreçteki esas motivasyonum bir alacağım olmasıydı.

"Devletten alacağım var," diye düşündüm sürekli. Her şeyden önce alacağım var benim devletten, çünkü babamı devlet katletti.

Öğretmen Bayram Çitak 37 yaşında Taksim'de öldü

Bayram Hoca'nın hikâyesini İzmir'de yaşayan büyük oğlu Mete Çitak ve TÖB-DER, Birlik Dayanışmacı arkadaşı Selahattin Koçak'tan dinliyoruz.

“Sonra Beşiktaş'ta toplanabildik. Otobüsten sorumlu olan bendim. Baktık, saydık saydık Bayram yok. Sonra Bayram'ın öldüğünü öğrendik. Benim kolumdan düşmüş. Kaybetmişiz Bayram'ı.”

“O gün güle oynaya gittiği eylemden sonra eve dönmedi babam. Katliam sayılır tabii bu yaşadığımız.”

Bayram Çitak, 37 yaşında, Sivas Şarkışlalı, öğretmen, TÖB-DER [Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği] üyesi. Eşi Selver Çitak ve üç oğulları hep birlikte Ankara'da yaşıyorlardı. Sivas'tan Ankara Mamak Derbent İlkokulu'na tayin istemesinin nedeni oğlu Mete Çitak'ın ortaokula başlayacak olması ve köylerinde ortaokul olmamasıydı.

Pamukpınar Öğretmen Okulu'ndan mezun olan Bayram Çitak, Ankara'ya gelmesinin üzerinden çok geçmeden TÖB-DER'de örgütlenmiş. Üç çocuğuna ve eşine, bir öğretmen maaşıyla yetinmeye çalışmış.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs sıkışmasına bağlı, yaygın kaburga kırıkları ile müterafık kanama ve mekanik asfiksi.

Bayram Hoca'nın hikâyesini İzmir'de yaşayan büyük oğlu Mete Çitak ve TÖB-DER, Birlik Dayanışmacı arkadaşı Selahattin Koçak'tan dinliyoruz.

Oğlu Mete Çitak Anlatıyor

Biz üç kardeştik. En büyükleri bendim. Büyük dediğim de 13 yaşımıydım yani babamı kaybettiğimde. Daha çocuk sayılıyım. Kardeşlerim ise 10 ve 5 yaşlarındaydı.

Babamı kaybettiğimizin haberini çok kötü

bir şekilde aldık. Ailedeki herkes çok üzüldü, herkes ağlamaya başladı.

13 yaşında babasını kaybettiğini öğrenen bir çocuğu düşünün. O an ne yaşayabilirse bir çocuk onları yaşadım ben de.

O zaman Ankara'da yaşıyorduk, Ayrancı'da; ama babamın görev yeri Mamak'taydı. Köy öğretmeniymiş aslında babam.

TÖB-DER üyesiydi babam. TÖB-DER'le hareket ederdi sürekli, eylemlere giderdi. Dernekte de sevilirdi bayağı.

“Bayram günü artık ölümlerle anılıyor”

Bildiğim kadarıyla 37 kişi hayatını kaybetti o gün orada. Bayram havasında geçmesi gereken bir günü, bir eylemi ölümlerle birlikte hatırlıyoruz, anıyoruz artık.

Babamı kaybettikten sonra büyük bir hüznü çöktü evimize. Hiçbir şey eskisi gibi olmadı. O zaman üç kardeştik, şu an iki kardeşiz. Babamı kaybettikten sonra annem çalışmaya başladı, bizi büyüttü.

Hepimize karşı çok iyi bir babaydı babam. Hepimize yetiyordu. Baba gibi babaydı işte.

Arkadaşları tarafından da çok sevilirdi.

Babamla ilgili en çok aklımda kalan anılardan biri şu: Babam benim de öğretmenimdi. Okulda ona baba dememi yasaklamıştı. “Öğretmenim de bana okulda,” diyordu. Bir gün baba dedim, ağızımdan kaçtı. Az biraz dayağını yemiştim öyle.

“Hiçbir sorumlu ceza almadı”

1 Mayıs 77 ile ilgili düşündüğüm şu oluyor benim genelde. Eğer bizim bunları yaşamamıza neden olan sorumlular ortaya çıksaydı, ceza alsaydı, daha farklı hissediyor olurum muhtemelen. Ama hiçbir sorumlu ortaya çıkmadı, kimse cezalandırılmadı. Kimseyle ilgili bir işlem dahi yapılmadı. Zaman aşımına uğradı dava, üzerinden 40 yıldan fazla bir zaman geçti. Dile kolay.

Yazık yani bu ülkeye. Böyle bir olayın aydınlatılması gerekirdi. 1 Mayıs 77 aydınlatılmadığı için daha çok böyle acı çekeceğiz. Ve yine aynı şeyler olacak. İnsanlara bu acıları yaşatan sorumlular bulunmayacak. Kimse ceza almayacak.

Demokratik bir ülkede yaşıyorsak bunun aksi olması lazım.

Zamanla babamın yokluğuna alıştık tabii. Herkes nasıl alıştıysa biz de öyle alıştık. 55 yaşına geldim ben. Babamı kaybettiğimizde 13 yaşımıydım. Babam yaşasaydı 80 yaşında olacaktı. Her sene 1 Mayıs'ta, İzmir Gündoğdu Meydanı'nda anabiliyordum babamı. Ama bu sene salgın nedeniyle onu da yapamayacağımız muhtemelen.

Arkadaşı Selahattin Koçak Anlatıyor

Ben 1976'da Birlik Dayanışma'nın yönetimindeydim, çalışma yapıyordum okullarda. Bu çalışmayı yaparken Derbent İlkokulu'nda tanıştık Bayram'la. Hemşeriydik biz zaten, komşuyduk.

Ben Pazarören Öğretmen Okulu'ndaydım, o da Pamukpınar Öğretmen Okulu'ndaydı.

Bunlar Köy Enstitüleri'nden dönüşen okullardı.

Biz zamanla sohbeti derinleştirdik, politik tartışmalara girdik derken Bayram da Birlik Dayanışmacı oldu.

Bayram'ın üç çocuğu vardı, çocuklarından biri lösemi hastasıydı.

Hastaneye beraber giderdik biz, Hacettepe'ye, oğlunun kan değişimi için. Tek başına gittiğinde kötü oluyordu.

Tek maaş girerdi evlerine. Ayrancı'da bir gecekonduları vardı. Orada oturan, tek maaşla biri hasta üç çocuğunu büyötmeye çalışan gariban bir öğretmendi Bayram.

Aynı zamanda kararlı, inatçı, kavgacı bir yoldaştı.

Yürekli bir pehlivandı. Sevecendi. Bazen de çabuk sinirlenirdi. TÖB-DER toplantılarında mesela hemen sinirlenirdi. Onun nedeni de yaşadığı ekonomik zorluklardı tamamen. Çok insaniydi. Okul arkadaşlarıyla, diğer arkadaşlarıyla bir araya gelirdi düzenli olarak. Herkes sever, sayardı onu. Biz 1 Mayıs 1977'e birlikte gittik.

Gitmeden önce bir yerde oturalım dedik. Ankara Necatibey'de bir lokantada oturduk yemek yedik, iki duble de rakı içtik. Biraz dertleştik.

Aynı otobüse binip İstanbul'a gittik sonra. Beşiktaş'ta indik, TÖB-DER kortejine girdik. Saat 12 civarıydı korteje girdiğimizde. 4-4:30 gibi de anca alana girebildik. Şimdiki Marmara Oteli'nin önündeydik. Kemal Türkler'in konuşması bitmek üzereyken arkadaşlar dedi, yavaş yavaş çikalım arabalara gidelim artık.

Bayram benim kolumdaydı. Sonra birden ortalık karıştı, silahlar patlamaya başladı. Kolumdaydı ya, çektim çektim gelmedi

Bayram. Kürsüye doğru koşmamızı söylediler sonra, biz de öyle yaptık. Ben silahla vurulduğunu sanıyordum ama kurşun yememiş. Cenazesinde öğrendik. Kazancı Yokuşu'na giderken ezilme sonucu kaybetmişiz Bayram'ı.

Ahmet diye bir arkadaşımız vardı. Biz Ahmet'le otobüsü gönderdik, cenaze için İstanbul'da kaldık. Ertesi gün de cenazeyi aldık. Ankara'ya getirdik cenazeyi, o dediğim gecekonduya. Oradan da Karşıyaka Mezarlığı'na götürüp defnettik.

10 yıllık bir hizmeti vardı, emekliliği için uğraştık o süreçte. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'yle de kavga ettik bayağı o dönem. "Niye gitti?" gibi cümleler kurdu bize. En son kavga, dövüş 10 yıl üzerinden emekli edebildik Bayram'ı.

Birlik Dayanışma olarak bir kampanya başlattık biz sonra, onu tüm TÖB-DER'e yaydık. Ailesine elimizden geldiği kadarıyla yardımcı olmaya çalıştık. Sonra da hep irtibat halinde olduk eşi ve çocuklarıyla...

Liseli Jale Yeşilnil 17 yaşında Taksim'de öldü

Hale Yeşilnil, kızkardeşi Jale'yi doğumundan başlayarak 17 yıllık hayatını, yazar Kadir Akın da Göztepe Kültür Derneği günlerini, Jale'yi uğurlarlarken polisin saldırısını ve 43 yıl sonra Jale'yi mezarı başında anmalarını anlatıyor.

"Lise 2. sınıfta özel ders vermeye başladı. Kazandığı para ile annemle, sanırım Kapalı Çarşı'dan, yeşil kadife kot almış ve çok mutlu olmuştu. Çok da yakışmıştı. 1 Mayıs'ta da üzerinde o kot vardı. Üzerindeki kırmızı rüzgârlık da Filiz'indi."

- Ablası Hale Yeşilnil

"Ve bu sene nihayet, son anda ablasından Jale'nin mezar yerini öğrendim. 43 yıl sonra Jale'yi mezarı başında anabildim. Mücahit'le mezarı temizledikten sonra mor, kırmızı ve yeşil çiçekler ektik mezarına. Ablası 'Papatyaları çok severdi,' demişti, onu da ihmal etmedik."

- Arkadaşı Kadir Akın

Jale Yeşilnil, 1 Mayıs 1977'nin belki de en bilinen ismi geçen kayıplarından. Her sene 1 Mayıs anmalarında, özellikle kadınların ellerinden düşmeyen fotoğraflarından tanıyoruz Jale'yi. Jale, 1 Mayıs 1977'de yaşamdan koparıldığında henüz 17 yaşındaydı. Diğer insanlara ve çevresinde olup bitenlere karşı her zaman duyarlıydı. Doktor olmak ve yoksul insanları ücretsiz muayene etmek istiyordu.

1 Mayıs 1977'de arkadaşlarıyla Çamlıca'da pikniğe gideceğini söyleyerek çıktı evden. Annesi hazırlığına yardım etti. Ancak Jale bir daha evine dönemedi.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın, göğüs tazyikine bağlı kaburga kırıkları ile müterafık mekanik asfiksi.

Ablası Hale Yeşilnil bugüne dek hiçbir yere konuşmamış Jale'yle ilgili. Kızına vermiş kardeşinin ismini.

Jale Yeşilnil'i, küçük kardeşi Jale'den derin bir sevgiyle, şefkatle ve hayranlıkla bahseden ablası Hale Yeşilnil ve onu Göztepe Kültür Derneği'nden tanıyan yazar Kadir Akın'dan dinliyoruz.

Ablası Hale Yeşilnil Anlatıyor

Babam Devlet Demiryolları'nda Gar Müdürü'ydü. Onun memuriyeti nedeniyle Adıyaman Gölbaşı ilçesine gelmiştik. Benim ilkokula başladığım yıl, 15 Haziran 1960'da Jale kardeşim burada dünyaya geldi.

Güzel bir haziran sabahıydı. Annem tüm doğumlarını lojmana çağırdığı bir ebeyle yapardı. Doğum öncesi ağabeyimle beni bahçeye çıkardılar. Annemin işlerini paylaştığı Kürt bacısı haber verdi doğumun bittiğini.

Annemin yanına ulaşınca bu yaşma dek anımsamadığım güzellikte gülümseyen, gözleri açık bir bebek gördüm. Çok güzeldi. Ağlama sesini duymadım desem yeridir Jale'nin. Bazen annem çok uyudu diye uyandırırdu onu.

Jale iki yaşında iken Gölbaşı'ndan ayrılıp Nazilli'ye gitmiştik. İki yıl burada kaldık. Jale beş yaşına geldiğinde babamın tayini bu kez İstanbul'a çıktı. Benim devam eden tedavim nedeniyle dönmüşlerdi İstanbul'a.

Nazilli'de dördüncü bir kardeşim daha dünyaya geldi. Jale'nin aksine lojmanda onun ağlama sesinden duramıyorduk ve bu ağlamaların bir saati de yoktu. Jale o küçük yaşına rağmen beşiğin başına gider, "Ağlama kardeşim," diye onunla sevgisini paylaşırdı.

İstanbul'da önce dört yıl boyunca Bakırköy Zuhuratbaba'da kaldık. Kirkor Amca diye çok sevdiğimiz bir ev sahibimiz vardı. Dört çocuklular diye tereddüt etmiş önce evi kiralama konusunda. Sonra babamın elinden tuttuğu beş yaşındaki Jale'ye ilişmiş gözü. Ben böyle tatlı bir çocuk görmedim, diye paylaşırdı hep Kirkor Amca.

Bu müdahalede dahi gülümseyerek açardı gözlerini. Sevgi dolu, neşe dolu bir çocukluk yaşadı Jale. Her zaman tebessüm halindeki yüzüne her ortamda insanların dönüp bir kez daha baktığına çok kez tanıklık ettim.

Babamın Nazilli'ye tayini çıkınca annemin hepimizin çok sevdiği Kürt bacısı tren kalkana dek istasyondan ayrılmadı. "Bu güzel kızımın ayrı nasıl yaşarım," diye ağladı. Bizden bir buçuk iki saat uzaklıkta yaşadığı köyde altı çocuk sahibi bir anneydi halbuki o da.

Biz aydın ve eğitilmiş, demokrat bir anne ve babaya sahiptik. Bu hepimizin temel şansı oldu. Babam yapısı gereği daha az konuşurdu; ama annem çok farklıydı. Jale güzelliğini de, huylarını da annemden almıştı. Üretken, yaratıcı, güçlü bir yapıya sahipti. Çok okurdu.

Ben Çapa hastanesinde önemli bir ortopedik ameliyat geçirdim. Aylarca ayağımın üstüne basmamam gerekiyordu. Jale o dönem küçük kardeşimle oyunlar oynardı ve arada beni de oyuna dahil ederek bana ikramlarda bulunurdu.

Çok güzel evcilik oynarlardı Herkese sevgiyle yaklaşırdı Jale ve çok paylaşımcıydı.

Bir gün anneme okula gitmek istemediğini, gelin olmak istediğini söylemiş Jale. Peruz Abla bir üst katımıza gelin gelecekti. En küçük kardeşim ve ben evde kaldık.

Nikâha Jale'yi alarak gitmişti annem. Nikâh çıkışında Jale "Ben de böyle gelin olacağım," deyince akıllı annem hemen "Ama güzel kızım, okula gidince her şeyle birlikte imza atmaya da öğreneceksin. Gördün mü, gelin olunca da imza atmak gerekiyor," demiş. Sonra Jale hep, ne zaman okula başlayacağım, diye sorar olmuş.

Göztepe'ye taşındığımız yıl kendi evimize gidiyoruz diye mutluyduk. Jale, Yeşilbahar İlkokulu'na başladı. Çok başarılı bir öğrenciydi. Sonra Göztepe Ortaokulu'nda aynı başarılarla, sınıfları her yıl iftiharla geçerek devam etti.

Göztepe Ortaokulu'nu birincilikle bitirdi. Birincilik belgesi ile "J" harfi yazan altın bir kolye ucu armağan edildi ona. Mezuniyet töreninde sadece ben vardım. Annem Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yatan babamın yanındaydı. Yaz sonu, eylül ayında, 50 yaşını dolduran babamı kaybettik. Jale'nin yaşlı gözlerini bu acıda anımsıyorum.

Ağabeyim İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Elektrik Fakültesi 4. sınıfta, ben ise Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Kimya bölümü 2. sınıftaydım. Babamın maaşı ile 46 yaşındaki annem dört çocukla yaşamak zorunda kaldı. Sıkıntılı günlerdi.

Annem ev hanımıydı. Ama o günlerde bize daha çok yetebilmek için dikiş diker, nakış işlerdi. Jale, Şah Rıza Pehlevi katkılarıyla yeni açılan Aryamehr Lisesi'ne (50. Yıl Tahran Lisesi) kaydoldu. Lise 1 ve 2'de çok başarılıydı. Her dönem iftihar belgesi alırdı.

Çok neşeli, hareketli, giyimine ve bakımına düşkün, makyajı seven ve her şeyin ona çok yakıştığı bir genç oldu Jale.

Nükhet Duru'yu çok severdi. Onun şarkılarını çok güzel söylerdi.

Hayattayken her babalar ve anneler gününde değişik skeçler hazırlardı. Küçük kız kardeşiyle sahneye geçerdi. Ama o tek başına götürürdü eserini. Limonataları kendi hazırlar, harçlığından aldığı bisküviyle ikram ederdi. Annem gibi üretken, yetenekli, paylaşımcı ve içten sevgisiyle... Erko Sitesi üst tarafından geçen demiryolu

kenarlarından topladığı papatyalardan bir demet sunmayı da ihmal etmezdi.

Yazın bazen hafta sonu hep birlikte babamların Fenerbahçe'deki kamplarının plajına giderdik. Bazen hafta arası ikimiz, annemin hazırladığı sandviçlerle gün boyu kalırdık orada. Kartımız olduğu için ücret ödemezdik. Gidiş ve dönüşte de yürürdük zaten.

Kamptan tanıştığı Orhan Özay'la devam eden arkadaşlığı yakın arkadaşlığa dönüşmüştü. Erko Sitesi Çam Apartmanı

30 numaralı dairede yaşıyorduk o zaman. B Blok'ta sanırım ilkokuldan beri arkadaşlığının devam ettiği Filiz'i iyi biliyorum. Annelerimiz de günlerden tanışıyordu.

Bazen Filiz'den giysi alır, değişik değişik giyerdi onları. Giyinmeye çok düşküdü. Lise 2. sınıfta özel ders vermeye başladı. Kazandığı para ile annemle, sanırım Kapalı Çarşı'dan, yeşil kadife kot almış ve çok mutlu olmuştu. Çok da yakışmıştı. 1 Mayıs'ta da üzerinde o kot vardı. Üzerindeki kırmızı rüzgârlık da Filiz'indi.

Küçükken Jale de ben de doktor olmak istiyorduk. Jale'nin bu isteği hepimizin çok hoşuna giderdi. Sonraki yıllarda bu projesini geliştirdi. Anadolu'da çalışacak ve haftada en az iki gün ücretsiz olarak hastaları tedavi edecek ve parası olmayanlardan hiçbir zaman ücret almayacaktı.

1 Mayıs'la ilgili iki tanık var. Ağabeyim ve Orhan Özay. Eve gelip haber veren de Orhan'dı. Yaralı olduğunu söyledi, ağabeyimle gittiler. Sonra ağabeyim morgda teşhis ediyor.

Osmanağa Camii'ne beni ve annemi sokmadılar. Bu konuda ağabeyim hiç ama hiç konuşmadı. Zaten siyasi görüş farklılığımız nedeniyle ilişkilerimiz pek iyi değil.

Sonraki günlerde Orhan'a sorduğumda panzer olayını doğrulamadı. Sadece aldığı yaralardan ve sürüklenme yaralarından bahsetti. Orhan önce Kurtuluş, sonra da MLSPB militanlarındandı.

12 Eylül'de ağır işkence gördü. İdamla yargılandı. Ağır işkencelere dayanamayışı

ve biraz da annesinin etkisiyle itirafçı oldu.

Sonra bir gün bir polis kurşunuyla öldürüldü. Kesin bir bilgi yok o yüzden bende de ne yazık ki. Ama Jale'yi yıkamaya girenlerden Şule Teyze, annemin dayısının kızı, sadece yaralardan söz etti. 1980'de çok uğraştım morg raporunu almak için ama ulaşamadım.

Jale aramızdan ayrıldıktan sonra tanımadığımız insanlar bize ulaştı. Başsağlığında bulundular.

Ağabeyimle iyi olmayan, zaman zaman çok da kırıncı olabilen ilişkimiz babamın ölümünden sonra iyice beter oldu. İki kız kardeşime çok düşküdü; ama Jale'yi bir başka severdi. Çok umutları vardı ve çok inanırdı.

1 Mayıs 1977 yaşandığı zaman Deniz Kuvvetleri'nde yedek subaydı. İzinler durdurulmasına rağmen annemin isteğiyle izinli olarak Göztepe'ye geldi.

1 Mayıs yaklaşırken, o son hafta annemle hep tartıştık. 1 Mayıs'a üç gün kala benim dışarı çıkmam bile sorun oldu. Koşamadığım için hep korku yaşardı. Bana en son "Eğer kaçarsan kendimi demiryoluna atarım," diye bağırdığı zaman "Sen tüm çocuklarına yakın, sevgi dolu bir annesin nasıl olur," dediğimi anımsıyorum.

Oysa, 1976 1 Mayıs'ında sadece çok dikkatli olmamı söyleyerek beni kendisi 5:30'da uyandırmıştı. Annem okuyan, bilinçli ve aydın bir kadındı. Provokasyon olacağını ve olay çıkacağını iyi biliyordu.

"Hem biliyor hem de bilmiyordum Jale'nin o gün orada olacağını"

Bugüne dek niye ben değil de Jale diye düşündüm hep. O yaşamalıydı. Var olan üzüntüme bir de bu üzüntü eklendi ve yıllarca bu duyguyla yaşadım.

Jale'yle iki konuşmamızı hiç unutmuyorum. Lisede bir edebiyat öğretmeni vardı, Mehmet Başaran. Benim ve annemin çok okuduğu, sevdiği büyük yazar ve güzel insan. 1 Mayıs sonrası çok kez kardeşi ve öğretmen arkadaşlarıyla destek oldular bize.

Mehmet Başaran bir gün Jale'yi Aziz Nesin'le röportaj yapması için görevlendirmişti. Röportaj öncesi aldığı notları, soracağı soruları paylaştı benimle. Anadolu'nun yüzyıllık yalnızlığını, halkların cahil bırakılış nedenlerini, cahil ama güzel insanların yaşadığı yoklukları, yoksunlukları ve dayatılan imkân eşitsizliğini sormuştu.

Büyük yazar Aziz Nesin'in özyaşam sürecinde yaptıkları, yapamadıkları, amacı, projeleri ve Jale'nin kendi düşündükleri, önerileri de vardı notlarında. Bitince "Nasıl buldun abla, senin de görüşünü almak istiyorum," dedi. Bir an düşündüm, ekleyecek hiçbir şey bulamadım. "Jale," dedim "bence mükemmel olmuş. Ama bilirsin ben bu hususlarda iyi olmayan bir noktadayım."

Unutamadığım ikinci konuşmamız 1 Mayıs 1977 öncesindeki son hafta, perşembe günüydü. Ben evdeydim. Mutfakta duruyordum ve sadece ikimiz vardık evde.

Ağabeyim yedek subay olduğu için hafta sonu eve gelmesi bekleniyordu. Annem ve küçük kız kardeşim de yoktu.

“Seninle biraz konuşalım mı abla,” dedi. Tabağına bir portakal, bir elma aldı. Salona geçtik. Ben kanepede, Jale koltukta. “Ağabeyimle ilişkiniz kötü, ben de sana çok yakın olamadım abla,” diye başladı. “Hayır,” diye itiraz ettim. “Ağabeyim sizi çok sevdiği için korumak istiyor, ben de sizi de çok seviyorum ağabeyimi de,” dedim. “Ama bir türlü olmuyor işte. Beni hep ayakları yere basmıyor olarak görüyor, biliyorum o da beni seviyor ama yapısı böyle, aşamıyor,” dedim. “Hafta sonu ağabeyim de burada olacak, annem zaten seni 1 Mayıs’a göndermeyecek abla,” dedi. Ardından Kurtuluş ve 1 Mayıs için görüşlerimi sordu. Jale’nin gittiği Göztepe Kültür Derneği, Kurtuluş görüşündeydi. Arkadaşlarından Murat ve Hüseyin’i biliyorum. Bunları konuştuk.

“Annem provokasyon olacak derken haklı Jale,” dedim, ama yine de yasaklamasını anlamıyorum. “Ben örgütlü katılacağım, güçlü arkadaşlar her eylemde kitlesine sahip çıkıyor, Cerrahpaşa olaylarında da yaşadık, sen ne düşünüyorsun,” dedim ona.

“Biz okuldan arkadaşlarla Çamlıca’ya gideceğiz, piknik yapacağız, ama tabii ben de 1 Mayıs’a gitmeyi çok isterdim,” dedi. Kesinlikle olay çıkacağını, örgütlü katılmak gerektiğini birkaç kez yineledim ben de.

1 Mayıs 1977 pazar sabahı Jale uyandıığında ben de salondaki çekyat yatağında uyanıktım. Annem de

uyanmıştı. Muftaktan gelen konuşma seslerini duyuyordum. Jale yumurtaları haşlarken annem de hazırlığına yardımcı oluyordu. Hem biliyor hem de bilmiyordum Jale’nin o gün orada olacağını. Neden ısrar etmedim bunu öğrenmek için, bu hâlâ içimde dinmeyen bir sızı.

Uyandığında ilk işim günaydın demeden anneme “Beni 1976’da, tam da Jale’yi geçirdiğin saatlerde, 1 Mayıs’a güle güle diye göndermiştin. Şimdi Jale’ye izin vererek beni çok üzdün. O arkadaşlarıyla pikniğe gitti, ben evde kalmak zorundayım,” dedim. Annem ise “Alanda kötü olaylar bekleniyor, ben olmaması, iyi şeyler yaşanması için dua ediyorum. Sana o yüzden izin vermedim bu sene, beni anla kızım,” dedi.

Akşam saatlerinde televizyon haberleri ile kâbus başladı. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Saatler ilerleyip Jale eve dönmediğinde ise endişeler çoğaldı. Ben ve annem zaman zaman birbirimize sarılıp ağlamaya başladık.

Saat 22:00’ye doğru yakın arkadaşı Orhan geldi. Ağabeyim giyinirken Orhan’a sarılarak “gerçekten yaralı mı, yaşıyor değil mi, televizyondaki görüntüler çok kötü” dedim. Orhan gerçeği sakladı. Yaralı, dedi. Ağabeyimle evden çıktılar. Ağabeyim dönmeyince, gece 1’e doğru yakında oturan Zeki Coşkun’un evine gittik. Annesi evde yok dedi. Oysa evdeydi. Jale Kazancı Yokuşu’ndan inerken tekrar alana dönmüş meğer.

1 Mayıs’tan 5 Mayıs’a kadar morgda bekledi Jale. Bu arada eve sürekli resmi ve sivil kıyafetli polisler geldi. Ben ise hep

Çoğu lise öğrencisi olan gençlerin arasında yaşlı başlı insanlar da vardı. Onlar da çocuklarıyla birlikte cenazeye gelmişlerdi. Polisin ikinci bir emriyle yine elleri enselerinde diz üstü doğruldular.

mutfakta oturup koridorun karşısındaki sokak kapısının açılmasını bekledim. Okul arkadaşları cenazeyi bırakmayacağız abla değil mi, diye sordu hep yalvararak. O süreçte onlarla adeta kenetlendik.

1 Mayıs sabahı eve dönen ağabeyim perişandı. Ardından eve gelen doktor hepimize Diazem iğnesi yaptı. İlacın etkisiyle herkes kendinden geçti. Ertesi gün yine gelen doktora, aile yakınlarımız benim uyumadığımı söyleyince annem, ağabeyim ve küçük kardeşime de yine iğne yapıldı.

İkinci gün polisler gelmeye başladı. Cenaze morgdan alındıktan sonra hemen defnedilecek dediler bize. Sivil polisler İTÜ’deki sivil polislerden benim İTÜ-DER üyesi olduğumu öğrenmişler. Onlara söz verdim, “cenazede beş-altı sınıf arkadaşı

dışında sınıf ve okul arkadaşları olacak ve 16-17 yaş ağırlıklı bir kitle ama yürüyeceğiz” dedim. Jale omuzlarda, Karacaahmet’e babamın yanına defnedilecek dedim. Ailem haklı olarak çekiniyordu. Osmanağa sonrası için yürüyüş izni verildi nihayet. Pol-Der [Polis Derneği] çok destek oldu o zaman. Onları da 12 Eylül faşist darbe sonrasında bitirdiler zaten.

Osmanağa Camii’nden yürüyüşe geçildi. Okul ve sınıf arkadaşları tabuta omuz vermek isteyen dayıma dahi “Amca lütfen,” diyerek zorla yer açmışlar.

Kortej köprü altında pozisyonlanmış iken kalaşnikoflarla polisler çıktı önümüze. Herkesin ellerini havaya kaldırmasını ve sonra yere yatmasını bağırarak söylediler. İşte o zaman çok korktum. Kendim için

değil asla, kitle ağırlıklı olarak 16-17 yaşında gençlerden oluşuyordu.

Bazılarının yanında anne ve babası vardı. Ama onlar kimseye bırakmak istemedikleri sevgili Jale arkadaşlarını kalaşnikoflu polislere de bırakmadılar. Hiç korkmadılar. Güzel yürekleriyle var oldular ve Jale'yi asla yere bırakmadılar.

Tabutu tutmayı nöbetle değiştirerek sırayla polise üstlerini arattılar. Ben onları görmek için başımı kaldırdığımda bir tekme yedim. Yakınımda olan dayım daha fazla darp edildi. Ama kortejde hiçbir panik ve kaos yaşanmadı.

Tekrar devam edilen yürüyüşte arkadaşlarının omuzlarında Karacaahmet Mezarlığı'na ulaştık. Ve toprağa verdik Jale'yi. Yaşamının baharında, büyük insan bilgeliğinde olan canım kardeşimi.

Jale sen benim yüreğimi Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş, Mahir Çayan ve nice devrimcilerle birlikte yaktın ki ne yakmak.

Işıklarla kal canım kardeşim. Yıldızlar hep yoldaşın olacak senin. Unutulmayacaksın.

Hepiniz güneşe akınla her zaman varolup, hep yaşayacaksınız.

Kadir Akın Jale Yeşilnil'i Anlatıyor

Anadolu yakasında yeni örgütleniyorduk. Üsküdar/Çiçekçi'de oturuyordum ve Çiçekçi'deki derneğin yanı sıra, Göztepe Kültür Derneği'ne de (GKD) gidip geliyordum. 19 yaşımıydım. Oradaki

arkadaşlarla birkaç kez toplantı yaptığımızda, Aryamehr Lisesi öğrencileri olarak katılan yedi sekiz kişi arasında Jale de vardı. Anadolu Yakası'ndaki birkaç etkinlikte de kendisiyle tekrar karşılaştık.

1 Mayıs 1977'de Kurtuluş grubu DİSK, Maden-İş, Saraçhane'de toplandığı için Dev-Lis de oradaydı. Ben o kalabalık arasında Jale'yi o gün görmedim. 1 Mayıs akşamına doğru ise kayıp haberleri gelmeye başladı.

Jale'nin öldüğünü ertesi gün öğleden sonra öğrendik ve çok üzüldük tabii. 1 Mayıs'ta aynı kortejde yürüdüğümüz bir arkadaşımızın öldüğünü öğrenmek üzüntü vericiydi, sadece Jale değil tabii ki, tanımadığımız onlarca insan öldü o gün orada.

Her kayıp bizim için son derece üzüntü vericiydi. Zaten ertesi gün bir şaşkınlık

vardı herkeste, bu kadar kayıp olabileceğini kimse tahmin etmiyordu.

Haberi aldıktan sonra tabii son görevimiz onu törenle uğurlamaktı. Ailesiyle ilişki kurduk. 5 Mayıs'ta töreni yapabildik. Kadıköy Osmanağa Camii'nin önünde toplandık ve bir kortej oluşturduk. Karacaahmet aile mezarlığına götürecektik Jale'yi.

Çok sayıda insan katıldı o gün cenazeye. Çiçekçi'den, Göztepe'den gelen insanlar vardı. Şu an orada duran büyük alışveriş merkezi Tepe Nautilus yapılmamıştı henüz; fakat arka taraftaki Karacaahmet'e giden yol yapılmıştı, yeni bir yoldu o.

O güzergâhta Jale'yi omuzlayarak yürümeye başladık. Duvardibi'ne yaklaştığımızda bir üst geçidin altında etrafımızı polis arabalarının sardığını ve onlarca sivil polisin bütün korteji çevrelediğini gördüm, en önlerdeydim çünkü görebiliyordum her şeyi.

Herkesin yere yatmasını istediler hemen. Tabutu taşıyan arkadaşlar itiraz etti buna, bırakmayız tabutu dediler. Az sayıda arkadaş Jale'yi tutmaya devam etti. Sonrasında bunun gerekçesini de öğrendik, Kadıköy'deki bir sosyalist derneğe yapılan baskın sırasında çıkan çatışma ve birkaç sivil polis yaralanmış.

O çatışmaya katılanların korteje sızmış olabileceklerine dair bir ihbar aldıkları için bizi durdurup aramışlar. Çok kaba davrandılar, insanları yüzükoyun yere yatırdılar, darp ettiler ama orada gözaltı vermedik. Tekrar sloganlarla yürüyüşümüze devam ettik. Ardından da

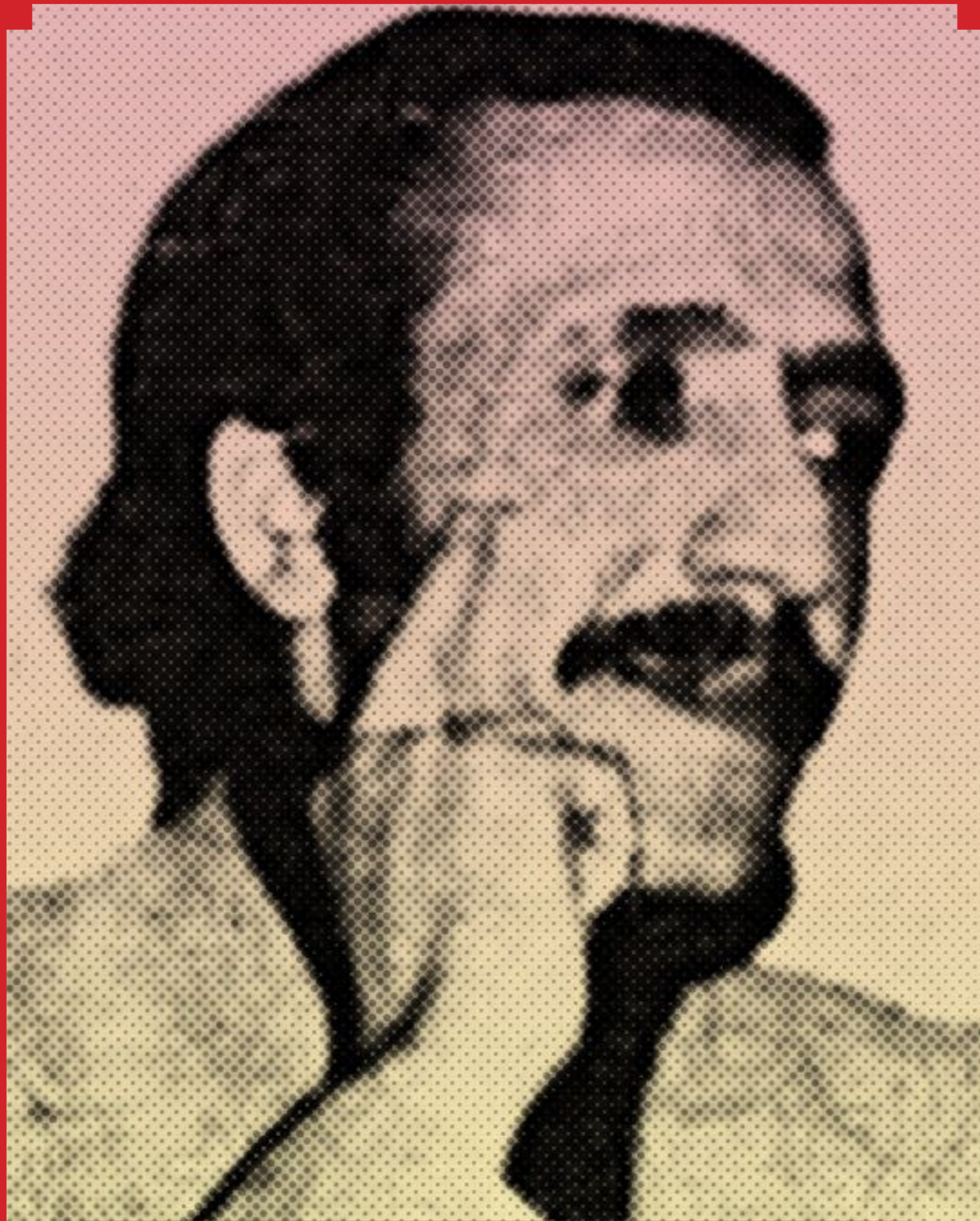
Jale'yi son yolculuğuna uğradık.

1 Mayıs'ta panzerin altında kaldığına dair yaygın bir anlatım var; ancak ben ezilme sonucunda hayatını kaybettiğini biliyordum Jale'nin. Bunu daha sonra ailesiyle de konuştuk, onlar da teyit ettiler. Kazancı Yokuşu'ndaki o hengâmede, üstü kapalı bir kamyonetin yokuşun başında olması nedeniyle insanlar kaçamamışlardı ve onlarca, yüzlerce insan yere düşenlerin üzerine düşmüşler ve yığılmışlardı.

Jale çok güzel bir genç kadındı. Muhtemel ki bir ya da iki kez onu gören biri, bir daha yüzünü unutmazdı.

Ve ben bu sene nihayet, son anda ablasından Jale'nin mezar yerini öğrendim. 43 yıl sonra Jale'yi mezarı başında anabildim. Mücahit'le mezarı temizledikten sonra mor, kırmızı ve yeşil çiçekler ektik mezarına. Ablası "Papatyaları çok severdi," demişti, onu da ihmal etmedik. Tam 43 yıl sonra mezarı başında Jale'yi anmak bizi yine o günlere götürdü...

Öğretmen Kenan Çatak 31 yaşında Taksim'de öldü

Öğretmen Kenan Çatak'ı Taksim'e birlikte gittiği arkadaşları, TÖB-DER'li öğretmenler Faik Kubilay ve Muammer Başkent'ten dinliyoruz.

"Biz Kenan'la sadece bir kez tartıştık. Bir akşam rakı içmiştik. Bir baktım Kenan'ın elinde bir arabadan koparılmış bir anten var. Zenginlerin arabası diye Mercedeslerin birinden koparmış anteni."

- Arkadaşı Faik Kubilay

"Akşam öğretmenlik yapıyor, gündüzleri de ek gelir için pazarlama işiyle uğraşıyordu. Çanta şeklinde olan poşetlerden satıyordu mağazalara. 1 Mayıs 1977'de aramızdan ayrılmasaydı o yaz evlenecekti."

- Arkadaşı Muammer Başkent

Kenan Çatak TÖB-DER'li öğretmen. Kabataş Ticaret Lisesi'nde öğretmenlik yapıyordu. Taksim'de hayatını kaybettiğinde henüz 31 yaşındaydı.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs tazyikine bağlı kaburga kırıkları ile müterafik akciğer kontüzyonu ve beyin ödemi ile beraber mekanik asfiksi.

Akşam okulda ders anlatıyor, gündüzleri ise düğün hazırlıklarına yetişebilmek için

ek bir işte daha çalışıyordu. Kenan Çatak'a dair bilinen sadece Kabataş Akşam Ticaret Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı ve TÖB-DER'li oluşuydu. Bugüne dek ne ailesinden kimse konuşmuş; ne de yakınlarından, arkadaşlarından biri. Kenan Çatak'la ilgili daha fazlasını öğrenmek için işe koyulduğumda gördüm ki arkadaşları onu mutlaka her sene, farklı şekillerde anıyordu. Onu kaybettikleri günü dün gibi hatırlıyorlardı.

Ve arkadaşlarını anlatmayı, başkalarının da onun hikâyesini bilmesini istiyorlardı. En çok da nasıl bir arkadaş olduğunu, 1 Mayıs 1977'de hayatını kaybetmeseydi o yaz evleneceğini; onun elinden nelerin alındığının bilinmesini.

1977 yazında evleneceğini öğrendiğimde nişanlısını da sordum arkadaşlarına. Onun bu kaybı nasıl yaşadığını, Kenan Çatak'tan sonra hayatının nasıl değiştiğini, şu an nerede olduğunu öğrenmeye çalıştım; ancak arkadaşlarının da Kenan Çatak'ın gidişinden sonra "nişanlı"yla bağlantılarının koptuğunu öğrendim. Arkadaşları Nişanlı'nın sadece İğdirli olduğunu ve Kenan Çatak'la İğdir'da nişanlandığını biliyor.

Çatak'ı İğdir'da birlikte büyüdüğü arkadaşları Faik Kubilay ve dostu Muammer Başkent'ten dinliyoruz...

Arkadaşı Faik Kubilay Anlatıyor

İğdir'da birlikte büyüdük biz Kenan'la. Sonra öğretmen olduk, İstanbul'a geldik. O Kabataş Ticaret'te, ben de Kasımpaşa

Lisesi'nde öğretmendum. 1970-75 civarı geldik İstanbul'a. Öğretmenliğimizin ilk

yıllarıydı, daha 30'lu yaşlarımızda bile değildik. Ben Kars'tan gelmişim, Kars'ta da TÖB-DER üyesiydim. Kenan'ın ilk görev yeri İstanbul olduğu için o İstanbul'da örgütlendi.

Annesi ev hanımıydı Kenan'ın, babası memurdu. Aydın, çalışkan, Iğdır'da sevilen-sayılan bir aileydi Çatak ailesi. Kenan da keza öyleydi. Bir kardeşi vardı, ben onu tanıyordum aileden. Zaman zaman görüşüyorduk ama Kenan'dan sonra izini kaybettim onun da.

Birlikte vakit geçirdiğimizde çok gülerdik biz Kenan'la. TÖB-DER'e gidip gelir, etkinliklere katılırdık. Kitap okuyup şiir gecelerine giderdik.

Heyecanlıydık, ilericiydik, yurtseverdik.

Cüneyt Arkin'la konuştuk

Gün geldi, 1 Mayıs'a da beraber gittik. Ben, Kenan ve Muammer Başkent birlikteydik. O kalabalık içinde birbirimizi kaybedeceğimizi düşünerek ortak bir nokta belirledik, eylem bittikten sonra Çiçek Pasajı'nda buluşalım dedik.

Kol kola yürüdük sonra. Cüneyt Arkin'ı gördük hatta, onunla sohbet ettik. Eylemin sonlarına doğru ben alandan ayrıldım ve Çiçek Pasajı'na doğru yürüdüm, Kenan'la Muammer'i beklemeye koyuldum.

Kaçın, dediler

Olaylardan haberim yoktu. Bize dediler ki, "Aman durmayın, kaçın polisler insanları topluyor". Sonra çıktım İstiklâl Caddesi'ne baktım, gerçekten polis önüne çıkanı alıp arabaya atıyordu. Bir anlam veremedik buna o zaman.

Eve gidince radyoyu açtım, olaylar olduğunu duydum. Ölenlerin ismini de söylüyorlar; ama o zaman Kenan Çatak değil, değişik başka bir isim söylüyorlardı. Kenan zaten aklımın ucundan geçmedi benim.

Ertesi gün

Ancak gelin görün ki, ertesi gün Kenan'ın şehit düştüğünü öğrendik. Adli Tıp'ın önüne Kenan'ın naaşını almaya gittik. Babası da gelmişti, konuştuk. Kenan'ı alıp Iğdır'a göndermeye karar verdik.

Adli Tıp'ın önünde üç dört kişi eylemi, arkadaşımızın cenazesini konuşurken

polislerden biri yanımıza yaklaştı. Nasıl olduysa o konuşmamızı kaydetmişler, bize dinlettiler. "Sakin bir etkinlik, protesto filan düzenlemeyin sizi de içeri alırsız," dediler bize.

Iğdır'da

Sonra babası bana Kenan'ın sağa sola bir borcu var mı, onları öğren dedi. Onu da soruşturduktan sonra naaşımızı gönderdik Iğdır'a. Iğdır'a gidince oradaki ülkücüler köye almak istememişler cenazeyi. Oysa Melekli Köyü o dönem daha demokrat bilinen bir köydü.

Arkadaşlar araya girmiş, "Siz kimsiniz de buna izin vermiyorsunuz," demişler. Tartışma çıkmış öyle.

Düğün istemiyordu

Kenan bizim eve gelirdi sık sık, en küçük kızımı çok severdi. Okşar, öperdi onu. Kızım çok küçüktü ama, bunları ve Kenan'ı hatırlamıyor maalesef.

Kenan nişanlıydı, evlilik hazırlıkları yapıyordu. O yaz tatilinde evlenecekti, kısmet olmadı. Düğün yapmak istemiyordu, onu hatırlıyorum. Nikâh yapıp o yaz tatilinde tatile bir yerlere gitmek istiyordu.

Öğretmenliği

Her zaman öğrencilerinin yardımına koşan bir öğretmen oldu Kenan. Bizim temel ilkemiz şuydu: Sınıf içinde öğrenci öğretmenin davranışlarına bakar, davranışlarından etkilenir.

Bizim buna ek olarak sınıfta slogan devrimciliği yapmamıza gerek yok. Bir gün gitmişim çünkü okula, öğrencilerinin onu ne denli sevdiğini gördüm. Arkadaş gibiydi öğrencileriyle.

Kenan'ın kötü bir insan olduğunu iddia edebilecek tek bir arkadaşı dahi yoktur ya da onunla kavga ettiğini söyleyebilecek.

Anten

Mesela biz Kenan'la sadece bir kez tartıştık. Bir akşam rakı içmiştik. Bir baktım Kenan'ın elinde arabadan koparılmış bir anten var. Zenginlerin arabası diye Mercedeslerin birinden koparmış.

Çok kızdım Kenan'a, niye kopardın da o vatandaşa zarar verdin diye. Ertesi gün başka arkadaşlarla uzun uzadıya tartıştık bunu.

Sonra yaptığının yanlış olduğunu, bunun bize bir yarar sağlamayacağını Kenan da kabul etti.

Kenan'ı şöyle kaydettim ben. Şen şakrak, neşeli, bulunduğu yeri aydınlatan, herkesle iyi geçinen bir insan ve çok iyi bir arkadaş...

Arkadaşı Muammer Başkent Anlatıyor

Kenan Çatak'la biz hemşehriyiz. Ortaokul 1'de başladı arkadaşlığımız ve Kenan ölünceye dek sürdü.

İstanbul'da ikimiz de öğretmenlik yapıyor ve aynı evi paylaşıyorduk Nişantaşı'ndaydı evimiz. Bir daire bulmuştuk, sahibi İtalya'da yaşıyordu, boş kalacağı için bize vermişti daireyi. Hiçbir problemimiz olmadı ev arkadaşlığımız süresince de, çok iyi bir ev arkadaşığıydı da Kenan.

Ben 1975'te geldim İstanbul'a, Kenan da sanıyorum aşağı-yukarı bu tarihlerde geldi.

1 Mayıs günü

1977 yılında düğün hazırlıkları yapıyordu. Akşam öğretmenlik yapıyor, gündüzleri de ek gelir için pazarlama işiyle uğraşıyordu. Çanta şeklinde olan poşetlerden satıyordu mağazalara. 1 Mayıs günü geldiğinde evden çıktık, Gümüşsuyu'ndan Beşiktaş'a kadar indik Kenan'la. Beşiktaş'tan Taksim'e yürümeye başladık sonra. Taksim'e vardığımızda ise önümüzde daha coşkulu bir grup vardı.

Bizden ayrıldı

Kenan bizden ayrıldı, "Siz uyuşuksunuz, ben bu gençlere katılacağım," dedi. Ben TÖB-DER grubuyla kaldım. Herkes çok mutlu ve coşkuluydu. Biz o eylemi sosyalizm adına kazanılmış bir zafer olarak görüyorduk.

Kemal Türkler konuşurken Tarlabası'ndan bir grup girmeye başladı Taksim'e. Kazancı Yokuşu'nun oradan silah sesleri gelmeye başladı. Panzerler vardı, hareketlenmeye başladılar ve büyük bir panik yaşandı. Biz dağıldık zaten, böyle bir şeyi asla beklemiyorduk. Herkes dağılınca Aksaray'da oturduğumuz bir kahve vardı, oraya gittik. Radyodan ölenlerin adı okundu ama sanırım isimler başta farklı okundu. Biz sonrasında öğrendik Kenan'ı kaybettiğimizi.

Babası geldi

Ertesi gün babası geldi, onunla buluştuk. O anı nasıl anlamlandıracağımı hâlâ bilmiyorum. Acı mı, öfke mi hâlâ tarif edemiyorum. Bize dediler ki morga gideceksiniz. Gittik morga. Fotoğrafları

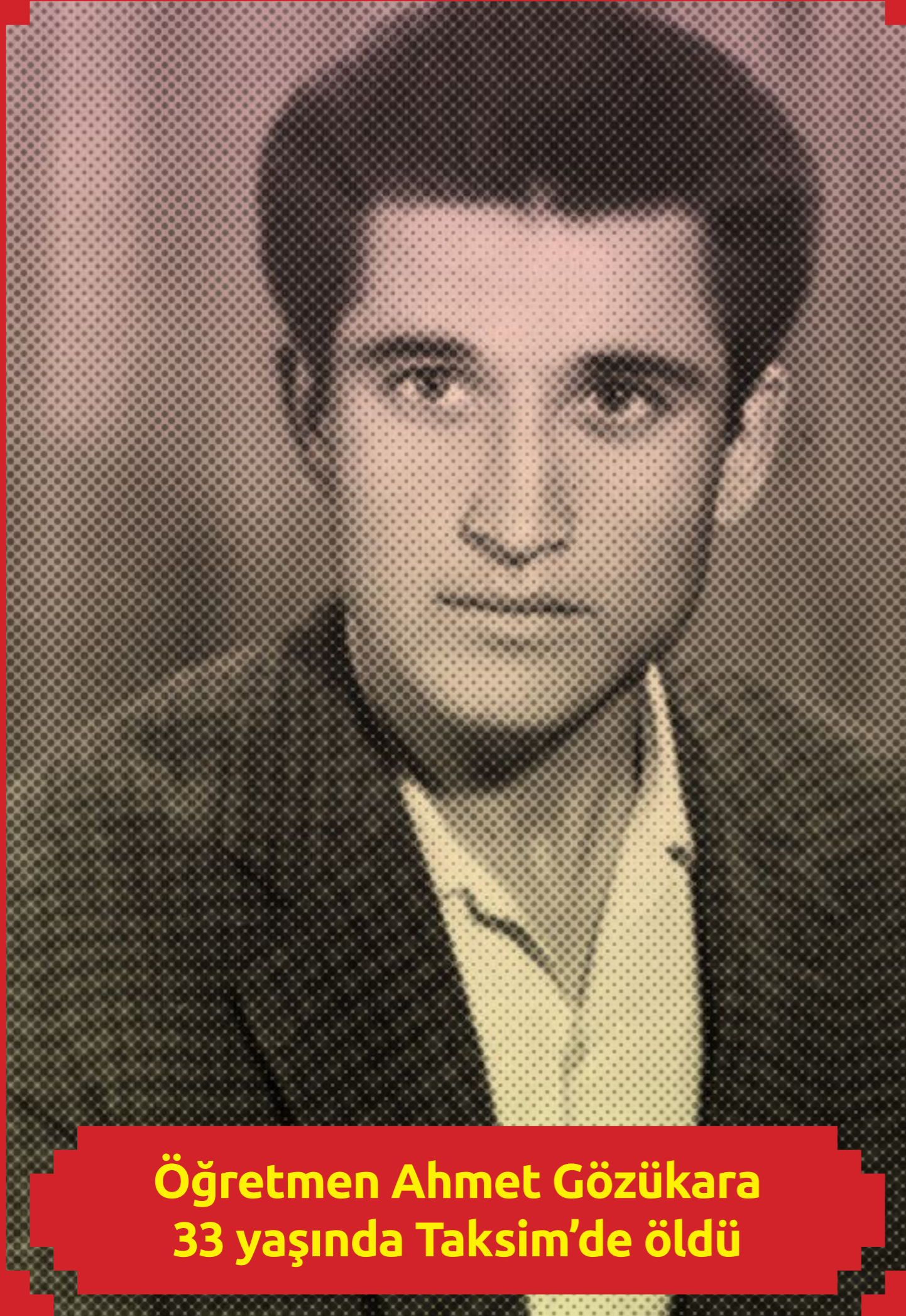

gösterdiler. Kenan'ın fotoğraflarını gördüm, kafasında darbe izleri vardı. Sözün bittiği yer orasıymış ne yazık ki. Büyük bir sessizlik içinde aldık cenazesini, babası memlekete götürdü.

İyi insan

Kenan iyi bir insandı. Herkesle dosttu. Sosyalistti; ama bir fraksiyona dahil değildi. Sosyalizm uğruna verilen her mücadeleyi saygıdeğer bulur, destekler ve o gruplarla birlikte çalışırdı. Sosyalist düşünceye katkı sağlayan her hareket saygı görmeyi hak ediyordu ona göre. Hedef aynı olmalıydı. Konuşmalarımızdan en çok aklımda kalan bu oldu benim.

İyi bir insandı demek sıradan bir söz gibi gelebilir size; ama onu tanımlayan tam da iyi bir insan oluşuydu. Velhasıl, karıncayı bile incitmemiştir Kenan, kimseye zarar vermemiştir...

Öğretmen Ahmet Gözükara 33 yaşında Taksim'de öldü

Sema Gözükara amcası Ahmet Gözükara'yı anlatırken "Kimse öğrenemedi yaşam öyküsünü; bu çok üzüntü verici bizim için. bu dilsizlik beni hep çok üzmüştür" diye başlıyor söze.

"Bugüne dek amcamın hikâyesi hiçbir yerde yayımlanmadı. Kimse öğrenemedi yaşam öyküsünü; bu çok üzüntü verici bizim için. Diğer yakınlarımı bilemem ama bu dilsizlik beni hep çok üzmüştür."

"Namuslu, ağırbaşlı bir insandı. Parasını alın teriyle kazandı; boğazından tek haram lokma geçirmedi o kısacık ömründe. Bir Ahmet vardı, Gözükara'ydı, Elbistanlıydı, 1 Mayıs'ta öldü."

Ahmet Gözükara, daha önce hikâyesi hiçbir yerde yayımlanmayan 1 Mayıs 77 kayıplarından biri. O gün Taksim'de yaşamını yitiren diğer öğretmenler gibi TÖB-DER'liydi.

1972 yılında Maraş'tan İstanbul'a tayinle gelen Ahmet Gözükara, Sultanahmet Ticaret Lisesi'nde öğretmendi. Taksim'de hayatını kaybettiğinde henüz 33 yaşındaydı. Ailesinin ilk ve en genç kaybı.

Hakkında bugüne dek bilinenler ise Sultanahmet Ticaret Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı ve TÖB-DER'li oluşuydu.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın, göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi ve beyin ödeminin müşterek tesiri.

Ne ailesinden biri konuşmuş ne de yakınlarından, arkadaşlarından biri.

Yeğeni Sema Gözükara'ya ulaşmam son derece zorlu yollardan olsa da, görüşme teklifimi ve amcasını anlatmayı kabul etti.

Sema Gözükara'ya ulaşmadan önce ise amcasını her sene farklı şekillerde andığına tanıklık ettim. Ona ulaşmak için çabalamağdaki bir motivasyonum da bu oldu. Amcasını unutmamış, her yıl gururla anmıştı Sema Hanım.

Çok sevdiği, her zaman andığı amcasının hikâyesini duyurmak için elinden geldiğince yardımcı olacağını söyledi bana.

Sema Gözükara'yla, Ahmet Gözükara'yı, onun kaybıyla birlikte büyük ailedeki herkesin yaşamlarının nasıl değiştiğini, ona hayli düşkün büyük ağabeyi Ali Kemal Gözükara'nın bu kaybı nasıl yaşadığını ve nicesini konuştuk.

Sema Gözükara anlatıyor

Bugüne dek amcamın hikâyesi hiçbir yerde yayımlanmadı. Kimse öğrenemedi yaşam öyküsünü; bu çok üzüntü verici bizim için. Diğer yakınlarımı bilemem ama bu dilsizlik beni hep çok üzmüştür.

'İşkence Müzesi' ilk kez Ankara'da açıldığında müzeyi gezerken 1 Mayıs 1977'de katledilen onca insanın arasında

amcamın bir fotoğraflık bile yerinin olmaması vicdanımı kanatmıştı. Bu sarsıcı bir duyguydu.

Eve geldim, amcamın içinde olduğu bir fotoğrafta teknolojinin imkânlarıyla sadece onu büyüttürüp çerçeveletmiş ve müzeye teslim etmişim. Müzedekiler hiçbir bilgiye ulaşamadıkları Ahmet Gözükara'ya ait bir iz bulmaktan çok memnun olmuşlardı. Amcam övünülecek, gurur duyulacak iyi bir insandı. Hikâyesini, hayatını, karakterini herkesin bilmesini çok isterim.

Biz Elbistanlıyız. Doğu'da sayılmaz ama Doğu sınırına yakındır Elbistan. Oradaki aile ilişkileri genellikle iç içe geçmiş, geniş aile formundadır.

İmrenilecek bir ilişki

Gözükaralar denildiğinde Elbistan'da herkes bilir. Böyle bir aile yapısına sahip olduğumuz için amcalarımız hayatımızda hep var oldu. Akrabalarla yakın ilişki ben dokuz yaşındayken Elbistan'dan ayrılmak

zorunda kalıncaya kadar sürdü, gitti.

Amcam Elbistan Ortaokulu'nda öğretmendi. Babamın da öğrencisiydi aynı zamanda. Babam kardeşleri arasında özellikle Ahmet amcama çok düşküdü, amcam da ona.

Sekiz kardeşlerdi ama Ahmet amcamın yeri ayrıydı babamın gözünde.

İkisinin arasında sevgi ve saygı temelinde imrenilecek bir ilişki vardı. Kimi yaz aylarında Ankara'ya bize geldiklerinde babamla olan sohbetlerini dinlerdim bazen.

Babama inanılmaz bir saygısı vardı amcamın. Anneniz, babanız kimi severse siz de en çok onu seversiniz ya hani, biz de hem babam amcamı ayrı sevdiği için hem de o bize karşı çok sevecen, sahiplenici yaklaştığı için olsa gerek onu çok seviyorduk

Ülkenin korkutucu gidişatından, kapitalizmin vahşiliğinden, baskılardan küçük ama endişeli seslerle konuştuklarını hatırlıyorum.70'li yıllar, despotizmin hızla yükseldiği yıllardı.

Babam Köy Enstitülü bir öğretmen olduğu için ailesine de "dinsiz komünist" derlerdi ama aslında onlar da babam Ali Kemal Gözükara gibi sadece inançlarını kendi içlerinde yaşarlardı.

Amcam hatıralarımda hep iyi yer etmiştir benim. Bir defa çok sevecen bir insandı, ilkeli, hakkaniyetli ve insan odaklı, iyi bir insan, çok iyi bir öğretmendi. Onu kaybettiğimizde 33 yaşındaydı. Çok gençti.

Mahzuni Şerif

1967 yılıydı sanırım, Elbistan'da bir gün Mahzuni Şerif konseri vardı. Mahzuni, bilindiği gibi Alevi bir ozan. Elbistan çevresinden gelen gericiler konseri basmışlar. Mahzuni Şerif'in yanındakiler de onu oradan kaçırmış bir şekilde.

Biz o zaman şehrin dışında bir mahalle olan Bahçelievler'de oturuyoruz. Birkaç kapıyı çalmışlar ama kimse olmadığı için mi, korktukları için mi bilmiyorum kimse kapısını açmamış. Bizim eve geldiler sonra, evde annem vardı.

Annem de çok gözükara bir kadın. Kapıyı açıyor, onları evin misafir odasında saklıyor. Sonra annem, ablamı Elbistan merkeze babam ve amcamı olaydan haberdar etmek için gönderiyor.

Babam ve amcamın bir ciple gelip, Mahzuni Şerif'i arabaya bindirip köyüne gönderdiklerini ve beyaz pardösüsü ile amcamı hatırlıyorum. Hiç korkmuş gibi değillerdi.

Oysa o grup, Alevi olmasak bile 'komünist' diye bilindiğimiz için hepimizi katledebilirdi. Annemin, amcamın cesur duruşlarını çok iyi hatırlıyorum.

Hırs gibi ilkel duyguları olmayan, parayı amaç değil araç olarak gören bir kişiliği vardı amcamın.

Namuslu, ağırbaşlı bir insandı. Parasını alınteriyle kazandı, boğazından tek haram lokma geçirmede o kısacık ömründe. O yüzden çocuklarına babalarından kalan en büyük mirasıdır bu onurlu isim.

Cumhuriyet okuru

Çok iyi bir Cumhuriyet Gazetesi okuruydu. Bunu iyi hatırlıyorum çünkü reklamlarına kadar inceler, yorumlar yapar, bize de mutlaka dinletirdi. İdealistti amcam, geniş ailenin diğer üyeleri gibi hep vatani için bir şeyler yapmaya çabalardı. Elbistan'a ilk kooperatifi getirenlerden biriydi ayrıca. Babam Ali Kemal Gözükara daha önce

bahsettiğim gibi köy enstitülü bir öğretmendi.

Bir gün şehirdeki gericiler, öğretmenler lokaline saldırarak komaya sokmuşlardı babamı. Ben küçüktüm daha ama belleğimde çok derin yer etti bu olay.

Orada amcamın babamın ellerini sıkarak, "Sen bu insanlar için kendini feda ettin

ama bak onlar sana ne yaptı?" diye öfkelenildiğini hatırlıyorum. Ama bu öfkelerini hiçbir zaman kine dönüştürmedi. Olaylara mantık ölçüsünde yaklaşmaya, düşmanına bile çiçek vermeye çalıştı hep.

Sürekli tayinler

Gözükaralar Alevi değillerse de onların hak mücadelelerine destek verirlerdi. Bir de komünistlik gerekçesi eklendi mi öğretmen ağırlıklı ailemizde herkesin tayini sürekli başka yerlere çıkıyordu. Babamın o komalık olduğu olaydan sonra bile suçlular değil babam ceza almış ve karşılık olarak Maraş'a sürülmüştü örneğin.

Amcamın da biz Maraş'a sürülmeden önce, Maraş'a tayini çıkmıştı. Orada iki sene kaldılar. Amcamın ilk çocuğu burada dünyaya geldi. Kızının doğumundan iki yıl sonra İstanbul'a Sultanahmet Ticaret Lisesi'ne tayin oldu. 1972 yılında oraya gittiler ama ne yazık ki, İstanbul'da beş senelik bir ömrü olabildi sadece.

Babam emekli olmuştu, amcam bizim de İstanbul'a gelmemizi istiyordu. Hatta babam emekli ikramiyesini göndermişti ona. Amcam her şeye önyak oluyordu.

Bütün eşyalarımız hazırды, 1977'de biz de İstanbul'a yerleşecektik. Amcamın ölümünden sonra bu da olmadı tabii ki. Hayatlarımız bambaşka yönere evrildi.

İstanbul'da diğer kızı ve oğlu dünyaya geldi. Üç çocuğu vardı. Oğlu henüz 9 aylıktı sanırım. Amcam öldükten sonra çocuklarıyla olan bağımız tümenden koptu.

"Çok sayıda ölen var"

1 Mayıs 1977'de de ağabeyim, halamın çocukları, hep beraber toplanıp Ankara'dan İstanbul'a gitmişlerdi 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamaları için. Amcam hem onları kontrol etmek, onlara sahip çıkmak için –çünkü havadaki pis kokuyu almıştı– hem de bir emekçi olarak olağan bir şekilde Taksim'deki yerini almıştı. Coşkuyla gitmişlerdi o gün.

1 Mayıs 1977 akşamı haberleri izliyorduk, –hiç unutmuyorum, yemek yiyorduk. o bile belleğimde– "1 Mayıs eyleminde çok sayıda ölen var," diye bir haber geçti. O zamanlar haber müziği insanı son derece rahatsız eden bir çan sesiyle başlardı. Siyasi olaylar çoktu, her gün insanlar ölüyordu ve o müzik artık bizim için travmatik bir sese dönüşmüştü. Yine de "Çok sayıda ölen var," denildiği zaman amcam aklımıza gelmedi asla.

"Eyvah, kardeşim gitti.."

Haberlerde ölenlerin ismi sayılırken amcamın ismini de okudular; cebindeki ehliyetinden dolayı, şoför olarak geçiyorlardı. İlk olarak ehliyeti bulunmuş çünkü amcamın.

Amcam değil, isim benzerliği diye düşünmüştük biz de ya da öyle olmasını ummuştuk. Ateş düştüğü yeri yakıyor çünkü, isim benzerliği olsun istiyorsunuz o an. O kendini korur dedik. Onunla beraber o gün orada olan ağabeyime, kuzenlerimize odaklandık.

Sabah ağabeyim bir telefon bulmuş ve halamları arayarak "Ben iyiyim," demiş.

Eve geldiğinde ise "Otobüste amcamın öldüğünü söylediler," dedi bize. Sonra ne yazık ki gerçekten amcamın ölüm haberini aldık.

Babam, "Eyvah, kardeşim gitti, çocuklar yetim kaldı," deyip dizlerine vurmaya başladı. Babamın o zamanlar çektiği acıyı hatırlıyorum da asla yeniden hayata karışamayacak gibiydi. Ama zaman çok acımasız. Unutturamayacağı hiçbir acı yok.

"Oğlum buralara bastı"

Haberin ardından bizimkiler İstanbul'a gitti cenaze için. Bu çok acı bir an. Dedem. Kurtuluş Savaşı gazisi. "Benim gazi madalyam var, oğlumun cenazesini gösterin bana," diye yalvarmış morgun kapısına kadar gidip. İstanbul, Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnettiler. Cenazeden sonra babaannemle dedem bizde yaşadılar kısa bir süre. Hatırlıyorum da babaannem merdiven basamaklarını öpüyordu, "Benim oğlum buralara bastı," diye.

Öğrencisinden

Ankara'da yaşayan eski bir öğrencisi bize şöyle bir anısını anlatmıştı. Amcam bir gün derste bir problem çözüyor. Öğrencisi diyor ki "Hocam sizin çözümünüz bana göre yanlış." Onu tahtaya çağırıyor, "Gel bakalım sen doğrusunu yap," diyor.

Öğrencisi amcamın büyük bir tepki vereceğini, kendisini türlü şekillerde itham edeceğini düşünürken amcam diyor ki, "Teneffüste gel, beni gör."

Öğrencisi yanına gidiyor. Amcam "Sen eğer okursan muhteşem işlere imza atabilecek bir öğrencisin. Üniversiteyi mutlaka okumalısın," diyor. Öğrencisinin gözleri doluyor. Yani böyle demokrat, adaletli, insana değer veren bir karaktere sahipti.

Unutulmadı

Ben tabii ki daha fazla tanımak isterdim çok sevdiğim Ahmet amcamı. Dört amcam vardı ama onun yeri ayrıydı. Çok özeldi. Düşünsenize, gözünüzü açıyorsunuz, babanızın dilinden düşürmediği, sürekli naifliğinden bahsedilen, size karşı son derece sevecen bir amca var karşınızda.

Amcam öldüğünde günlerce kendime gelemedim. 17 yaşımdaydım o zaman. En çok da çocukları için onların yetimliği ile ilgili gözyaşı dökümüştü sevenleri. Duyduğum kadarıyla çocukları en küçük amcam sayesinde hiçbir maddi sorun yaşamamışlar, en güzel okullarda okutulmuşlar babalarından sonra.

Acıların üstünden zaman geçti, yaralar kapandı ama hiçbir şey unutulmadı aslında. Amcamı her zaman göğsümüzde bir gurur nişanesi olarak taşıdık.

Onu her zaman sevgiyle, bize karşı şefkatli yaklaşımıyla hatırlarım. Tam 43 yıldır her gece mistik duygular içerisinde onu hep anıyorum. Öyle bir yakın olma isteğim var hâlâ ona. Umarım böylelikle hikâyesi biraz olsun bilindir.

Bir Ahmet vardı, Gözükara'ydı, Elbistanlı'ydı, 1 Mayıs'ta öldü.

Behiye Özkürkçü babasının Taksim’de yanı başında vuruluşunu, 16 yıllık babalı hayatını anlatıyor ve devamını “Siverekli, Kürt, babası TÖB-DER’li, Taksim’de öldü” sözleriyle özetliyor.

“Çok zulüm ettiler bize. Ben babama dair basında çıkan yazıları, haberleri kesip kesip bir dosyaya koymuştum. ‘80 darbesinde anneme verdim saklasın diye, o da bana kömürlüğe sakladığını söyledi. Bence hepsini yakmak zorunda kaldı, çünkü daha sonra hiçbir belgeye ulaşamadım. Elimde sadece birkaç tanesi kaldı. Biz babamı kaybettik ama suçlu yine babam oldu. Biz olduk. Biz maalesef hem kayıp verdik, biricik babamızı kaybettik hem suçluymuşuz gibi bir de bunun eziyetini çektik.”

Hikmet Özkürkçü, TÖB-DER’li öğretmen, aynı zamanda Karamürsel TÖB-DER Başkanı’ydı. Karamürsel 4 Temmuz İlkokulu’nda öğretmendi. Taksim’de hayatını kaybettiğinde henüz 39 yaşındaydı. Dört çocuğu vardı: Behiye, Bülent, Hilmi ve Devrim.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın ve göğüs nafiz ateşli silah mermi yarasına bağlı iç kanama.

Kendisiyle ilgili bugüne dek çıkan haberlerin çoğu, Kocaeli yerel

gazetelerinin anma haberleriyle sınırlı. Aile fertlerinden bazılarıyla konuşulmuş ancak Hikmet Özkürkçü hakkında detaylı bir bilgi yoktu. Bugüne dek yerel gazetelerde çıkan haberler vasıtasıyla Hikmet Özkürkçü’nün ailesine ulaşmaya çalıştım. Bir yakını, Hikmet Özkürkçü’nün

kızı Behiye Özkürkçü’yle iletişim kurmamı sağladı. Behiye Hanım da o gün, 1 Mayıs 1977’de babasıyla Taksim’deydi. Behiye Özkürkçü’yle babasının nasıl bir baba ve öğretmen olduğunu, babasını kaybetmesinin yaşamını nasıl değiştirdiğini, ondan neler öğrendiğini ve dün gibi hatırladığı 1 Mayıs 1977’yi konuştuk.

Behiye Özkürkçü anlatıyor

1961 doğumluyum. Emekliyim şu an ama ben de Eğitim Sen’liyim. Babam 1938, Urfa, Siverek doğumlu. Öğretmen Okulu mezunu, Sivas ve Diyarbakır’da okumuş. Oldukça genç sayılabilecek bir yaşta, 23 yaşında evlenmiş.

**Öğretmen Hikmet Özkürkçü
39 yaşında Taksim’de öldü**

Siverek'te bir dönem kaldıktan sonra siyasi nedenlerle Viranşehir'e sürgün edilmiş. Ardından da Viranşehir'den Gebze'ye. Sonraki Karamürsel tayini kendi tercihiydi. Gebze'de iki-üç yıl yaşadıkdan sonra Karamürsel'e geçtik ve uzun süre orada yaşadık.

Öğretmenliği boyunca TÖB-DER'de bayağı etkindi babam. Karamürsel'de TÖB-DER başkanıydı. Buradayken devrimci gençlere çok yardımcı oluyordu. Özellikle içeriye girip çıkanlarla ayrıca ilgileniyordu.

Çok sevecen, çok sıcakkanlı bir öğretmendi. Çocukları gibi görürdü öğrencilerini. Size bununla ilgili fıkra gibi olan bir anı da anlatayım. Babam sabahçı öğretmendi, biz üç kardeş de öğlenciydik. O eve geldiğinde biz okula gidiyor oluyorduk. Zaman zaman devamsızlık yapıyoruz tabii, özellikle bir kardeşimiz çok yapıyor ve babam buna çok sinirleniyordu.

Bir gün babam eve geliyor, annem kapıyı

açıyor. Bir bakıyor ki annem bizi okula göndermemiş. Annem 'Ya Hikmet, çocuklar gerçekten rahatsızdı. Öksürüyor hepsi, halsizler o yüzden okula göndermedim' diyor. Babam da 'Ya Zekiye sorma, benim çocuklar da öyle, hepsi hastaydı, ben de onları eve gönderdim' diyor.

Bize de çok düşküdü. Zaten genel olarak çocukları seven bir insandı. Biz dört kardeşiz, ben en büyüğüm. Son numara, "Devrim" var bir de, o zihinsel engelli. 1970 doğumlu. Devrim bizim hayatımızı bayağı etkiliyordu, en büyük kardeş ve kız kardeş olduğum için benim hayatımı özellikle etkiliyordu.

Babam, her zaman annemle benim aramda köprü görevi görüyordu. Bana, anneme destek olmam gerektiğini söylüyordu hep. Anneme de bizlere destek olması gerektiğini, böyle bir kardeşle yaşamamanın bizi de zorladığını, hayatlarımızı normal bir şekilde idame ettiremediğimizi söylüyordu.

Orta yolu bulan, sakin bir adamdı.

Babam ve annem

Arkadaşlarıyla alkol almayı severdi, onu çok iyi hatırlıyorum. Şöyle ki, Viranşehir'de oranın bürokratları sayılabilecek kişilerle bir araya gelirdi. Karamürsel'de de TÖB-DER'lilerle. Ama asla sarhoş olmazdı. Hep akılı başında olurdu ve masada oturanları tek tek o evlerine bırakırdı.

Annem hiç okula gitmemiş. Çok küçük yaşta evlendirilmiş zaten, 14 yaşında. 14 yaşının içindeyken ben doğmuşum ve ardından arka arkaya dört çocuk sahibi olmuş.

Annem çok akıllı, çok zeki bir kadındı. Onu da kaybettik. Kendi kendine okumayı öğrendiği gibi İngilizce de öğrenmeye kalkmış, Maksim Gorki'nin romanlarını okumuştur.

Biri zihinsel engelli dört çocuğu babasız büyütme zorunda kaldı ama yine de İlerici Kadınlar Derneği'nde (İKD) görev aldı. Toplantılar için evini açtı derneğe, orada aktif bir şekilde faaliyet yürüttü.

Dernekle babamın vefatından sonra ilişkilendi ama dediğim gibi öncesinde de annem bu tip eserleri okumuş, ufkunu genişletmişti.

1 Mayıs hazırlıkları

1 Mayıs organizasyonunu TÖB-DER başkanı olduğu için babam yaptı tabii Karamürsel'de. Çok zorlandı, kimse götürmek istemiyordu bizi, genç bir şoför bulup onu ikna etmişti. 1 Mayıs'tan önce babam şöyle bir söz vermişti bize:

"Bundan sonraki eylemlere, Behiye'den başlamak üzere her seferinde birinizi götüreceğim."

Ve ilk eylem, 1 Mayıs geldi.

Beni götürmesi gerekiyordu normal koşullarda, söz vermişti ya, bekliyordum ben. Ama 1 Mayıs'la ilgili duyumlar vardı biliyorsunuz, provokasyon olacağıyla ilgili. Benim okulum şehir dışına yakın bir yerdeydi. Bir gün teneffüse çıktım, baktım babam bahçede.

"Seninle biraz konuşmak istiyorum," dedi. "Behiye sana söz verdim, seni Taksim'e götürmeyi ben de istiyorum ama böyle durumlar da var," deyip bana o dönemki karmaşayı ve kaygılarını anlattı.

Sonra bana "Bak yaralanabilirsin, tutuklanabilirsin, acı çekebilirsin,

korkabilirsin. Açıkçası senin gelmeni istemiyorum. Ama ille de geleceğim dersen gideriz. Akşama kadar düşün kararını söyle bana” dedi.

Taksim’de

Ben tabii gitmek istiyorum. Ertesi gün sabah erkenden uyandık, hazırlanıyorduk. Engelli kardeşim erken uyanırsa çok huzursuz oluyordu ve ağlaması asla durmuyordu. Onu uyandırmamak için sessizce çıkarken Hilmi uyandı. O ağlamasın, diğerleri de sesine uyanmasın diye “Hadi kardeşini hazırla, onu da götürelim,” dedi babam. Hilmi’yi de alıp çıktık evden.

Ben 16 yaşındayım, Hilmi yedi-sekiz. Eğlenceli bir yolculuktu. Minibüsten indikten sonra güzelce yürüdük, alandaki yerimizi aldık. Otelin tam altındaydık. Sonra herkes kendi grubunu buldu,

gençler bir yanda kaldı, TÖB-DER’li öğretmenler diğer yanda.

Ben genç grupla kaldığım için babam arada bir gelip “Acıktın mı, simit alayım sana acıktıysan, su alayım mı?” diyordu. Ben otelin beşinci altıncı katında üç ayaklı bir makine ve upuzun bir dürbün kullanan adamlar gördüm.

Babama sordum. “Kızım bunlar devletin adamları, bizi fişliyorlardır,” dedi. Ardından babam tekrar TÖB-DER grubunun yanına gitti.

Vuruldu

Ardından olay patladı. İlk silah sesini duyduk ve “Yere yatın” komutu geldi. Yere yattım ve babamla yerdeyken göz göze geldik. Kalktık, birkaç adım attık. Babam düştü. “Arkadaşlar ben bacağımdan vuruldum,” deyip yardım istedi arkadaşlarından. Ama hiç kimse bir başkasını görececek pozisyonda değildi.

Babamın bir metre kadar yakınına anca gelebildim. Babam tekrar kalktı, iki-üç adım sonra yine düştü. Bu sefer sırt üstü düştü. Hiçbir yerinde kan lekesi veya kurşun izi yoktu.

Halbuki kurşun, süveterini delip geçmiş ve iç organlarını parçalamış. Süveteri elinizle açmadığınız sürece kurşun deliği görünmüyordu. Ölüm raporunu kaybettik ama raporda “Polis kurşunu” yazıyordu diye hatırlıyorum. Raporu sonradan çok aradım ama bulamadım.

Bunun ardından genç birisi gelip beni aldı, şoka girmiştik. Şokta olduğumu

şuradan hatırlıyorum, sürekli zıplıyordum. O delikanlı beni alandan çıkmaya ikna etti. İstanbul’da yan yana küçük kafelerin olduğu bir yere götürdü beni.

Sordu tabii, nereden geldiniz, nasıl geldiniz diye. Sonra Karamürsel’den gelenleri buldu, beni eliyle teslim etti ve gitti. Yahya isimli bir arkadaşım ve kardeşim de yoktu. Babamı düşünürken onlar aklıma bile gelmemişti ama sonra Yahya’nın haberini aldım. Gözaltına alınmıştı Yahya da.

Son kez görmek

Biraz zaman geçince, beni Karamürsel grubunun yanına bırakan gibi bir genç gelip bu sefer kardeşimi bıraktı ve gitti. 3’e kadar bekledik. Babamdan haber aldılar mı, almadılar mı emin değilim “Yapacak bir şey yok,” deyip minibüse binip Karamürsel’e döndük. 3.30 civarı Karamürsel’deydik. Haberi öğrendik.

Cenaze töreni düzenlendi babamın naaşı geldikten sonra. Ben babamı görmeyi çok istedim, son kez göreyim diye yalvardım. Ama kimse izin vermedi.

Bir kişi hariç. Sendika yöneticilerinden biriydi “Görsün görsün, kinlensin,” dedi.

Babamın cenazesini gösterdi bana. Keşke görmeseydim. Zaten fenalaştım. Keşke hiç öyle görmeseydim babamı.

O an korktum mu, üzüldüm mü bilmiyorum. Ama ağzı açıktı, dişleri görünüyordu.

İnanır mısınız ben o günden sonra ne zaman bir baca deliği görsem o görüntü geldi gözümün önüne. Sanki babamın o anki yüzünü gördüm o baca deliklerinde. Bir de denizin dalgalarında gördüm nedense...

Babamı tamamen kaybettiğimi kavradığım ilk an, onun ölümünden

yaklaşık bir ay sonrasına denk geliyor. Babamdan yirmi gün sonra da amcam vefat etti. Dayanamadı kardeşinin acısına diye düşündük, beyin kanamasından da onu kaybettik. Amcamı defnettik.

Dayanışma

Sonra yemek için bir masa hazırlandı, ben orada babama da bir tabak koydum. Hemen fark edip geri götürdüm tabii, ama tuvalete gidip oturup ağladım. Herkes gizli üzülürdü bizde. Annem de gizli üzülürdü, biz üzülmeyselimi diye.

Babamdan sonra annemin çalışma şansı yoktu. Diploması yoktu ama asıl engelli kardeşimden ötürü çalışması imkânsızdı. Devrim, sürekli bakım gerektiren bir çocuktur. TÖB-DER, Karamürsel'deki öğretmenler, hemşerilerimiz ve DİSK'e bağlı sendikalar bize çok iyi baktılar.

Babama maaş bağlanıncaya kadar bizim pazarımız da yapıldı, kiramız da ödendi, kömürümüz de alındı.

Özellikle TÖB-DER çok güzel baktı bize. Ama çirkin şeyler de oldu. Bazı fabrikalarda babam adına paralar toplanmış ve insanlar sağ olsun cömert bir şekilde ellerinden geldiğince bize destek olmak için vermişler paralarını. Bu paralar ne TÖB-DER'e gitmiş ne de bize geldi. Bize yalnızca sendikada toplanan para geldi.

Zaten kendileri yönetti parayı ve böylelikle bizim her ihtiyacımızı karşıladılar. Okul giderlerimizden tutun da kışlık odunumuza kadar...

Arkadaşları babamın emekliliği için uğraştı. Hatırladığım kadarıyla iyi bir emekli ikramiyesi vardı babamın.

O paranın üzerine kendi ceplerinden ekleyerek bize ev aldı babamın arkadaşları. Ve uzun bir süre bize onlar baktı. Bu iyiliklerini asla unutamam.

Tayinim yapılmadı

Babamın vefatından sonra yaşamlarımız çok değişti tabii. Hilmi, babam gibi öğretmen oldu. İzmir'de bir okulda şimdi.

Diğer kardeşim Bülent elinde olmayan nedenlerden dolayı okuyamadı. Bülent Karamürsel'de yaşıyordu, okulu ise İzmit'teydi. Okulu solcu, demokrat insanlarla doluydu ama okula gitmesi gereken yolda tamamen sağcılar vardı.

Birkaç kez dayak yedi Bülent o yolda. Hem sağcılardan, hem polislerden. Ondan dolayı okulu bırakmak zorunda kaldı kardeşim. Bir yakınımızın yardımıyla bir dükkânda çalışmaya başladı. O adam ona çok yardımcı oldu, sonrasında da o dükkânı Bülent'e bıraktı.

Ben keza, Gazi Eğitim Fakültesi'ni bitirdikten sonra Mali Soruşturma'ya takıldım ve o soruşturmayı geçemedim.

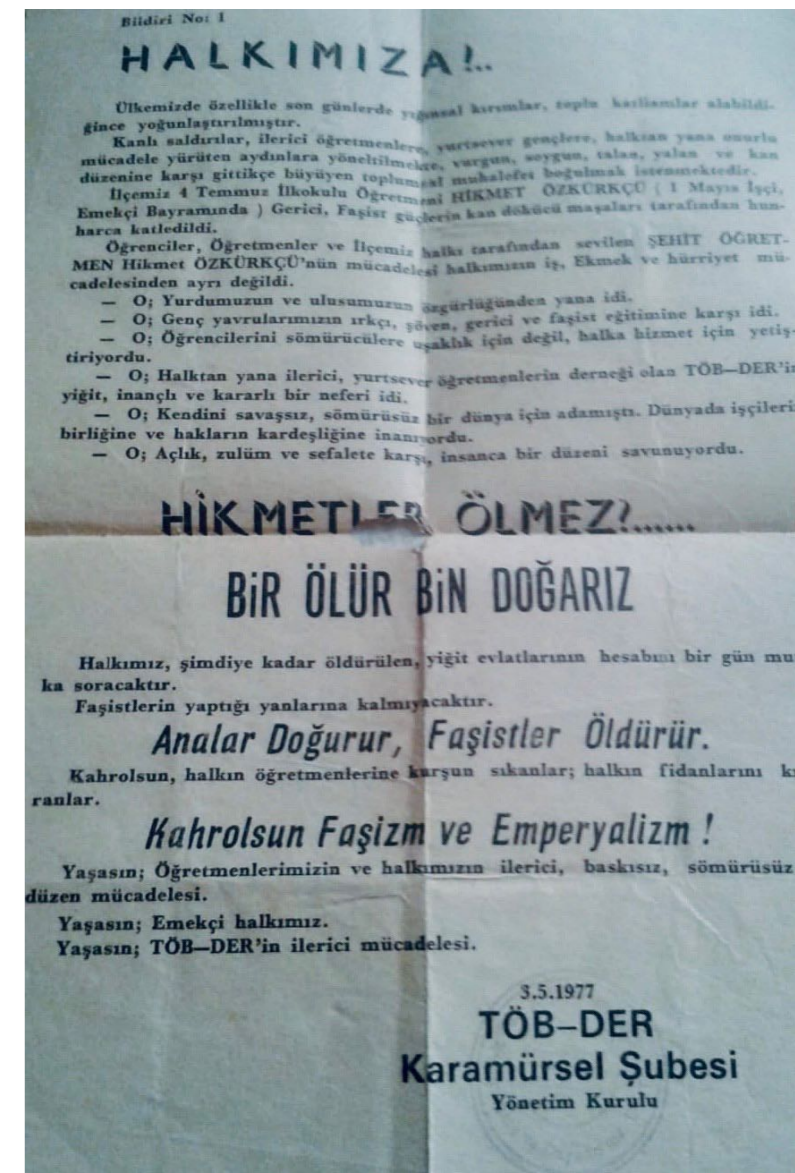
Her şey yazıyordu bir de "Siverekli, Kürt, babası TÖB-DER'li, Taksim'de öldü".

Üç yıl boyunca tayinim yapılmadı benim. Çok acılar çektim. Bütün hayallerim, ideallerim yerle bir oldu. Bu süreçte bir mağazadaki temizlik işine bile giremedim o soruşturmadan dolayı. "Yeter ki çalışayım," diyordum ama hiçbir şekilde işe giremedim. Üçüncü yıl bir şekilde tayinim oldu. 1979'da ben de siyasi faaliyetlerimden

dolayı bir ay Mamak'ta kaldım, onlar da etkili olmuştur ama asıl etken babamın Hikmet Özkürkçü olmasıydı.

Sendika bizim ikinci evimiz gibi oldu babamdan sonra. Şöyle bir anı geliyor aklıma bununla ilgili. İzmit'ten Karamürsel'e arabayla gelmek pahalı, vapurla gelmek ucuzdu. Tabii Bülent vapurla gelmek zorundaydı.

Okuldan çıkınca, kış olduğu için vapur saatini beklerken sendikaya gidip oturuyordu. Bir gün sendikayı polisler basmış. Bülent'e tokat atıp "Senin burada ne işin var?" demişler. Bülent de "Vapur bekliyorum," demiş.

Polisler buna çok sinirlenmiş tabii, daha çok vurmuşlar. Aslında gerçekten vapur bekliyor çocuk. Bunlardan dolayı okuyamadı Bülent.

“Hayat zor”

Babamla ilgili hatırladığım pek çok anım var ama birisi çok özel ve aslında kötü de bir anı. Engelli kardeşimin bakımından dolayı çok zorlanıyordum ben.

Bir gün önemli bir dersten yazılım vardı, çalışıyorum fakat kardeşim durmuyor. Mümkün değil durmuyor.

O ara arkadaşlarım da dışarıya oynamaya çağırıyor.

Kardeşimin sürekli altını açıyorum, bir şey yaptı da o mu huzursuz ediyor, bezini değiştireyim, bir şey battıysa temizleyeyim diyorum. Ama yok.

Bu açıp kapamalardan birinde poposuna vurduğum sussun diye. Beyaz tenli bir çocuktu, poposu hemen kızardı. Kızarıncı da ben bu sefer dayanamadım, saatlerce ağladım. Ağladım, ağladım ama hırsımı alamadım.

Sonunda gittim ecza dolabından bir ton ilaç içtim. Bana bir şey olmadı, sürekli kustum çünkü. Aynı evde olmamıza rağmen annem onca zaman fark etmedi, artık babam ikinci gün “Kızım sende bir donukluk var, hasta mısın?” dedi.

İnatla üzerime geldi, “Sen de bir şeyler,” var dedi. Ağlamaya başladım hemen, anlattım, “Bunu bile fark etmediniz,” dedim.

Beni aldı, yürüyerek hastaneye götürdü. O yolculuğu hiç unutmuyorum. Çok güzel bir şekilde konuştu benimle. “Hayat zor,” dedi, “Sana da, bana da, annene de. Sana daha çok zor, biliyorum, çocuk olarak hiçbir şey yaşayamıyorsun. Ama biraz sabret, çok güzel şeyler göreceksin. Hayat hep böyle değil. Sen ölseydin ben ne yapacaktım hem, bana nasıl kıydın?” dedi.

Doktora gittik, doktor artık yapılacak bir şey olmadığını ilaçların kana karıştığını söyledi ve tedavi için başka ilaçlar verdi. 10 dakikada bir alınması gerekiyor bu ilaçların dedi. Ve benim babam, sabaha kadar, bir kez bile aksatmadan, 10 dakikada bir o ilaçları bana verdi.

Olmasın diye

Bir gün de babamla yürüyorduk, Karamürsel sahilde. Babamın öğretmenler arkadaşları da vardı. Zengin kesimin yaşadığı yerden geçerken, arkadaşlarından biri “Hey,” dedi, “Devir değişecek, bunlar bir gün bizim olacak.”

Babam çok sinirlendi buna. “Biz bunlar olmasın diye mücadele ediyoruz, sen onların yerinde mi olmak istiyorsun?” dedi. Gerçekten de o lüks binalar, eşitsizlikler olmasın diye mücadele ediyordu.

Bir gün de İzmit’te yolda yürürken karşıdan hacı sakallı, cübbeli biri geliyordu. Babam o geçtikten sonra lanet okudu. Ben de babamı eleştirdim. “Sen bize farklı anlatıyorsun, kendin farklı yapıyorsun, neden?” dedim. “Behiye ben bir tek bunlardan korkarım. Ellerine

geçen hiçbir fırsatı kaçırmazlar. Bir tek bunlara böyle yaparım. Bunları kimse tanımıyor, bilmiyor. Başa geldiklerinde sana o demokrasinin, D’sini göstermezler,” dedi. Bugün düşünüyorum, o zaman böyle dini bir örgütlenme de yoktu, babam 50 yıl öncesinde söylemiş bunları bana.

Gazap Üzümleri yarım kaldı

Yılmaz Güney’i hem hemşerimiz, hem solcu, hem de bir aktör olarak çok beğendiği için çok severdi.

Bütün filmlerine götürürdü beni. Ama filmi bir türlü izleyemedim. Çünkü çıkışta bana sorular sorardı “Konusu neydi, kahramanı ne yaptı, sence ne yapmalıydı?” Bir şey de diyemedim.

Arkadaşlarıyla bir araya gelip kitap okurlardı böyle. Ölmeden önce Gazap Üzümleri’ni okuyorlardı, onu hatırlıyorum. Gazap Üzümleri de yarıda kaldı.

Mezarı Karamürsel’de babamın. TÖB-DER ona bir mezar taşı hazırladı. Güzel de bir mezar yaptırdılar. Mezar taşında “1977’de, Taksim Meydanı’nda Ölen Devrimci Şehit Öğretmen” yazıyordu.

Mezar taşı

Babamın vefatından sonraki ilk bayramda annem mezar ziyaretine gidiyor. Bakıyor mezarı jandarma çevirmiş, mezar taşını

kırıyor. Gerekçe de taşı mahkemeye götürmek. Yani o taşın bir fotoğrafı çekilemez mi, ille kırmak mı gerekiyor?

Bir de bunu bayramın ilk günü mü yapmak gerekiyor? Bu ilkiydi ama. Birkaç kez yaşadık bunu.

Mahkeme kararı ile mezar taşını mahkemeye götürmek bahanesiyle asker bu işi yapıyordu.

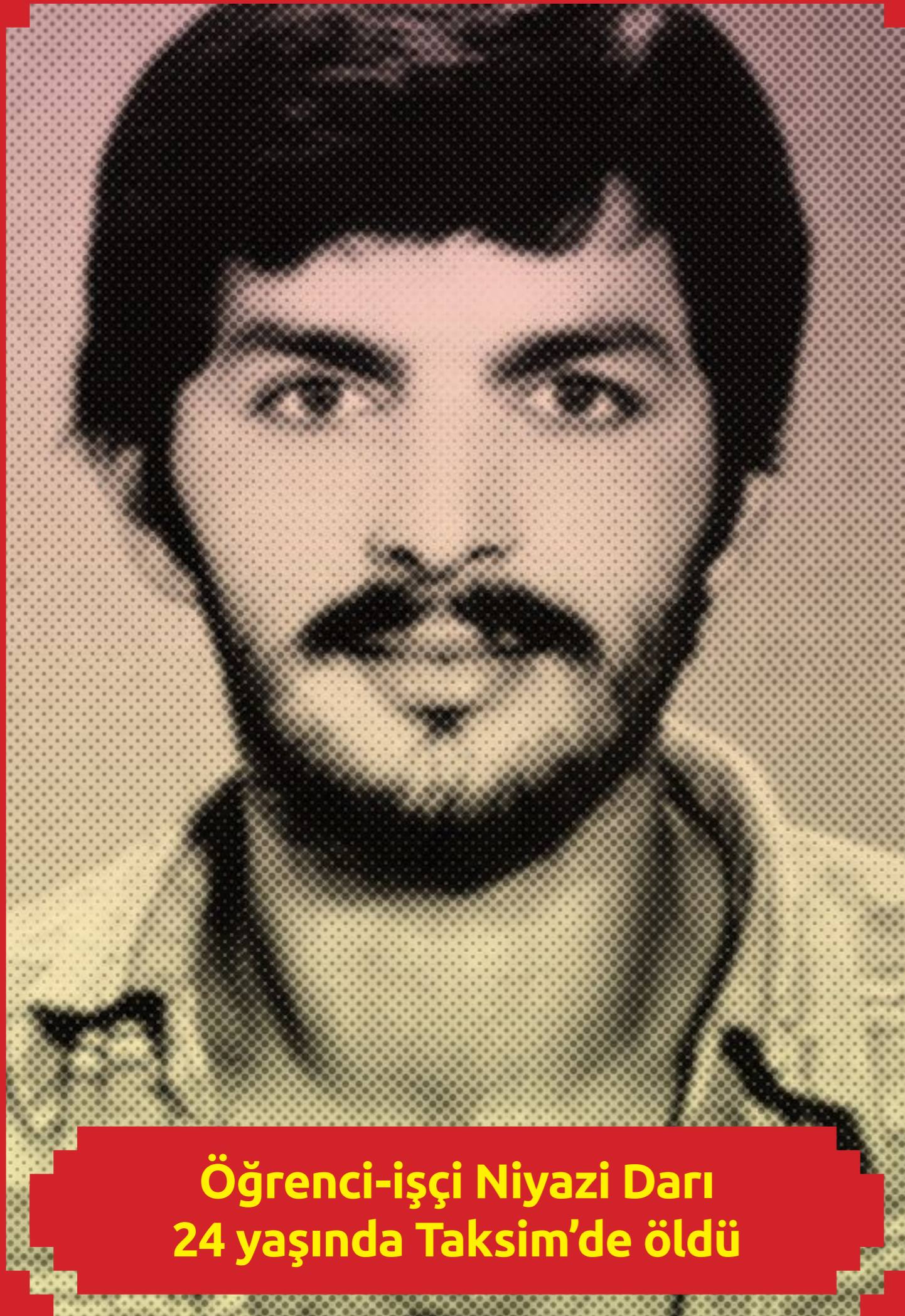
O taştaki yazıları, metni hazırlayan benim edebiyat öğretmenimdi. Onun başına bile inanılmaz işler açıldı. Bulgaristan göçmeniydi öğretmenim, olaylara karışmaması gerekiyordu. Bu baskılar yüzünden her şeyini toplayıp adresini kaybettirmek zorunda kaldı.

Suçlu yine babam oldu

Çok zulüm ettiler bize. Ben babama dair basında çıkan yazıları, haberleri kesip kesip bir dosyaya koymuştum. ‘80 darbesinde anneme verdim saklasın diye, o da bana kömürlüğe sakladığını söyledi. Bence hepsini yakmak zorunda kaldı, çünkü daha sonra hiçbir belgeye ulaşamadım. Elimde sadece birkaç tanesi kaldı.

Biz babamı kaybettik; ama suçlu yine babam oldu. Biz olduk.

Biz maalesef hem kayıp verdik, biricik babamızı kaybettik hem de suçluymuşuz gibi bir de bunun eziyetini çektik...

Öğrenci-işçi Niyazi Darı 24 yaşında Taksim'de öldü

İşçi arkadaşı Ali Çetin, ağabeyi Erol Darı, hemşerisi ve lise arkadaşı dönemin Dev-Genç Genel Başkanı Mehmet Ali Yılmaz öğrenci-işçi Niyazi Darı'nın kısacık yaşamını ve uğurlanışını anlatıyorlar.

"Hem okuyor hem de bir fabrikada işçilik yapıyorduk. Niyazi de benim gibi oradan kazandığı parayla hayatını idame ettiriyordu. Kendi ayakları üzerinde durduğu bir dünya kuran ve o dünyayı değiştirmeye çalışan bir devrimciydi. Onu bugün bile özlüyorum."
- Arkadaşı Ali Çetin

"Yapanlar belli, kimden hesap soracaksın. Hükümet yaptırdı. Niyazi hâlâ içimizde yaşıyor. Giden gelmedi ama yapacak bir şey yok. Yapacak bir şey yok. Dava şansı yok. Hesap sorma şansı yok. Olan oldu. Olanlar oluyor."
- Ağabeyi Erol Darı

Niyazi Darı 1953'te Alanya'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Alanya'da tamamladı. 1975'te Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü'nü kazandı. Ülkü Ocakları'nın işgal altındaki okuluna devam edebilmek için Devrimci Gençlik saflarında mücadele etti.

Alanya'da sol görüşlü olmasıyla bilinen Mısırlıoğulları ailesinden. Babası diğer çocuklarını okutamadığı için altı çocuğun

üçüncüsü Niyazi'yi özellikle okutmak istedi, bu konuda ağabeyi de ona çok destek oldu.

Sol bek

Niyazi Darı güreşi çok seviyor, Antalya Amatör Ligi'nde mücadele eden Alanya Kale Gençlikspor'da 3 numaralı sol bek olarak forma giyiyordu.

1 Mayıs 1977'de, Ankara'dan TÜM-DER'lilerle [Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği] birlikte İstanbul'a gitti. Devrimci Yol pankartının arkasında yerini aldı. Taksim'de yaşamını yitirdi.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni ateşli silah, mermi yarasına bağlı kafatası kırığı, beyin harabiyeti ile müterafik beyin kanaması.

Haberi radyodan duyan ağabeyi ve akrabaları Niyazi'nin naaşını Alanya'ya getirdi. Polis cenaze törenini engellemeye çalışsa da Niyazi'yi o gün yüzlerce arkadaşı, dostu sloganlarla uğurladı.

Cenaze Töreni

Alanya tarihinde görülen en kalabalık törenlerinden biri oldu cenaze töreni. Niyazi Dari'nin 24 yıllık, kısacık yaşam hikâyesinin peşine düşünce Devrimci Yol dergisinin 1 Mayıs 1977 sonrası çıkan ikinci sayısında hakkında yayımlanan habere ulaştım. bianet'te de Beyza Kural'ın Niyazi Dari'nin ağabeyi Erol Dari'yla yaptığı söyleşi vardı.

O gün alanda kiminleydi, arkadaşları nasıl bir Niyazi Dari anlatacaktı merak ediyordum. Ve zor da olsa, Tuncer Öner vasıtasıyla o dönem Kutlutaş İnşaatı'nda birlikte çalıştığı ve aynı mahallede yaşadığı arkadaşı Ali Çetin'e ulaştım. Teşekkürler.

Ali Bey, kısa da olsa pek çok şeyi paylaştığı, hâlâ çok özlediği yoldaşı, arkadaşı Niyazi Dari'yı anlattı.

İşçi arkadaşı Ali Çetin anlatıyor

Aynı mahallede oturuyorduk, Ankara Seyranbağları'nda. İkimiz de üniversite öğrencisiydik; ama İstanbul Yolu'nda Kutlutaş Makina Sanayii ve Çelik İmalat Fabrikası vardı, aynı zamanda orada çalışıyorduk. Hem okuyor hem çalışıyorduk. Kaynak ustası yardımcısıydık ikimiz de, vasıfsız işçiydik yani. Ben Devlet Mimar-Mühendislik

Akademisi Makine Mühendisliği bölümündeydim. Niyazi, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde. Niyazi'yle 1976 Eylül'ünde tanıştık, 1977'in başlarında da benim çalıştığım fabrikaya aldirdik onu.

Aynı zamanda Maden-İş'te örgütlüydük biz. Niyazi ve ben, işçileri Maden-İş'e üye yapmaya çalışıyorduk. Niyazi'yi tanıdığım dan beri aktif olarak mahallelerde, fabrikalarda, okullarda çalışıyordu.

Sosyal ilişkileri son derece iyiydi, girişken bir arkadaşı. Necip bir insandı. 1 Mayıs 1977'e Maden-İş'le gittim ben. Niyazi'ye de bu konuda ısrar ettim ama o, o dönem örgütlü olduğu Devrimci Gençlik'le katılacağını söyledi. Kendi politik örgütüyle gitti.

Coşkulu

Niyazi yukarıdan açılan ateşle öldürüldü. Onların grubu tam oradaydı. Maden-İş grubu ise kürsüye daha yakındı.

Hayat sonuçta tesadüflerle dolu tabii ama Niyazi o gün bizimle aynı kortejde olsaydı hâlâ hayatta olabilirdi.

Bu tabii ki arkadaşı olarak benim dileğim, bir varsayımım. Böyle olsaydı keşke, diyorsunuz.

Niyazi Taksim'de Maden-İş ve TKP (Türkiye Komünist Partisi) baskınlığına rağmen o gün coşkuyla alandaki yerini almıştı.

1 Mayıs'ın örgütlenmesi sürecinde kendi grubunda hayli aktif bir çalışma yürütmüştü. İnsanları 1 Mayıs'a katılım konusunda ikna etmeye çalışmıştı. Maocu örgütler dışında herkes çok coşkuluydu zaten o gün.

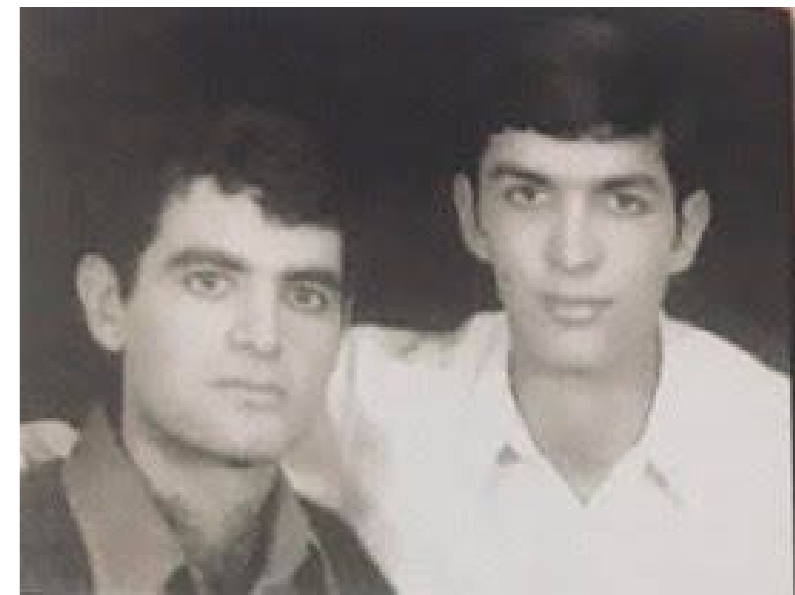
Farklı politik hat

Bizim Niyazi'yle devrime gidecek yol konusunda tartışmalarımız oluyordu ama bugünkü tartışma düzeyinin çok üstündeydi bu tartışmalar.

Birbirimizle tartışıyor, birbirimizi anlamaya ve ikna etmeye çalışıyorduk. Farklı politik örgütlerdendik çünkü.

Ama dediğim gibi tartışma sadece aynı yola giden, farklı biçimler tercih eden iki yoldaşın tartışmasıydı.

Gerek mahallede, gerek okulda gerekse Kutlutaş'taki tartışmalarımız hep bu yöndeydi. Maden-İş ve TKP'nin politik hattına yakın olmamakla birlikte onlarla iç içe çalışan ama kendi görüşleriyle aynı görüşte olmadığı insanları etkilemeye çalışan bir tavrı vardı Niyazi'nin.

Girişken

Sözlüsüyle beraber ev arıyordu. Onlara bir ev tutmuştuk.

Evin bulunduğu mahallede Seyranbağları'nda daha çok sağ görüşlü ve dindar kesimden insanlar yaşıyordu.

Niyazi, ben ve sözlüsü bir gün beraber eve gitmiştik. O gecekondu evini görmeliydiniz. Eve öyle farklı bir hava katmış, öyle şirin döşemişlerdi ki, dün gibi gözümün önüne geliyor o ev.

Niyazi'nin girişkenliğini anlamanız için şunu anlatabilirim.

Eve taşınmalarının üzerinden iki hafta gibi kısa bir süre geçmesine rağmen Niyazi hem ev sahibiyle hem de komşularıyla çok iyi ilişkiler kurmuştu.

Aslında biliyorum zaten Niyazi çok canayakın, sevimli, girişken biri ama o mahallede, bu ilişkileri o kadar kısa bir sürede kurabilmesi çok etkilemişti beni. Kendi grubu içinde de çok farklı bir insandı.

Genel olarak onun grubunda olan insanlar biraz daha kitleden uzak, gençlere daha yakındı. Niyazi'nin orada o insanlarla kurduğu ilişkiyi böyle yönetebilmek herkesin harcı değildi.

Zaten özellikle o mahalleyi tercih etmişti. Biz Kurudere'de oturuyorduk, orası daha çok devrimcilerin kontrolünde olan bir yerdi. "Evi buralarda tutalım," dediğimde bana, "Ali buralarda da çalışmak lazım, biz oralara gidelim," demişti.

Cenazede

1 Mayıs'tan sonra cenazesi önce İstanbul'dan Ankara'ya geldi. Ardından sözlüsü, ben ve diğer arkadaşlar, Niyazi'yi defnetmek için memleketi Alanya'ya gittik. Mezarlıkta bir süre bekledik. Denizi gören, çamların arasında bir mezarlık vardı, Niyazi'yi orada sonsuzluğa uğurladık.

Cenaze esnasında da faşistlerin tacizlerine maruz kaldık. Biz slogan atarken yaklaşık 100 metre ilerimizde faşistler vardı, onlar da bize karşı slogan atıyorlardı.

Çünkü Niyazi orada da iyi tanınıyordu. Niyazi'nin ağabeyi "Bir şey yapamazlar," dedi. Ama biz zaten arkadaşımız öldürüldüğü için üzgünüz, öfke doluyuz. Bir şey yaparlarsa da gereği yapılır, diye düşündük.

Sözlüsü

Sözlüsüyle Niyazi'yi kaybettikten sonra görüşmeye devam ettik. Ama o siyasi çizgisi konusunda Niyazi gibi tartışmaya açık değildi, aynı politik örgüttenlerdi Niyazi'yle. Daha sonra bu nedenlerden ötürü bağımız koptu kendisiyle. İsmi şu anda hatırlayamıyorum ama yüzü bugünkü gibi gözümün önünde.

Gözleri parlayan, son derece güzel bir kadındı. Niyazi de yakışıklı bir arkadaştı. Boyu, posu, bakışları ve gülüşüyle girdiği her ortamda insanların dikkatini çekerek. Evleneceklerdi zaten, dediğim gibi sözlülerdi.

Niyazi'yle kısa dönem bir arkadaşlığımız oldu; ama o kısa dönemde son derece güçlü bir bağ kurduk onunla. Niyazi politik görüşü olan, olmayan herkesle kolayca ilişki kurardı. Dostça yaklaşırdı insanlara ve onları mücadeleye ikna etmek konusunda bayağı emek harcardı.

Sonsuzluğa gitmiş bir insanın arkasından övgüyle bahsetmek için değil, bütün samimiyetimle söylüyorum ki Niyazi çok farklı bir yoldaştı. Hem bu toplum için, hem de özelinde benim için çok büyük bir kayıp onun ölümü.

O dönemin şöyle bir özelliği vardı. İki kitap okuyan hararetli devrimci

tartışmalara girmekte bir beis görmezdi. Ama Niyazi'yle biz çok okurduk. Araştırırdık. Sürekli kendimizi geliştirmeye çalışırdık. Stalin'in, Che'nin kitaplarını okur, oturur üzerine tartışırdık. Öyle güzel bir yoldaştı Niyazi.

Hem okuyor hem de bir fabrikada işçilik yapıyorduk. Niyazi de benim gibi oradan kazandığı parayla hayatını idame ettiriyordu. Kendi ayakları üzerinde durduğu bir dünya kuran ve o dünyayı değiştirmeye çalışan bir devrimciydi.

Onu bugün bile özledim.

Ağabeyi anlatıyor

Çok değerliydi. Sadece bizim için değil Alanya için de değerliydi. Alanya lisesindeki hocalar, talebelerce seviliyordu. Herkesi seviyordu, herkese yardım ederdi.

Güreşi çok seviyordu. Alanya Kale Gençlik Spor'da futbol oynuyordu. Sol bekteydi, 3 numaralı formayı giyiyordu.

Bitireceği sene Demirel hükümeti okulu iki seneden üç seneye çıkardı. Bu arada maddi durumlardan dolayı çalışmak zorundaydı. Hem fabrikada çalışıyor hem okuyordu.

Lise arkadaşı anlatıyor

Ankara'dan, Devrimci Yol liderlerinden, dönemin Dev-Genç Genel Başkanı Mehmet Ali Yılmaz Alanyalı hemşerisi, lisede aynı sınıflarda okuduğu arkadaşı Niyazi Darı'yı "Devrimci Gençlik hareketi ve mücadelesinin bir sıra neferiydi" sözleriyle anlatıyor.

"Lisede iken sol eğilimli bir arkadaşımızdı. Kazancı Yokuşu'nda katledilen devrimcilerdendi. Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nü kazanmıştı."

Gazi Eğitim Enstitüsü MHP'nin yan kuruluşu Ülkü Ocakları'nın militanlarının işgali altındaydı ve kendilerinden olmayanların okula girişine izin vermiyorlardı.

O sıra başka fakülte ve yüksek okullarda da yaşanan benzeri işgaller 1. Milliyetçi Cephe (MC) Hükümeti olarak adlandırılan Adalet Partisi (AP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Milli Selamet Partisi (MSP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) Koalisyon hükümeti destekliydi.

Mehmet Ali Yılmaz, anafikir'deki yazısında, o günlerde "Okula gidemeyen devrimci öğrenciler" in hem hukuk alanında hem de kitlesel mücadeleyle işgale karşı çıktıklarını hatırlatıyor, "Niyazi Darı ve onun gibi mütevazı devrimciler unutulmamalı" diyor.

Ayşe Seyla Ertem, Suzan Serin Kum ve Serpil Gür, arkadaşları Nazan Ünalı'nın lise yıllarını, çalışkanlığını, elden ele gezen defterlerini, farklılığını, politikaya ilgisini konuştular.

Nazan Ünalı 1958 doğumlu. Sinop Boyabatlı.

İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda 1. sınıf öğrencisi. Ünalı ailesinin üçüncü çocuğu. 1 Mayıs 1977'ye ablasıyla birlikte gitti. 1 Mayıs 1977'de hayatını kaybettiğinde henüz 19 yaşındaydı.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

Yabancı Diller Yüksek Okulu'nda Nazan Ünalı Fransızca, arkadaşı Ayşe Seylâ Ertem ise Almanca okumuş. Ayşe Hanım bir geceyarısı radyodan duymuş arkadaşının ölüm haberini. Yaşadığı şoku ve acıyı bugün bile tarif edemiyor. "Can arkadaşım" diyor Nazan Ünalı için.

Üç yıl boyunca aynı sırayı paylaştığı ve 1 Mayıs 1977'ye yalnız gönderdiği arkadaşının ardından çok ağlamış. "Annem 1 Mayıs'a gidersen canıma kıyarım demişti bana" diyor.

Ayşe Seylâ Ertem'e sevgili kızı Özge Ertem

sayesinde ulaştım. Özge Hanım denk geldiğim fotoğrafında 1 Mayıs 1977'nin 40. yılında, 1 Mayıs alanındaydı. Elinde ise annesinin can arkadaşı, Nazan Ünalı'nın fotoğrafı vardı.

Diğer arkadaşlarına ulaşmama Halime Güner yardımcı oldu, İstanbul Kız Lisesi'nde aynı sınıfta okuduğu arkadaşlarına.

Sınıf listesi için oluşturulan bir fotoğrafta Nazan Ünalı'nın arkadaşlarının ismi yazıyordu. İsimlerden bazıları bir şekilde kulağımıza aşına gelen, hatta tanıdığımız insanlardı.

Haliyle, "parlak" bir sınıf olduğunu anladığımız bu sınıfın öğrencilerine ulaşmaya çalıştığımda gördüğüm ve beni derinden etkileyen bir durumla karşı karşıya kaldım.

Nazan Ünalı'yı anlatmaları için ulaştığım arkadaşlarının tümü hayatlarını inandıkları değerler üzerine inşa etmişlerdi.

Ondan gerçekten etkilendikleri ve Nazan Ünalı onlara ilham kaynağı olduğu için övgüyle bahsediyorlardı. Arkadaşlarıyla konuşmak beni, herkesi zekâsıyla ve karakteriyle bu denli etkileyen Nazan Ünalı'nın yaşasaydı neler yapabileceği fikrine sürükledi.

Önce kendi 19 yaşımı, ardından da Nazan Ünalı'nın elinden alınanları düşündüm.

Nazan Ünalı'yı, ailesinden kimseye ulaşamadığım için arkadaşları Ayşe Seylâ Ertem, Suzan Serim Kum ve Serpil Gür'den dinledim.

**Üniversiteli Nazan Ünalı
19 yaşında Taksim'de öldü**

Arkadaşı Ayşe Seylâ Ertem anlatıyor

Nazan çok iyi bir arkadaş ve çok iyi bir öğrenciydi. Günü gününe çalışırdı derslerini. Hep takdirname alır, asla teşekkür almazdı. Başkalarına kopya vermeyi kabul ederdi ama bizi illâ çalıştırırdı. Konuları öğretmeye çalışırdı bize. 'Kopya çekecekseniz de bilerek çekin' derdi.

Nazan çok üzülse de ne sorunu olduğunu anlatmazdı. Detaya girmezdi aslında. 'Keyfim yok' deyip geçiştirirdi.

Okulda ne yiyeceksek genelde evden getirirdik biz, onları alıp kantine inerdik. Yanımızda parasız yatılılar vardı,

kantinden bir şey alamıyorlardı.

Nazan hemen kendine verilen harçlıklarla onlara sandviç alırdı. Kendi de peynir ekmek yerdi. Ya da biz sosisli sandviç yerken, onlar sadece salçalı sosu koydurabiliyorlardı mesela ekmeklerine, Nazan onlara sosisini verirdi, kendisi salçalı ekmek yerdi. Ben de Nazan'dan gördükten sonra bunu yapmaya başladım. Öğle paydoslarında oturup salçalı ekmek yiyorduk artık.

Ailesi

Nazan'ın hiç egosu yoktu. Arkadaşlarına çok önem verirdi. Asla arkadan konuşmazdı bir de, ne düşünüyorsa yüzünüze söylerdi sizin. Dürüsttü.

Evin üçüncü çocuğuydu, Zülal diye bir ablası vardı. 1 Mayıs 1977'ye de Zülal ablayla birlikte gitmişlerdi. Annesi Nebahat teyze ve babası Mehmet amca ölüm haberini Boyabat'a giderken otobüsün radyosundan almışlar.

Kızlarının adını ilk orada duymuşlar. Nebahat teyze fenalaşmış zaten. Düşünebiliyor musunuz acıyı? Bundan büyük acı olur mu?

Çok ağladık

Hatırlıyorum da 1 Mayıs İşçi Marşı'nı ezbere biliyordu, benim öğrenemediğim kısımları bana öğretiyordu. 1 Mayıs 1977 öncesinde de gidiyordu mitinglere. Toplantılara da katılırdı ve bunları seve seve yapardı.

Benim annem bana engel olmaya çalıştı, 'Gidersen canımı kıyarım' dedi 1 Mayıs için. Yemin verdirdi. Ben çok ağladım ve vicdan azabı çektim bu yüzden. Nazan oraya tek gitti diye çok üzüldüm.

Çok gözyaşı döktüm.

Zülal abla çok ağladı, o da alana birlikte gidip tek döndüğü için kahrolmuştu. Ben de Nazan'ı tek gönderdiğim için çok ağladım. Soğukkanlıyım ben o tür durumlarda, ilk aklıma bu gelmişti. Sanki ben orada olsam kurtaracaktım Nazan'ı.

Teşhis

Cesedini eniştesi teşhis etti, büyük ablasının eşi. Tanınmayacak haldeymiş. Tankın ezdiğini düşünüyorlardı zaten.

Onunla ilgili unutamadığım tatlı bir anım var.

Bir gün bize gelmişti Nazan. Zeytinyağlı pırasa ikram etmişim ona, çok beğenmişti. Bir on beş gün sonra ben onlara ders çalışmaya gittim 'Sana sürpriz bir yemek yaptım' dedi.

Baktım zeytinyağlı pırasa yapmış bana, en sevdiğim yemek, bir de onu da biliyor. Oturmuş, ben geliyorum diye pırasa yapmış ve bayağı da başarılı yapmıştı. 'Benim de en sevdiğim yemek zeytinyağlı pırasa, çünkü çok kolay yapması, soğan koymaya gerek yok' demişti. Epey gülmüştük.

Çok büyük bir kayıp bizim için, ülke için. O devrin arkadaşlığını tadamadan aramızdan ayrıldı maalesef can arkadaşım Nazan.

**"Bir can arkadaşım vardı
Otururduk aynı sırada.
Paylaşırdık her şeyi
Mesela evden getirdiğimiz ekmeği.
Sadece dil derslerinde ayrılırdık
O Fransızca, ben Almanca
İkimiz farklı sınıflarda.
Öğretmen olacaktık mutlaka
Hem de ikimiz aynı okulda.
Hayaller kuruyorduk
Yaz tatillerinde bile
Hep buluşuyorduk.
Mezun olduk liseden
Ayrılıverdik işte birden.
Kazanmıştı dilediği okulu
Ama kısmet olmadı.
O kanlı 1 Mayıs'ta
Bir tankın altında kaldı."**

- Ayşe Seylâ Ertem, "R'leri Söyleyemeyen Çocuk - Bir Öğretmenin Anıları"

Arkadaşı Suzan Serim Kum anlatıyor

Nazan farklıydı. Kalbi güzeldi. Sakin, duyarlı, yardımsever, güvenilir, art niyetsiz bir dost idi. Farkı zekâsındaydı aslında. Çok derin ve parlak bir zekâsı vardı. Bu özellikleri onu benim için unutulmaz kıldı.

Nazan'ın benim hayatımda başka bir yeri daha var. Lise son sınıftayız. Yoğun geçen spor hayatım yüzünden devamsızlıklarım oluyordu. Kaçırduğım dersler ve imtihanlarım olurdu. Bu yüzden son sınıfta felsefe dersinden tek ders sınavına kalmıştım.

Felsefe hocamız Semahat Aköz gerçek bir öğretmendi. Öğrencilerine o sonsuz bilgisini ulaştırmak için uğraşüyor ve haliyle bizi çok zorluyordu.

İmtihana hazırlanmak için tavsiye ettiği kitaplar, okulun ve Milli Eğitim'in tavsiye ettiği kitaplardan farklıydı ve Semahat hanımın dersi boyunca yazdırdığı notlarımız da vardı.

Diplomadaki emeği

Takdir edersiniz ki devamsızlığımdan dolayı bu notlarım da eksikti. İmtihan Haziran ayında idi. Semahat hanımın felsefe notlarını ezberleseniz dahi kalmak kaçınılmazdı.

Çünkü sizden kendi cümlelerinizi kullanarak anlatmanızı isterdi. Yaşadığım paniği Nazan ile paylaşmıştım ama ona 'Beni çalıştır' diye bir talepte bulunmadım asla.

Ertesi hafta beni kenara çekti, 'Sana bütün dersleri anlatacağım' dedi ve bana gerçekten tüm felsefe, mantık ve sosyoloji konularından sınavda gelebilecek konuları anlattı.

Ayrıca bu derslerle ilgili tuttuğu notları da çalışmam için bana verdi.

Sonraki günlerde birkaç kez daha bir araya gelip seçtiği konular üzerinde çalıştık. Ve ben tek ders sınavından 10 üzerinden 9 alarak geçtim. İstanbul Kız Lisesi diplomamda onun emeği var. Böylesine güzel bir insandı Nazan.

Farklı

Bunu hiç unutamıyorum, çünkü ben değil o bana gelmişti. Yardıma ihtiyacım olduğunu anlamıştı ve ben hiçbir talepte bulunmadan o benimle elinden geldiğince dayanışmıştı.

Defterlerini ben de yardımcı olması için başka birine vermiştim. Bunun için o kadar pişmanım ki. Keşke saklasaydım Nazan'ın defterlerini.

Bir gün de şöyle bir şey olmuştu. O dönem sık sık münazaralar gerçekleştiriyor ve bir konu üzerine konuşuyor, birbirimizle tartışıyorduk.

Bir gün hocamızın tartışmamız için seçtiği konunun 'anne sevgisi' olduğunu hatırlıyorum.

Nazan o gün anne sevgisini dahi öyle mantıksal bir düzlemde konuşup tartışmıştı ki edebiyat öğretmenimiz bile hayran kalmıştı. Bakışlarında onu görebiliyordunuz.

Biz ise 'Biz neden bu açıdan bakamadık?' diye hayıflanmıştık. İşte Nazan böyle bir insandı. Her durumu mantıksal çerçevede ele alıp en farklı bakış açısıyla sizinle konuşur, tartışırdı. Nazan'ı benim için unutulmaz kılan en önemli detaylardan biri de zekâsına duyduğum hayranlıktı.

Arkadaşı Serpil Gür anlatıyor

Yaşasaydı ülkesine hizmet eden bir kadın olacaktı Nazan. Ben 63 yaşına geldim, aşağı-yukarı o da aynı yaşlarda olacaktı. Ama olmadı. Nazan'la biz birçok şeyi konuşabiliyorduk.

İkimiz de politikaya ilgi duyuyorduk çünkü. O yaşlarda politik konuları konuşabileceğiniz, ülkenin durumunu sorgulayacağınız çok insan yoktu. Örneğin o dönem köyden kente göç

sorunu vardı, haşhaş üretimi yasaklanmıştı ve biz Nazan'la oturup bunlar üzerine konuşabiliyorduk. Çok okuyorduk, haliyle çok da araştırıyorduk. Öğretmen kıyımı o zamanlarda da vardı. Nazan'la oturup kendi öğretmenlerimizden yola çıkarak bu sorunu konuşurduk. Birlikte Felsefenin Temel İlkeleri'ni okumuştuk.

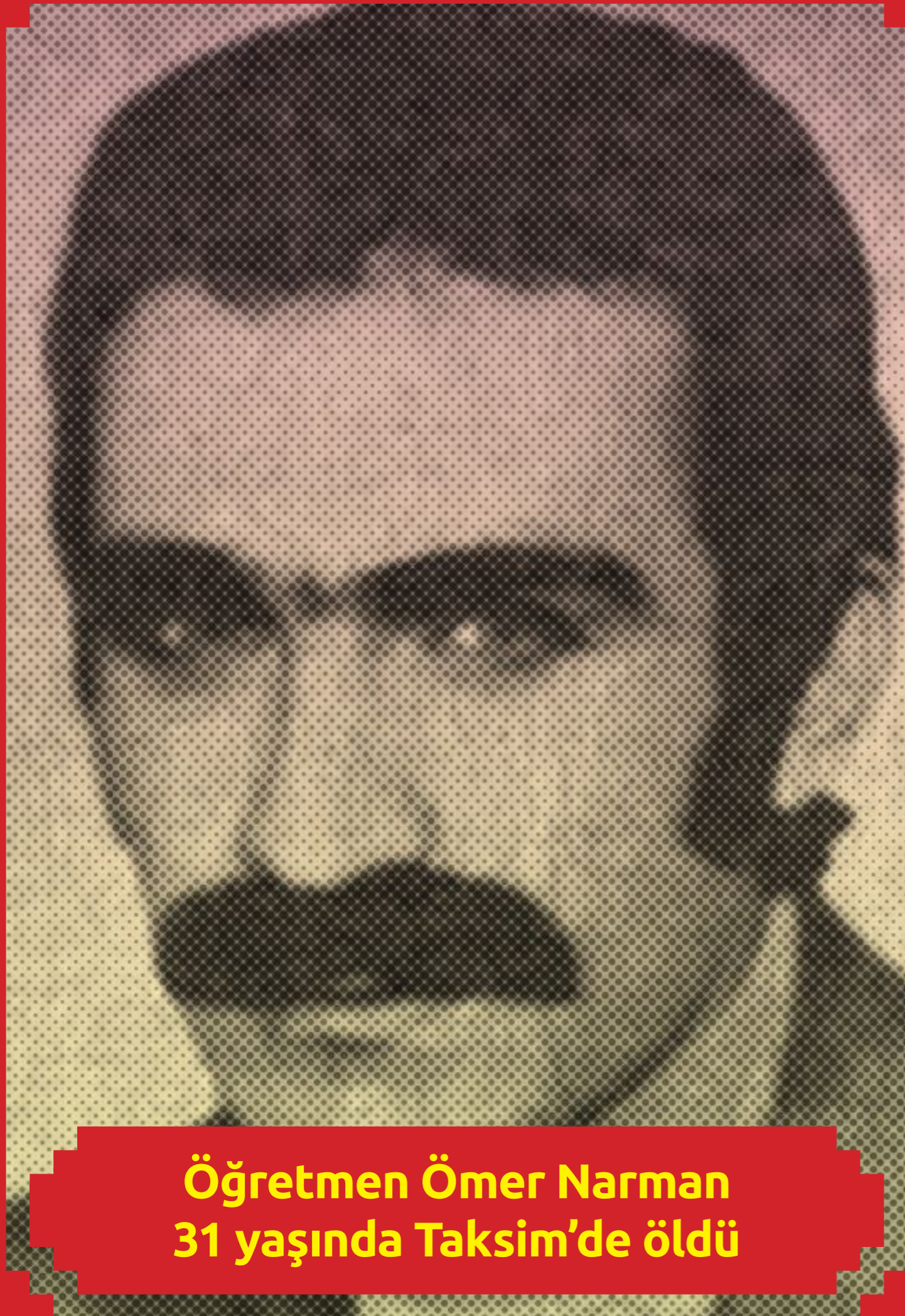
Felsefe hocamız

Bizi çok etkileyen bir felsefe hocamız vardı. Tartışan, okuyan çocuklar olmamızı isterdi o. Nazan da onun derslerine coşkuyla katılırdı. Sürekli soru sorardı ve bu soruların hepsini belirli bir mantık çerçevesinde sorardı. Katılımcı bir arkadaştı Nazan. Soran, sorgulayan, araştıran bir yapısı vardı her zaman.

1 Mayıs 1977'de 18 yaşımıydım ben de. Alanda göremedim o gün Nazan'ı. Buluşamadık. Bir sürü arkadaş birlikte gidecektik, hiçbiriyle buluşamadık.

Onunla ilgili en kötü anım da, tabii ki 1 Mayıs 1977'nin ertesi günü gazetelerde adını görmek oldu. Çok üzücü bir olaydı bu. Nazan gibi değerli pek çok insanı kaybettik o gün.

Nazan bugün yaşasa inanılmaz güzel ve iyi yerlerde olurdu. O gün ama Nazan gibi insanları aldılar elimizden. Korkunç bir şeydi yaşadığımız.

Öğretmen Ömer Narman 31 yaşında Taksim'de öldü

Osman Eravcı ve Cihat Kaplan, arkadaşları Ömer Narman'ın ailesini, kısacık hayatını, TÖB-DER üyeliğini ve yöneticiliğini, o gün Taksim'e gidişlerini ve onu bulamayışlarını anlattı.

“Çok güzel Erzurum Barı oynardı. Esprili, şakacı bir insandı. Herkese 'gazoz kapağı' derdi, çok gülerdik. 'Bırak o gazoz kapağını, boşver...' derdi. İnsanlara takılmak için kullanırdı bunu.”
- Osman Eravcı, arkadaşı

“Birkaç gün sonra radyodan şehit olan arkadaşların isimlerini duyduk. Ömer abinin de ismi okundu. Ardından sendikaya gittim ve Ömer abiyi Sefaköy Mezarlığı'na defnettiklerini öğrendim.”
- Cihat Kaplan, arkadaşı

Ömer Narman, 1946 yılında Erzurum ili Narman ilçesinde doğdu.

Çiftçi bir ailenin beş çocuğundan biriydi; dört kız, bir oğlan. 18 Mart ilkokulu'nu, Narman Ortaokulu'nu ve Erzurum Yavuz Selim Öğretmen Okulu'nu bitirdi.

Ağrı Doğubayazıt'ta ve Narman Şehitler köyünde öğretmenlik yaptı, son görev yeri İstanbul'du. İstanbul Türkiye Öğretmen Birlik ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) yönetim kurulu üyesiydi.

1 Mayıs 1977'de Taksim'de hayatını kaybetti.

Nasıl öldü?

Türkiye Sosyal Araştırma Vakfı'ndan (TÜSTAV) edindiğimiz otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın ve göğüs tazyikine bağlı kaburga kırıkları ile müterafık mekanik asfiksi.

Yani oksijen yetersizliğinden ileri gelen boğulma. Raporda aynı zamanda vücudunda haricen tespit edilen sıyrıkların Ömer Narman'ın sıkışma esnasında yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Yakınlara ulaşmak

Ömer Narman'ın yakınlarına, arkadaşlarına ulaşmak pek kolay olmadı. Cumhuriyet Halk Partisi Ankara milletvekili Yıldırım Kaya'nın yardımıyla son ikâmet yerinin İstanbul, Küçükçekmece olduğunu öğrendik.

KESK genel başkanlarından ve TÖB-DER'in son dönem üyelerinden Sami Evren yardımıyla da kız kardeşi Çiğdem Narman'ı ve arkadaşı Cihat Kaplan'ı bulduk. Sağlık sorunları nedeniyle ne yazık ki Çiğdem Hanım'la konuşamadık.

Erzurum Eski Sosyal Hizmetler İl Müdürü ve Kocaeli Sağlık Emekçileri Sendikası (SES) yönetim kurulu hukuk sorumlusu Cihat Kaplan ve DİSK eski yönetiminden Osman Eravcı'dan 31 yaşındayken kaybettikleri arkadaşları Ömer Narman' dinliyoruz.

Arkadaşı Cihat Kaplan anlatıyor

1977'de İstanbul Fikirtepe Atatürk Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümü öğrencisiydim. Gaziosmanpaşa'da ağabeyim Mehmet Kaplan'la kalıyordum. Ağabeyim DİSK Erka Balata fabrikası temsilcisiydi.

Akrabam Osman Eravcı DİSK yönetimindeydi. İkiisi vasıtasıyla Ömer Narman'la Aksaray TÖB-DER'de tanışmıştım.

TÖB-DER Genel Başkanı rahmetli Talip Öztürk ve DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ile de aynı dönemde tanıştım. Boş zamanlarımda Aksaray TÖB-DER'e uğradığımda, öğretmen eylemlerinde görüşürdük Ömer abiyle.

Son görüşmemizde ağabeyim Mehmet, Osman Eravcı ile birlikte 1 Mayıs'ta ne

yapacağımız konusunda anlaştık. Onlar kendi arkadaşları ile 1 Mayıs 1977 mitingine katılacaklardı.

O gün

O gün Aksaray'a erkenden gittim. Ömer abiyle TÖB-DER kortejine katıldık ve Aksaray'dan yürüyüşe geçtik, Taksim'e yaklaştığımızda saldırıya uğradık. Silah sesleri ve polis sirenlerini hâlâ unutamiyorum. Alanda silahla vurulanlar, yaralananlar, ezilenler vardı. Bir anda neye uğradığımızı şaşırıldık.

Topluluğun kaçışması sonucu ben yere düştüm. İnsanlar üzerimden geçti. Birkaç arkadaş beni yarı baygın halde kenara çektiler sonra. Giysilerim parçalanmıştı ve her yerimde kan izleri vardı. Yürüyemez haldeydim. Biraz kendime gelince yürüyerek eve dönmeye çalıştım ve gece 1 sularında Gaziosmanpaşa'ya dönebildim. Osman abi ve ağabeyim de gelmişti, onlar da yaralıydı fakat Ömer abi yoktu.

Siyasi baskılar

Babası Lütfi amca, annesi Seher teyze tek oğulları olduğu için Ömer abinin üstüne çok düşerlerdi. Hatta Ömer abi doğduğunda Lütfi amca bir sürü kurban kesmiş. Dedesi de Narman'ın kurtuluşunda boğazı kesilerek şehit edilmiş.

Ömer abi evlendikten sonra, 1968'de yılında Erzurum'daki siyasi baskılardan kurtulmak için öğretmen olarak tayin istemiş ve İstanbul'a gitmiş. Eşi İstanbul'a gitmeyi kabul etmediği için ayrılmışlar.

Eşi sonra ikinci evliliğini yapmış ama Ömer Abi bekâr olarak yaşamına devam etti. 1968 yılında İstanbul'a geldiğinde Sefaköy Sultan Murat Mahallesi'ne yerleşmiş, Sefaköy Sultan Murat İlkokulu'nda öğretmenlik yapmaya başlamış

Yeri bilinsin

Ömer abinin öğretmen hareketine önemli katkıları olmuştur. Hayatı boyunca da önce Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda (TÖS), sonra da TÖB-DER'de aktif olarak çalıştı. Ta ki 1 Mayıs 1977'de aramızdan ayrılana dek.

1 Mayıs 1977'den sonra İstanbul'a defnedildi. Annesi Seher teyze mezarının yeri bilinsin, kaybolmasın diye Sefaköy Mezarlığı'nda bir mezar yaptırdı ona.

Arkadaşı Osman Eravcı anlatıyor

Ömer'i asıl abim tanıyordum yakından ancak abim de vefat etti. Biz aynı memleketliydik Ömer'le. Onunla ilgili hatırladıklarım sınırlı ama hatırlanmasını, böyle pırıl pırıl bir öğretmenin unutulmamasını çok isterim.

Ömer'in fiziksel özelliklerinden aklımda en çok kalan gözleri oldu benim. Çakırdı Ömer. Masmavi gözleri vardı. Kumraldı. Yakışıklıydı. Bir ayağı aksardı.

Babası Lütfi dayı köylerden yumurta toplar, onları satardı. Gezer esnaflık yapardı. Ama beş çocuğunun beşini de kimseye muhtaç etmeden büyüttü. Gözü gibi baktığı, üzerine titrediği tek erkek çocuğunu da 31 yaşında kaybetti.

İşçi Ali Sidal 18 yaşında Taksim'de öldü

Abdullah Sidal kardeşi Ali'nin kısacık ömrünü, cenazesini üç gün sonra bulduklarını, Dersim'e götürmeye izin vermediklerini, 77 kayıplarının tapusuz mezarlıklarının yok edildiğini anlatıyor.

Ali Sidal, 1959 doğumlu. Dersim, Nazimiye nüfusuna kayıtlı. İşçi. Yaşasaydı bugün 61 yaşında olacaktı.

Ali Sidal, Taksim'de hayatını kaybettiğinde henüz 18 yaşındaydı.

Ailesine destek olmak için İstanbul'a gelmişti. 1 Mayıs 1977'ye giderken patrone izin istemiş, patronu da "Bu senin hakkın, git tabii" deyince Taksim'deki yerini almıştı.

Otopsi raporuna göre Ali Sidal'ın ölüm nedeni göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

Raporda, vücudunda haricen tespit edilen sıyrıkların kişinin sıkışma esnasında yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Ali Sidal'ın hikâyesini öğrenmek için önce akrabalarından Haydar Sidal'a ulaştım.

Haydar Bey, Ali Sidal'ın uzun saçlarını ve İspanyol paça pantolonlarını hatırlıyordu.

Nazimiye'ye gittiğinde bazen görürmüş Ali Sidal'ı.

Hatırında kaldığı haliyle "Devrimciydi" diyor. Sonrasında da sağ olsun beni kardeşlerinden birine ulaştırmak için çabalıyor.

Abdullah Sidal'a böyle ulaştım. Altı kardeşten en küçüğü Abdullah Bey. Sürekli "Ali Abim" diye bahsettiği abisini kaybettiğinde 7 yaşındaymış. Abisine dair hatırladıklarını, ablasından sorup öğrendiklerini bir bir anlatıyor bana.

Kardeşi Abdullah Sidal anlatıyor

Yoksul bir ailede büyüdük biz. Altı kardeşlik. Dört kız, iki erkek. En küçükleri benim.

Ali Abim 16-17 yaşlarındayken gitti İstanbul'a. Bir yıl kalmadı bile zaten İstanbul'da. Hiç bilmezdi İstanbul yaşantısını. Nurtepe'de, en büyük ablamızın yanında yaşıyordu.

İşçi-köylü bayramı diye de arkadaşlarıyla birlikte 1 Mayıs'a gitti.

Kurtarayım derken

Ben şu an 50 yaşındayım. Oradaki arkadaşlarından biri anlatmıştı bana, Ali Abim ön saflardaymış. Olaylar çıkmış sonra, ateş edilmiş. Kaçışma başlayınca da bir kadın arkadaşını panzer hedef almış ve onun üzerine doğru sürmüş.

Ali Abim onun hayatını kurtarayım derken kendini panzerin önüne atmış.

Biz ölüsünü öyle gördük en azından, ezilmişti abim.

Üç gün aradık

Üç gün ölüsünü bulamadık. O arada sağ olsunlar gazeteciler bize haber verdi, Taksim’de bir bodrum katında 6-7 tane cenaze var, gelin bakın diye. Üst üste atmışlar ölüleri, orada bulundu abim.

Bulduğunda tabii cesedi bayağı kararmıştı, üç gün orada beklemiş sonuçta öyle. Büyük ablam ön dişlerinden tanıdı. Babam o ara köydeydi, garibandık çok, gelememişti İstanbul’a. Geldiğinde de abimin ölüsüyle karşılaştı işte.

Tek hevesi

Babamlar köyde ev yapmışlardı, abimi o yüzden İstanbul’a gönderdiler para kazansın diye. İlkokul mezunuydu, öyle bir beklentisi yoktu zaten hayattan ama yaşasa belki çok başka hevesleri olacaktı. Evlenecekti, çocukları olacaktı. İyi bir işi olacaktı belki.

Öyle çok büyük bir hevesle yaptığı tek şeyin 1 Mayıs’a gitmek olduğunu hatırlıyorum.

“Terörist”

Çok acı bir şey bu. Ben çok küçüktüm abim öldüğünde ama annem hep anlatırdı abimi. Abim öldükten sonra terörist dediler. Tıpkı Berkin Elvan’a, diğer çocuklara dedikleri gibi.

Abim şehit düştükten bir sene sonra askerlik muayenesi kâğıdı çıktı. O zaman

düşürmemiş babam nüfustan, sonra gitti dedi, “1 Mayıs’ta şehit düştü.”

Mükemmel bir abiydi. Hayvanları çok severdi. Besler, bakardı onlara. Severdi.

Anıt’ta şiddet

Bize mektup yazardı hep. “Abdullah Nazimiye’ye geldiğinde bir fotoğrafını çekin bana yollayın,” diyordu bir mektubunda. Bizi çok özliyordu İstanbul’dayken.

Ben bir-iki kez abimi anmak için Taksim’deki anıta çiçek koymaya gittim ve şiddet gördüm. O korkuyla bir daha da gitmedim. Ama her 1 Mayıs anmasına gittim.

Anne ve babamızı da 2016 yılında, 15 gün arayla kaybettik. Babam rahatsızlandı önce, ben Dersim’den alıp İstanbul’a getirdim.

Babam vefat etti. Annem de yalnız kaldığı için köydeki keçilerimizi otlatmaya kendisi gidiyordu.

Annem

Bacağı kırıldı bir gün. Hastaneye kaldırdım onu da. Annemin haberi yoktu babamızın vefat ettiğinden. Babamı sordu, iyi dedim.

Sonra Ali abimden bahsetmeye başladı. “Onun acısı hâlâ yüreğimde” dedi.

“Ben ölünce bir şey yapma, sadece Ali’nin mezarından toprak getir, benim mezarıma koy” dedi.

Mezarı yok

Abimi Alibeyköy Mezarlığı’na defnetmiştik. Ben Mezarlıklar Müdürlüğü’ne gittiğimde bana dediler ki, “1977’de ölenlerin tapusu alınmadığı için o mezarlıklar yok edildi.”

Şu anda abimin mezarı yok yani. Abimin defnedildiği yere başka biri defnedilmiş. Çaresizlikten değil de biraz da yoksulluktan bu.

Babam aslında Dersim’e getirecekti abimi ama bize izin vermediler. Oraya götürürseniz izdiham çıkar, olay çıkar dediler.

Hatta bir tane başkomiser babamı tokatladı. “Eğer cenazeyi almayı denersen ne ölünü görürsün ne mezarını” dedi.

Babam da o haldeyken Alibeyköy’e götürdü abimi.

Sahip çıkamadık

Terörist denildi, sahip çıkılmadı abime. Biz de çıkamadık. Zaten sahip çıksaydık bizim de hayatımızı bitirirlerdi.

Konuşmadığımız halimizle bile Ali Sidal’ın ailesi olmanın pek çok zorluğunu yaşadık.

Hemşire Kıymet Kocamış 25 yaşında Taksim'de öldü

Nurcan Kunt, teyzesi Kıymet Kocamış'ın yarım kalan hikâyesini, verdiği mücadeleleri ve 1 Mayıs 1977'de neden Taksim'de olduğunu anlatıyor.

1952 doğumlu hemşire Kıymet Kocamış, Üsküdar Zeynep Kâmil Hastanesi'nde çalışıyordu.

1976'da bir subayla evlendi. Kıymet Hemşire, 1 Mayıs 1977'de hayatını kaybettiğinde dört aylık gebeydi.

Otopsi raporuna göre Kıymet Kocamış'ın ölüm nedeni karın ve göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi. Vücudun dış kısmında tespit edilen sathi sıyrık ve ekimozların şahsın yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Kadriye mi Kıymet mi?

Kıymet Kocamış'la ilgili bir bilgiye ulaşmak benim için hayli zordu. İsmi, DİSK'in listesinde ve diğer tüm listelerde "Kadriye Duman" olarak geçiyordu. Parantez içine alınan ismi ise Kıymet Kocamış'tı. Yani Bozcaada'da bilinen ismi. Kimse Kadriye olarak tanımıyor onu. Bozcaada'nın yerel gazetelerinde çıkan haberlerin hepsi yine Kıymet Kocamış ismiyle verilmiş.

Araştırmaya bu isimle devam edince "Kıymet, komünist miydi? Anarşist miydi Kıymet? Kıymet eylem mi yapıyordu Taksim Meydanı'nda?" başlıklı bir yazıya denk geldim ve hayli etkilendim. Küçük bir yer olan Bozcaada'da Kıymet Kocamış'ın 1 Mayıs 1977'de hayatını kaybetmiş olmasının üzerine epey konuşulmuş. Ne olmuş, nasıl olmuş, neden ölmüş, sendikalı mıymış?

Mezar düzenlemesi

Kocamış ailesi zorluklarla kızlarının cenazesini alıp Bozcaada'ya taşımış ve sessizce toprağa vermiş. Bozcaadalıların kendi aralarındaki bir sohbet, Ada'da 1 Mayıs 1977'de ölen bir hemşire olduğu bilgisine ulaşılmış. Hikâyenin bu kısmını aktaran Nejat Işık, Türkan Işık ve Azize Karabıyık'a teşekkürü borç bilirim. Aynı şekilde Kıymet Hanım'ın ablası Nimet Biçer'e ve çocuklarına ulaşmam konusundaki yardımları için de.

Bundan sonraki süreç Kıymet Kocamış'ın mezarının düzenlenmesi şeklinde ilerlemiştir. Ortaklaşa bir mezar yapılmış Kıymet Hanım'a. Mezar taşını ressam Cemil Onay çizmiş, seramikçi Nur Sütçü işçiliği üstlenmiş, bir inşaat şirketi ise gerekli malzemeyi temin etmiştir.

Anma

O günden sonra her 1 Mayıs'ta Kıymet Hanım'ın mezarına yürümüş Adalılar. Başta 10-15 kişi olan kortej, 2013'te DİSK Çanakkale temsilciliğinden işçilerin katılımıyla 100 kişiyi bulmuş. Bozcaada Belediye Başkanı Akan Can Yılmaz ise ailenin yaşadığı sokağa "Kıymet Kocamış Sokağı" adını vermiştir.

Sağlık sorunları nedeniyle ablası Nimet Biçer'le görüşmemsem de Kıymet Kocamış'ı annesinden dinleyen ve onu çocukluk anılarından hatırlayan yeğeni Nurcan Kunt'tan dinledim. Nurcan hanım, teyzesi Kıymet Kocamış öldüğünde 6 yaşında imiş.

Yeğeni Nurcan Kunt anlatıyor

Teyzemin ismi 1 Mayıs 1977'de ölenler listesinde Kadriye Duman olarak geçiyor ama Bozcaada'da herkes onu Kıymet diye bilir. Kıymet Kocamış. Duman da zaten evlendikten sonra aldığı soyadı.

Kıymet Teyzemi anlatmak benim için zor. Hepimiz için zor. Tam bir yıkım ailemiz için onun kaybı. Çok mutlu bir yaşamı vardı çünkü teyzemin. İstedığı gibi, tabii uzun mücadeleler sonucunda okuyabilmiş ve istediği mesleği eline almış, hemşire

olmuştu. Alinyazısı o gün teyzemin orada hayatını kaybetmesi.

Ailenin tek okuyanı

Şöyle hatırımda kaldı benim: Çok güler yüzlü, tatlı dilli, hatırnaz, muhabbetli ve şakacı. Annem hep anlatır, üzüntü ve kederden kaçınır, kendi güldüğü gibi annemleri de güldürmeye çalışır. Şakalar yaparmış onlara sürekli, herkese bir lakap takarmış.

Annemler üç kız kardeş ama ailenin tek okuyan çocuğuydu teyzem. Dedem çiftçilikle uğraştığı için ancak gücü yetmiş, sadece onu okutabilmiş. Bir de tabii dönemin şartları. Kız çocukları okumaz, okuyup da ne olacak gibi bir yaklaşımı da varmış dedemin. Annem bu yüzden okuyamamış zaten. O da öğretmen olmak istiyormuş, olamamış. Teyzem ne yapmış etmiş okumuş ama. Annem hep der, "O ulaştı istediğine". Çok mücadele etmiş ama buna ulaşabilmek için.

Cesurdu

Sanırım teyzemin bu başarılarının arkasında, yani küçücük bir yerde yaşamasına rağmen o dönemde buradan çıkıp hemşire olarak İstanbul'a gitmesinde, cesur olmasının büyük payı var. Korkmazmış, öyle pek bir korkusu yokmuş. Cesurdu. Ben bir şekilde başaracağım deyip okumuş ve Ada'dan çıkmış.

Çanakkale Sağlık Meslek Lisesi'nde okudu teyzem. Oradan mezun olunca da İstanbul'a tayini çıktı ama maalesef uzun

bir çalışma süresi olamadı. 5-6 yıl çalışabildi. Sonra uzun bir nişanlılık, kısa bir de evlilik geçmişi oldu. Gebeydi bir de teyzem vefat ettiğinde, bebek bekliyordu.

O gün eniştemle birliktelermiş ama biz teyzemin vefatından sonra hiç görmedik onu.

Eşi hiç gelmedi

Anneannem ve dedemi en çok üzen şeylerden biri de bu oldu. Teyzem vefat ettikten sonra bir daha hiçbir şekilde gelmedi enişte. Çocuğunu taşıyordu teyzem sonuçta onun ve severek evlenmişlerdi. Nikâh için buradan ailecek gitmiştik. Bizi götürmek istememişti annemler ama ben çok ağladım gitmek için. Teyzemi çok seviyordum çünkü. Ve teyzem o çarşı-pazar telaşında bile elimden tutup gezdirmişti beni. Güzel, yokuşun başında bir evleri vardı.

Çok yardımsever, iyi bir insandı.

Dedem ve anneannem Bozcaada'da çiftçilik ve bağcılıkla uğraştıkları için, annemle teyzem bu işlerde çok çalışmış. Ama teyzem bir fırsatını bulur kaçarmış hep işten, annem gülerek anlatır bunu. Küçükler daha çok sevilir ya, onu da fırsata çevirmiş. Arkadaşlarının yanına kaçarmış. Annem de kimse ona kızmasın diye onun işlerini de üstlenirmiş. Zaten çok iyi geçiniyorlardı annemler, kavga ettiklerini hatırlamıyorum hiç. "Tüm muzipliklerine katlanırdım, her şeyden kaytarırdı, zılgıtı da ben yerdim, olan bize olurdu ama canımdan çok severdim onu" der annem hep.

Maaşını bize harcardı

Çok ilgili de bir insandı. Annemle ve diğer teyzemle olan bağıni hiç koparmadı. İstanbul'a gitti ama onlara sürekli mektup yazdı.

Hep ailesini düşünen, kendimi kurtardım ama onlara da yardımcı olmalıyım derdinde olan bir insandı. Çok kazanmazdı ama herkese yetmeye çalışırdı.

Çok iyi hatırladığım bir şey var: Her geldiğinde bize birer hediye getirirdi. Hediyesiz gelmezdi. Bana da hep bebek getirirdi. Bir keresinde de manto almıştı. O mantoyla bir fotoğrafım var. İşe başladıktan sonra maaşının çoğunu anneanneme ve dedeme harcadı. Dolaşmaya gittikleri zaman anneannemi de dedemi de giydirdi. Her zaman bizi sevindirecek bir şeyler yapmaya çalışırdı.

1 Mayıs 1977

1 Mayıs'a tesadüfen gidiyor teyzem. Pazar gezmesi. Kazancı Yokuşu'na yakın bir evde oturan Bozcaada'dan bir arkadaşları var, onu ziyarete gidiyorlar eşiyile. Gençliklerinden beri birbirlerini tanıdıkları için, İstanbul'da da bulmuşlar birbirlerini ve görüşmeye devam etmişler. Evine gittiği arkadaşı da Bozcaadalı yani, gelin olarak gitmişti o da İstanbul'a.

O gün oturmuşlar, muhabbet etmişler, çaylarını içmişler. Dönüşte ise kalabalığı görmüşler. Ama bir şey olur mu diye düşünmemişler ve yürümeye devam etmişler. Onlar kalabalığın içine girdikten kısa bir süre sonra bir şekilde panik havası oluşmuş. Hatta o gün orada Bozcaadalı bir arkadaşını daha görmüş teyzem. Arkadaşı "Kıymet buradan çıkın, kötü şeyler olacak," demiş. Bir sokağa girmişler, çıkamamışlar. Diğer sokağa girmişler, çıkamamışlar. Çıkmak istemişler

ama çıkamamışlar. Kalabalığın arasında sıkışmışlar. Herkes kaçışmaya başlayınca teyzem yere düşmüş. Eniştem de yaralanıp başına darbe aldığı için teyzemi kaldıramamış. Tamamen tesadüf o gün teyzemin orada olması. Biz ailecek 1 Mayısları kutlarız, saygı duyarız. İşçi bayramı sonuçta. Ama teyzem o gün o motivasyonla orada değildi.

Sendikalı da değildi, örgütlü de değildi. O yüzden ailesi dışında kimse anlatamaz size teyzemi. Bir de Bozcaadalılar işte. Bizi bilen, tanıyan insanlar.

Kendini yeni kurtarmıştı

Cenaze köye geldikten sonra ise büyük bir kaos oldu. Küçük yer sonuçta, herkes bir şey söyledi. Ama herkes çok üzüldü.

Anneannemin hayatı teyzemin vefatından sonra hiçbir zaman eskisi gibi olmadı. Toparlayamadı maalesef. Bazı hastalıkları meydana geldi. Ada'da da sendikalı mıymış, orada ne işi varmış tarzında konuşulduğu için anneannem daha da üzüldü. Arkadaşları anlattı bilinçli bir şey olmadığını, pazar günü birlikte program yaptıklarını. Zaten şu an Ada'da her 1 Mayıs'ta anılıyor teyzem. Mezarına yürüyüş düzenleniyor.

Annem ise hâlâ mezarlığa gidince üzüyor. Küçük kardeşinin ondan önce hayatını kaybetmesi onun için çok sarsıcı.

1 Mayıs 1977'den önce teyzemin ve hepimizin çok mutlu bir hayatı vardı. Keşke olmasaydı. Hayatı yarıda kaldı. Halbuki kendini yeni kurtarmış, Ada'dan yeni çıkmıştı...

Dilek Balcı hatırladığı ve dinlediği kadarıyla babasını, ölümünü, neşesini, fotoğraf merakını, babasız nasıl bugünlere geldiklerini, annesinin dört çocuğu nasıl okuttuğunu anlatıyor.

Dilek Balcı babasını kaybettiğinde henüz 5 yaşında. Ama kendi hatıralarından, ama annesinin anlattıklarından hatırlıyor babasını. Ne denli neşe dolu ve muzip olduğunu. Bir de fotoğraf çekmeyi çok sevdiğini. Kendisinin fotoğraf çekme tutkusunun belki de babasından ona geçtiğini...

Kadir Balcı'nın 35 yılını, gidişinden sonra ailenin altüst olan hayatını, yaşadıkları zorlukları Dilek Balcı'dan dinliyoruz.

Kızı anlatıyor

Fransız Konsolosluğu'nun karşısında bir fırın vardı, orada tezgâhtarlık yapıyordu babam. O gün de gösteriyi izlemek ve koşuşturanları fırına geri çağırmak için fırının terasına çıkmış. Aşağıdan sıkılan bir kurşun isabet etmiş ve orada hayatını kaybetmiş babam.

Babamı kaybettiğimde çok küçüktüm ama hatırladığım ve annemin, arkadaşlarının anlattıklarından anımsadığım kadarıyla yaşam dolu bir insandı. Fotoğraf çekmeyi çok severmiş. Benim de fotoğrafa olan tutkum ondan geliyor sanırım. Çok espriliymiş, insanlara şaka yaparmış sürekli. Vefatından sonra da herkes böyle bahsetti ondan.

Çok zorluk çektik

Biz dört kardeşiz. Babamdan bize kalan sadece emekli maaşı vardı. Annemin, hele ki o dönemde, dört çocuğu birden yetiştirmesi çok zordu. Bu maddi yükü tek başına kaldırabilecek imkâna sahip değildi. Manevi yükünü söylemiyorum bile.

Kadir Balcı 1942 doğumlu. Rizeli, tezgâhtar.

Hayatını kaybettiğinde 35 yaşındaydı. İstiklal Caddesi'nin Taksim girişindeki Fransız Konsolosluğu'nun karşısındaki fırında çalışıyordu.

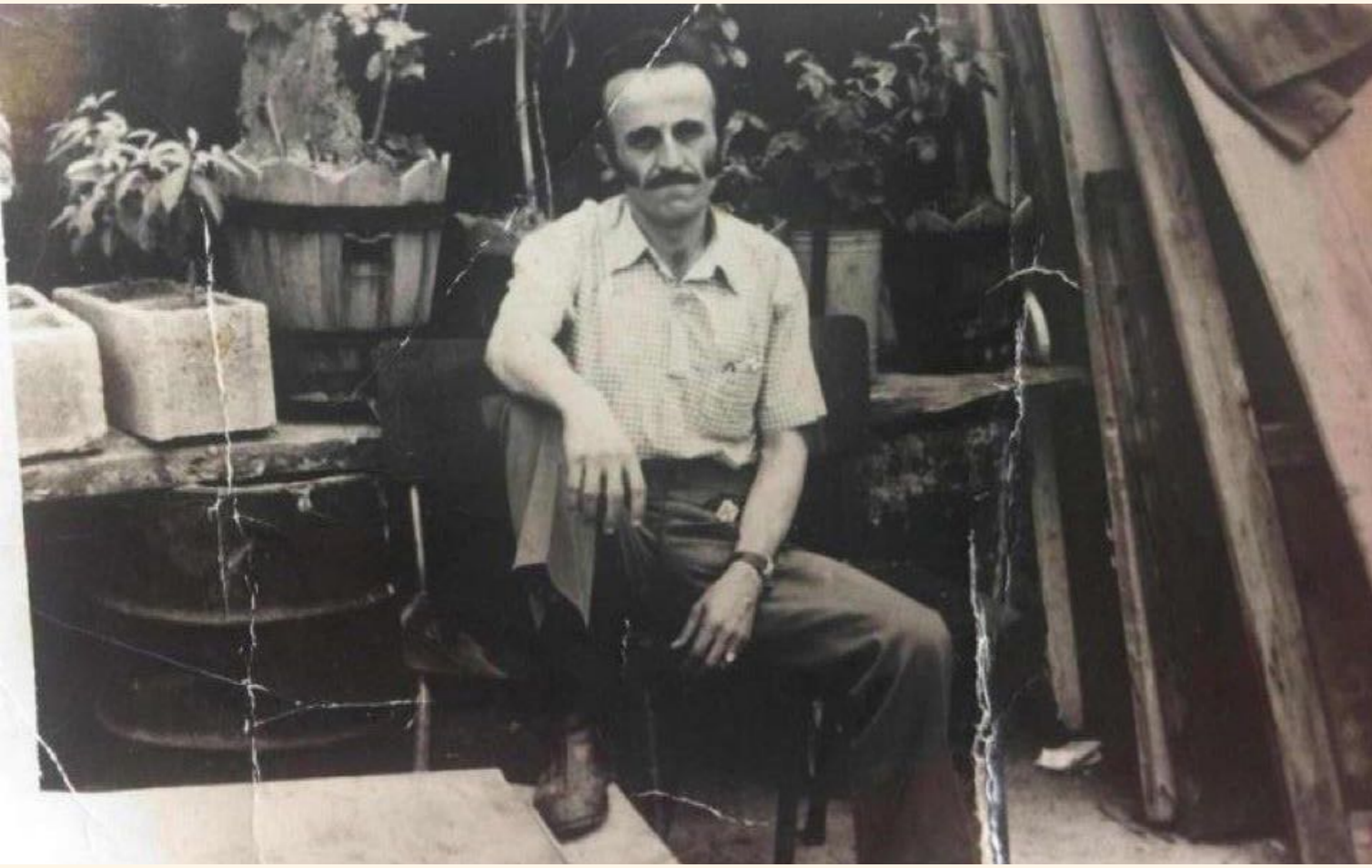
1 Mayıs 1977 de eyleme gitmedi aslında. Eylemi izlemek ve insanları fırına çağırmak için fırının terasına çıktı. Aşağıdan isabet eden bir kurşunla yaşamını yitirdi.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni ateşli silahla vurulması. Mermi yarasına bağlı olarak karaciğer ve kalp tahribatı sonucu iç kanama nedeniyle hayatını kaybettiği yazıyor.

Aileye ulaşmak

Kadir Balcı'nın kızı Dilek Balcı'ya da daha önce ikiz kardeşler Dilek ve Özlem Balcı'yla 2015'te konuşan gazeteci Neşe Yeşiloğlu sayesinde ulaştım, çok teşekkürler ediyorum.

**Tezgâhtar Kadir Balcı
35 yaşında Taksim'de öldü**

Evimizin ekmeği yıllarca mahalledeki fırıncıdan geldi. Kıyafetlerimiz, komşularımızın ya da akrabalarımızın bize verdikleri, kalan kıyafetleriydi. Onları giyerdik. Çevremizdeki insanların bize yardım etmesiyle büyüdük diyebilirim.

Şöyle anlatayım size: Biz Rizeliyiz ve kışlık yiyeceklerimizin çoğu Rize'den gelirdi. Ama mesela zeytin alırdık, o zeytini iki kez ısırdık bitmesin diye.

Hepimiz okuyabildik

Babam bir ev almış vefat etmeden. Onun kalan taksitleri vardı. Annem her ay Tophane'ye gidip taksit öderdi.

Biz tabii o zamanlar durumun ciddiyetinin farkında değildik. Sonrasında ne kadar zor şartlarda, ne acılarla bizi büyüttüğünü gördük hepimiz.

Hepimiz okuduk. Tüm bu koşullara rağmen onu sağladı annem bize. Bu bir avantajdı. Ben ve kız kardeşim Güzel Sanatlar mezunuyuz, tasarımla uğraşyoruz.

Keza ablam ve ağabeyim de üniversite mezunu. Ablam şu an Almanya'da mali müşavirlik yapıyor, ağabeyim büyük bir firmada çalışıyor. Hepimiz güzel yerlere geldik ama bu zor koşullarda...

Annemin sayesinde, onun verdiği mücadele sayesinde geldik.

1 Mayıs tabuydu

1 Mayıs bizde tabuydu. 1 Mayıs'ta eylemlere gitmemiz yasaktı. Hiçbir zaman çıkamadım bu yüzden 1 Mayıs'a. Çok istememe rağmen izin vermedi annem.

Ben de o cesareti toplayamadım zaten yıllarca. Annem vefat ettikten sonra Gezi Parkı'na çıkabildim. Gezi Parkı'ndan sonra da bir kez 1 Mayıs'a gidebildim. 2014 yılında. Babamın vefatından tam 37 sene sonra.

Rize'de gömüldü

Babam Taksim'de hayatını kaybettiikten sonra, bizde âdettir, ailesi orada olduğu için cenazesi otobüsle Rize'ye gönderildi. Rize'de gömüldü. Annem de hastayken Rize'ye gitmek istedi. Onu da 2000 yılında mide kanserinden kaybettik. O kadar acı ve zorluk bir yerde gösterdi kendini yani, annemi de öyle kaybettik.

Neden benim babam?

Babamın böyle bir şekilde, bu nedenle ölmüş olması bana yıllar boyunca büyük bir haksızlık gibi geldi. Kendime sürekli şu soruları sordum: Neden benim babam, neden bunca acı, neden bu zorluklar?

Fakat büyüdükçe bazı olayların, sonraki yaşanmışlıklar için gerekli olduğuna kanaat getirdim. Babam iyi ki o gün orada, öyle ölmüş dediğim zamanlar oldu.

Umarım daha aydın zamanlarımız, daha hayırlı günlerimiz olur ama bilemiyorum. Hep birlikte görmeyi umut edebiliyorum sadece.

Öğrenci Hacer İpek Saman 24 yaşında Taksim'de öldü

Mukaddes Erdoğan, Hacer Elçin, Talia Esenyel arkadaşları Hacer İpek Saman'ın lisede ve üniversitede ne kadar çalışkan, alçakgönüllü, sessiz ve inançlı olduğunu ve ölümünden 12 yıl sonra mezarını nasıl bulduklarını anlatıyor.

Hacer İpek Saman 1953 doğumlu, üniversite öğrencisi.

1 Mayıs 1977'de öldürüldüğünde İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi son sınıf öğrencisiydi. Yaşasaydı 1977'de mezun olacaktı.

Otopsi raporuna göre Hacer İpek Saman'ın ölüm nedeni karın, göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

Vücudunda haricen tespit edilen sıyrıklar ve ekimozların yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Hacer İpek Saman, 1 Mayıs 1977'de hayatını kaybettiğinde 24 yaşındaydı.

Arkadaşları "Sessiz, sakın bir insandı," diyorlar onun için. Kızıl, örgülü saçlarını ve "ufak-tefek" oluşunu hatırlıyorlar.

Ama arkadaşlarından birinin "Öyle sakın durduğuna bakmayın," dediği de belleklerinde.

Tiyatro grubu

Hacer İpek Saman'la ilgili bir de gazetede yayımlanan bir ölüm ilânı var. "Merhaba Gösteri Topluluğu"ndan arkadaşları vermiş ilânı. Hacer İpek bu tiyatro grubunun üyelerinden biriymiş. Gösteri topluluğundan ulaştığım isimler, ne yazık ki bilgi sahibi değildi kendisiyle ilgili. Sadece bir ya da iki kez gördüklerini hatırlıyorlar.

Anma

Halkın Yolu'ndan arkadaşları Hacer İpek Saman'ın mezarını 12 yıl sonra bulmuş. Kulaksız Zindan Arkası Mezarlığı'ndaymış. O günden beri her yıl onu anmak için mezarı başında toplanıyorlarmış.

Bir anmada ailesine de denk gelmişler ama sonra iletişimleri kopmuş aileyle.

O zamanki sevgilisi, şu an yurtdışında yaşasa da her yıl mezarını ziyaret ediyormuş Hacer İpek'in.

Hacer İpek'in hikâyesini arkadaşları Mukaddes Erdoğan, Hacer Elçin ve Talia Esenyel'den dinledim.

Arkadaşı Mukaddes Erdoğan anlatıyor

Çamlıca Kız Lisesi'nde parasız yatılı olarak okudum ben. Hacer İpek de benim gibi İstanbul'da yaşayıp da parasız yatılı okuyanlardandı. Aynı sınıfta değildik, hatta aramızda bir devre fark da var. Ben ondan bir sene sonra mezun oldum. O 1969-1970 eğitim dönemi mezunu.

Ailesi bizim orada olmamızdan çok etkilenmişti.

Anma esnasında ben yumruğumu kaldırmıştım, baktım birkaç kadın daha kaldırdı. İnanılmaz bir an yaşadık, şu an tarif edemiyorum.

Militandı

Toplamda iki-üç kez gördüm ben Hacer'i ama hakkında şunları söyleyebilirim. Çok zekiydi Hacer. Zaten Eczacılık Fakültesi'ndeydi.

Halkın Yolu okuruydu. Nasıl bir aileden geliyor bilmiyorum. Mücadelesine çok bağlı olduğunu biliyorum.

Aynı dergi çevresinden bir arkadaşımız, benim de akrabam olan, Mehmet şöyle demişti Hacer'le ilgili: "Sen böyle sessiz-sakin durduğuna bakma, militan bir yoldaşımızdır."

İyi ki yoldaşımdı

İyi ki benim yoldaşımdı Hacer.

Size bu hikâyelerin peşine düştüğünüz için çok teşekkür ederim. Hacer'le ilgili kimse aramamıştı beni daha önce basından.

Özellikle 1 Mayıs 1977'de ölen kadınların hikâyelerini ön plana çıkarmaya, duyurmaya çalışmanız çok kıymetli. Üstelik aradan 43 yıl geçmiş olmasına rağmen.

Hacer'i başka insanların tanıyıp, hikâyesini öğrenmesi yoldaşları ve ailesi için eminim ki çok kıymetlidir.

Arkadaşı Talia Esenyel anlatıyor

Aynı fakültede değildik ama aynı dergi çevresindeydik. Oradan tanıyorum Hacer'i. Kenarda duran, genelde etrafında olup biteni izleyen bir yapıya sahipti.

Ufak tefek biriydi Hacer. Sakin bir yapısı vardı. Ben çok gürültücüydim mesela, onun sakinliği o yüzden de aklımda kalmış olabilir. Saçlarını örerdi genelde.

Eczacılık Fakültesi solcuların ağırlıkta olduğu bir fakülteydi. Çok az sağcı vardı.

1 Mayıs günü afişleri hazırladık ve bütün hazırlıklarımızı yaptık. Halkın Yolu bayrağı altında Saraçhane'nin oradaki parkta toplandık. Hacer arkalardaydı. Çok erken vardık parka ve yaklaşık 2-3 saat bekledik orada. Yürümeye başladığımızda insanların coşkusu hatırlıyorum, balkonlardan bizi selamlıyorlar, alkışlıyorlardı. Müthiş bir coşkuydu. Çok önemli bir şeydi bu. Devrimcileri evlerine davet ediyordu insanlar.

Vücudunda çok hasar vardı

Hacer'in vurulduğunu duyduk sonra. Görevliyle hastaneye götürüldü ve orada vefat etti zaten. Sanırım kafasına kurşun isabet etmişti. Bayağı hasar vardı çünkü vücudunda. Tabutu götürürken tabutun dışında kan olduğunu hatırlıyorum. Kan damlıyordu tabuttan. Benim için bu da çok üzücü bir şey.

Cenazede çok değil ama yine hatırı sayılır şekilde kalabalıktık. Çünkü 1 Mayıs'ın

hemen ertesi günü gözaltılar olmuştu, bazı insanlar ise saklanmak zorunda kalmıştı Yine de kalabalıktık. 1 Mayıs günü bizi karşıladıkları coşku yoktu ama halkta. Daha tedirgindi insanlar.

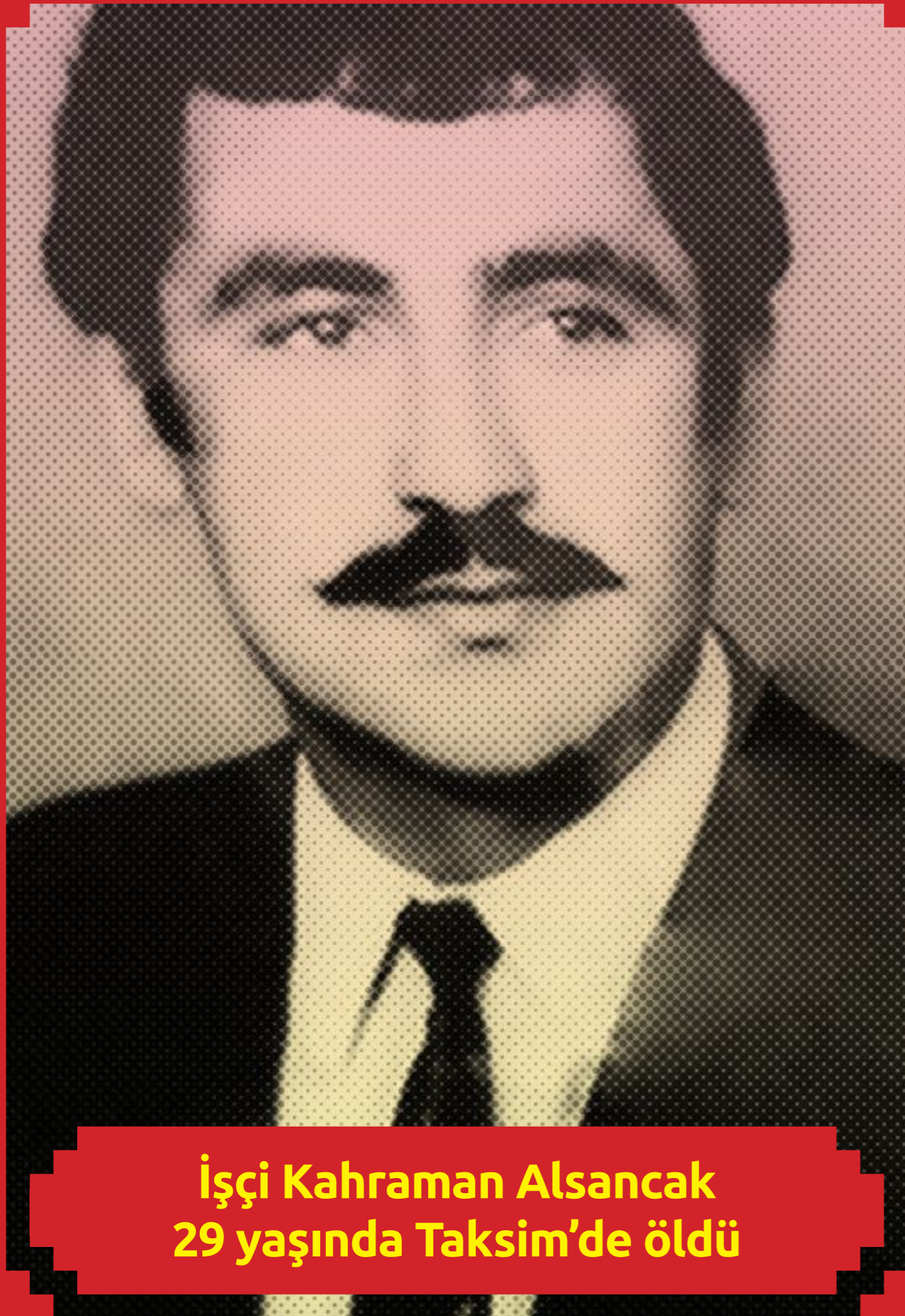
Yürüyerek bu şekilde mezarlığa gittik ve defnettik Hacer'i. Onu yakından tanıyan çok arkadaşımız vardı ama çoğu tutuklandı ve bir şekilde bağlantımız koptu ya da yurtdışına gidenler oldu. Bazı arkadaşlarımızı da kaybettik zaten.

Sessiz bir kahraman

Hacer'in hikâyesini yazmak için bizlere ulaşmanız beni çok duygulandırdı. Çünkü 70'lerin kahramanları vardır ama 78'in kahramanı yoktur özel olarak. Büyük bir örgütlenmeydi ama halktı 78'deki özne.

Şimdi kahraman olarak Hacer'in anılması beni çok mutlu eder.

Sessiz bir kahramandı çünkü Hacer.

**İşçi Kahraman Alsancak
29 yaşında Taksim'de öldü**

Emekli öğretmen Mehmet Nuri Tozak, aynı köyden arkadaşı olan Uzel işçisi Kahraman Alsancak'la 1 Mayıs alanındaki karşılaşmalarını, konuşmalarını, cenazesini nasıl bulduklarını, dayanışmacılığını ve yardımseverliğini anlatıyor.

Kahraman Alsancak 1948 doğumlu. Balıkesir, Manyas, Cumhuriyet Köyü'nden.

Uzel işçisi. 1 Mayıs 1977'de Taksim'de hayatını kaybettiğinde henüz 29 yaşındaydı. Evli ve iki çocuk babasıydı.

Otopsi raporu

Otopsi raporunda ölüm nedeni "Karı, göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi ile künt kafa travmasına bağlı beyin ödemeine müştereken" olarak geçiyor.

Yıkılmaya yüz tutsa da doğup büyüdüğü ev duruyor hâlâ köyde. Köyün sosyal medya hesaplarından, her 1 Mayıs'ta anılıyor Kahraman Alsancak.

Miras

Ne yazık ki çocuklarına ulaşamadım Kahraman Bey'in. Yeğenleri Berna Gülümser ve Mahir Babur'a ulaştığımda ise Kahraman Alsancak'ın Berna Hanım'ın babasının dayısı olduğunu öğrendim. Berna Hanım'ın çocukluğundan

hatırladığı, babaannesinin evinin duvarında "1 Mayıs Şehidi" diye fotoğrafının asılı olduğu. Mahir Babur, Berna Hanım'ın eşi. Bu uzak akrabalığa rağmen Kahraman Alsancak'ın hikâyesinin peşinde Mahir Bey, DİSK'in 2010-2011 yıllarında 1 Mayıs 1977 Aileleri'ne ulaşma çabasında onunla da görüşülmüş.

Mahir Bey şunları kaydediyor: "Biz üçüncü kuşak olduğumuz için ona dair bir bilgi aktaramıyorum. Bir dönem bizi herkes aradı ama kısa bir süre sonra bu telefon trafiği kesildi. Biz tarihsel sorumluluğumuz gereği Kahraman'ın fotoğrafıyla çıkıyoruz 1 Mayıs'ta alanlara. Onun mirasıyla gurur duyuyoruz."

Berna Gülümser ve Mahir Babur'un ardından Nadir Yıldız ve Tanzer Gülümser vasıtasıyla o dönem Kahraman Alsancak'ın köyden arkadaşı, 1 Mayıs 1977'de de kendisiyle alanda olan emekli öğretmen Mehmet Nuri Tozak'la görüşebildim. Nuri Tozak, Kahraman Abi'sini, cenazeyi alış süreçlerini ve yaşadıklarını anlattı.

Arkadaşı Mehmet Nuri Tozak anlatıyor

Köyümüzün abilerindendi. Benden 4-5 yaş büyüktü. Ben İstanbul'da okuduğum için İstanbul'da da görüşüyorduk Kahraman Abi'yle.

1 Mayıs 77'de, İşçi Bayramı nedeniyle biz de mitingdeydik o gün. Man fabrikasının işçi grubundaydık. İşçiler yavaş yavaş giriyordu alana, o esnada gördüm Kahraman Abi'yi.

Görevliydi

Kolunda “görevli” yazan kırmızı bir bant vardı, görevliydi. Öpüştük onunla, sarıldık, konuştuk. Biraz işyerindeki sorunlarından bahsetti bize. Mutsuzdu işle ilgili. O kısa sohbetten sonra vedalaştık, kendi grubunun yanına gitti.

Ardından Serencebey Yokuşu’na geldik. Man fabrikasının işçi grubu olarak bekletildik bir süre orada, sonra yukarı çıkabildik. Çıktığımızda, hemen sağımızda Adalet Partisi Beyoğlu İlçe Teşkilatı vardı. Balkonda çeşit çeşit insan vardı. Görevliler bizi aldı, sıraya soktular. Daha Kemal Türkler sahneye çıkmamıştı.

Aynı köydendik

Sağa-sola baktım. Sular İdaresi’nde de insanlar vardı. Kahraman Abi, köyden iki abimizle tekrar geldi yanımıza.

O kadar bekleme sonucunda biz acıktık, bir şeyler yiyelim dedik. Güvenlik nedeniyle alandan çıkmamız imkânsızdı ama. Görevli bir başka abimiz sayesinde izin istedik ve çıkabildik. Köfte-ekmek aldık.

Tam o esnada bir fırtına koptu. Ortalık toz bulutuna döndü. Birbirimizi kaybettik. Unkapanı’na kadar koştuk biz.

Abim de toplum polisiydi benim, görevliydi o gün. Abim zaten gitme oğlum demişti bana. Olaylar çıkabilir, başına bir iş gelebilir demişti. Tabii ben dinlemedim, gittim. Olaydan sonra soluğu evde aldım. Güngören’e kadar koşmuşum.

Taksim İlkyardım

Abimle aynı evde yaşıyorduk. Sabah kalktık, doğrudan kahveye gittik. Gazeteye bir baktım, Kahraman Abi’nin ismi var ölenler arasında. Arkamızda duran bir köylümüz daha vardı, onu da alıp üçümüz cenazeyi aramaya gittik. Abim polis ya, onu dinlerler dedik.

Taksim İlkyardım’a gittik. Cenazenin nerede olduğunu sorduk, görevli “Onları Sultanahmet’e götürdüler” dedi. Hemen Sultanahmet’e gittik. Abim, ben ve amcamızın oğlu. Günaydın Gazetesi’nde üçümüzün fotoğrafı da çıktı hatta o gün, cenazeyi beklerken.

1 numara, 2 numara, 3 numara...

Uzun bir bekleyişin ardından morga gittik. Cenazelerin hepsinin fotoğrafını çekmişler ve insanlara numara vermişlerdi. 1 numara, 2 numara, 3 numara... Biz tabii teşhis koyamadık, şişmişti cenazeler. Sonra amcamızın oğlu “Abi buldum Kahraman Abi’yi” dedi. O teşhis etti fotoğraftan. Kapının önünde hanımı bekliyordu Kahraman Abi’nin, kucağında da oğlu vardı: Ümit. O zaman 4-5 aylık olması lazım. Köyden 3-4 kişi daha gelmişti cenaze için.

Abim polis diye önce o gitti, “Bu bizim cenazemiz, almak istiyoruz” dedi. Nereye götüreceksiniz dediler, Manyas’a, köyüne deyince izin vermediler bize. “Sıkıyönetim var, burada bir yer seçeceksiniz, askerler size eşlik edecek oraya gömeceksiniz” dediler. Bir manga asker verdiler yanımıza.

8 kurşun izi

Morgu açtılar. Üst üste dizilmişti cenazeler. Çırılçıplaktı zaten insanlar.

Tuttu görevli, çekti Kahraman Abi’nin olduğu bölmeyi. “Bu mu?” dedi. Öyle aldık cenazemizi.

Bir tane pikap tuttuk, onun arkasına koyduk.

Yıkadık Kahraman Abi’yi. Ben de girdim yıkanırken. Vücudunda 8 kurşun izi saydık, bir de sopa izleri.

Asker nezaretinde Esenler’e götürdük cenazeyi. Tepede bir mezarlık vardı o zaman, şimdi büyük otogar olmuş sanırım. Gömdük oraya rahmetliyi. Vedalaştık, ayrıldık sonra.

Cenazesi

Oğlu bir müddet sonra köye geldi. Büyümüştü artık. Babasıyla ilgili konuştuk. Tıpkı babasına benziyor zaten o da.

Biz istiyorduk ki, köyümüze gömelim ama izin vermediler. Köylümüz Doğan Subaşı’yla görüştük hatta sonrasında, cenazesini köye getirelim, ona güzel bir anıt mezar yaptıralım dedik. Doğan,

ailesinin izin vermesi gerekiyor abi, dedi. Ailesi o süreci yaşamak istemedi haklı olarak.

Uzel işçisi

Uzel işçisiydi Kahraman Abi. Anlatıyordu bize ama iş yerindeki sorunları, çok memnun değildi. Çok hakkımız yeniyor, diyordu.

İki çocuğu vardı. Biri erkek, biri kız. Çok iyi, yardımsever bir insandı.

Biz köyde büyüklerin olduğu yerlere girmezdik, onlara saygı gösterirdik. O zaman öyleydi. Onlar kalkardı mesela kahveden, biz öyle girerdik. Düğünlere giderdik. Kahraman Abi bizi sokardı oralara. Sorun etmezdi böyle şeyleri.

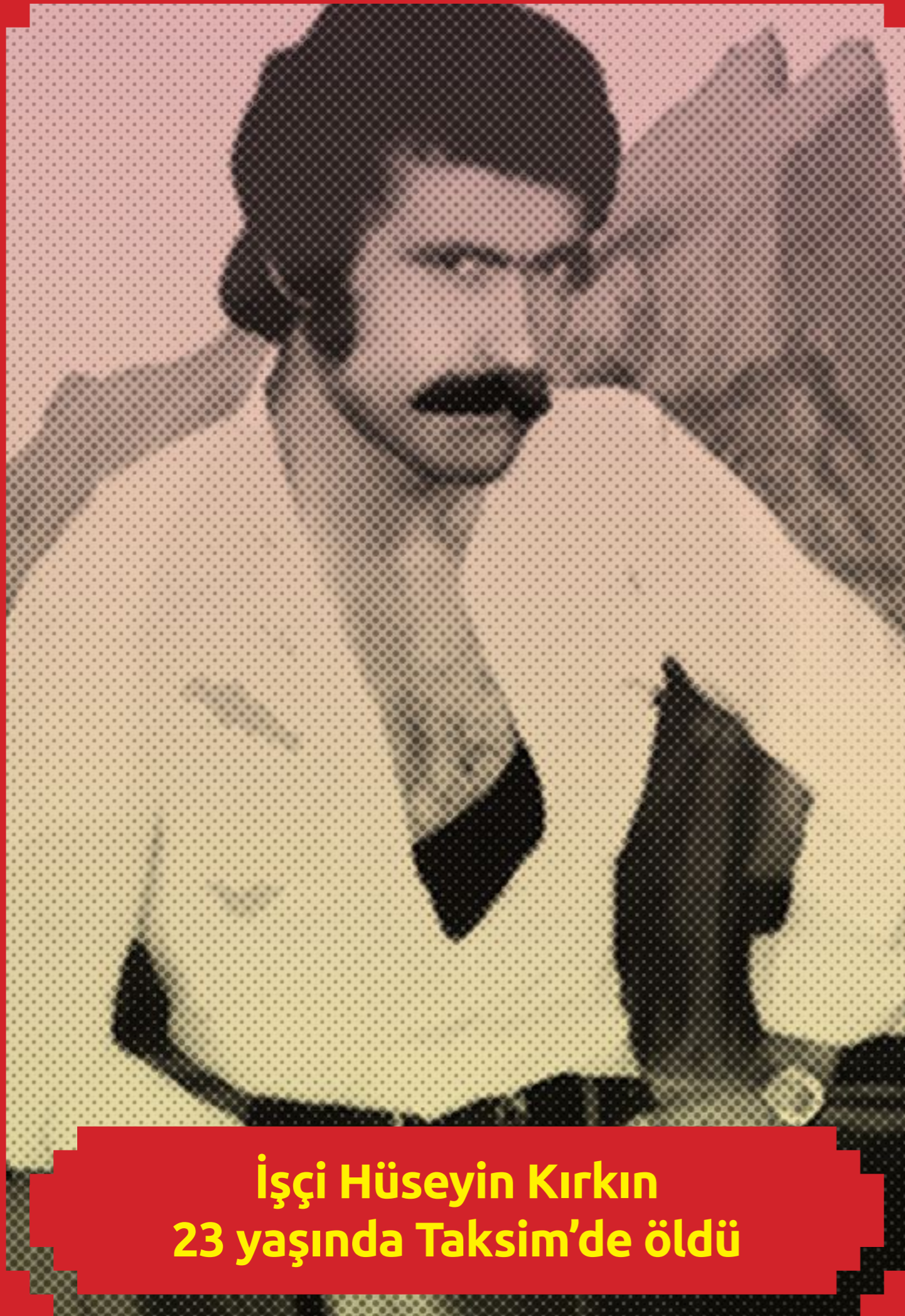
Sapasağlamdı

Köyün kızları bir yere giderdi mesela, mısır koçanlarını temizlerlerdi. Kahraman Abi onlara da yardım ederdi. Dayanımacı bir köydü Cumhuriyet Köyü. Kahraman Abi de bu işlerin çoğunu üstlenirdi, diğerlerinin üzerinden yüklerini alırdı.

Uzun boylu, yakışıklı bir abimizdi Kahraman Abi. Sapasağlam bir insandı.

Ruhu şad olsun.

İşçi Hüseyin Kırkın 23 yaşında Taksim'de öldü

Ankara Site Öğrenci Yurdunda çalışan işçi Hüseyin Kırkın'ın ne kadar korkusuz bir insan olduğunu, haksızlığa tahümmül edemediğini, 1 Mayıs'a gitme denilince nasıl sinirlendiğini, yeğeni Hasret Kırkın anlatıyor.

Hüseyin Kırkın 1954 doğumlu, Çorum İskilipli.

Ankara Site Öğrenci Yurdu'nda (Atatürk Öğrenci Yurdu) çalışıyordu.

Türkiye Otel, Lokanta, Eğlence Yerleri Sendikası, kısa adıyla Oleyis'e üye bir işçiydi. 1 Mayıs 1977'de Taksim'de olmak için İstanbul'a geldi ve orada hayatını kaybetti.

Otopsi raporu

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

Vücutunda haricen tespit edilen sıyrıkların kişinin sıkışma esnasında yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Hüseyin Kırkın'ın hikâyesini öğrenmek için o dönem üye olduğu sendikadan bir bilgi çıkmayınca Dev-Turizm İş Sendikası'nı da aradım. Ancak ne yazık ki onlar da bir bilgiye ulaşamadılar.

Araştırma sonucunda, Kırkın'ın yeğeni Hasret Kırkın'a ulaşabildim. Hasret Bey, amcasının vefat ettiği sene doğduğu için sadece babasının anlattıkları kadarıyla aktarabiliyor amcasının hikâyesini. Maalesef hayatta kalan başka bir yakını yok Hüseyin Kırkın'ın.

Hüseyin Kırkın'ın hikâyesini, yeğeni Hasret Kırkın'dan dinliyoruz.

Yeğeni Hasret Kırkın anlatıyor

Evli değilmiş ama nişanlıymış amcam öldüğünde.

Babamın anlattıklarından biliyorum onu, ben de 1977 doğumluyum çünkü.

Korkusuz bir insanmış. Haksızlığa tahammül edemezmiş hiç. Sendikalı mıydı, bir yere üye miydi onu bilmiyorum ama.

"Gideceğim"

1 Mayıs'lara zaten sürekli gidiyormuş. '77 1 Mayıs'ında da arkadaşlarından biri "Bu sene ortalık karışık, sen çıkma Hüseyin" demiş. Amcam çok sinirlenmiş buna, "Gideceğim ben" demiş. Öyle gitmiş.

Vücutunda hiç darbe izi yokmuş, ensesine biri copla ya da sopayla vurmuş. Öyle diyordu babam. Arkadan vurmuşlar yani. Olay yerinde de hayatını kaybetmiş zaten.

Dedem de amcam gibi emekçi bir insandı. Engelliydi dedem, bir gözü görmüyordu.

Kulakları da işitmezdi. Çocukları onun gözü, kulağı gibiydi. SSK İşhanı var Ankara'da, orada bekçiydi dedem. Amcamın ölümü çok sarstı onu. Ben 6 yaşımıdayken de dedemi kaybettik.

Babam toparlayamadı

Babamın anlattığına göre o gün ortalık mahşer yeri gibiymiş. "Cenazeyi almaya gittiğimizde insanları balık istifi gibi dizmişlerdi" diyordu. Kim aramış bilmiyorum, cenazeniz burada demişler. Bir bakmışlar ki herkesi üst üste yığmışlar.

Babam, amcamın vefatından sonra asla eskisi gibi devam edemedi hayatına. Kendini içkiye verdi diyebilirim. Amcam aklına geldikçe "Hüseyin'im niye bu kadar zamansız gittin" diye ağlıyordu. Hüseyin diye bağırıyordu. Benim adıma da bu yüzden Hasret koymuş. Kardeşine doyamadığından, ondan hasretle ayrıldığından.

Bizi niye kimse aramadı?

Amcam için benimle konuşmak istemeniz güzel bir şey ama size bir şey söyleyeceğim. Bu insanların hayatlarını, kim olduklarını, ne iş yaptıklarını niye kimse merak etmedi bugüne kadar? 43 yıl geçmiş üzerinden. Niye kimse sahiplenmedi o gün ölenleri? Başka olaylarda ölen insanların ailelerine maaş bile bağlandı. Bizimle; ninemle, dedemle neden kimse ilgilenmedi?

Üniversiteli Ercüment Gürkut 26 yaşında Taksim'de öldü

Arkadaşı yazar Nedim Gürsel, Galatasaray Lisesi'nde birlikte parasız yatılı okuduğu Ercüment Gürkut'un futbola ve şiire ilgi duyduğunu, çok esprili ve akıllı olduğunu, sinemayla çok ilgilendiğini ve birlikte yapmak istedikleri bir proje olduğunu anlatıyor.

Ercüment Gürkut 1951 doğumlu. İstanbul Kadıköy nüfusuna kayıtlı.

1962 yılında Galatasaray Lisesi'ne girdi. Nedim Gürsel, Ferhan Şensoy ve İzzet Yaşar dönem arkadaşlarından bazılarıydı.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi son sınıf öğrencisiyken 1 Mayıs 1977'de, Taksim'de hayatını kaybetti.

Otopsi raporu

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs sıkışması sonucu mekanik asfiksi ile beyin ödeminin müşterek tesiri.

Yüzünde ve vücudun muhtelif yerlerinde tespit edilen sıyrık, ekimoz ve plakların yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Ercüment Gürkut'un hikâyesini öğrenmek için önce ailesini bulmaya çalıştım ancak mümkün olmadı. Ardından ise Galatasaray Lisesi'nde birlikte okuduğu arkadaşlarına ulaşmaya çalıştım.

Ferhan Şensoy, Gürkut'la ilgili şunları söylüyor: "Galatasaray Lisesi'nden sınıf arkadaşım. Yedi yıl birlikte okuduk. Sivri bir tip değildi Ercü, bunu hatırlıyorum."

Daha sonra ise "Aldırma 1247!" başlıklı yazısına denk geldiğim Nedim Gürsel'e ulaştım. Nedim Bey bana 26 yaşında kaybettiği arkadaşını anlattı.

Ferhan Şensoy ve Nedim Gürsel'e, Gürkut'un hayat hikayesinin yazımındaki katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Arkadaşı Nedim Gürsel anlatıyor

Emin emin giderken yaşamın birden bulanıverdi. Bizim kuşağın birçok atleti gibi sen de ipi erken göğüsledin.

Biz iki çocuk, futbola ve şiire düşkün iki parasız yatılı Galatasaray Lisesi'nin hazırlık sınıfında yan yana oturmuştuk, anımsıyor musun?

Merhaba ben 1133 Nedim...

Merhaba ben de Ercü, 1247!

Sana biraz değiştirerek Ece Ayhan'ın bazı dizelerini gönderiyorum. İlk karşılaştığımız günü, hiç kimsenin, üstüne gölge düşüremediği dostluğumuzu unutmaman için. Ben unutmayacağım.

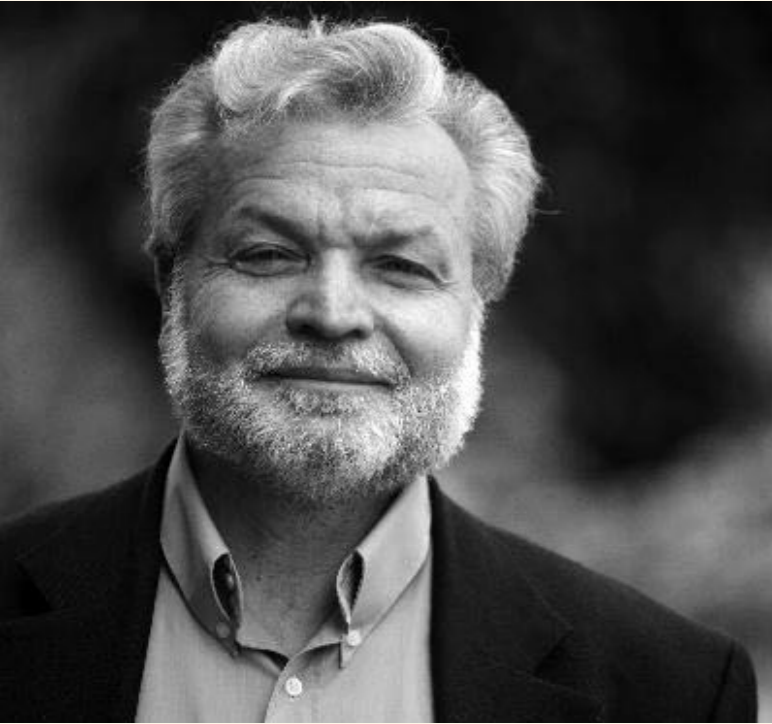
Aldırma 1247! ölümün parasız yatılı küçük zabıt okullarında

Her çocuğun kalbinde kendinden daha büyük bir çocuk vardır

Bütün sınıf sana çocuk bayramlarında zarfsız kuşlar gönderecek.

1977"[1]

Uzun yıllar geçti aradan, Ercü'yü anmak anlamlı olacaktır.

Ben 1970'de mezun oldum Galatasaray Lisesi'nden. Ercü sınıf arkadaşım. Sekiz yıl aynı sınıfta okuduk.

Galatasaray Lisesi'ndeki anılarımızı hatırlıyorum, hayal meyal. Arka bahçede çekilmiş bir sınıf fotoğrafımız var. Orada yan yanayız.

Kadıköy'de yaşardı Ercü. Hafta sonları Kadıköy'deki ailesinin yanına gider, evinde kalır ve pazartesi de okula dönerdi.

Yatılı olarak okuduğumuz için daha da samimi olmuştuk. Bir yıl boyunca da sıra arkadaşlığı yaptık, yan yana oturduk. Ercü'nün ergenlik yıllarına yakından tanıklık ettim bu sayede.

Ercü çok esprili bir çocuktur. Akıllıydı.

Hiç beklediğim bir durum değildi Ercü'yü bu kadar erken yaşta kaybetmek.

Son görüşmemiz

Babası bizim "etüt abimiz" idi. Bir de bizden bir üst sınıfta ya da son sınıfta abisi vardı. Abisiyle övünürdü, çok başarılı bir öğrenciydi çünkü abisi. Sürekli iftihar listesinde yer alırdı. Birkaç yıl önce Ankara'da görüşebildik abisiyle.

Ercü'yle Paris'te de bir araya gelme imkânımız oldu, onu kaybetmeden önce. 1970'li yılların başındaydı bu. Birlikte Paris sokaklarını da arşınladık bu sayede. Son görüşmemiz olduğunu bilemezdim ne yazık ki.

Ben 1971 yılında geldim Paris'e. Gelişim bir tercih değil, zorunluluktan. Ataul Behramoğlu ve İsmet Özel'in çıkardıkları "Halkın Dostları" dergisinde Lenin ve Gorki üzerine yayımlanan bir yazımdan dolayı hakkımda dava açılmıştı, 12 Mart

Muhtırası'ndan sonra. 20 yaşımıydım. Sonraki yıllarda, 1973'te Ecevit iktidara gelince af çıktı ve devam düştü. Türkiye'ye gelip gitmeye başladım.

Onulmaz bir yara

1 Mayıs 1977'te neden oradaydı sorusunu ben de kendime çokça yönelttim, çünkü lise yıllarımdan hatırladığım kadarıyla Ercü politikayla çok ilgilenmezdi. Hangi örgütle gitti örneğin ya da bağımsız olarak mı katıldı 1 Mayıs gösterilerine, bunları aktarabilecek bilgiye sahip değilim. Politikayla ilgilenen üç-dört kişiydik biz ve Ercü bunlardan biri değildi, bunu söyleyebilirim.

Ben o yıllarda Nâzım Hikmet'in bir şiirini keşfetmiştim. Gizli gizli Kuvâyi Milliye Destanı'nı okurdum yatakhane.

İşçi Partisi'nin ve işçi hareketinin Türkiye'de yükseldiği yıllardı. 1965 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi (TİP)

epey bir oy almış, hatta Meclis'te grup kurabilmişti. Behice Boran ve Mehmet Ali Aybar tartışmasından uzak zamanlardı.

Biz 15-16 yaşlarında ergenlerdik ama bu gündemleri takip ederdik. Ercü biraz daha uzaktı bu tartışmalara.

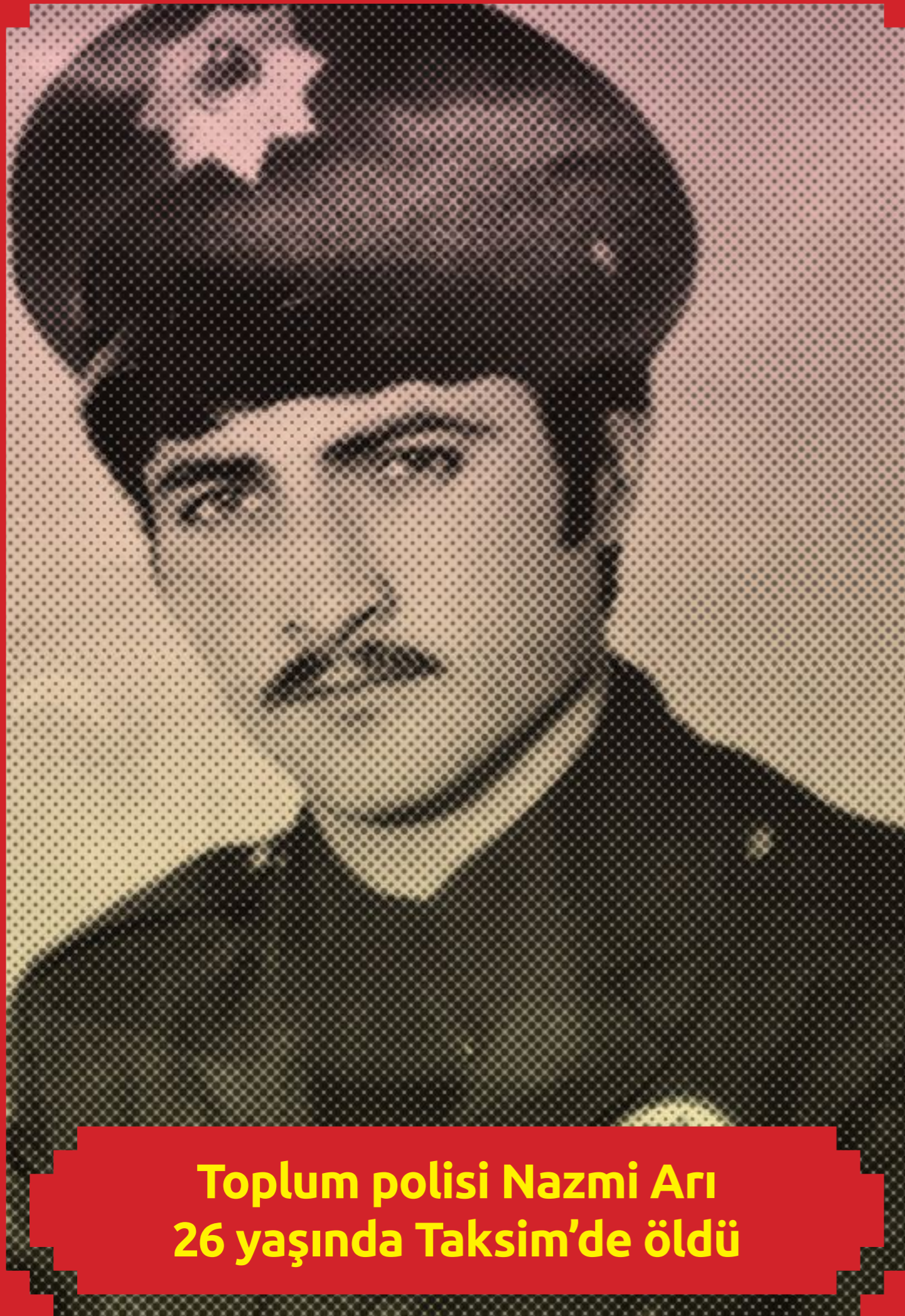
Sinemaya çok ilgi duyuyordu, epey merak salmıştı. Hatta birlikte yapmak istediğimiz film projelerimiz vardı. Ne yazık ki Türkiye'nin o kötü ortamında gerçekleşemedi.

1977 yılında da Ercü'yü kaybettik zaten. O zamandan beri içimde onulmaz bir yaradır onun kaybı.

Bu olayın sorumluları var ancak kimse ceza almadı. Hangi şartlarda oldu bu trajedi, bunun ayrıntılarını bilmemiz, öğrenmemiz gerekiyor.

[1] "Aldırma 1247!" başlıklı yazı, Paris Yazıları, Nedim Gürsel, Doğan Kitap.

**Toplum polisi Nazmi Arı
26 yaşında Taksim'de öldü**

Fahrettin Arı kardeşi Nazmi Arı'yı, ölümünden sorumlu olanların cezalandırılmayışını, köy okuluna verilen adının daha sonra kaldırılmasını anlatıyor.

Nazmi Arı 1951, Afyon, Sandıklı doğumlu. Toplum polisi. Sicil numarası 48930. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Toplum Zabıta Müdürlüğü kadrosunda görevliyken 1 Mayıs 1977'de Taksim'de hayatını kaybetti. Evliydi, bir çocuğu vardı.

Otopsi raporu

Otopsi raporunda ölüm nedeni ateşli silah, mermi yarasına bağlı aort ve akciğer delinmesine bağlı iç kanama olarak geçiyor.

Muhtar

Nazmi Arı'nın ailesine, yakınlarına ulaşmak için memleketi Sandıklı ilçesine bağlı Ekinhisar köyü muhtarıyla konuştum. Böylece Nazmi Arı'nın ağabeyi Fahrettin Arı'ya ulaştım.

Fahrettin Arı'yla eşi vasıtasıyla telefonda konuştuk. Fahrettin Arı sorularımı eşine ilettili. Eşi de bana aktardı.

Fahrettin Arı kardeşi Nazmi Arı, köy okuluna verilen isminin daha sonra kaldırılışı, kardeşinin ölümünden sorumlu olanların cezalandırılmayışını üzerine konuştu.

Ağabeyi Anlatıyor

Nazmi 1977'de şehit oldu. Vurdular. Kimlerin vurduğunu hâlâ bilmiyoruz.

Görev için İstanbul'a gitmişti.

Kimseye zararı olmayan, gariban bir insandı Nazmi.

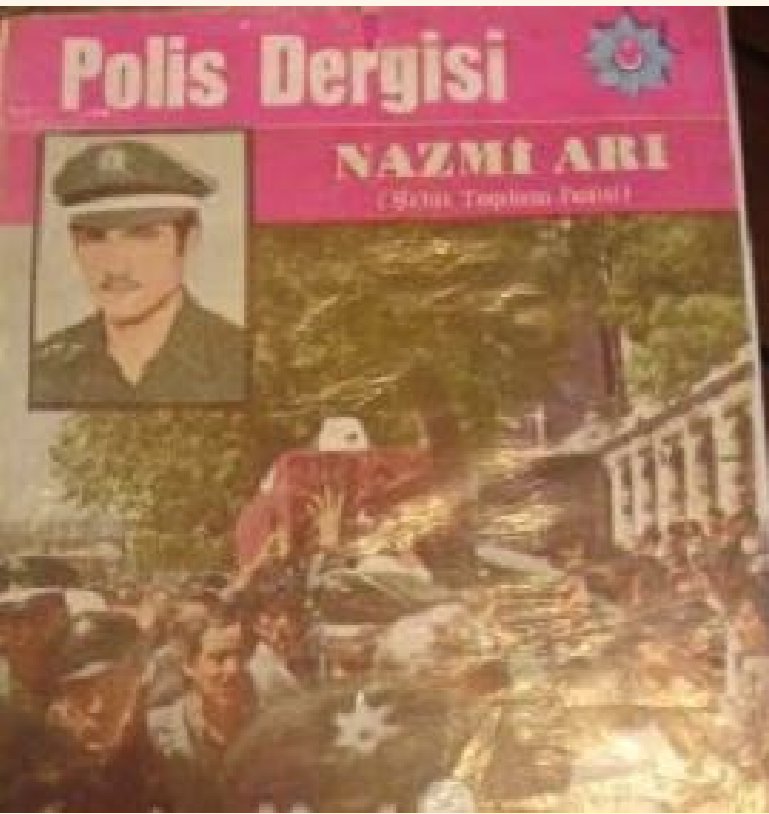
Evliydi, bir de çocuğu vardı. Çocuğu ve eşi, Nazmi öldükten sonra Almanya'ya gittiler. Mezarı burada, Ekinhisar köyünde. Mezar taşında da "1 Mayıs 1977'de şehit edildi" yazıyor.

Nazmi çok iyi bir kardeşti.

Bulunmaz onun gibisi. O kadar temiz bir çocuktuk ki. Ne oldu, nasıl oldu bilemedik. Ekinhisar köyünde bir okul yaptırdık onun adına. İlkokul.

O zamanki vali bize “ne istiyorsunuz, ne yok köyünüzde” diye sordu. Biz de “okul yok” dedik. Yaptı sağ olsun okulu, tabelasına da “Nazmi Arı İlköğretim Okulu” yazdı.

1991’de okulun adını değiştirdiler. Avrupa’dan gelen bir çocuk yeniden yaptırdı, onun adını verdiler. Bu olay bizi çok üzdü. Nazmi’nin adı hep o tabelada kalır sanıyorduk...

Duruşma Savcısı anlatıyor

İstanbul’da Ağır Ceza Mahkemesi’nde açılan 1 Mayıs 1977 ile ilgili davanın duruşma savcısı Çetin Yetkin, Yeniçağ gazetesinde 3 Mayıs 2010’da yayımlanan yazıda toplum polisi Nazmi Arı ile ilgili

şöyle yazıyor:

“Olay sırasında ölenlerden biri de o zaman var olan Toplum Polisi’nde görevli Nazmi Arı idi.

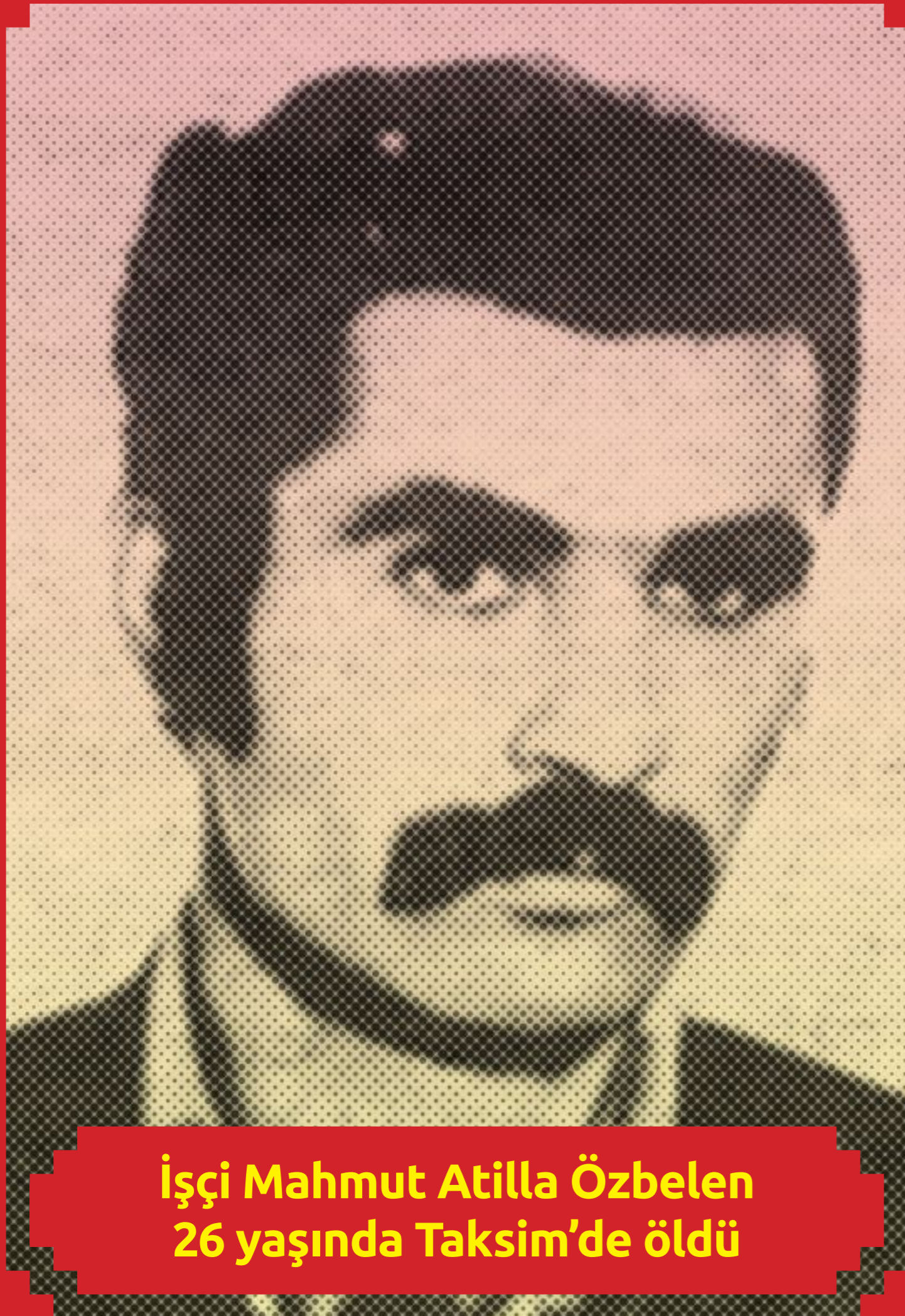
Arı, otelden ve Sular İdaresi üzerinden açılan ateş üzerine arkadaşları ile birlikte toplu halde otele sığınmak amacıyla koşarken vurulmuştu.

Mermi başının yan tarafından gelmişti ve yapılan incelemeye göre de çok yakın bir atıştı.

Ne var ki, bu duruma karşın, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcılarının Arı’nın ölümü üzerinde ayrıca durmak gereğini duymadıkları anlaşılıyor.

Oysa, eğer bu polis memuruyla birlikte otele doğru arkadaşı polis memurları ile birlikte kaçarken merminin geldiği tarafta hangi memurların bulunduğu saptanmış olsaydı, ki bunu saptamak o gün için çok kolaydı, ve onların silahları incelenseydi büyük bir olasılıkla, panik halinde kaçan bu memurların üzerlerine açılan ateş tarafına doğru kendileri de ateş ettiklerinde içlerinden birinin fark etmeden yanlışlıkla arkadaşını vurduğu anlaşılabilirdi.

Aksini düşünmek için bu polislerin arasında polis olmayan başka birinin de olduğunu ve onun Nazmi Arı’yı yakın mesafeden ateş ederek öldürdüğünü kabul etmek gerekir!”

İşçi Mahmut Atilla Özbelen 26 yaşında Taksim'de öldü

Zehra Şahin Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ders Aletleri Yapım Merkezi'nde birlikte çalıştıkları arkadaşı Atilla Özbelen'i işyerindeki hallerini, sendikal faaliyetlerini, Ankara'dan 1 Mayıs'a nasıl gittiklerini anlatıyor.

Mahmut Atilla Özbelen 1 Mayıs 1951'de Ankara'da doğdu. Yıldırım Beyazıt Sanat Enstitüsü mezunu.

Yoksulluk ve zorluklar içerisinde geçen bir yaşamı oldu. Yıllar içerisinde Devrimci Yol saflarında örgütlendi.

Sendikacı

1972 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ders Aletleri Yapım Merkezi'nin elektrik bölümüne işçi olarak girdi. Çalıştığı işyerinde işçilerin örgütlenmesinde aktif rol aldı.

Başta Çağdaş Metal-İş Sendikası'nda daha sonra ise DİSK'e bağlı Maden-İş Sendikası'nda çalışma yürüttü. İşyeri işçi temsilciliğine ve lokal başkanlığına seçildi. İşçiler arasında çok seviliyor ve dürüstlüğüyle tanınıyordu.

Devrimci Yol dergisinde başka sendikaların onu kendi saflarına katmak için yaptıklarını şöyle anlatıyordu: "Onlar hafif kekemeliğimi gidermek için

Hacettepe Hastanesi'nde özel iki doktora tedavi ettirdiler beni, Marmara Otelindeki özel ziyafetlerine davet ettiler. Tüm bunları benim de kendi revizyonist siyasetlerine geçmem için yapıyorlar." [1]

1 Mayıs görevlisi

Mahmut Atilla Özbelen 1 Mayıs 1977 için DİSK tarafından görevlendirildi. Fakat o kendi siyasetinin pankartı altında yürüdü.

1 Mayıs'tan 5 Mayıs'a kadar, soruşturulmasına rağmen ismi tutuklular, yaralılar ve hayatını kaybedenler listesinde açıklanmadı. 5 Mayıs günü ailesi tarafından morgda bulundu. Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi. Görgü tanıklarına göre ise bacaklarında, kafasında, sırtında yara izleri vardı; ama tırnakları yoktu. Bu nedenle arkadaşları işkence ile öldürüldüğünü düşündü.

Ankara'ya gömülmesi için baskı

Elbiseleri ve kimliği ailesinin ısrarlarına rağmen verilmedi. Polis gözetiminde Yeşilköy Havaalanı'na getirilen cenazesinin Ankara'da gömülmesi için büyük baskı yapıldı. 6 Mayıs günü cenazesi defnedildi.

Mahmut Atilla Özbelen'i Devrimci Yol örgütlenmesinden tanıyan bir arkadaşına, yoldaşına ulaşmaya çalışsam da bir sonuç alamadım. Kendisiyle aynı fabrikada işçi olarak çalışan Zehra Şahin'den dinledim onu. Zehra Şahin, Mahmut Atilla Özbelen'in diğer insanlara karşı ne denli

ilgili olduğunu, girdiği her mekânda nasıl dikkat çektiğini ve nasıl birisi olduğunu anlattı.

Arkadaşı Zehra Şahin anlatıyor

Fabrikadan tanıyorum ben Atilla'yı. Ders Aletleri Yapım Merkezi'nde çalışıyorduk ikimiz de, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir işyeriydi burası.

Mesai arkadaşımdaydı. Başka atölyedeydi ama öğlen paydoslarında görüşüyorduk. Kart basarken de karşılaşıyor, konuşuyorduk.

1 Mayıs 1977'e birlikte gittik Atilla'yla. Bir gün önce gittik hatta, otobüsle

Ankara'dan çıktık yola. Dört arkadaştık.

Ben kızımı da götürdüm yanımda, bebek olduğu için bırakmak istemedim. 6 aylıktı daha.

Otobüste giderken kızım ağlayınca Atilla yanıma geldi. Ne yapmamız lazım, bir şeye ihtiyacın var mı dedi. Bayağı ilgilendi bizimle. Kaç yaşında dedi, daha yaşında değil, 6 aylık dedim. Güldük.

Daha sonra İstanbul'a indik. Beni kız kardeşime bıraktılar.

Atilla'yla giden bir arkadaşımızla konuştum sonrasında, Atilla hakkında ne hatırlıyorsun Selvi, dedim. Ne yazık ki çok bir şey hatırlamıyor. Sevinç diye bir arkadaşımız vardı bir de, Atilla onunla tartışmış o akşam. Ne üzerine tartıştıklarını bilmiyoruz ama.

Atilla yoktu

Onlar başka grupta oldukları için 1 Mayıs'ta alanda göremedim.

Askere gitmem gerekiyor, istifa edeceğim askerlik için, istifa etmeden önce de Taksim'e gideyim 1 Mayıs'a demişti bana.

Ben o gün Atilla'yı kaybettiğimizi bilmiyordum. İşyerine geldik, Atilla yoktu. Vefat ettiğini öğrendik sonra. Çok üzüldük tabii, ağladık bayağı. Fotoğrafını bastırdık hemen.

Çok yakışıklı, güzel bir gençti

Cenazesine gitmek için izin almaya çalıştık, izin vermediler fabrikadan. Dinlemedik tabii, gittik arkadaşımızın cenazesine.

İki kardeşlerdi. Mine diye bir kız kardeşi vardı. Çok severdi onu, sıkça bahsedirdi. Cenazede çok ağladı Mine.

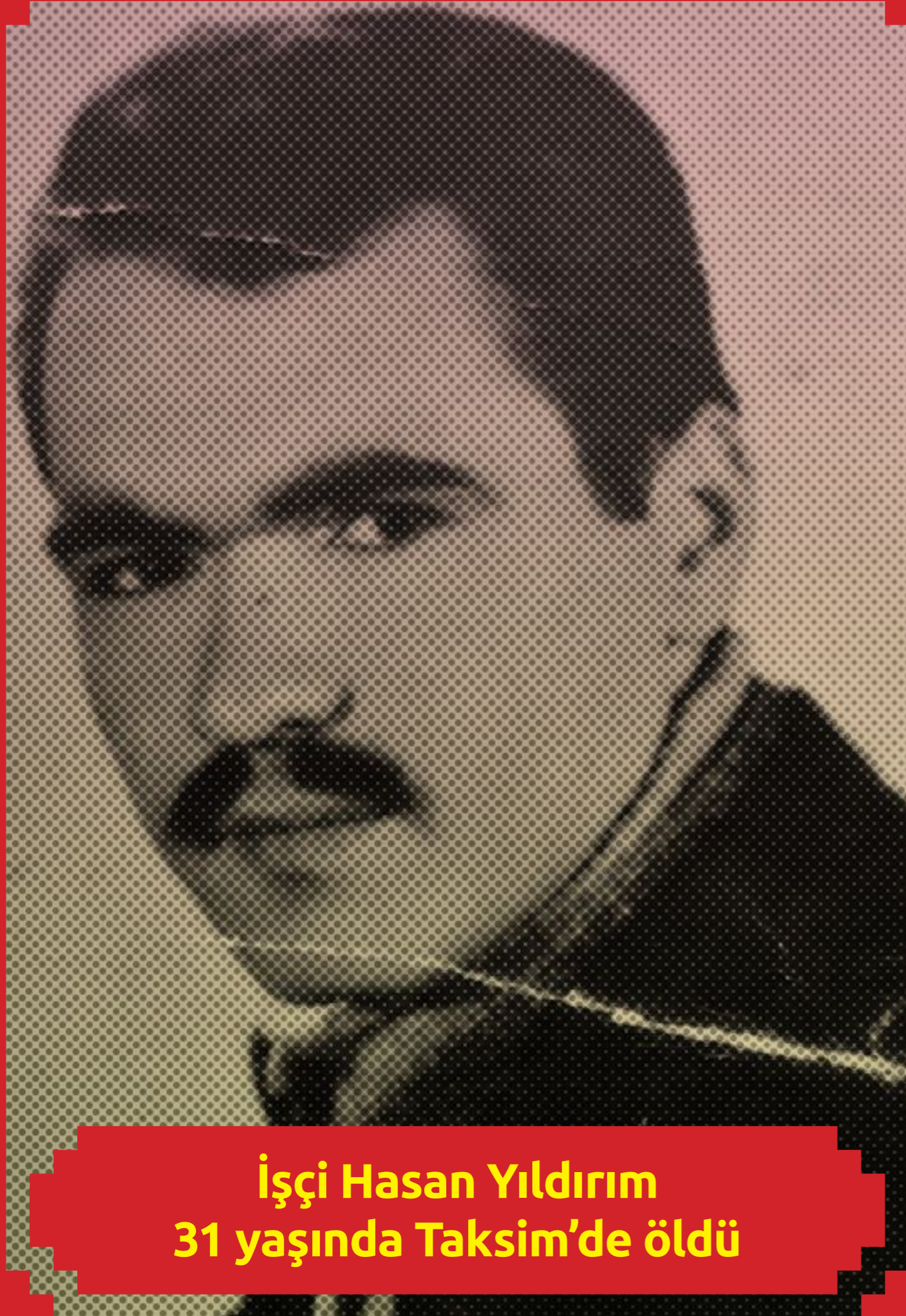
Mezarı Ankara, Karşıyaka Mezarlığı'nda.

Çok yakışıklıydı Atilla, çok güzel bir gençti. Biraz kekemeydi. Kadınlarla konuşmaya çekiniyordu o yüzden; ama girdiği her yerde dikkat çekirdi.

Çok genç yaşta kaybettik maalesef onu. Çok zeki, parlak bir insandı. Yaşasaydı neler başarırır, nerelere gelirdi diye düşünmeden edemiyor insan.

[1] <http://www.devrimeciyol.net/Devrimci%20Yol/dergiler/devrimciyol3yazi8.htm>

İşçi Hasan Yıldırım 31 yaşında Taksim'de öldü

Uzel Fabrikası'ndan arkadaşı Rıza Durak, Hasan Yıldırım'ın işçi olarak çalışırken bir yandan da üniversiteye devam ettiğini, iyi bir insan olduğunu, yanlarında vurulduğunu ve onu teskin etmeye çalıştıklarını anlatıyor.

"İşçi sınıfımız sendikalarını kendisi kurmuştur, temsilcilerini kendisi seçmiştir. Onlara güveni sonsuzdur. Onları hem denetliyecek, hem de yardımcı olacaktır. UZEL işçilerinin ve işçi sınıfımızın birlik ve beraberliğini hiçbir kuvvet bozamiyacaktır. Bu böyle biline..." [1]

Hasan Yıldırım Maden-İş Dergisi'nin 83. sayısında Uzel Ünite Temsilcisi imzasıyla yayımlanan yazısında böyle diyor.

Hasan Yıldırım, 1946 doğumlu.

İstanbul Edirnekapı'daki Uzel Fabrikası'nda işçi.

1 Mayıs 1977'de hayatını kaybettiğinde 31 yaşındaydı. Otopsi raporuna göre ölüm nedeni ateşli silah, mermi yarasına bağlı; mide, karaciğer ve kalp hasarı sonucu iç kanama.

Hasan Yıldırım'ın ailesine Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Ayvalık İlçe Başkanlığı üzerinden ulaşmaya çalıştım. Kurumsal hesaplarından Hasan Yıldırım'la ilgili

1 Mayıs paylaşımlarını görmüştüm. Kendileri beni Hasan Yıldırım'ın kızı Ayşe Yıldırım'a yönlendirseler de, Ayşe Hanım babasını kaybettiğinde henüz 1 yaşında olduğu için onunla konuşamadım.

Otomobil-İş Sendikası Genel Başkanı Celal Özdoğan vasıtasıyla Hasan Yıldırım'ın Uzel Fabrikası'ndan arkadaşı, Otomobil-İş Topkapı Eski Şube Başkanı Rıza Durak'a ulaştım ve Hasan Yıldırım'ı ondan dinledim.

Arkadaşı Rıza Durak anlatıyor

Biz sabah 7 sularında Unkapanı Köprüsü'nün önünü kesmiştik. Görevliydik, DİSK'in kırmızı önlükleri vardı üstümüzde. Maden-İş Sendikası yazıyordu sırtımızda. Birer sopa da verdiler o gün herkese. Dışarıdan gelecek tehditlere karşı. El ele tutuştığımız insan zinciri kopmuştu çünkü, birbirimizi koruyamıyorduk o kalabalıkta.

Bu güvensizliğin nedenini de anlatmak gerekiyor. Türkiye'deki siyasi fraksiyonlar o dönem adeta hücum ettiler DİSK'e, en azından ben böyle okuyorum durumu. Bu koşullarda gittik 1 Mayıs 1977'ye.

Bunun nedeni de Maden-İş Sendikası'nın, o fraksiyonlara göre Türkiye Komünist Partisi (TKP) ile olan ilişkisinin diğer sol siyasetlere göre farklı olmasıydı. TKP ile tek taraflı iş yapıldığını düşünüyorlardı ve bu yüzden kızgınlardı. Bu gerginlik 1 Mayıs'ta açığa çıktı. Halkın Yolu, Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği ekipleri bize çok zarar verdi ne yazık ki. Bunların tarihe not düşülmesi gerekiyor.

Yanımızda vuruldu

O güne dönecek olursak biz akşam saat 7'de hâlâ Tarla başı'nı geçememiştik. 12 saat boyunca beklemiştik yani. Babam bu zaman diliminde üç kez yanıma geldi, "Rıza arkadaşlarını uyar, yukarısı tehlikeli" dedi. "Sular İdaresi'nin önünde silahlı

insanlar gördüm, çok dikkat edin" diye de ekledi. Arkadaşları uyardım hemen. Ve biz daha meydana varmadan, Kemal Türkler'in konuşması esnasında bir el ateş edildi. Ateş edilince yanıma o zamanki Maden-İş Sendikası Topkapı Şube Başkanı Murat Tokmak ve Uzel'de temsilci Mehmet Ali Kılıç geldi. Ne yapacağımızı konuşurken birkaç el ateş sesi daha geldi ve bizi böylece resmen dağıttılar.

Kurşun göğsüne gelmişti

Hasan'a meydana yürürken Tarla başı yolu üzerindeki binaları anlatmıştık. Eski binaları, tarihlerini. O yol üzerinde bir lokanta vardı, Hasan'ı oraya soktuk yaralı olarak. Kurşun göğsüne gelmişti. Teskin etmeye çalıştık ama yarası çok ağırdı. Polis o esnada "Kırmızı yekeklileri çıkarın alandan" diye bağıyordu. Biz de mecbur kendimizi koruma altına aldık.

Hasan'la çok vakit geçirmiştik Üniversiteye devam ediyordu o. Fabrikada da kalite kontrol işi yapıyordu. Sınavlara giriyordu bir yandan. İstanbul Üniversitesi'ndeydi ama bölümünü hatırlamıyorum. Balıkesirliydi aslen. Çok iyi bir insandı ama ölüm genç yaşında geldi ona çattı.

Cenazesine gidemedik

Diğer iki Uzel işçisi Kahraman Alsancak ve Ziya Baki yanımızda değildi ama onlar da Maden-İş'te örgütlüydü.

Nejat Alpat bizim fabrikanın personel müdürüydü o zaman. Beni çağırdılar pazartesi günü. "Rıza sen iş kıyafetlerini giyme, Nejat Bey bekliyor" dediler. Saat sabah 8'di. "Sana para, araba ve bir de şoför vereceğiz, üç kaybımız var ve bu arkadaşlarımızın cenazeleri Vatan'daki morgda, gidin alın" dediler. Parayı sendika karşılar ama araç lazım olabilir dedim ve yola koyulduk. Koyulduk dediysem şoför ve ben. Tek başıma gitmek zorunda kaldım. Gittiğimizde de zaten kalabalıktan yaklaşamadık bile morga. 15-20 bin kişi bekliyordu o gün morgun önünde. Bağıyorlar, slogan atıyorlardı. Aileler, arkadaşlar, sendikalılar... Herkes birilerini bekliyordu. Vatan Caddesi aşağıya kadar doluydu. Sendika temsilcileri ancak bir-iki gün sonra alabildiler cenazeyi. Hasan'ın cenazesine gidemedik ama. Bırakmadılar bizi.

Ailesine maaş bağlansa da Hasan'ın ailesi istemedi bu parayı. Kırgınlardı. Üzgünlerdi. Hasan'ın cenazesine gidememek hâlâ içimde bir yaradır.

[1] https://www.birlesikmetal.org/maden_is/madenis_dergi_83.pdf

Seyyar satıcı Hamdi Toka 35 yaşında Taksim'de öldü

Yeğeniyle kuzeni Hamdi Toka'nın Taksim'de sandviç satarken öldüğünü, yoksulluklarını, Gerze-Başsökö köyünü çalışmak için terk ettiğini, şimdi köy mezarlığında yattığını anlatıyorlar.

Hamdi Toka, 1942 doğumlu. Sinop, Gerzeli.

Seyyar satıcı, sandviç yapıp satıyordu.

1 Mayıs 1977'de de sandviç satmak için Taksim'e gitmişti. Kalabalık sayesinde o gün sepetindeki sandviçleri bitireceğini düşünüyordu.

Hayatını kaybettiğinde 35 yaşındaydı.

Kızı 1 yaşında

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın, göğüs tazyikine bağlı kaburga kırıklarına bağlı mekanik asfiksi.

Mezarı Gerze'nin Başsökö köyünde. Köyde "Tokaoğlu" da deniyormuş Hamdi Toka'ya.

Kızı Ayşe Uysal, babasını kaybettiğinde henüz bir yaşında olduğu için kendisiyle konuşamadım. Eski Gerze Belediye Başkanı Osman Belovacıklı vasıtasıyla Hamdi Toka'nın yeğeni Nedim Toka ve

amcasının oğlu Ali Toka'ya ulaştık. Akrabaları, Hamdi Toka'nın ne iş yaptığını, o gün neden Taksim'de olduğunu ve cenazesini almakta dahi ne kadar zorlandıklarını anlattı. Bülent Aydın'a teşekkürlerle.

Yeğeni Nedim Toka anlatıyor

Amcam öldüğünde 7 yaşımıydım. O yüzden çok hatırlamıyorum ama babamdan hatırladıklarımı anlatabilirim.

Dış görünüşünü hatırlıyorum. Bir gözü görmüyordu. Küçükken kartopu oynarken biri kartopunun içine taş koymuş. O amcamın gözüne isabet edince gözünde görme kaybı oluşmuş.

İstanbul'a 1970'lerde gitmiş. Tophane tarafında çalışıyormuş. Ne iş bulursa yapıyormuş.

Yoksulluk

Yoksul bir çocukluk geçirmiş amcamlar. Amcam da evlendikten sonra para kazanmak için gurbete, İstanbul'a gitmiş.

Bir sepeti varmış, sandviç yapıp satıyormuş onunla. O gün de sandviç satmaya gidiyor ama gel gör ki ecel gelip onu buluyor.

Cenazesini almak için kardeşleri gidemiyor yollardan dolayı. Yol yok o zamanlar Gerze'de. Morgdan soyadı tutan köylülerimizden biri alıyor cenazeyi, köye getiriyor. Mezarı şu an Başsökö Köyü'nde.

Çok dürüst, sevecen bir insandı amcam.

Herkese çok iyi davranır, kimseyi üzmezdi.

Babamı da 2007'de kaybettik. En iyi babam anlatırdı onu size. Çok severdi amcamı. Babamın hayatı da hiçbir zaman eskisi gibi olmadı zaten.

Ailecek hüzünlü aylar, yıllar geçirdik. Ama kimseden medet ummadık. Bugüne kadar da kimseyle konuşmadık. Osman Başkan arayınca sizi geri çevirmedi ben.

Amcasının oğlu Ali Toka anlatıyor

Taksim'de ezilerek öldü rahmetli. Ben köydeydim o zaman, köylüler getirdi cenazesini. Buraya defnettik.

Kızı Ayşe beşikteydi daha.

Seyyar çalışırdı. İnşaatta, sağda solda ne iş bulursa yapardı. Bir zanaatimiz yoktu bizim.

Çalışmak için İstanbul'a gidiyor o yıllarda. Sandviç satıyor o gün, kalabalık olur da iş yaparım diye düşünüyor. Nereden bilsin?

Ekmeğini kazanırken öldü

Köylüler çok yardımcı oldu cenazeyi almamızda. O zaman yol yoktu, traktörle getirdiler cenazeyi.

Garibandı. Kendi halinde, geçinmeye çalışan bir insandı Hamdi abi.

Benden bir yaş büyüktü.

Birlikte büyümedik ama birlikte çalıştığımız zamanlar oldu. Fidan dikme işi yapmıştık hatta bir keresinde, uzun bir mesaimiz olmuştu.

Dediğim gibi bizim bir zanaatimiz yoktu. Tahsilimiz zaten yoktu. İşçiydik, ne iş gelirse onu yapardık. Zaten yine ekmeğini kazanmaya çalışırken öldü.

Şükrü Genç babasının Maksim Gazinosu'ndaki gece mesaisinden evine dönerken öldüğünü, çalışmak için İstanbul'a geldiğini, cenazesini köye götürmek üzere alırken bir çocuğun eşyalarını verdiklerini anlatıyor.

Mehmet Ali Genç, 1917 doğumlu.

Sivas, Zaralı. Maksim Gazinosu'nun gece bekçisi.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs tazyiki ve kafa travması sonucu meydana gelen beyin ödemine bağlı mekanik asfiksi.

Mehmet Ali Genç'in hikâyesi bugüne dek hiçbir yerde yayımlanmamış.

Öyle ki, 1 Mayıs 1977'de ölenlerin çoğunun aksine, sosyal medya mecralarında ve haber sitelerinde de hakkında hiçbir haber, fotoğraf yer almıyor. Onunla ilgili bilgiler, gece bekçisi olduğu ve 1917'de doğduğuyla sınırlıydı.

Zara bağlantısı

Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı (TÜSTAV) vasıtasıyla ulaştığımız otopsi raporları sayesinde, Mehmet Ali Genç'in Zaralı olduğu bilgisiyse yola çıkarak ailesine ve arkadaşlarına ulaşmaya

çalıştık. Bu aşamada ise devreye bilet emektarlarından Leyla İşbilir girdi ve kısa sürede Mehmet Ali Genç'in Zara'da yaşayan oğlu Şükrü Genç'e ulaştırdı bizi.

Şükrü Genç, şu an 63 yaşında. Üç kardeşten en küçüğü. Bir ablasını da babasından önce kaybetmiş. Babası Taksim'de hayatını kaybettiğinde askerdeymiş. İzin alıp gelmiş babasının cenazesini almaya.

Zara'ya götürmüş sonra, oraya gömmüş. Babasının vefatından sonra hasta annesinin bakımını da, babasından kalan borçları ödemeyi de o üstlenmiş.

Torunundan fotoğraflar

Mehmet Ali Genç'in fotoğraflarını torunu Umut Ali gönderdi bana. Birkaç yıl önce halasının evinde bulunduğu fotoğrafları telefonuna kaydetmiş.

Babası Şükrü Genç "Fotoğrafları oğlum gönderebilir," deyince Umut Ali'ye yazdım. "Abla dedemin fotoğraflarını neden istemiştiniz, hangi gazetede çıkacak?" diye sorduğu ses kayıtları attı bana.

Babasının öncesinde onu haberdar ettiğini anladıktan sonra ben de araştırmayla ilgili açıklama yapabildim. Umut Ali'nin o zaman çektiği fotoğraflar olmasa dedesi Mehmet Ali Genç'in yine hiçbir fotoğrafı olmayacaktı elimizde. Umut Ali'ye çok teşekkür ederim.

Mehmet Ali Genç'i, babasını anlatırken "Doyamadan kaybettik onu" diyen oğlu Şükrü Genç'ten dinliyoruz.

**Bekçi Mehmet Ali Genç
60 yaşında Taksim'de öldü**

Oğlu Şükrü Genç anlatıyor

Babam evvelinde çiftçilik yapıyordu köyde. Bir dönem bakkalı da vardı. Para kazanmakla, çalışmakla geçti ömrü.

İstanbul'a da çalışmak için geldi. 1970'li yılların başında Maksim Gazinosu'nda bekçilik yapmaya başladı. Babam gündüz işçi, akşam da bekçiydi.

1 Mayıs günü Maksim Gazinosu'ndaki mesaisi bitince çıkıyor, Kazancı Yokuşu'na doğru yürüyor. Burada kulağına bir kurşun geliyor, babam yere düşüyor. İnsanlar panikle hücum edince babam ayak altında kalıyor, eziliyor.

Hastaneye götürmek için alıp bir kamyonetin arkasına koyuyorlar. Taksim İlkyardım'a götürüyorlar ilk. Orası çok kalabalık olduğu için babama sıra gelmiyor. Sonra Şişli'ye götürüyorlar. Şişli Etfal'e gideli 10 dakika ya oluyor ya olmuyor, babam vefat ediyor.

20 yaşımıydım

Ben askerdeydim babam öldüğünde. 20 yaşımıydım. Biz üç kardeşтик. Bir ablamı babamdan önce kaybettik. İki kardeşiz şimdi.

Babamın borcu vardı. Annem de hasta olduğu için çalışmıyordu. Babam öldükten sonra kalan 10 bin lira borcu ödemek için çalışmaya başladım ben. Bir yandan da annemi hastaneye getirip götürmeye devam ettim. Ona baktım. Annemi de 1992'de kaybettik. Babamın mezarını yaptırdım köyde. Zara'da mezarı şu an.

Hiç kimse aramadı

Hiç kimse aramadı bizi. Babamın vefat haberini alınca askerden izin aldım, köye getirdim onu. Askerden döndüm sonra. Dedim babamın elbiselerini, kimliğini alayım. O zaman radyoda söylediler. Ölenlerin üzerinde olan eşyaları verilmemiş ailelere. Saatleri, paraları mesela.

Ben gittim babamın kıyafetlerini almaya, bir çocuğun kıyafetlerini verdiler bana. Geri gönderdim. Bunlar babamın değil diye. Bana dediler ki babanın üstüne kayıtlı olup da çıkanlar bunlar. Hayır dedim, buyrun kendiniz bakın. Kol saatini, kimliğini, üzerindeki 250 lirayı da göremedim. Savcıya gittim. Oradan da bir şey çıkmadı.

Çok güzel bir insandı. Onu benden sormayın aslında siz, köydekilerden sorun. Babamı en iyi onlar bilir. Evimiz yol üstündeydi bizim, arabalar oraya kadar girebiliyordu. Bütün köylülerin arabası orada dururdu, bizim eve yemeğe gelirlerdi. Ben hiçbir zaman yalnız kahvaltı yaptığımızı hatırlamıyorum. Hem sabah hem de akşam sürekli misafirler olurdu evimizde. Birlikte yerdik. Misafirlerine pervane olurdu. Babam iyi insandı, insanlığı vardı. Bizi hiç üzmezdi. O imkânsızlığa rağmen ne istesek alırdı. Daha çocukken, okula başlamadan alırdı ayakkabılarımızı, giysilerimizi. Beni Ankara'ya, Anıtkabir'e götürmüştü mesela göreyim diye. Gezdirmişti.

Babamın iyiliği çoktur ama ne diyeyim. Doyamadan kaybettik onu.

İşçi Ziya Baki 30 yaşında Taksim'de öldü

Uzel işçileri ve sendika yetkilileri Mehmet Ali Kılıç ve Rıza Durak arkadaşları Ziya'yı, gözükaralığını, cenazesine gidemeyişleri anlattılar. Murat Tokmak da ölen üç Uzel işçisini Radikal'e verdiği söyleşide açıklamıştı.

Türkiye Maden İşçi Sendikaları Federasyonu kurulduktan sonra hızla örgütlenmişti. 1969 yılı itibari ile federasyona bağlı 34 sendika, 70 bin işçi bulunuyordu. Çalışma Bakanlığı kayıtlarına göre, federasyona üye işçi sayısı 1977'de yılında 100 bin üyeyi aşmıştı. Ziya Baki de o 100 bini aşkın üyeden biriydi. Uzel Fabrikası'nda çalışıyor ve traktör montajla ilgileniyordu.

1947 doğumlu, Samsun, Bafralı bir işçiydi.

Taksim'de hayatını kaybettiğinde 30 yaşındaydı.

Otopsi raporlarına göre ölüm nedeni künt göğüs ve kafa travmasına bağlı, kaburga kırıklarına bağlı olarak gelişen mekanik asfiksi.

Murat Tokmak anlatıyor

2011'de kaybettiğimiz, Maden-İş Sendikası genel başkanlarından ve DİSK genel sekreterlerinden Murat Tokmak ise

2007'de Radikal'de yayımlanan bir söyleşide üç Uzel işçisinin ölümünü anlatıyordu.

"Panzerlerin siren sesleri duyulunca ortalık iyice karıştı ve bağrıışmalar, dağılmalar oldu. Yatarken bizim kortejin arka bölümünü kollayan güvenlikçilerden Uzel işçileri Hasan Yıldırım, Kahraman Alsancak, Ziya Baki ve Hüseyin Turan'ı gördüm.

"Yere yatmalarını söyledim. Birisi ayaktaydı. Vurulup düştüğünü görünce, köşeye çekmek için ayağımı uzattım. Bu esnada ikinci kurşunu yedim ve iyice ağırlaştım.

"Kendimi toparlamaya çalışırken, ayak bileğimi tutan arkadaşın elini bıraktığını hissettim. Öldüğünü anladım. Birkaç kurşun yemişti çünkü. İleriye doğru emeklerken Kahraman Alsancak ve Ziya Baki'nin de öldüğünü gördüm. Yere yatmış kendilerini koruyorlar zannediyordum, halbuki ölmüşler." [1]

Ziya Baki'yi o dönem aynı sendikada görev aldığı arkadaşları Mehmet Ali Kılıç ve Rıza Durak'tan dinliyoruz.

Arkadaşı Mehmet Ali Kılıç anlatıyor

Ben 1945, Urfa doğumluyum. Küçük yaştan itibaren Adana'da pamuk tarlalarında çalıştım. 1968'de çalışmak için İstanbul'a geldim ve hemen akabinde DİSK'e bağlı Türkiye Maden-İş Sendikası'na üye oldum.

İlk ve son işyerim Uzel fabrikasıydı.

1974-75'e gelindiğinde Uzel'de işçi temsilcisi oldum. Maden-İş Sendikası 1. Bölge Onur Kurulu Başkanlığı ve Genel Merkez Onur Kurulu üyeliği yaptım.

77 1 Mayıs'ında bizim komiteden üç arkadaş öldürüldü. Üçü de Uzel işçisiydi. Hasan, Ziya ve Kahraman. Hasan ve Ziya ünite temsilcisi, Kahraman da sendika militanıydı.

Ziya, Bayrampaşa'da oturuyordu.

Yanımızda düştüler

77'de Maden-İş adına mitingde görevliydim. Ziya Baki, Hasan Yıldırım ve Kahraman Alsancak yanımızdaydı. Yanımızda düştüler. Hatta biri benim kolumdaydı.

Çalışkan biriydi Ziya. Her eylemde yerini alırdı, zaten sendikada da önemli bir görevi vardı.

Biraz dik kafalıydı, Karadenizli asiliği vardı.

Şöyle anlatayım, aklına yatmayan bir şey olursa bizimle o konu hakkında tartışırdı ama bizi ikna etmek üzerine tartışırdı hep.

Ziya öyle değil, böyle desek de; o söylediğimiz doğru da olsa kendi bildiğini okurdu.

Gözükaraydı

Onun doğrusu oydu çünkü. Yanlış da olsa sonuna kadar savunurdu düşüncesini. Bunları şimdi gülerek hatırlıyorum.

Politik konularda asabiydi tabii, çabuk sinirlenirdi. Kalkar gider, sonra yanımıza gelir nabzımızı ölçerdi, ona kızdık mı diye. Böyle de samimiydi.

Kararlıydı Ziya. Gözükaraydı. Her eylemde en önde olur, yapılacak ne iş varsa önce o görev almak isterdi.

43 yıl sonra

1 Mayıs 77'den sonra ailesini ziyarete gittim. Gayet hoş karşıladılar beni, hatta bir gece evlerinde misafir oldum.

Ama sonra kendi siyasi faaliyetlerim nedeniyle yurt dışına çıkmak zorunda kaldım. O arada da aileyle bağlantım koptu.

43 yıl sonra da olsa, sendika dışında anılması benim için gurur verici.

Ziya Baki, Kahraman Alsancak ve Hasan Yıldırım özelinde, o gün Taksim'de katledilen bütün arkadaşlarımızı saygıyla anıyorum.

Arkadaşı Rıza Durak anlatıyor

Ziya'yla hem aynı işyerinde çalışıyorduk hem de aynı sendikadaydık. Uzel fabrikası traktör montajda çalışıyordu.

Yeni evlenmişti; ama çocuğu var mıydı hatırlamıyorum.

Vurularak ölmüştü Ziya da Hasan Yıldırım gibi. Cenazesini alma sürecinde ailesiyle ilgili bir sorun çıktı. Bu yüzden gidemedik cenazesine.

Ziya Baki'nin ailesi üzüntüyle – bunu normal karşılıyorum tabii – bizi suçladı. “Kardeşimizi oraya siz götürdünüz,” dediler.

Ziya'nın bir kardeşi de polismiş, onu çok zor yatıştırdık; fakat dediğim gibi mezarlığa gidemedik. Ailesi bizden kimseyi istemedi. Samsun'a götürdüler cenazeyi, Ziya'nın memleketine.

Ben Ziya'yı çok tanıımıyordum ama nasıl emektar bir arkadaşımız olduğunu iyi biliyorum. Kimsenin ondan kötü bahsettiğini işitmedim.

[1] <https://sendika64.org/2007/05/30-yil-sonra-kanli-1-mayis-5-ertugrul-maviogluruhi-sanyerradikal-13496/>

İşçi Mürtezim Oltulu 42 yaşında Taksim'de öldü

Yeğenleri Recep Oltulu ve Yüksel Oltulu amcalarının ilkokulu bitirince ağabeyinin peşinden İstanbul Halkalı'ya göç hikayesini, 4000 lira istenince cenazeyi almakta zorlandıklarını anlatıyorlar. Fotoğrafı yok.

Mürtezim Oltulu 1935 doğumlu. Artvin, Şavşat nüfusuna kayıtlı. İşçi.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni karın, göğüs tazyikine bağlı kaburga kırıkları ile müterafik mekanik asfiksi.

Mürtezim Oltulu'nun ailesini bulmak pek kolay olmadı. Yeğeni Yüksel Oltulu'ya ulaştık önce.

Yüksel Bey amcası vefat ettiğinde çok küçük olduğu için hatırladıkları hayli sınırlıydı.

Bu nedenle sosyal medya mecraları aracılığıyla soyadı Oltulu olan ve Şavşat nüfusuna kayıtlı isimler üzerinden şansımı denedim. Yeğenlerinden Recep Oltulu'yla da oğlu Şerif Oltulu sayesinde görüşebildim.

Recep Bey de amcasınının yazık ki herhangi bir fotoğrafına ulaşamadı.

Bize amcasını, Şavşat'tan İstanbul'a göç hikâyesini ve cenazesinin alınma sürecini anlattı.

Yeğeni Recep Oltulu anlatıyor

Amcamın doğum yeri Şavşat, Ciritdüzü köyü. Kardeşlerinden de hayatta olan yok maalesef, o yüzden hatırladıklarımı anlatabilirim sadece size.

İlkokulu bitirdikten sonra büyük abisi Mulazim Oltulu'nun yanına, İstanbul'a göç etti. Birlikte Halkalı'da yaşıyorlardı.

1970'li yıllarda İstanbul Sirkeci'deki Gürün Han İş Merkezi'nde bir köfteci dükkânında çalışmaya başladı.

Cenaze için 4 bin lira istendi. Yaşamı boyunca evlenmedi. 1 Mayıs 1977'de vurularak öldürüldü ancak kayıtlara ezilerek öldü diye geçti. Öldüğünde çok gençti. Cenazesi olaylardan on gün sonra abisi Mulazim Oltulu'ya teslim edildi.

Cenazeyi almak için o dönem devlet

hastanesi morgu 4 bin lira istemiş abisinden. Araya birileri girmiş, böyle olmaz demişler ama yine almışlar tabii parayı. Cüzi bir miktarda anlaşılmış, öyle vermişler cenazeyi. Ardından da ikâmet ettiği Halkalı'daki Halkalı Mezarlığı'na gömmüşler.

Yeğeni Yüksel Oltulu anlatıyor

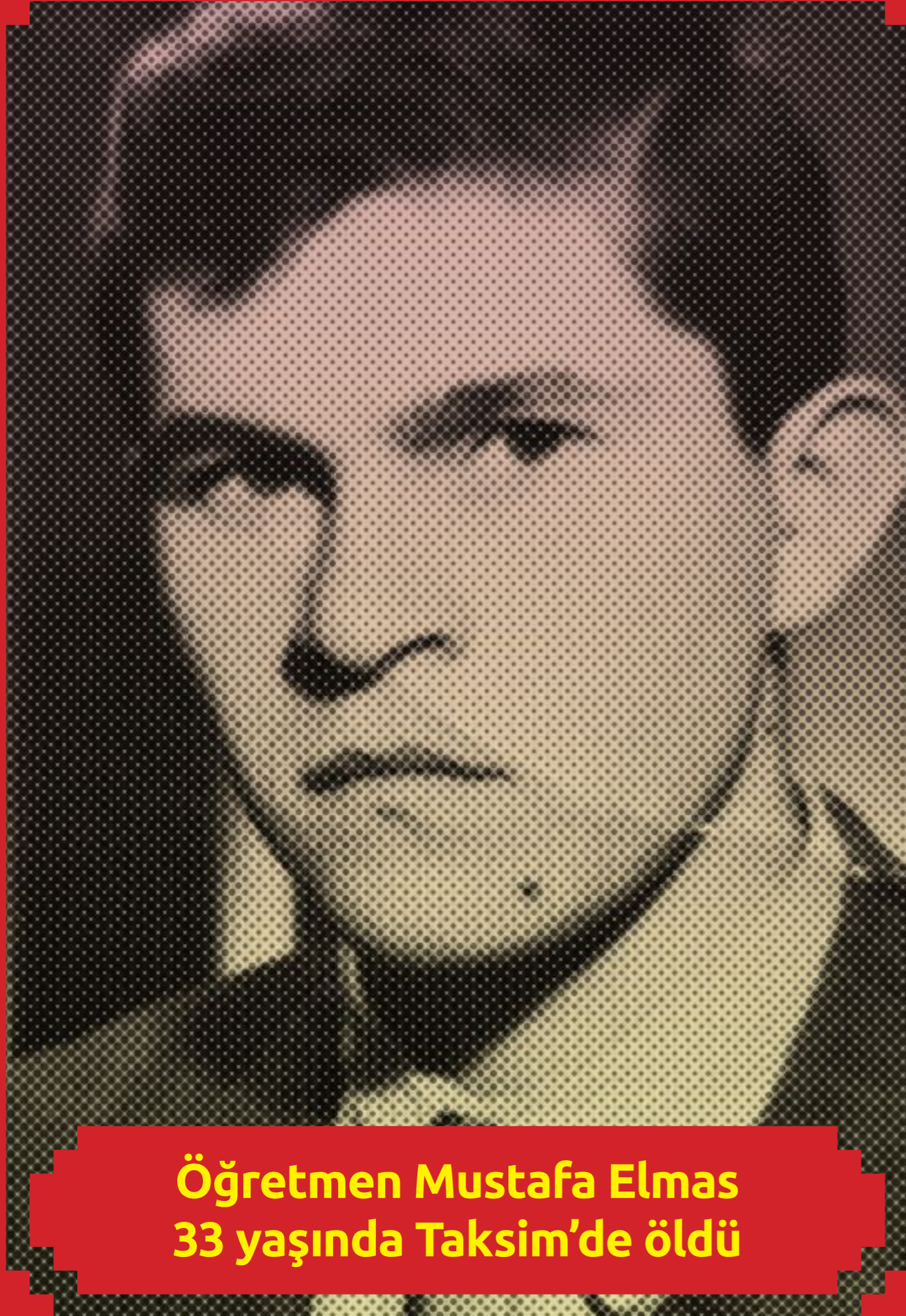
Amcam işçiydi. Evli değildi, haliyle çocukları da olmadı. Ben çok küçüktüm amcam öldüğünde ama içinde nasıl bir

insan sevgisi olduğunu iyi hatırlıyorum. Hayvanları, doğayı nasıl sevdiğini biliyorum.

1 Mayıs'a kutlama amacıyla gitmiş.

1 Mayıs 1977 hepimiz için büyük bir travma oldu. Babam ve diğer akrabalarımız dahil, kimse ne olduğunu anlayamadı. Hepimiz çok üzüldük ve bu uzun yıllar böyle devam etti.

Dediğim gibi çok küçüktüm amcamı kaybettiğimizde, o nedenle anlatacaklarım bunlarla sınırlı.

**Öğretmen Mustafa Elmas
33 yaşında Taksim'de öldü**

Eşi Selme Elmas, "Biz birbirimizi severek evlendik, hatta çok severek" diyor, "Gazete almaya çıkıyorum dedi, dönmedi" diye ekliyor. Gazeteci Faruk Eren de ortaokul hocasını anlatmıştı kitabında.

Mustafa Elmas, 1944 doğumlu. Tekirdağ, Malkara nüfusuna kayıtlı.

TÖB-DER'li öğretmen. Ailesinin geçimini sağlayabilmek için iki okulda çalışıyordu: Beyoğlu Hoca İshak Efendi İlkokulu ve Hasköy Ortaokulu.

Otopsi raporuna göre ölüm neden karın, göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi. Raporda, vücudunda haricen tespit edilen sıyrıkların, olay esnasında yere düşmesi veya düşürülmesi sonucu meydana gelmiş olabileceği yazıyor.

Ailesine ulaşmak

Mustafa Elmas'ın eşine ulaşmamız, kızı Nazlı Bayraktar sayesinde oldu. Nazlı Hanım 1 Mayıs 1977 portrelerine henüz başladığımızda bianet'in kurumsal hesabından bize yazmıştı. Ancak araya giren salgın koşulları ve diğer nedenlerden ötürü görüşmemiz yeni gerçekleşebildi.

Böylelikle 1 Mayıs 1977'de öldürülen

TÖB-DER'li altı öğretmenin hikâyesini de yayımlamış oluyoruz.

Nazlı Hanım, babası vefat ettiğinde henüz altı yaşında olduğu için annesinin anlattıkları kadarıyla tanıyor babasını. O nedenle bizi annesiyle konuşturmak için hayli çaba harcadı. Teşekkürlerimizle.

Mustafa Elmas'ın nasıl bir eş ve baba olduğunu, 1 Mayıs 1977'de neden Taksim'de olduğunu, cenaze törenini eşi Selme Elmas'tan dinliyoruz...

Eşi Selme Elmas anlatıyor

Birbirimizi severek evlendik, çok severek hatta. O okuyordu tanıştığımızda, dört yıl nişanlı kaldık. 1967'de evlendik. İki çocuğumuz oldu. Biri kız, biri erkek.

Evlenmedim ondan sonra. Bulamam da zaten onun gibisini. Ben onu unutsam...

İyi bir insandı Mustafa, çok iyiydi. Çocuklarını da çok severdi, beni de.

Beni gezdirmeyi, bir yerlere götürmeyi çok severdi. Hep sürpriz yapardı. Eve eli boş gelmezdi. Bir gün bir geldi elinde televizyon vardı, ben televizyon istiyorum, diye almıştı.

“Gazete almaya gidiyorum”

İstanbul'daydık o zaman, Halıcıoğlu'nda oturuyorduk.

Pazar gününe denk geliyordu o gün. Köprü'nün ayağında bir yer vardı, oraya pikniğe gidecektik ailecek. Çocuklar uçurtma uçurur diye onların uçurtmasını da hazır etmiştik.

Hoca İshak'a yakındı köprü. Mustafa sabah vakti gazete almaya gidiyorum diye çıktı evden. Ben bir sürü kek, kurabiye hazırlamıştım ama Mustafa bekle bekle gelmedi. Bir arkadaşına sordum, “Mustafa gelmedi eve, gördünüz mü onu” diye. Görmedik dedi. Görmüşler halbuki. Belki de bana söylemek istemediler.

Camın önünde oturup yolunu gözlemeye başladım. Ezan okundu, hâlâ gelen giden yok. Yatsıya yakın başladım diğer öğretmen arkadaşlarına sormaya.

Onlardan da haber çıkmadı. Sabaha kadar ha geldi ha gelecek diye bekledim o camın önünde.

Radyoyu fırlattım

Sabah namazından sonra aldım radyoyu elime, saat 6 haberlerinde diyeyim, Mustafa'nın ismini duydum. Ben dedim ismi aynı olan bir işçidir, Mustafa'nın orada işi ne? Bilmiyordum ki TÖB-DER'li olduğunu. “Malkara'nın Cumhuriyet Köyü'nden öğretmen Mustafa Elmas” dediler sonra.

Fırlattım radyoyu elimden.

Bağırmağa, ağlamaya başladım. Taksim İlkoyardım Hastanesi'ndeymiş. Yan komşuyu kaldırdım, gidelim, bulalım Mustafa'yı dedim. Haberi duyunca o da fenalaştı. Sonra arkadaşları geldi, aynı köyden bir polis arkadaşı da vardı yanlarında. Sen alamazsın, biz getiririz onu dediler.

Öğrencileri çok severmiş

Cenazesini aradılar morgda. Hasköy Okulu'nda da öğretmenlik yapıyordu, iki okulda çalışıyordu bize yetebilmek için. O ortaokuldan öğrencileri geldi ölüm haberini duyunca, doldurdular sokakları. “Mustafa Elmaslar ölmez” diye bağırıyorlar. Ertesi gün aldık cenazeyi, köye gittik. Mezarı köyde şu an.

Öğrencileri de çok seviyormuş onu. O gün anladım.

Herkese karşı iyi bir insandı çünkü rahmetli, niye sevmesinler?

Öğrencisi Faruk Eren anlatıyor

Hasköy Ortaokulu'nda Ticaret dersine giren hocamız Mustafa Elmas ölenler arasındaydı. Aynı zamanda bir ilkokulda da öğretmenlik yapıyordu. Katıldığım ilk cenaze töreniydi Mustafa Elmas'inki.

Ondan sonra cenaze törenleri hayatımızın bir parçası oldu sanki, hep cenaze törenlerine katıldık. (Bir sabah kızımı okula hazırlarken televizyondaki son

dakika bandında gördüm Berkin Elvan'ın öldüğünü. Hemen Okmeydanı hastanesine koştum. Aradan on yıllar geçti, hala öldürülen insanlarımızın cenaze törenlerine gidiyoruz.)

1 Mayıs'ta ölenlerin bulunduğu afişlerde Mustafa Elmas'ın fotoğrafını göremedim. Ama yüzü hâlâ gözümün önünde. Hafif çekik gözlü bir Anadolu delikanlısıydı diye hatırlıyorum.

TÖB-DER'liydi. Sanırım Sovyetik bir harekettendi. Ortaokulda bir tartışmamız sırasında bana “Sen Maocu musun?” diye sertçe sorduğunu hatırlıyorum.

[Gazeteci Faruk Eren'in “Kayıp Bir Devrimin Hikayesi” kitabından] [1]

[1] Faruk Eren, “Kayıp Bir Devrimin Hikâyesi”, 2019, İletişim Yayınları, İstanbul.

Üniversiteli Sibel Açıkalin 18 yaşında Taksim'de öldü

Amcasının oğlu Cihat Açıkalin, kuzenin öğrenci ve işçi hakları konusunda mücadele ettiğini ve kendisine okumayı sevdiğini anlatıyor. "Aradan geçen uzun yıllara rağmen faillerin hesap vermemiş olması hâlâ içimizi kanatan bir durum" diyor.

Sibel Açıkalin, 1959 doğumlu.

Hatay, Reyhanlı nüfusuna kayıtlı, öğrenci.

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Fakültesi'nde okuyordu. 1. sınıf öğrencisiydi.

Okulunun bünyesindeki öğrenci derneğinde yer alan Açıkalin, henüz 18 yaşındayken 1 Mayıs 1977'de Taksim'de hayatını kaybetti.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

Sibel Açıkalin'in hikâyesini dinlemek için avukat Hatice Can aracılığıyla, kuzeni avukat Cihat Açıkalin'a ulaştık.

Yardımları için Hatice Hanım'a teşekkür ederim.

Cihat Bey, kendisinden 7 yaş büyük olan Sibel Açıkalin'ı bir abla gibi hatırladığını, ona okuması için ilk kitabını kendisinin hediye ettiğini anlatarak, faillerinin bulunmasını talep ettiklerini söyledi.

Amcasının oğlu Cihat Açıkalin anlatıyor

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Fakültesi 1. sınıf öğrencisiydi. Okulun öğrenci derneğindeydi, orada aktif olarak çalışıyordu. Dolayısıyla 1 Mayıs ve benzeri etkinliklerde görev alan, liseden itibaren politik bilinci gelişmiş ve bu doğrultuda eylemlere, etkinliklere iştirak eden bir insandı zaten.

Genel olarak ailemiz de politik bilinci yüksek bir aile olduğu için, zannediyorum erken yaşlarda dünyayı ve yaşamı sorgulamaya başlamıştı Sibel Abla.

İnsan sevgisi hat safhada olan birisiydi. Hem kendi bulunduğu grup gereği öğrencilerin hakları ve sorunları, hem de işçi haklarıyla yakından ilgilenirdi.

Duyarlı bir insandı. Yani 1 Mayıs'ta Taksim'de olması hem hayata bakış açısıyla ilgili hem de öğrenci derneğinde aktif rol almasıyla ilgiliydi diyebilirim.

Bize okumayı sevdirdi

Okumayı bize sevdiren kuzenimiz oydu. Bize kitap getiren, okumaya, araştırmaya yönlendiren, sorgulamayı öğreten Sibel Abla'ydı. Bana ilk kitabımı hediye eden de kendisiydi. Hepimiz için öğretici, yol gösterici bir insandı.

Ben 11 yaşımıydım Sibel Abla'yı kaybettiğimizde. Cenazesinin getirilme sürecine ve defnedilmesine tanıklık ettim. Mezarı şu Antakya Asri Mezarlığı'nda.

Olaydan sonra tabii tüm ülkeyle birlikte, orada nasıl katledildiğini öğrendik. Bütün aileyi derinden sarsan ve sonrasında herkesin hayatını değiştiren bir ölüm oldu bizim için. Çünkü ailede herkesle ilişkisi iyi olan, kendi ailesi dışında geniş ailenin de her sorununa koşan; gayretli, sevgi dolu bir insandı.

Ölümünden sonra yengem ve Sibel'in küçük kardeşi özellikle çok etkilendi,

hatta bu keder tüm yaşamlarını değiştirdi. Hâlâ bütün aile, onun acısını yüreğinde hisseder.

Failleri yargılanmalı

Dava sürecinde ben ortaokul talebesiydim. Ama davayı kendisi de avukat olan babası, Hüseyin amcam takip etti. O hem hukukçu, hem dönemin CHP İl Başkanı, hem de kızını kaybetmiş bir baba olarak düzenli bir şekilde takip etti davayı. Ancak davanın seyrine yaş olarak vakıf olamadım. Aile içinde çokça konuşulurdu dava, onu hatırlıyorum.

Aradan geçen uzun yıllara rağmen gerçek faillerin hesap vermemiş olması hâlâ içimizi kanatan bir durum. Umarız ki Türkiye'de demokratik hukuk devleti gerçek anlamıyla bir gün vücut bulur ve gerçek failler, yargı önünde sorumluluklarının hesabını verirler. En büyük dileğimiz bu bizim. Biz faillerin ve o faillere cesaret verenlerin hesap vermesini diliyoruz. Temennimiz bu...

İşçi Diran Nigiz 34 yaşında Taksim'de öldü

Antranik Yontan ağabey dediği akrabası Nigiz'in aksayan tek ayağıyla panikte ezildiğini, mizaha düşkün olduğunu, Derik'ten İstanbul'a göç ettiğini anlatıyor. Fotoğrafı yok.

Diran Nigiz, 1943 doğumlu.

Mardin, Derik nüfusuna kayıtlı. İşçi.

Otopsi raporuna göre ölüm nedeni kaburga kırıkları ile müterafık karın, göğüs tazyikine bağlı mekanik asfiksi.

Diran Nigiz'le ilgili elimizdeki tüm bilgiler bunlarla sınırlı olduğu için yakınlarına ulaşmak son derece zor oldu. Derik üzerinden kurduğumuz bağlantılar ile Diran Nigiz'in bugüne dek anıldığı gibi kadın değil, erkek olduğunu ve İstanbul'a göç eden bir Ermeni olduğunu öğrendik.

Ayşe Karadağ sayesinde

Ailesiyle görüşemediğimiz için şansımızı, Nimet Tanrıkulu'nun önerisiyle eski Derik Belediye Başkanı Ayşe Karadağ ile bağlantı kurarak denemek istedik. İsim ve soyismi spesifik olduğu için bilgisi olabileceğini düşündük.

Ayşe hanım, Diran Nigiz'le ilgili bilgi sahibiydi. 1 Mayıs'ta öldüğünü söyledi. Ardından bizi bir akrabasına yönlendirdi.

Antranik Yontan, Diran Nigiz'in uzaktan akrabası. Yontan'ın yengesinin dayısı oluyor Nigiz. Konuyla samimi, özenli bir şekilde ilgilendiği ve Diran Nigiz'le ilgili bildiklerini aktararak, hikâyesinin yazılmasına vesile olduğu için Antranik beye sonsuz teşekkür ederim.

Akrabası Antranik Yontan anlatıyor

Bir ayağı aksaktı Diran'ın. İşçiydi. Ayakkabı boyacılığı ve tamirinden tutun da sıvacılığa kadar her iş gelirdi elinden. Hem işçi, hem de emekçi biriydi. Herhangi bir kurumda çalışmıyordu. Kişisel olarak alıyordu bu işleri ve geçimini öyle sağlıyordu.

Sosyal bir insandı. Gezmeye, görmeye çok meraklıydı.

İstanbul'un tarihi yerlerini, ören yerlerini gezerdi işten fırsat bulduğu zamanlarda. 1 Mayıs'a da hem bu etkinliği izlemek için hem de bir bayram olduğu için gitti.

“Bizim bayramımız”

1 Mayıs için “Bizim bayramımız,” diyor zaten ve o sevinçle, coşkuyla Taksim’e gidiyor.

Olaylar başladığı esnada panikle, Kazancı Yokuşu’nda sıkışan birçok vatandaşımız gibi, yere düşüyor ve ayaklar altında eziliyor. Hayatını o şekilde kaybediyor.

Diran abiler bizden uzun zaman önce İstanbul’a göç etmişlerdi, 1970’lerin başında. Ben o zaman Derik’teydim. Diş teknisyenliği yapıyordum. 1976’da askerliği bitirip Derik’e döndükten sonra Urfa Viranşehir’e gittim. Orada bir diş laboratuvarım vardı.

Ölümün hüznü

1977’de olayı duyduk. Gazeteleri de inceledikten sonra İstanbul’u aradık ve bu ateşin bizim ailemize de düştüğünü öğrendik. Diran’ın o panikte ölmesinin hüznünü yıllar boyunca yaşadık ve o üzüntü bugüne dek devam etti.

Diğer 34 kişinin yakınları gibi, biz de çok sevdiğimiz bir yakınımızı kaybettik. Ve sevdiğimiz bu insanlar, bayram coşkusuyla orada bulunuyorlardı. Bu bizim için ayrıca üzüntü verici bir hadise. Çünkü hepsinin ne büyük bir sevinçle orada olduğunu biliyoruz.

Yaş olarak bizden büyüktü Diran abi. Ben 1954 doğumluyum. Bizden büyük olduğu için fazla bir arada bulunmuyorduk ama Derik’e geldiğinde yanımıza geliyordu. Bu sohbetlerde İstanbul’un güzelliklerini anlatıyordu. Tabii sosyal, sağlık, ekonomik boyutuyla da aktarıyordu gelişmeleri. Öyle bir politik bilinci vardı.

Güzel bir kişilikti

Hiç evlenmedi. Dost canlısı, doğaya ve diğer tüm canlılara karşı duyarlı, güncel gelişmeleri mizahi bir şekilde dile getiren güzel bir kişilikti. Onu herkesin böyle hatırladığını biliyorum.

Ben sizlere teşekkür ederim Diran’ın hikâyesini duyurduğunuz için. Umarım bundan sonra doğru bilgilerle, doğru bir şekilde anılır Diran abi.

İKİNCİ BÖLÜM

1 Mayıs 1977 ve Cezasızlık

**“Devlet töhmet altında,
failleri yargılamalıdır”**

1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı yönetici ve düzenleyicilerden Fehmi Işıklar önce yaşadıkları coşkuyu, sonrasında silah ve ateş seslerini, koşuşmaları anlatıyor, devletin bu ayıptan kurtulması gerektiğini söylüyor.

“Devletin “fail-i meçhul” diye nitelendirdiği bu katliamın faillerini açığa çıkarması, bunları yargı önüne getirmesi gerekiyor. Şu anda devlet töhmet altındadır. Türkiye’deki en önemli fail-i meçhul davalarından biri bu.

Bu katliamın failleri cezalandırılıysaydı, üç yıl sonrasında DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve diğer pek çok yoldaşımız yine katledilir miydi acaba?

Üzerinden 43 yıl geçmiş. Türkiye’nin bu ayıptan kurtulması gerekiyor artık.

Unutmasınlar ki işçi sınıfı var oldukça, yani her 1 Mayıs’ta bu katliam gündeme gelecek ve konuşulacaktır. Devlet, bundan kaçınmamalı.

Bu acı işçi sınıfı için hâlâ taze.”

Fehmi Işıklar, 1 Mayıs 1977 denince böyle başladı söze. O gün Taksim’de bulunan DİSK yöneticilerinden...

Kemal Türkler’in başkanlık ettiği beş kişilik DİSK Yürütme Kurulu’ndan.

Metal-İş’te başlayan sendikacılık hayatı, DİSK genel sekreterliğine kadar uzanıyor.

“Güneşli, güzel bir pazar günüydü,” dediği 1 Mayıs 1977’de olanları, sonrasında medya ve partiler tarafından nasıl suçlandıklarını, 12 Eylül iddianamesinde 1 Mayıs 1977’ye ne denli ayrı bir yer ayrıldığını ve DİSK olarak yaptıklarını, yapamadıklarını bianet’e anlattı.

Ben toplanmanın hem yönetme, hem de düzenleme komitesindeydim. Mehmet Karaca komite başkanıydı.

Yoğun bir çalışma içindeydik.

1 Mayıs 1977’den altı ay önce hazırlıklara başlamıştık. Sağ, merkez basın kitleleri o gün olay çıkacağına dair terörize etmeye çalışıyordu.

Biz ise buna göre önlem almaya çalışıyorduk. Maden-İş Sendikası Genel Sekreteri Mehmet Ertürk’ü toplanmanın güvenliğini sağlaması, DİSK’e üye yaklaşık 20 bin işçiyi ise güvenlik koridoru kurulması için görevlendirdik.

Coşkulu, heyecan dolu

Hiç uyumamıştık. Anadolu'dan gelenler zaten uyumamışlardı yolculuktan dolayı. Coşkulu, heyecan dolu bir gündü.

1976 1 Mayıs'ında da güzel bir kutlama olmuştu. Hem sendikalar hem de toplum yabancı değildi bu kalabalıklara.

Üç ana koldan Taksim'e yürümeyi kararlaştırmıştık. Her sendikanın kendine göre bir güzergâhı vardı. O dönemin özelliklerinden birisi de tüm örgütlerin kendini göstermek istemeseydi.

Alanda uygun bir yer almak, görünür olmayı sağlamak için gayret içindeydiler. Hepsinin yerlerini konuştuk. Sivil toplum örgütleri de katıldı. Müthiş bir hazırlık yaptık.

Ve yürüyüş başladı. Ben de önlerdeydim, Kemal Başkan'la birlikte. Alandakiler bizi coşkuyla karşıladılar.

O dönem solcular neredeyse her gün gözaltına alınır ve üç dört gün gözaltında

tutulurdu. Ama 1 Mayıs 1977'de buna dair hiçbir kaygı yoktu.

Herkesin tamamen özgür hissettiği bir gündü.

Şikago'da 12, İstanbul'da 34

Biz saldırı beklemiyorduk. Kimi siyasi çizgilerin kendilerini göstermek için sivrilebileceğini düşünerek güvenlik önlemi almıştık sadece. Silahlara karşı bir güvenlik önlemimiz yoktu.

Düşünebiliyor musunuz? 1886'da Şikago'da ölenler iki ayrı günde 12 kişiydi, biz bir günde 34 kişi kaybettik. 1 Mayıs'ın çıktığı günden üç misli insan kaybettik. Güçlü bir sınıf hareketi de vardı üstelik.

Saldırıdan kısa bir süre önce Kemal Türkler, genel başkanımız, konuşma yapmak üzere kürsüye çıktı ama hâlâ alana girmeye çalışan ekipler vardı. O konuşmanın bir yerinde bir silah sesi geldi.

Tek kurşun. Onun bir işaret olduğu anlaşıldı sonradan. Çünkü bu silah sesinin ardından Sular İdaresi'nden ve Intercontinental Otel'den ateş yağmuru başladı.

Bir de panzerler alanı doldurunca insanlar panikle Kazancı Yokuşu'na doğru koşmaya başladı ve ne yazık ki orada hayatını kaybeden çok kişi oldu.

Taksim ve sonrası

Birkaç arkadaşla birlikte genel başkan alandan çıkardık. Ben alana geri döndüm,

gitmeyi asla istemedim. Bir personelimiz bayıldı, onu Atatürk Kültür Merkezi'ne doğru taşıdım. Sonra yaralı bir adamı, sonra yere düşen bir çocuğu...

Çocuklar da vardı alanda. Kamyonun üzerine çıkmışlardı. O coşkuyu onlar da yaşıyordu o gün.

Ben allak bullak olmuşum. O hâlde Gümüşsuyu'na doğru yürüdüm, bir apartmanın kapısının önünde oturdum. O apartmanda yaşıyordum, oranın insanımıyım gibi. Polisler deliye dönmüştü çünkü, önüne geleni gözaltına alıyorlardı.

Şinasi Kaya komşumdu, onun evini aradım. Bana hemen eve gelmemi söyledi. Gittim. Kemal Türkler, Mehmet Karaca dahil herkes oradaydı.

Olay yeriyle ilgili şu bilgiye sahibiz, otelin camlarından atılan kurşunlardan anlaşıldığı üzere bunlar normal silahlar değildi. Ağır silahlardı. Önceden birileri orada konuşlanmış, bu saldırıyı planlamışlardı.

Tabii davalar görüldü, DİSK olarak üzerine

düştük biz de. Avukatlarımız bütün delilleri topladılar, dosyaya inanılmaz bir şekilde çalıştılar. Ama failer bulunamadı ve dava bir şekilde savsaklandı.

Böylece ispat olmasa da arkasında kimlerin olduğu apaçık görüldü. Dava, 1978 yılında Sıkıyönetim Mahkemesi'ne devredildi.

12 Eylül hazırlandı

1977 ve sonrasındaki katliamlarla 12 Eylül'ün hazırlığı bitmişti.

836 sayfalık 12 Eylül İddianamesi'nde yer alıyordu 1 Mayıs 1977. Marksist-Leninist bir düzen kurma amacıyla devlete karşı bir başkaldırı unsuru olarak geçiyordu.

Bu ihtilâli yapanlar, bizim ihtilâl yapacağımızı varsayarak yine bizi suçladılar. Ve bizi bunun için de yargıladılar. Hiç aklımızdan geçmeyen bir şeydi bu, enternasyonal bir mücadele günüydü çünkü 1 Mayıs.

Süreç böyle ilerlediği için 12 Eylül'e dek soluk aldırmadılar bize. Derli-toplu bir

DİSK Duruşması - Sol baştan: Abdullah Baştürk, Fehmi Işıklar, Tuncer Kocamanoğlu, Demirhan Tuncay, Durmuş Ali Yalnız, Yalçın Talaka, Ahmet Açar, Süleyman Çelebi, Kemal Abay... Arka sıra sol baştan: Mehmet Atay, Nurettin Çavdargül, (...) (...) (...) (...) Celal Açıncı, Ahmet Yıldız (Gözlüklü)

şekilde oturalım ve şunları yapalım diyemedik. Ama bir gün sendikaya bir genç geldi ve bize “Babamın mezarına sahip çıkın,” dedi.

Mezarlığı’ndaydı mezarı. Babasının mezarına pisliyorlarmış. Bu ağrına gitmiş. “Ben bununla baş edemiyorum, DİSK olarak sahip çıkın,” demişti.

1 Mayıs 1977’de ölmüş babası. Hatırladığım kadarıyla Ankara, Karşıyaka

İşte işçi sınıfına ve 1 Mayıs’a karşı böyle bir nefret vardı...

Fehmi Işıklar —

Sendikacı, politikacı, yazar. Halkın Emek Partisi kurucu genel başkanı. 1993’de Diyarbakır milletvekiliyken vekilliği düşürüldü (1993). Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) listesinden Bursa milletvekiliydi (1987-1991). Metal-İş Federasyonu yürütme kurulu üyeliği, genel sekreteri, Çağdaş Metal İş Sendikası genel başkanlığı ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) genel sekreterliği yaptı. Kırıkkale Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE) Mühimmat Fabrikası’nda tornacı, Orman Genel Müdürlüğü Bolu ve Muğla Ana Tamirhaneleri ile Kırıkkale Pirinç Fabrikası’nda teknisyen olarak çalıştı. Kırıkkale Makine Tekniker Okulu’nu bitirdi. 1941, Şanlıurfa doğumlu. “DİSK Davasında Savunma” (1986) kitabının yazarı.

“Katilleri bulamazsanız, şaibeyi ortadan kaldıramazsınız”

DİSK eski genel başkanlarından Kani Beko, 1 Mayıs 1977 katliamı faillerinin yargılanmamasıyla ilgili şaibenin ortadan kaldırılması ve katillerin bulunması gerektiğini söylüyor.

Kani Beko Cumhuriyet Halk Partisi İzmir milletvekili, 2013-2018 dönemi Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK) Genel Başkanı.

1 Mayıs 1977'den konuşurken “1 Mayıs Şehitleri” olarak andığı 34 insanın katillerinin bulunamamasının ne anlama geldiğini, DİSK olarak her 1 Mayıs'ta katledilen yurttaşları andıklarını ve devletin, bu katliamda bir sorumluluğu yoksa faileri bulup yargı önüne çıkarması gerektiğini bianet'e anlattı.

Söz Kani Beko'nun.

DİSK tarihinde 1 Mayıs

DİSK kurulduğu 1967'den bu yana ilk kitlesel kutlamasını 1 Mayıs 1976'da Taksim meydanında gerçekleştirdi. 1 Mayıs 1977 kutlamaları ise karanlık güçler tarafından kana bulandı ve 34 kişi yaşamını yitirdi.

Emekçiler bugünden sonra, 1 Mayıs şehitlerinin anısını yaşatmak için Taksim'i “1 Mayıs Meydanı” olarak tanımladılar.

1 Mayıs 1978 kutlamalarından sonra, sıkıyönetim 1979 itibarıyla Taksim meydanını 1 Mayıs kutlamalarına kapattı. Biz DİSK genel başkanları olarak kürsüden her kutlamada 1977'de ölen arkadaşlarımızı anarak, katillerinin bulunması gerektiğini yüksek sesle haykırdık.

“Taksim'den hiç vazgeçmedik”

12 Eylül Darbesi'nden sonra bu yasak katmerlenerek devam etti. 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak isteyenler güçlü bir polis şiddetiyle karşı karşıya kaldılar. 1 Mayıs öncesi yapılan operasyonlarla yüzlerce devrimci gözaltına alındı, onlarcası tutuklandı. 1996'da Hasan Albayrak, Dursun Odabaş ve Yalçın Levent; 1989'da Mehmet Akif Dalcı katledildi. 1990'da İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencisi Gülay Beceren açılan ateş sonucu felç oldu.

DİSK yeniden faaliyete geçtiği 1992'den sonra 1 Mayıs kutlamalarının Taksim'de

yapılması kararını alarak, bunun mücadelesini verdi. İşçilerin, emekçilerin, sosyalistlerin, devrimcilerin birliğini sağlamak için kararlı bir şekilde mücadele etti. Taksim hedefinden hiç vazgeçmedi ve bunu sürekli dile getirildi.

Bu mücadeleyi 2007-2009 yılları arasında büyük bedeller ödeyerek sürdürdük. Nihayetinde hükümet, alanı işçi ve emekçilere açmak zorunda kaldı. 2010-2012 yılları arasında Taksim'de 1 Mayıs şehitleri anısına yapılan kutlamalara kitlesel bir katılım oldu, insanlar büyük bir coşkuyla yeniden Taksim'deki yerlerini aldılar.

AİHM mahkûmiyeti

2012 yılında, yıllarca gayri meşru bir şekilde uygulanan engellemeler ve yasaklar nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye'yi mahkûm etti. Hükümetin kullandığı gerekçelerin, gerekli ve kanıtlanabilir olmadığını, kutlama mekânı talebinin de toplantı ve gösteri hakkı kapsamında olduğunu dile getirdi.

Emekçilerin dişıyla, tırnağıyla kazanmış olduğu bu alanın gerçek sahibinin kim olduğu bu kararla da taçlanmış oldu.

Ancak Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı bütün bu hukuksal ve meşru zemine rağmen 2013'te adeta adı konulmayan bir sıkıyönetimle Taksim'i yine, asıl sahiplerine kapattı.

İşçilere, emekçilere TOMA'larla, biber gazlarıyla saldırarak bu kararı tanımadıklarını gösterdi. Bu şiddet Gezi Parkı eylemlerinde de devam etti.

1 Mayıs 1977 ile ilgili DİSK olarak birçok araştırma yaptık, kitlesel yürüyüşler düzenledik, davaları takip ettik, cezasızlığın ön plana çıkarıldığı pek çok yazı kaleme aldık; ancak tüm çabalarımıza rağmen 43 yıl boyunca katliamın faileri yakalanıp yargı önüne çıkartılmadı.

"43 yıl boyunca çabaladık"

Davayı DİSK'e bağlı hukukçu arkadaşlarımızın hemen hemen tamamı takip etti. Avrupa'daki arkadaşlarımızdan da yardım aldık. DİSK başkanları, DİSK'e bağlı sendika başkanları, devrimci-yurtsever arkadaşlarımızla birlikte 43 yıl bu işin peşini bırakmadık. Ancak karşımızda maalesef derin bir devlet var. Bu yüzden de bir sonuç alamadığımızın farkındayız.

Türkiye'de o kadar çok toplu katliam var ki. Henüz yakın bir tarihte, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentinde, Ankara'nın göbeğinde yine yurttaşlarımızı katlettiler. Sivas'ta insanlarımızı yaktılar. Bahriye Üçoklar katledildi, Uğur Mumcular katledildi, Pir Sultanlar katledildi.

Siz bu katliamları sorgulayacak bir devlet olmazsanız, Ankara'da katledilenlerin, 1 Mayıs şehitlerinin katillerini yargı önüne çıkarmazsanız üzerinizdeki şaibeyi asla

ortadan kaldıramazsınız. Üstüne bir de bundan sonra yaşanacak katliamlara davetiye çıkarırsınız. Türkiye'nin, dünya ülkeleri karşısında kendini temize çekmek gibi bir iddiası varsa bu katilleri yakalayıp adalete teslim etmesi gerekir. Çünkü failer bulunmadığı sürece insanın aklına gelen ilk soru "Devlet bu insanları korudu mu?" sorusu oluyor. Bulun o zaman bu katilleri. Bu sayede katledilmiş insanların ailelerinin acısını biraz olsun dindirmiş olursunuz.

Kani Beko

İşçi, sendikacı, CHP İzmir milletvekili. 1972 yılında Karşıyaka Kültür Dayanışma Dernek Başkanlığı (1972), DİSK Tekstil İşçileri Sendikası'nda işyeri temsilciliği (1975) yaptı. 29 Mart 1977'de DİSK Genel-İş Sendikası'na üye oldu. 12 Eylül'de DİSK kapatılınca ESHOT Trolleybüs Atölyesi'nde yedi yıl Belediye-İş Sendikası temsilciliği yaptı. 2004 -2013 yıllarında DİSK Genel-İş Genel Sekreterliğini üstlendi. DİSK Ankara Bölge Başkanlığı ve Genel-İş Genel Başkanlığı'nın ardından Nisan 2013'te DİSK Genel Başkanı seçildi. Ortaokulu İzmir Karşıyaka Şemikler'de bitirdi. 1953, Makedonya doğumlu.

“1 Mayıs 1977 Katliamı yapanların yanına kâr kaldı”

DİSK genel başkanlarından Süleyman Çelebi, milletvekilliği döneminde de 1 Mayıs 1977'nin araştırılması için çabaladığını; ancak tüm önerilerinin reddedildiğini söylüyor.

Süleyman Çelebi 1 Mayıs 1977'nin tanıklarından, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) genel başkanlarından. 24. Dönem, Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul 3. Bölge milletvekili.

“Önceden organize edilmiş bir olaydı,” dediği 1 Mayıs 1977 günü Taksim’de yaşananları, DİSK olarak süreci nasıl takip ettiklerini bianet’e anlattı.

Söz Süleyman Çelebi’nin.

1 Mayıs Alanı

1 Mayıs 1977’de Kemal Türkler’in kürsüdeki konuşması esnasında “Burası 1 Mayıs Alanı olsun mu?” sorusundan sonra silah ve siren seslerinin yükseldiğini hatırlıyorum.

İşçiler gür bir sesle “Olsun,” yanıtını verdikten sonra ise, iki dakikayı bulmayan bir süreden bahsediyorum, ortalık kan gölüne döndü. Yüzbinlerce insanın her biri ayrı yöne koşturmaya başladı.

Çok fazla kovan bulduk sonra meydana, bunları hukukçularımıza teslim ettik. Tüm bunların tanıklarından biriyim. Aynı şekilde dava sürecinin de.

Buradaki kritik nokta şu: Davanın sıkıyönetime devri ve 12 Eylül Darbesi yargılamalarına bakıldığında bu davanın sanıklarının neredeyse biz olduğunu görebilirsiniz. Katiller alenen açıkken oldu bu üstelik.

Devletin ajanları, provokatörleri bu işin organizasyonunu yaptılar ama 1 Mayıs’ta bayram coşkusu yaşayan bizler yargılandık.

İşçi ve emekçileri mitinge davet ettiğimiz için katliama bizim sebep olduğumuz,

MEİRİS 'D İ' KOGUŞU HATIRASI — DİSK yöneticileri, cezavindeki yılları da birlikte yaşamış ve bir mücadeleye dönüştürmüştü. Genel başkan Abdullah Bastürk’un (arkada oturanlar soldan üçüncü) ölümüyle boşalan DİSK Genel Başkanlığı’na, şimdi bu fotoğraflardan uc aday. Kemal Nebioğlu (önde tam karşıda oturan), Mukbil Zirtioğlu (arkada en sağda oturan), Mustafa Aktolga (solda ayakta)... Rıza Güven (arkada soldan ikinci) ve Özcan Kesgeç (arkadan soldan dördüncü) ise adaylıktan çekildi. Mevcut genel sekreter Süleyman Çelebi (önde oturan dan sağ başta) ise yine genel sekreter adayı.

“komünist bayramındaki rolleri” şerhi düşülerek, türlü suçlamalarla bize yöneltildi.

Biz ise davanın tüm aşamalarında var gücümüzle çalıştık. DİSK Genel Başkanı iken katliamın faillerinin ortaya çıkarılması için çabalayacağıma dair bir hedef koymuştum kendime. Sonrasında parlamentoda da çabaladım bunun için.

119 kişilik tanık listesi

TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu'ndaydım. Darbeye giden sürecin önemli ayaklarından birisi olduğu için 1 Mayıs 1977'yi de çalışmamız kapsamına aldık. Fatsa'yı, Maraş'ı, Çorum'u da kapsayan bir çalışmaydı bu.

Tanıkların dinlenmesi, faillerin açığa

çıkarılması için çabaladık. Komisyon olarak aralarında 1 Mayıs 1977 tanıklarının da olduğu 119 kişilik bir liste sunduk. Soruşturmayı sürdüren savcılardan tutun da o gün Taksim'de görevli olan emniyet personellerine dek uzanan bir listeydi bu; ancak içlerinden sadece 15'i dinlendi. Onlar da zaten “dinlenmek için” dinlendi.

Geldiğimiz aşamada açıkça görünen şu: Bu katliam, yapanların yanına kâr kaldı. Böylelikle işin boyutunun son derece büyük olduğunu da gördük. Önceden organize edilmiş bir olaydan bahsediyorum. Olay yerinde onlarca delil, yüzlerce görgü tanığı var; ama ne hikmetse 43 yıldır kimlerin elinde kan olduğu bulunamıyor. Ben bu katliamın devletin içindeki bir çete eliyle, bir kontrgerilla hareketiyle yapıldığını defalarca ifade ettim.

Önerilerin reddi

1 Mayıs 1977'ye dair, sorumluların açıklanması, yargı önüne çıkarılmasına dair tüm önerilerimiz reddedildi parlamentoda da. Geçmişte de aynısı oldu, Meclis tutanaklarında bunların kayıtları tek tek bulunabilir. Hepsi akamete uğradı veyahut üzeri kapatıldı. Ama unutmayalım ki bu bir insanlık suçu. İnsanlığa karşı işlenen suçlarda zaman aşımı olmaz. Dolayısıyla bu katliamın faillerinin ortaya çıkarılmasıyla ilgili hâlâ hepimizin sorumluluğu var.

Sürecin en önemli izlerinden biri ise AİHM'in kararı oldu. Mahkeme, 1 Mayıs 1977'ye gönderme yaparak Taksim Meydanı'nın hafızasından bahsetti ve

burada ölen işçiler var, onların anıları, bu alana özgü bir durum var dedi.

Bu karar ile ilk kez bir meydan, AİHM sisteminde bir özne olarak yer aldı. Çok önemli bir karardı. Tabii Türkiye'de karara kimse uymadı. Bu kararlara uymak, failleri ortaya çıkarmak devletin sorumluluğu. Sürecin takipçisi olmak ise hepimizin...

AİHM Kararı

AİHM; DİSK ve KESK tarafından “1 Mayıs 2008'de Taksim'de gösteri düzenleme özgürlüğünün ihlal edildiği” gerekçesiyle açılan davada kararını 27 Kasım 2012'de açıklamıştı. Kararda, Türk hükümeti haksız bulunarak Taksim

yasağıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “toplantı ve dernek kurma özgürlüğü”nü düzenleyen 11. maddesinin ihlal edildiği belirtilmişti.

AİHM kararda:

- Toplantı ve gösteri hakkının, gösterinin yapılacağı yeri belirlemeyi de kapsadığına,

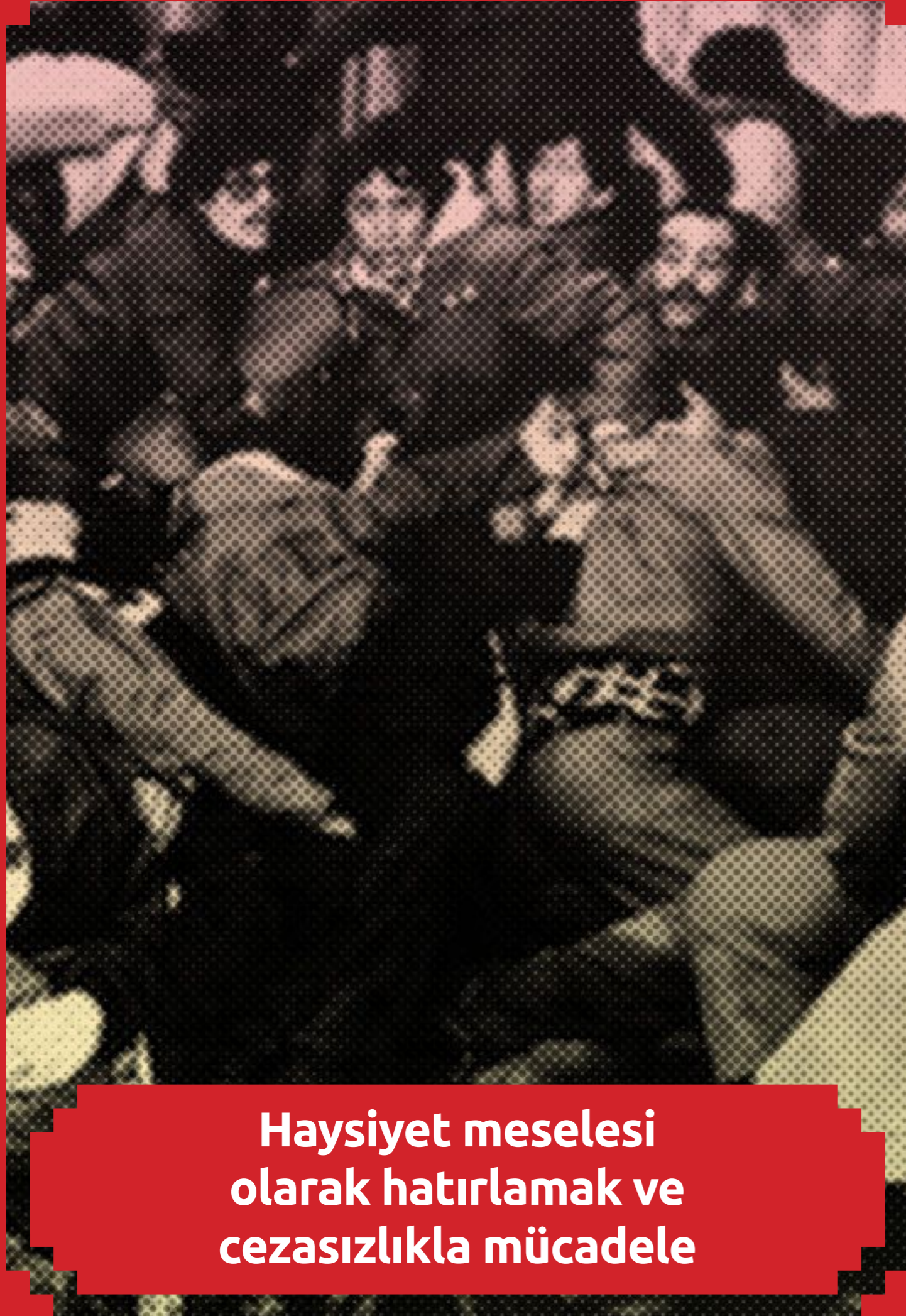
- DİSK'in, üyelerini anmak için Taksim Meydanı'nı kullanmak istemesinin hakkı ve üyelerine karşı görevi olduğuna,

- Taksim'deki gösterilerden günlük yaşam etkilense de hükümetin, barışçıl toplantı ve gösteri hakkının kullanımının gerçekleştirilmesi konusunda hoşgörülü olması gerektiğine hükmetmişti.

Süleyman Çelebi —

İşçi, sendikacı, 24. Dönem (28 Haziran 2011-23 Nisan 2015) CHP İstanbul milletvekili. 1980'de DİSK Yürütme Kurulu Üyeliği'ne seçilerek Örgütlenme Daire Başkanlığı görevini üstlendi. 1992-1994 dönemi DİSK Genel Sekreteri, 2000-2011 döneminde DİSK genel başkanıydı. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) ve Avrupa Tekstil Giyim ve Deri İşçileri Federasyonu yönetim kurulu üyeliği, Avrupa Birliği Türkiye Karma İstişare Komitesi üyeliği ve Eş Başkanlığı görevlerinde bulundu. Çalışmaya 13 yaşında 1966 yılında Dinarsu Fabrikası'nda başladı. 1953, Ordu doğumlu.

**Haysiyet meselesi
olarak hatırlamak ve
cezasızlıkla mücadele**

43 yılda iktidar partileri değişti ama olay aydınlatılmıyor ve cezasızlık politikası bağlamında da hiçbir şey değişmiyor, o gün kimlerin ateş ettiği hala belli değil. Neden?

Yüzbinlerce kişi 1 Mayıs'ı kutlamak üzere Taksim alanında. Mahşeri bir kalabalık. Toplantı alanına girişler çok uzun sürüyor, konuşmalar da gecikerek başlıyor. Tarih 1 Mayıs 1977, günlerden Pazar. Güneşli ve ılık bir ilkbahar günü.

Olay öncesi çekilen fotoğraflara bakılınca herkesin yüzünde coşku ve dayanışmanın mutluluğu... Konuşmalar uzuyor, saat 19.00 suları, hava hala aydınlık.

Birdenbire silah sesleri duyuluyor, Sonrası malum; korkunç bir panik, vurulanlar, birbirinin üstüne düşenler, ezilenler, boğulanlar...

Ölümün ve sayıların soğuk yüzü. Resmi kayıtlara göre 34 kişi hayatını kaybediyor; beşi silahlardan çıkan kurşunlarla hedef gözetilerek baş, boyun gibi bölgelerden tek kurşunla vurulmuş.

Geriye kalanların büyük bölümüyse ezilme ve boğulma. Çok sayıda yaralı var. Herbirinin öyküsü biricik. Yaşama erkenden veda etmek zorunda bırakılmış öğrenciler, işçiler her yaştan her meslekten insanlar.

Başka bir dönemdi

Şimdi durduğumuz yerden tahayyül etmesi zor olabilir, dünyanın ve bu toprakların bambaşka bir dönemi. Türkiye'nin toplam nüfusu o zamanlar 41 milyon civarında ve çoğunluk siyasetle erken yaşta tanışmış.

Uzun saçları, uzun bıyıkları, uzun yakalı gömlekleri ve kalın gözlükleriyle kadınlar, erkekler, ama en çok da gençler için politika günlük hayatın gerçek bir parçası. Koltuk altlarında kitaplar, düşlerinde adil bir yaşam hayaliyle genç insanlar dünyayı değiştirmeye kalkışmışlar.

Her gün bir okulda, bir fabrikada, bir şehirde mitingler, gösteriler. Televizyon tek kanal ve siyah beyaz, radyoda sabahları ineklerde şap hastalığı ve kıymıl zararlılarıyla mücadele programları...

Hak arayışı

İşte o yıllarda Türkiye'de yaşayan bu 41 milyon nüfusun DiSK'e göre 500 bin, resmi iddianamelere göre yüz bini 1 Mayıs 1977 günü Taksim alanına gidiyor. Resmi kayıtlar o günlerde bütün gazetelerin kutlamalar sırasında olaylar

çıkacağını yazdığını ama katılım sayısının korkutucu yayınlara rağmen yine de azalmadığını gösteriyor. Hak arayışının bu denli yükselmesi ürkütücü bulunmuş olmalı.

Resmi kayıtlara göre 41 polis noktasında 211 polis amiri, 2380 polis memuru görevli, Jandarma da ihtiyaç haline harekete geçmesi için alanda.

Fakat her nasılsa ne olay günü olanlar engellenebiliyor ne de olaydan sonraki soruşturmalarda olan bitenin arka planı ve sorumlular ortaya çıkarılabiliyor.

Zamanaşımı

43 yıldır her şey hala kapkaranlık bir sır perdesinin ardında gizli, failer hala meçhul. O gün kimler hangi görevdeydi, ateş edilen otel odaları hangi odalardı, o odalarda kimler kalıyordu saptamak zor olmasa gerek ama işte engeller var demek ki, olmuyor, olamıyor. Tek bir güvenlik görevlisi bu olaydaki

sorumluluğu nedeniyle görevden alınmıyor. Ölenlerin, yararlananların avukatları yıllarca uğraşiyor, suç duyurularında bulunuyor, olayların aydınlatılması için mücadele ediyor.

Haklarında dava açılan az sayıda emniyet görevlisi ile ilgili yargılamalar yıllarca sürüncemede bırakılıyor, görevsizlik kararları ile dosyalar o mahkemeden bu mahkemeye gidip geliyor, idari izin engeli çıkartılarak bekletiliyor ve sonuçta zamanaşımına uğratılarak kapatılıyor.

43 yılda bırakalım olayların faillerinin ortaya çıkarılıp cezalandırılmasını tam tersine mağdurlar yargılanıyor ve sonuçta beraat etseler bile yıllarca keyfi şekilde hırpalanıyorlar.

Ve esas soru: Yıllar geçiyor, iktidara gelen partiler değişiyor ama olay hala aydınlatılmıyor ve cezasızlık politikası bağlamında da hala hiçbir şey değişmiyor, o gün kimlerin ateş ettiği hala belli değil. Neden?

12 Eylül iddianamesindeki bölüm

Yıllar sonra o dönemde yaşanan ağır insan hakları ihlalleri ile yüzleşme iddiasıyla açılan 12 Eylül davasının iddianamesinde 1 Mayıs 77 katliamı ‘Olayın Değerlendirilmesi’ başlıklı bölümde şöyle yer aldı.

“1 Mayıs 1977 tarihinde meydana gelen ve 34 kişinin ölümü ile birçok kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan olayların oluş şekli, görgü tanıklarının anlatımları, olayda gerek İntercontinental Otelinden gerekse Sular İdaresi binasının üstünden ateş edenlerin birçok kişi tarafından görülmüş olmasına rağmen güvenlik güçlerinin gerçek suçluların hiçbirisini yakalayamamış olması hususları gözetildiğinde, olayın toplumu kaosa ve iç çatışmaya sürüklemek, nihai hedef olarak ise askeri darbeye zemin hazırlamak amacıyla devlet içinde yönetimi ele geçirmek isteyenlerin yönlendirmesi ve kurgulamasıyla çıkarılmış bir provokasyon olduğu ve etkili güçlerin polisin de görev yapmasını engellediği kanaatine varılmaktadır.”

Olayların ilk savcısı Çetin Yetkin de soruşturma için verdiği ifade de “1 Mayıs 1977 olayında ben duruşmada savcıyım. İlk duruşmada soruşturmanın genişletilmesini, esas failerin bulunmasını ve bazı kamu görevlilerinin de açıkça suçlu oldukları dosyadan anlaşıldığı gibi, haklarında dava açılmasını ister istemez hemen bu görevden alındım. Yani bu davanın o şekilde yürütülmesini İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı istemedi ve beni görevden aldı” dedi.

Ne olay sonrası yargılama süreçlerinde ne de 12 Eylül yargılaması sırasında “olayların devlet içinde yönetimi ele geçirmek isteyenlerin yönlendirmesi ve kurgulamasıyla çıkarılmış bir provokasyon olduğu ve etkili güçlerin polisin de görev yapmasını engellediği kanaatine varılmaktadır” denilmesine rağmen yukarıdaki tanıklıkların işaret ettiği yanlar gerektiği gibi soruşturulmadı.

Ecevit’in beyanı

Cumhuriyet Halk Partisi Genel başkanı Bülent Ecevit, 1 Mayıs 1977’den bir ay sonra Haziran 1977’de başbakan olunca “Daha ilk günden karşımıza duvarlar çıkmaya başladı. Yani ateşi açıp, halkı paniğe kaptırıp 30’un üzerinde insanın ölümüne neden olanlar belli. Yani Emniyet onları mutlaka filmi çekmiş olmalıydı. Ona rağmen hiçbir bilgi alamadık” dedi.

TBMM raporu

Aynı tanıklıklara TBMM’nin 2012 tarihli Darbe ve Muhtıraları Araştırma

Komisyonu Raporu'nda da yer verildi. Raporda 1 Mayıs 1977 katliamı dahil darbe öncesi olaylarda rolü olduğu düşünülen bu karanlık yapılanmalarla ilgili soruşturma/araştırma yaptığı için öldürüldüğü düşünülen Savcı Doğan Öz, gazeteciler Abdi İpekçi ve Uğur Mumcu cinayetlerine de işaret edildi.

Raporda, savcı Doğan Öz'ün dönemin başbakanı Bülent Ecevit'e kontrgerilla ile ilgili özel bir rapor sunduğundan bahisle bahse konu olayları çözmek isteyenler bu dosyalara bakmaya davet edildi. Devamla Ecevit'in 26 Mayıs 1973'te "Kontrgerilla adlı bu resmi görüntülü fakat gayriresmi örgütün niteliği ve amacı üzerindeki perde kaldırılmamıştır. Kontrgerilladan hesap soracağız" dediğine yer verildi.

12 Eylül öncesi olaylardan sadece 1 Mayıs 1977 değil 16 Mart 1978, Sivas, Maraş, Çorum olayları, gazeteci ve akademisyenlere yönelik cinayetler ve bu süreçte yaşanan işkence, zorla kaybetme, hukukdışı ve keyfi infazlar da bugüne kadar aydınlatılmadan kaldı.

Devlet sırrı engeli

Hepsinin yargılama süreçlerinde aynı ortak özellikler var: Şüpheliler ya da sanıklar her ne olursa olsun daima korunuyor, kollanıyor, soruşturma ve yargılamaların kapsamı dar tutuluyor ve zamaşımına sürükleniyor. Olayların arasındaki bağlantılar ve arka plan araştırılmıyor, daima dokunulması ve soruşturulması mümkün olmayan kişiler ve kurumlar var, yargı da cezasızlık işleyişinin bir parçası ve yargı genellikle mağdurla değil sanıkları mazur gösterecek bir yaklaşım içinde ve neredeyse bütün yargılama süreçlerinde karşımıza çıkan bir devlet sırrı engeli var. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi belgeleri 'Cezasızlığı' yaşanan hak ihlallerinin soruşturulmasının, faillerinin bulunmasının, yargılanmasının ve cezalandırılmasının, suçtan mağdur olanların zararlarının tazmin edilmesinin söz konusu olmaması hali olarak tanımlıyor. Burada altı çizilen yine faileri bulmayan, soruşturmamayan, yargılamayan ve cezalandırmayan devletin sorumluluğu.

Cezasızlıkla mücadele

Uluslararası referans belgelerde cezasızlıkla mücadelenin dört temel hak alanı ve beklenti ile ilgili olduğu ifade ediliyor. [1]

Bunlardan ilki "Adalet Hakkı"na yani: "Mağdurların çektikleri acıların resmi mercilerce kabul edilmesi ve hatırlanmasının önemine", yani cezalandırıcı ve onarıcı adalet mekanizmalarına, ikincisi "Hakikati Bilme Hakkı"na yani devletin ihlallerin nerde, nasıl, kim tarafından, kime karşı, hangi sebeplerle, kimlerin verdiği emir ve talimatlar doğrultusunda gerçekleştiğini ortaya çıkarma yükümlülüğüne işaret ediyor.

Resmi kayıtları ve arşivleri açma, ihlallerle ilgili delil ve belgelere ulaşılmasını sağlama inkarcı eğilimlerinin ortadan kalkmasını önleme ödeviyle tazminat hakkı ve bir daha tekrarlanmama garantisi de aynı şekilde devletin bu kapsamdaki yükümlülükleri arasında. Türkiye'de cezasızlık bu tanımlar içinden bakıldığında demokrasi imkanını yok eden, insan hakları ihalleri karşısında yurttaşları değil kamu görevlilerini korumayı önceleyen ve köklerini devletçi

zihniyetten alan son derece sorunlu bir gelenek.

Direnmek ve hatırlamak

Zamanın bazı yaraları kapatması ancak o yaraların kamusallaşması, görünür ve başkaları tarafından tanınır olması ile mümkün.

Bu nedenle unutturmaya direnmek, bir haysiyet meselesi olarak hatırlamak ve hatırlatmak hem mağdurlara hem kendi geleceğimize bir borçtur.

Kollektif bir gelecek inşa edeceksek bugün inkarın ve cezasızlığın sonlanmasına dair mücadelenin bir parçası olmak bu nedenle son derece önemli.

[1] BM Genel Kurul, "Ağır uluslararası insan hakları hukuku ihlalleri ve ciddi uluslararası insancıl hukuk ihlalleri mağdurlarının çözüm ve tazminat hakkına dair temel prensipler ve kurallar" (60/147, A/60/509/Add.1, 21 Mart 2006) ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "ciddi insan hakları ihlalleri bakımından cezasızlığın sona erdirilmesine yönelik rehber ilkeler" (1110. toplantı, 30 Mart 2011)

Emel Ataktürk —

Avukat ve insan hakları savunucusu. Hafıza Merkezi kurucularından ve halen bu kurumda hukuk alanında program yöneticiliği görevini sürdürüyor. İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Helsinki Yurttaşlar Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarında üye ve yönetici olarak görev aldı.

1 Mayıs 1977 : Gerçekler neden ve kimlerce gizleniyor?

Yarım yüzyıla yakın zaman geçmesine karşın 1 Mayıs 1977 katliamının karanlığı sürüyor. Kimler, neden bu suçu işlediler? Yaşamın, ölümü bir kenara ittiği günleri göreceğiz!

1 Mayıs 1977'yi anımsamak ve gelecek sürerken bugünle ilişkilendirmek!

O günden bir şeyler saklı zihnimde ve duygularımda, yaşadığım şeyler değil, hissettiğim duygular, farklı yaşantılarımla birleşmiş ve bir şeyler tortulaşmış sanki.

1 Mayıs 1977'den en yakın zamana kadar gelen Suruç'taki, Ankara Garı'ndaki toplu ölümler, toplu ölümler. Tüm bu katliamların ardından mağdurlar suçlanıyor ve yargılanıyorlar.

Siyasal iktidarlar kötülükleri saklıyor, kilit altında tutuyorlar hakikati, sesler yükselirse iktidarların yaydığı gürültü de yükseliyor. Siyasal iktidarların tüm makineleri elbirliği etmişcesine korku üretiyor.

500 bin kişi

Zihnimde canlandırıyorum 1977, 1 Mayısını! Miting, yakın zamanda gözlediğimiz mitinglerden çok daha büyük! Nüfus şimdiki Türkiye'nin yarısı

ama eylem alanında DİSK'e göre 500 bin, resmi verilere 100 bin kişi var. İşçiler, öğretmenler, öğrenciler, kamu emekçileri, büyük bir kolektif bedenleşme olarak Taksim alanına giriyorlar. Farklı kozalardan çıkmış, farklı yataklardan akıp inmiş, işçi sınıfının farklı katmanlarından çıkıp gelmiş yüz binlerce işçi ve emekçi alanı dolduruyor. Hepsi birden tarihin ileriye doğru hareketinin taşıyıcıları! Eşit ve özgür bir Türkiye düşleri dolaşiyor zihinlerinde, bu düşüncenin duygusu var yüreklerinde!

Hava güneşli ama

Hava yumuşak, güneşli, adı gibi 1 Mayıs.

"1 Mayıs, 1 Mayıs işçinin ve emekçinin bayramı" ezgisi pek çok işçinin dilinde. Konuşmalar uzuyor, gün akşamı kat ediyor. Yüzbinlerce insanın coşkusunun 34 insanın yasına indirildiği an geliyor. Ölüm yaşamı bir kenara itiyor. 1 Mayıs marşında dillendirilen karanlık ortaya

çıkıyor. “Günlerin bugün getirdiği, baskı, zulüm ve kandır.” Bir yerden ateş ediliyor. Beş emekçi bedenine isabet eden kurşunlarla vuruluyor. İşçi sınıfının büyük bedeni sarsılıyor, kolektif bedenin ani hareketi geride kalanların ezilmesine ve boğulmasına yol açıyor. Yaralananların, derinden sarsılanların Taksim’den evlerine nasıl bir ruh hali ile ulaştıklarını bilmiyoruz... Bildiğimiz şey ölenlerin sayısı: 34.

Cevabı verilmeyen sorular

Yüz binlerce yaşayan beden içinden 34’ünü yitirdik. Yarım yüzyıla yakın zaman geçmesine karşın 1 Mayıs 1977 katliamının karanlığı sürüyor. Kimler, neden bu suçu işlediler? Gerçekler neden ve kimler tarafından gizleniyor? Ölenlerin ve yaralananların aileleri bu sorulara yıllarca cevap aradılar. Hala bulabilmiş değiller.

Ne var ki bilinen bir şey var, şüpheliler ya da sanıklar korunuyor, kollanıyor, davalar uzun yıllara yayılıyor ve zamanaşımı bekleniyor. Bu hakikatin yurttaşlar olarak yapabilirliklerimizi harekete geçirmesi gerekir. Bir birey, bir topluluk ve bir

toplumsal varoluş Türkiye’de insan hakları ihlallerine karşı nasıl korunabilir? Bu sorunun yanıtı, adaletin peşine düşmekten, cezasızlıkla mücadele etmekten, farklı kesimlerin yoğun karşılaşmalarını ve yan yana gelişlerini örmekten, konuşmaktan ve yazmaktan hiç vazgeçmemekten, sendikal ve insan hakları alanlarında örgütlenmekten geçiyor.

Yaşamını yitiren 34 kişinin isimlerinin, yaşının ve mesleğinin sıralandığı listeye bakıyorum. Emekçilerin iş kolları içine hapsedilip birbirinden uzaklaştırıldığı sendika mevzuatının tuzağına düşerek öğretmen olanları arıyor gözlerim, sonra da öğrencileri. Sonra bu ayrımdan utanıyor, hepsinin adlarını tek tek yüksek sesle okuyorum.

Mücadeleleri mücadelemize ışık tutacak! Geçmiş dönemlerin mücadelelerini, şimdiki kuşağın farkını katarak geleceğe taşıyacağız; emek, demokrasi, barış ve özgürlük mücadelesinin birlikte yürütülmesine yürekten inanarak!

Yaşamın, ölümü bir kenara ittiği günleri göreceğiz!

Nejla Kurul —

Eğitim Sen Genel Başkanı. Ankara Dayanışma Akademisi üyesi. Barış imzacısı olmaktan 686 sayılı KHK ile üniversiteden ihraç edildi (7 Şubat 2017). 1985’te Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü’nü bitirdi. Aynı üniversitede öğretim üyesi (Prof. Dr.) olarak otuz yıl çalıştı. 2001-2002’de Wisconsin Üniversitesi’nde konuk öğretim üyesiyken yükseköğretimin siyasal ekonomisi üzerine araştırmalar yaptı. “Küreselleşme ve Üniversiteler”, (Adnan Gümüş ile birlikte) “Bologna Süreci Kime Hizmet Ediyor?” “Eğitim Finansmanı ve çok yazarlı KHK Öyküleri”, “Başka Bir Eğitim Hikâyesi Bireyin Gelişimi Toplum ve Doğa Etkileşimi Üzerine Sorgulamalar”, “Kamusal Eğitim: Eleştirel Yazılar” kitaplarını yazdı. Akademik, eğitim, bilim ve siyaset dergileri, gazeteler ve internet haber sitelerinde yazdı. 1963 Kayseri doğumlu. Çocukluğu ve ilk gençliği Eskişehir, İstanbul, Konya ve Almanya’da (Kronach-Nürnberg) geçti.

43 yıl önceki katliamın izini sürmek

Nasıl başladım? Kayıp yakınlarına nasıl ulaştım; çevrem, 27 hayat, yaşam, çalınmayan kapılar... Cezasızlık, kaybolan dosyalar, yanıtlanmayan başvurular, otopsi raporları...

“Onun ne hâlde düştüğünü bilmediğim halde yıllarca o kalabalık, duman ve babamın sırtına basılıyor oluşu gözümün önünden gitmedi. Yıllarca sırtımda ağır hissettim. Babamın sırtına çıkıp çiğnedikleri, üzerine bastıkları, onu öyle öldürdükleri için.”

1 Mayıs 1977’de babasını kaybeden Birsen Kement böyle anlatıyordu acısını. Babası 41 yaşındaydı, Birsen Hanım ise henüz 17.

İlk görüştüğüm kişiydi Birsen Hanım. Babasının hikâyesi daha önce birkaç mecrada yer bulduysa da kendi yaşadıklarını hiç kadar detaylı öğrenememiştik. Onu dinledikçe üzüntüm ve gerginliğim arttı. Bu his, görüşmeler boyunca peşimi bırakmadı.

Yakınlara ulaşmak

1 Mayıs 1977’de ne yaşandığını Türkiye yakın tarihi okumalarımından biliyordum elbette. Onlarca insanın çaresizce ezildiğini, kimilerinin doğrudan infaz

edildiğini, daha doğrusu katledildiğini...

Bu çalışmaya başlamadan önce de sürekli sol örgüt arşivlerini ve sitelerini tarayıp incelerdim. 1 Mayıs 1977’yi de araştırırdım. Nihayet 40 küsur yıl geride kalmış bir şey. Ne kadar zor olabilirdi ki? Çok zor oldu.

Araştırmaya başlarken kendime bir hedef koydum: Kayıplardan 10 kişinin ailesine ve arkadaşlarına ulaşacaktım. 43 yıl boyunca beş kişinin ailesine ulaşılabilmişti, başlangıç için 10 kaybın yakınlarına ulaşmak zor bir hedef değildi. Psikolojik olarak da bu hedefe ulaşmak beni rahatlatırdı, yani hiç değilse biraz içim rahat edecekti.

Çevrem

Bugüne dek biriktirdiklerimin avantajını kullanarak tüm dernek, sendika, siyasi parti ve yakın çevremden yardımlarından yararlandım. Tanıdığım ve bu çalışmada bana destek olacağını bildiğim kişilerden başladım ölenleri soruşturmaya.

Katledilen öğretmenler, sağlıkçılar, öğrenciler vardı. Avukat, eğitimci, hekim arkadaşlarımı aradım. 1 Mayıs 1977 kayıplarının “kim” oldukları benim için büyük bir belirsizlik kaynağıydı. Kimseye

ulaşamamak da bir ihtimaldi ve korkutucuydu.

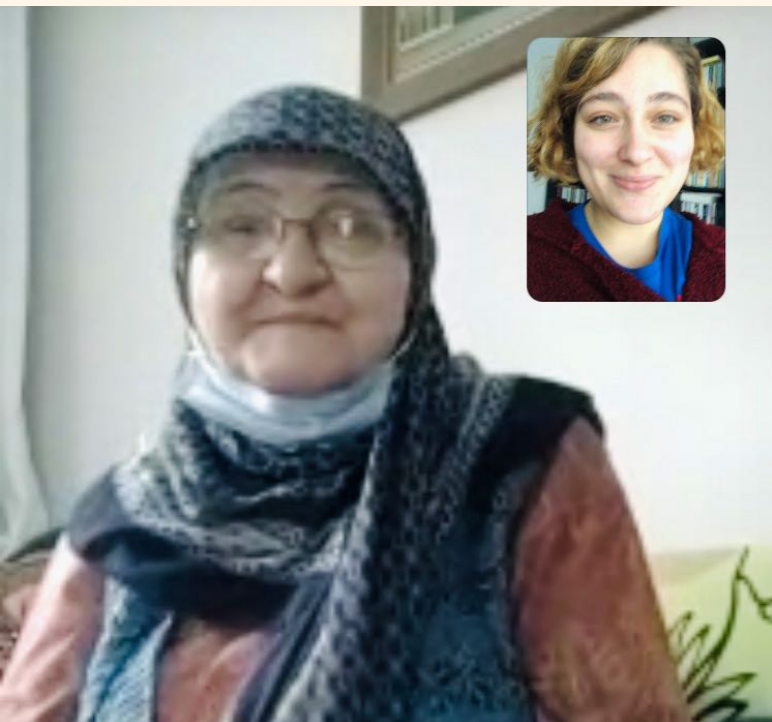
O dönemin politik atmosferinde, özellikle sağ merkez basında o 1 Mayıs'ta sokağa çıkmanın nasıl tehlikeli olacağı yönünde yapılan propaganda karşısında insanların örgütsüz olarak Taksim'de olmasının çok da mümkün olmadığını düşündüm.

Dolayısıyla o gün meydana gelen insanlarla ilgili sendikaların arşivinde bilgi olabiliyordu, o dönem birlikte çalışma yürüttükleri arkadaşları hâlâ sendikalı olabiliyordu.

Her şeyden önce yakınlarının yaşıyor olması gerekiyordu. Bu, en çaresiz hissettiğim konulardan biriydi.

27 hayat

2020'nin Mart ayında başladığım süreci 31 Aralık 2020 itibariyle ucu açık olarak tamamlıyoruz. Ucu açık diyorum çünkü katledilen 34 kişinin ailelerinden konuşmak istemeyenler oldu, bazılarında dair ise hiçbir ipucu bulamadım.

Sayılarla ilgili DİSK'ten Fahrettin Engin Erdoğan'ın 2010'da yaptığı yeni listede kayıpların sayısı 41'e ulaşmıştı. 2010'da eklenenler hakkında isimlerinden başka bir bilgi hâlâ yok.

Onun için kalanların hikâyesini yazabilmek için yakınlarına olan çağrımız bakidir.

Böylece toplamda 27 kaybın ailesine ve yakınlarına ulaşabildim. Elbette tek başıma değil.

Çalışma boyunca beni yalnız bırakmayan, her umutsuzluğa kapıldığımda "Yapacağız," hissini diri tutan ve her olanağını adeta "önüme seren", tüm bağlantılarını devreye sokan, dosyanın da fikir sahibi Nadire Mater sayesinde.

Yaşım

Kişisel olarak ise, henüz doğmadığım bir dönemin araştırmasını yapmam konusunda şaşkınlık duyulduğuna tanıklık ettim. Bu şaşkınlığı hem aileler dile getirdi, hem sosyal medyada rastladım.

Birkaç örnek vereyim: "Daha çocuğum yaşındasın", "Seninle yaşıt torunum var", "Benim kızımdan küçüksün." Bunlar beni daha çok motive etti mi bilmiyorum ama yaşımın, haneme dezavantaj olarak yazılmaması beni mutlu etmişti.

Bugüne dek çoğu ilk defa aranan aileler ve kayıpların arkadaşları, bana "genç yaşımda böyle bir iş yaptığım" için teşekkür ediyorlardı.

Asıl minnettarlığı duyan bendim.

Kapı çalmak

Kayıpların yakınlarıyla konuşurken en belirgin gözlemim şuydu: Çoğunun kapısını daha önce kimsenin çalmaması, onlarda büyük bir kırgınlık yaratmıştı.

Bu kırgınlığa rağmen konuşmak istiyorlardı.

Çünkü konuşmak, anlatmak onlar için sağaltıcıydı.

Örgütlü olanların aileleriyle –özellikle TÖB-DER'li olanlarla– sendikaları ve örgütleri çok ilgilenmişti, geride kalanların yaşamına devam etmesi için ellerinden geleni yapmışlardı.

Ancak bunun aksine bazıları sevdiklerini gömüp karşılaştığı zorluklarla tek başına mücadele etmişti.

Cezasızlık

Dosya boyunca her yeni "yakın"a ulaştığımda heyecanım arttı. Bu süreçte onlarla farklı bir bağ da kurdum. Artık hepsinin ismini, yaşını, mesleğini, nereli olduğunu ezbere biliyorum. Ancak sonlara doğru psikolojik olarak hasar aldığımı da fark ettim.

Üzerinden 43 yıl geçen bu katliamın cezasızlık boyutu beni derinden etkiledi. Dava sürecinden bizim gibi aileler de haberdar değillerdi. Çoğunun elinde otopsi raporları dahi yoktu. Onlara verilmemiş ya da zaman içinde kaybedilmişti bu raporlar. Aileleri bırakın, dava dosyasını takip eden avukatlardan dahi bir sonuç alamadım bununla ilgili.

Çünkü bazıları ya yaşamıyordu, ya da hastalıklarından ötürü konuşamıyorlardı.

anılmaktan büyük ölçüde çıktılar; kısa hayatları, çocukları, çocuklarının çocuklarıyla hatta torunlarıyla karşımızdalar.

Otopsi

Otopsi raporlarında yazıldığı gibi birer sayıdan ibaret değillerdi. Onları, sayı olmaktan çıkarma konusunda biraz payım olduysa; yitirdiklerini anlatmak, yakınlarının bir nebze olsun acısını dindirdiyse, ben de bir nebze mutlu olabilirim.

Şimdi tek istediğim bu katliama neden olanların, katilleri koruyanların artık cezalandırılması. Çünkü biliyorum ki Mayıs katliamının failleri yargılansaydı, ondan öncesi ve sonrasında belki de Türkiye başka bir ülke olacaktı.

10 Ekim'de Ankara'da, arkadaşlarımız bu kadar kolay öldürülmeyecek, onların da failleri yargı önüne getirilecekti.

Çünkü biliyorum ki cezasızlık daha çok acı demek.

Kayıp dosyalar

Çoğu sendika ve örgütün 12 Eylül Darbesi nedeniyle arşivindeki dosyalar kaybolduğu için bu konuda eski haberler dışında bilgi sahibi olacağım bir kaynak yoktu. Dava dosyası 1978 yılında Sıkıyönetim Mahkemesi'ne devredilmişti. Sonrası malum.

Dosya şimdi, gelişmelere ve yeni bilgilere açık haliyle kapanıyor. Öldürülen 27 kaybın nasıl bir yaşam sürdüğüne, ne iş yaptığına, neleri sevdiğine, o gün neden Taksim'de olduğuna dair bilgi sahibiyiz artık.

Bu benim için ve biliyorum ki pek çok kişi için çok kıymetli. Artık sayılarla

Tuğçe Yılmaz —

Gazeteci, editör, araştırmacı. "1 Mayıs 1977 Kayıplarını Yakınları Anlatıyor/ 1 Mayıs 1977 ve cezasızlık" dosyasında araştırmacı, muhabir, editör ve yazar olarak yer aldı. bianet, Birgün Kitap eki, K24, 5Harfliler, Gazete Karınca ve 1+1 Forum gibi mecralarda yazı, söyleşi ve haberleri yayımlanıyor. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü mezunu. 1991 Ankara doğumlu.

Unutmamak, unutturmamak yaşamsal bir mücadele alanı

43 yıl sonra bu katliamın izini sürmek içinde bulunduğumuz karanlık tüneli aydınlatıyor, eşitliğin, özgürlüğün, barışın, kardeşliğin, yani emeğin ülkesini ve emeğin dünyasını kurarken yürüyeceğimiz yolu kaybetmememizi sağlıyor.

“Öldürülen 27 kaybın nasıl bir yaşam sürdüğüne, ne iş yaptığına, neleri sevdiğine, o gün neden Taksim’de olduğuna dair bilgi sahibiyiz artık!”

Evet 1 Mayıs’ın da, Taksim’in de, bu kent de, bu ülkenin de, işçi sınıfının da bir tarihi, bir belleği var. Sermaye ve iktidar için unutturulmak istenen bir bellek bu.

Bu ülkedeki tüm değerleri ve güzellikleri üretenlerin toplumsal, politik ve kültürel olarak yok sayılması, belleksiz ve tarihsiz kılınmasıyla mümkün çünkü.

Bu nedenle acılarımızla, öfkemizle, travmalarımızla, kavgalarımızla, umutlarımızla ve düşlerimizle yüklü belleğimizi ve tarihimizi unutmamak, unutturmamak oldukça yaşamsal bir mücadele alanı.

Sayı ve ismin ötesi

43 yıl önce yaşanan katliamın ve o katliamda yitirdiklerimizin izini iğneyle kuyu kazarcasına süren Tuğçe Yılmaz’ın

çabaları ve bianet’in bu belleği korumaya yönelik katkısı, bellek mücadelemizin tarihine kazandı bile...

1 Mayıs 1977’de yitirdiklerimizin sayısını ve isimlerini bilmenin ötesine geçerek, sanayi işçisinden sağlık emekçisine, öğretmeninden öğrencisine, seyyar satıcısından tezgâhtarına tanıdık onları. Hayatlarını ve kavgalarını öğrendik, bizim gibi çalıştıklarını, bizim gibi yaşadıklarını ve aynı umutları paylaştığımızı gördük bir kez daha...

Bugün hangi umutlarımız için mücadele ediyorsak, 1977’de 1 Mayıs meydanında o umutlar yeşermişti. Bu ülkenin tüm değerlerini ve güzelliklerini üretirken insanca yaşamak isteyenler, faşizme karşı demokrasi, barış ve kardeşlik mücadelesi verenler ve evet mutlaka emeğin Türkiye’sini ve dünyasını yaratma iddiası taşıyanlar o gün 1 Mayıs meydanında idi.

O gün

1977 1 Mayıs’ında tarihi bir oylamayı gerçekleştiren Kemal Türkler, “Bu alanın adının 1 Mayıs Alanı olarak değiştirilmesini istiyor musunuz?” diye sorduğunda, yüzbinler büyük bir coşkuyla “Evet!” diye haykırmış, Taksim o gün 1 Mayıs Meydanı olmuştu.

Bu büyük referandum karşısında, sömürünün, yoksulluğun, emperyalizmin, faşizmin, yani sermayenin düzeni de oradaydı: Kitleye ilk yayılım ateşinin açıldığı Intercontinental Otel'in odalarında, Pamuk Eczanesi'nin bulunduğu binanın üst katında ve Sular İdaresi'nin üzerinde...

Sonra Gümüşsuyu'ndan Sıraselviler caddesine ateş açarak ilerleyen o "meşhur" beyaz Reno araçta... Kürsüden yapılan "Paniğe kapılmayın!" çağrılarını duyulmasın, panik artsın diye ses bombalarını ateşleyen ve işçileri ezip geçen panzerlerde...

Devamı

Ve sonra sömürünün, yoksulluğun, emperyalizmin, faşizmin, yani sermayenin düzenini ölenleri suçlayan gazete manşetlerinde, Kemal Türkler'i, DİSK'i CHP'li belediye başkanı Ahmet İsvan'ı hedef gösteren siyasilerin demeçlerinde, katliamdan kurtulanların ve hatta yaralıların gözaltına alındığı polis operasyonlarında, katliam davasında işçilerin yargılandığı mahkemelerde gördük.

Sonrası geldi...

1 Mayıs 1977'nin faili olan bu düzeni, grev çadırlarına saldırılarda, Maraş katliamında, Kemal Türkler'e sıkılan kurşunlarda ve DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk başta olmak üzere DİSK yöneticilerini idam ile yargılayan 12 Eylül darbesinde gördük.

Evet 1 Mayıs katliamı, büyük bir işçileşme dalgasında örgütlenerek haklarını koruyan, geliştiren bir mücadeleye ve hatta ülkeyi ve dünyayı emeğin ilkeleriyle yeniden kurma iddiasına karşı sermaye düzeninin yanıtı idi. Bu yanıtın temel hedefi, işçi sınıfının ekonomik, demokratik ve siyasi örgütlenmelerini dağıtmak ve böylece sermayenin kendi suretinden bir dünya inşasının önünü açmaktı.

Bu yanıtın hedefi neoliberal politikaların miladı kabul edilen 24 Ocak 1980 kararlarının ve bu kararları hayata geçirecek açık faşist bir düzeni, yani 12 Eylül darbesinin önünü açmaktı. Türkiye'yi, CIA ve kontrgerilla gibi örgütlerin yaratılmasını istedikleri ortama adım adım yaklaştıran ve 12 Eylül faşist darbesine götüren yola döşenen önemli taşlardan biri oldu 1 Mayıs 1977 Katliamı.

Hesabı sorulmayınca

1 Mayıs 1977'nin hesabı sorulmadığı içindir ki bu topraklarda dayanılmaz acılarla tanışmış ülkemiz, yeni acılarla ve katliamlarla yüzleşti/yüzleşiyor. Cumhuriyet tarihinin en büyük kitle katliamlarından olan 10 Ekim Ankara

katliamından sonra cenazelere katılanların suçlanması, sağ kalanların tutuklanması, ölülerimizin anılarının ıslıklanması, öte yanda katliamda en hafif deyimle "ihmalî" açık olan kamu görevlileri hakkında soruşturma bile yapılmaması, 1 Mayıs 1977'deki kanlı yanıtın bir devamıdır.

1 Mayıs 1977 katliamında çatılardan açılan yayılım ateşinin acı sonuçlarını bugün bu ülke ağır biçimde yaşıyor.

Orada, o anlarda başlayan kurşun yağmurunun sonuçları, son yarım yüzyıldır farklı şekillere bürünerek emekçi halkın, çalışanların, işçilerin, işsizlerin, kadınların, gençlerin, beyaz ve mavi yakalılarının, yani sömürülecek neleri varsa hiç ayırt etmeksizin, emeğiyle yaşayan tüm kesimlerin yoksulluğu, borç yükü, işsizliği, güvencesizliği olarak yaşanıyor.

Örgütsüzlük dayatılan ve bu örgütsüzlük sayesinde uluslararası sermayeye "gelin dünyanın en ucuz işçileri bizde" diye pazarlanan işçi sınıfı olarak, halk olarak, aslında emeğiyle, kentleriyle ve doğasıyla "kelepir satılık" ilan edilen bir memleket olarak yaşanıyor.

Mayıs 77 iradesi

Ama öte yandan 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydan'ında kurşunlara hedef olan irade de her türlü katliama, baskıya ve yasaklara karşı varlığını sürdürüyor. 12 Eylül mahkemelerinde "Siz benim ancak ceketimi asarsınız" diye haykıran Abdullah Baştürk'ün anısında, 1988'de, 1989'da, 1996'da 1 Mayıs meydanlarına çıkarken yitirdiklerimizin mücadelesinde, 2007'den 2009'a "Taksim 1 Mayıs alanıdır" diyerek her türlü baskıya rağmen direnenlerin cesaretinde, 2010-2011 ve 2012'de Taksim 1 Mayıs alanını dolduran yüzbinlerin görkeminde, 2013'den sonra "Her yer Taksim her yer direniş" diyerek Gezi'den tüm ülkeye yayılan umutta, her grevde, her direnişte, teslim olmayan her yürekte görüyoruz o iradeyi.

Bu nedenle 43 yıl sonra bu katliamın izini sürmek ve geçmişe ışık tutmak, içinde bulunduğumuz karanlık tüneli aydınlatıyor, eşitliğin, özgürlüğün, barışın, kardeşliğin, yani emeğin ülkesini ve emeğin dünyasını kurarken yürüyeceğimiz yolu kaybetmememizi sağlıyor.

Bu nedenle bir kez daha teşekkürler bianet...

Arzu Çerkezoğlu —

DİSK Genel Başkanı, Devrimci Sağlık İşçileri Sendikası (Dev Sağlık-İş) Genel Başkanı. Patoloji uzmanı. Tüm Sağlık Sen ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası üç dönem şube başkanlığı yaptı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okurken İstanbul Öğrenci Dernekleri Federasyonu Kurucu Genel Sekreteriydi. 1969, Artvin doğumlu.

toplanan 98 kişiydi. Nihayetinde beraat ettiler.

Yargılananlar arasında hiçbir kamu görevlisi yoktu.

1 Mayıs 1977 davası denince akla ilk gelen avukat Rasim Öz 14 yıl davanın peşini hiç bırakmadı, katliamın sorumlularının bulunması talebini tekrarladı.

1 Mayıs 1977 Kayıplarını Yakınları Anlatıyor çalışmamızda konuştuğumuz 27 kaybın yakınları mahkemeye de çağrılmadıklarını, kendilerinin de hayatını kaybeden yakınları için yargı yolunu denemediklerini anlattılar.

1 Mayıs 1977'de otopsi raporlarına göre 24 kişi hayatını kaybetti. DİSK'ten Fahrettin Ergün Erdoğan'ın 2010'da yaptığı yeni listede kayıpların sayısı 41'e ulaşmıştı. Ancak biz yakınlarla otopsi raporundaki liste üzerinden ulaştık. Çünkü, 2010'da eklenenler hakkında henüz isimlerinden başka bir bilgi yok.

Yakınların talebi

İddianamedeki şu bölüm durumu çok güzel özetliyor:

"Gerek tertip ediliş tarzı itibariyle... 34 Türk insanının hayatını kaybetmesine, 32'si kurşunlanmak, diğerleri çeşitli şekillerde olmak suretiyle 126 kişinin de yaralanmasına neden olan ve kamu vicdanında ve evrensel adalet duygusunda mahkûm edilen 1 Mayıs kıyımı ile ilgili açılan bu davada sanıkların küçük bir bölümü yüce adaletin önüne çıkarılmış bulunmaktadır.

"Bu büyük ve kanlı facianın tertipçisi, uygulayıcısı yurt ve insanlık düşmanı olan bu asli failer er-geç tesbit edilecek ve tarihin ve şaşmaz adaletin önüne çıkarılıp hüküm giyeceklerdir. "

Birkaç istisna dışında ilk kez konuşan 1 Mayıs 1977 kayıplarının yakınları sorumluların bulunmasını, cezasızlığa son verilmesini talep ediyorlar.

İddianameden

Davacı
Kamu Hukuku

Mağdurlar
Beyoğlu Kaymakamlığı, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Otel Intercontinental Müdürlüğü, Osmanlı Bankası Taksim Şubesi Müdürlüğü

Suçlar
1- Ateşli silahlarla faili gayri muayyen şekilde birden ziyade kimseyi öldürmek.
2- Patlayıcı madde atarak panik yaratmak suretiyle ve tedbirsizlik, dikkatsizlik sonucu birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek.
3- Toplantıda ateşli silah ve benzeri patlayıcı madde bulundurmak.
4- 6136 sayılı kanuna aykırı şekilde silah taşımak.
5- T.C.K.'nin 264. maddesinde sayılan patlayıcı maddeleri toplantıda bulundurmak.
6- Toplu ızzar.
7- Polis görevlilerine görevleri başında fiili mukavemet ve hakaret etmek.
8- Halkı suç işlemeye tahrik ve teşrik etmek.
9- Ölümle biten kavgaya iştirak etmek.

Dava

Toplum Suçları Savcılığınca hazırlanan 30 Mayıs 1977 tarihli iddianameye dayanılarak 98 sanık hakkındaki dava 1 Haziran'da 1977'de 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde açıldı. İlk duruşma 7 Temmuz 1977'de yapıldı.

Mahkeme Heyeti: Başkan Ramiz Emre, üye Ahmet Nuri Tanrıverdi ve Hayri Tekin. İddia makamı: Dr. İbrahim Çetin Yetkin. Sanıkları DİSK adına 18 avukat savunuyordu.

İlk duruşmaya giren avukatlar: Müşir Kaya Canpolat, Rasim Öz, Turgut Kazan, Ali Şen, Yalçın Öztürk, Mustafa Bahri Bayram Belen, Mustafa Özkan, Ercan Erdiner, Aykun Ergin, Yücel Top, Faruk Ergöktaş, Bilgin İnanç, Mahmut Sayatekin, İlhan

Ongan, Turgay Yalçinyuva, Bozkurt Nuhoğlu, Halil Eraltuğ, Enver Nalbant.

Sıkıyönetim'e devir

31 Ekim 1978'e dek dokuz duruşma görüldü. Onuncu duruşma 20 Mart 1979'a ertelenmişken, Maraş Katliamı'ndan dolayı ilân edilen Sıkıyönetim nedeniyle dava dosyası Sıkıyönetim Mahkemesi'ne gönderildi.

2. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki dava dosyasının son sayfasına Zabıt Kâtibi Nurhan Ziyaretçi'nin daktilosundan şunlar döküldü:

"... Gereği düşünüldü: Resmî Gazete'nin 27 Aralık 1978 gün ve 16502 sayılı nüshasında yayınlanan ve TBMM'nin 518 sayılı kararıyla onaylanmış

bulunan İstanbul ilinde sıkıyönetim ilânına dair Bakanlar Kurulu kararı muvacehesinde sanığın eylemi 1402 sayılı yasanın 1728 sayılı yasa ile değişik 13. maddesi uyarınca Anayasanın 124. maddesinde belirtilen sıkıyönetim ilânına neden olan (Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni, temel hakları ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin kesin belirtileri) kapsamına giren bir suç niteliğinde görülmüş olduğundan (...) davaya bakmak mahkememizin görevi dışında ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin görevi dâhilinde bulunduğu, mahkememizin bu itibarla görevsizliğine, dava dosyasının görevli Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ne gönderilmek üzere C. Savcılığına tevdiine..."

[Nail Güreli, 1 Mayıs 1977, Türkiye Devrimcilerinin "İki 1 Mayıs" Belgeseli, Ozan Yayıncılık, 2006, İstanbul]

14 yıl

Tertip komitesi, bazı sendika ve sol gruplardan 98 kişi hakkındaki yargılamalar 14 yıl boyunca sürdü. Bu yargılamalardan kimse ceza almadı. Emniyet veya devlet yetkililerinden herhangi birinin yargılanmadığı dava zaman aşımına uğrayarak düştü.

Dava 17 Tutuklu ile 18 tutuksuz sanıkla başladı. 17 kişiden üçü ilk duruşma öncesinde, dokuzu ise 7 Temmuz 1977'de görülen ilk duruşmada serbest bırakıldı. 20 Ekim 1989'da ise dava beraat kararıyla sonuçlandı. 1980 askeri darbesi sıkıyönetim mahkemelerinde açılan DİSK davasında ve 2015'te darbeci generaller Kenan Evren ve Tahsin Şahinkaya'nın yargılandığı 12 Eylül Davası'nda 1 Mayıs 1977 konu oldu.

Kayıp yakınları ve Türkiye 1 Mayıs 1977'nin de hala aydınlanmasını bekliyor.